

PROBACJA

KWARTALNIK MINISTERSTWA SPRAWIEDLIWOŚCI

CZASOPISMO
PUNKTOWANE

20
PKT

III/2021

ISSN 1689-6122

e-ISSN 2719-311X

www.probacja.com

PROBACJA

KWARTALNIK MINISTERSTWA SPRAWIEDLIWOŚCI

Zgodnie z ujednoliconym wykazem czasopism MNiSW z dnia 18 lutego 2021 roku za publikację w kwartalniku PROBACJA z dziedzin nauki prawne, nauki socjologiczne i psychologia przyznawanych będzie 20 punktów

www.probacja.com

III/2021
ISSN 1689-6122
e-ISSN 2719-311X

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

Wydawca:

Ministerstwo Sprawiedliwości

Adres Wydawcy:

00-950 Warszawa, Al. Ujazdowskie 11

tel. 22 521 27 69

e-mail: joanna.strzalkowska@ms.gov.pl

Nakład:

3 500 egz.

Redakcja, korekta i łamanie:

Pracownia C&C Sp. z o.o.

Druk i dystrybucja:

Wojskowe Zakłady Kartograficzne Sp. z o.o.

PROBACJA

REDAKCJA:

Redaktor Naczelny:

dr Anna Dalkowska, Sędzia Naczelnego Sądu Administracyjnego

Zastępca Redaktora Naczelnego:

Witold Cieśla

Redaktorzy tematyczni:

dr hab. Aldona Nawój-Śleszyński, prof. nadzw. UŁ

dr hab. Leszek Korporowicz, prof. UJ

dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. UMCS

dr Małgorzata Żbikowska, USz

dr Krzysztof Stasiak, UG

dr Paweł Opitek, prokurator del. do Prokuratury Krajowej

Redaktor statystyczny:

Justyna Kowalczyk

Redaktorzy językowi:

dr Anna Sporczyk-Popielarczyk

dr Mariusz Bobiński

Marcin Marciniak

Kolegium Doradcze Redakcji:

Agnieszka Puchalska

Erwin Ryter, UŁ

Małgorzata Boczkowska, SWWS

Daniel Mielnik, SWWS

Adam Pawłyta

Sekretarz Redakcji:

Joanna Strzałkowska

joanna.strzalkowska@ms.gov.pl

Zastępca Sekretarza Redakcji:

Magdalena Wozniak

RADA PROGRAMOWO-NAUKOWA:

Przewodniczący Rady:

Zbigniew Ziobro

Zastępcy Przewodniczącego:

dr hab. Adam Taracha, prof. UMCS

dr hab. Henryk Haak, prof. USz, sędzia

dr hab. Kamil Zaradkiewicz, SSN

dr hab. Czesław Kłak, Prof. KPSW

Członkowie:

prof. zw. dr hab. Wiesław Ambrozik

prof. zw. dr hab. Stefan Lelental, UŁ

prof. zw. dr hab. Andrzej Baładynowicz, SGGW

prof. zw. dr hab. Leon Chelmicki-Tyszkiewicz

prof. zw. dr hab. Teodor Szymanowski

ks. dr hab. Marian Nowak, prof. KUL

ks. dr hab. Henryk Skorowski, prof. UKSW

dr hab. Sławomir Przybyliński, prof. UWM

dr hab. Barbara Stańdo-Kawecka, prof. UJ

dr hab. Tomasz Demendecki, prof. nadzw. UMCS

dr hab. Rafał Sura, prof. KUL

dr hab. Andrzej Sakowicz, prof. UwB

dr hab. Anna Błachnio-Parzych, prof. ALK

dr hab. Krystyna Ostrowska, prof. UW

dr hab. Anna Fidelus, prof. UKSW

dr hab. Magdalena Błażek, GUMed

Prof. DDr Janusz Surzykiewicz,

Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt

SSO Paweł Zwolak

dr Marcin Romanowski

dr Marcin Wielec, UKSW

dr Piotr Chrzczonowicz, UMK

dr Wojciech Sych, sędzia TK

Andrzej Martuszewicz

Recenzenci zewnętrzni:

prof. zw. dr hab. Karol Poznański, APS

prof. zw. dr hab. med. Antoni Florkowski

prof. zw. dr hab. Jarosław Majewski, UKSW

dr hab. Leszek Korporowicz, UJ

dr hab. Barbara Janusz-Pohl, UAM

dr hab. Paweł Łuków, UW

dr hab. Andrzej Hankała, prof. UW

dr hab. Robert Opora, prof. UG

dr hab. Beata Maria Nowak, prof. SWWS

dr hab. Paweł Sobczyk, prof. UP

dr hab. Piotr T. Nowakowski, prof. UR

dr hab. Jerzy Nikolajew, prof. UO

dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. UMCS

dr hab. Witold Mazurek, prof. AIK

ks. dr hab. Mirosław Kosek, UKSW

ks. dr hab. Kazimierz Pierzchała, prof. KUL

dr hab. Mieczysław Dudek, prof. SAN

dr hab. Norbert Malec, prof. UPH

dr hab. Małgorzata Michel, prof. UJ

dr hab. Mariusz Nawrocki, USz,

dr Magdalena Kowalewska-Łukuć, USz

dr Konrad Burdziak, USz

dr Sylwia Jaskuła-Korporowicz, PWSiP

dr Mariusz Kuryłowicz, SWWS

dr Karina Szafrąńska, CHAT

dr Paweł Czarnecki, UJ

dr Valeri Vachev, UW

dr Paweł Dzienis, SSR

dr Krzysztof Stasiak, UG

dr Grzegorz Fuchs, Areszt Śledczy w Mysłowicach

dr Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz, prof. ASzWoj

dr Piotr Rogoziński, UG, SSR

dr Krzysztof Masło, Prokurator

dr Wojciech Federczyk, dyrektor KSAP

dr Monika Bieniek-Ciarcińska, INP – PAN

dr n. med. Alicja Kozłowska, Centralny Zarząd Służby Więziennej

dr n. med. Katarzyna Jermakow, UM im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

dr Konrad Wierzbicki, SWWS

dr Łukasz Wirkus, UG

Redaktorzy tematyczni

Dr hab. Leszek Korporowicz, prof. UJ

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych, Instytut Studiów Międzykulturowych, Katedra Antropologii Kultury Współczesnej

Obszar tematyczny: Przemiany kulturowe społeczeństw współczesnych

Procesy globalizacji, wzrastającej w coraz większym stopniu mobilności osób, grup i treści kultury, powodują daleko idące zmiany w sile i charakterze więzi społecznych, modelu relacji międzyludzkich i osobowości kulturowej człowieka w dobie późnej nowoczesności. Sytuacja ta kształtuje postrzegane i ukryte dynamizmy zarówno przekazu, przemiany, ale także tworzenia nowego porządku w działaniach indywidualnych, grupowych i instytucjonalnych w cywilizacji coraz częściej określanej jako medialna, informacyjna lub konceptualna. Aby zrozumieć dylematy, potencjały, ale także zagrożenia w sferze tożsamości, rozwoju i kondycji uwikłanych w nie osób oraz społeczności, a więc przemiany kulturowe współczesności, warto pytać o ich przyczyny, sposoby poznawania i konsekwencje.

Dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. UMCS

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Zakład Pedagogiki Resocjalizacyjnej

Obszar tematyczny: Otwartość na zmiany osobowe a zmiany systemowe i społeczne. Wychowanie. Profilaktyka. Wsparcie

- Wszechstronność funkcjonowania nieletnich i dorosłych osób nieprzystosowanych społecznie w środowisku instytucjonalnym i pozainstytucjonalnym w aspekcie ich zasobów osobowych i społecznych oraz czynników ryzyka.
- Zmiany osobowe u osób nieprzystosowanych społecznie i zagrożonych nieprzystosowaniem:
  - przyczyny, determinanty, skutki, sposoby ich aktywowania i utrwalania, gotowość do zmiany;
  - uzasadnienie ich wprowadzania, wymiar interdyscyplinarności i współdziałania, zakres zmian systemowych, propozycje rozwiązań systemowych i ich efektywność;
  - siła i kierunek zależności, predyktory, charakterystyczne zjawiska – ich przyczyny i skutki;
  - konflikty i sposoby ich rozwiązywania, założenia, zasady i skuteczność mediacji sądowych;

- motywacja do zmiany, skutki zmiany i jej braku, zmiana a skuteczność udzielania pomocy, współpraca specjalistów, różnorodne formy wsparcia specjalistów;
- konwencjonalne i innowacyjne sposoby wsparcia a ich efektywność (pomoc, interwencja, terapia, konsultacja, tutoring itd.);
- oddziaływania wychowawcze i profilaktyczne w środowisku społecznym;
- oddziaływania resocjalizacyjne.

Dr hab. Aldona Nawój-Śleszyński, prof. nadzw. UŁ

Uniwersytet Łódzki, Zakład Prawa Karnego Wykonawczego, Wydział Prawa i Administracji

Obszar tematyczny: Prawo karne wykonawcze
Podstawowe problemy tego obszaru to:

- badania empiryczne nad problematyką orzekania tych środków oraz ich skuteczności;
- szukanie odpowiedzi na pytanie – na ile aktualny stan prawny regulujący stosowanie środków probacyjnych jest efektywny;
- efekty zmian instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary;
- skuteczność warunkowego przedterminowego zwolnienia różnych grup penitencjarnych (młodociani, pierwszy raz odbywający karę pozbawienia wolności, recydywiści penitencjarni);
- rola poszczególnych oddziaływań penitencjarnych w toku odbywania kary pozbawienia wolności (art. 67 § 3 k.k.w.) na pozytywny przebieg okresu próby w czasie warunkowego przedterminowego zwolnienia;
- czy i jakie występują problemy przy wykonywaniu dozoru wobec sprawców przestępstw seksualnych, w szczególności tych, których czyny popełnione są w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych;
- jaki powinien być model wykonywania dozoru wobec skazanych na kary długoterminowe;
- rola Służby Więziennej w przygotowaniu osób pozbawionych wolności do funkcjonowania w systemie probacyjnym po odbyciu kary.

Ważnym problemem, który wymaga wciąż dyskusji jest rola polityki kryminalnej w kształtowaniu racjonalnej struktury kar kryminalnych ze szczególnym uwzględnieniem kar nieizolacyjnych.

Dr Małgorzata Żbikowska, USZ

Uniwersytet Szczeciński, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Postępowania Karnego

Obszar tematyczny: Prawo karne procesowe

Zakres zagadnień, które mogą aktualizować się na tle prawa karnego procesowego obejmuje problematykę:

- praw i obowiązków osób tymczasowo aresztowanych i skazanych, a także funkcji tymczasowego aresztowania (w tym funkcji prewencyjnej);
- roli postępowania mediacyjnego w rozwiązywaniu konfliktów pomiędzy stronami postępowania karnego oraz wpływu mediacji na zakończenie tego postępowania;
- instytucji karnoprosesowych związanych z ochroną pokrzywdzonego w procesie karnym;
- roli nieizolacyjnych środków zapobiegawczych w prewencji indywidualnej i generalnej;
- zapobiegania przestępczości na tle seksualnym poprzez wprowadzenie Rejestrów Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym oraz Policijnej Mapy Zagrożeń;
- konsensualnych sposobów zakończenia postępowania karnego z perspektywy ochrony społeczeństwa przed przestępcą i przestępczością;
- prawa dowodowego, w tym ciężaru dowodu i obowiązku dowodzenia organów procesowych, swobodnej oceny dowodów w procesie karnym oraz zakazów dowodowych;
- roli pokrzywdzonego w procesie karnym, w tym statusu pokrzywdzonego, jego praw i obowiązków, praktycznych aspektów związanych z ochroną pokrzywdzonego przed zjawiskiem wtórnej wiktymizacji oraz sposobu przesłuchiwania małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym;
- wyodrębnienia oraz opisu zasad procesu karnego, w tym zwłaszcza statusu ontologicznego zasad procesowych, kryteriów wyodrębniania zasad prawa oraz znaczenia zasad prawa we wnioskowaniach prawnych.

Dr Krzysztof Stasiak, UG

Uniwersytet Gdański, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii, Kurator Okręgowy w Sądzie Okręgowym w Gdańsku

Obszar tematyczny:

- prawo karne i prawo karne wykonawcze, w tym w szczególności orzekanie i wykonywanie sankcji karnych (wolnościowych)
- prawo karne nieletnich, w tym w szczególności wykonywanie środków wychowawczych wobec nieletnich
- prawo rodzinne, w tym w szczególności orzekanie i wykonywanie orzeczeń sądów rodzinnych przez kuratorów rodzinnych
- kuratela sądowa w Polsce – jej historia, ustrój, sposób funkcjonowania, model zarządzania

Dr Paweł Opitek

prokurator Prokuratury Okręgowej w Krakowie del. do Prokuratury Krajowej
Członek Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego oraz Rady Naukowej Stowarzyszenia Ekspertów Blockchain; ekspert Instytutu Kościuszki. Wykładowca i egzaminator w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury. Wykładowca na studiach podyplomowych na Uniwersytecie Jagiellońskim, Akademii Górniczo-Hutniczej, Uczelni Łazarskiego i w Szkole Głównej Handlowej. Recenzent w czasopiśmie naukowym „Nieruchomości@” i „Wojskowy Przegląd Prawniczy”.

Zainteresowania badawcze: wykładnia i stosowanie przepisów prawa karnego materialnego w zakresie znamion przestępstwa, kryminalistyka, cyberprzestępczość, dowody cyfrowe i informatyka śledcza, czynności operacyjno-rozpoznawcze, pranie pieniędzy, waluty wirtualne i blockchain, przestępczość zorganizowana.

Obszary tematyczne: prawnokarna analiza przestępstw związanych z systemem wykonywania kar i środków karnych (bezprawne samouwolnienie, uwolnienie osoby pozbawionej wolności, niestosowanie się do orzeczonych środków karnych, manipulacja danymi informatycznymi w systemie dozoru elektronicznego itp.), uzyskiwanie informacji i dowodów od osadzonego, wykorzystanie metod biometrycznych i monitoringu w zakładach karnych, udział i rola osób karanych w przestępczości zorganizowanej, wirtualna subkultura cyberprzestępców, prewencyjny charakter odzyskiwania mienia pochodzącego z czynów zabronionych, technologia blockchain w sądownictwie i systemie penitencjarnym, narażenie funkcjonariuszy publicznych na przemoc, korupcja.

Thematic editors

Leszek Korporowicz, PhD, professor of the Jagiellonian University

Jagiellonian University in Krakow, Faculty of International and Political Studies, Institute of Intercultural Studies, Department of Contemporary Culture Anthropology

Thematic area: Cultural changes in contemporary societies

Globalization processes, mobility of individuals, groups and cultural content that has been emerging increasingly, cause excessive changes in the strength and type of social bonds, interpersonal relationships and cultural personality of man in the times of late modernity. The situation shapes both the visible and hidden dynamisms of the message, the change, as well as of the creation of the new order in individual, group and institutional actions in the civilization, which is now more often described as medial, informative or conceptual. To understand the dilemmas, potentials and threats in the field of identity, development and shape of the persons and communities involved, i.e. the contemporary cultural changes, it is worth asking about their causes, methods of cognition and about their consequences.

Agnieszka Lewicka-Zelent, PhD, professor of the Maria Curie Skłodowska University in Lublin

Maria Curie Skłodowska University in Lublin, Faculty of Pedagogy and Psychology, Department of Rehabilitation Pedagogy

Thematic area: Readiness for personal changes in the scope of systemic and social changes. Education. Prevention. Support.

- Versatility of the functioning of minors and adults who are socially maladjusted in an institutional and non-institutional environment in terms of their personal and social resources and risk factors;
- Personal changes regarding the individuals who are socially maladjusted or endangered of maladjustment:
  - causes, determinants, effects, methods of their activation and consolidation, readiness to change,
  - justification for the implementation, dimension of interdisciplinarity and cooperation, suggestions of systemic solutions and their effectiveness,
  - the strength and the direction of the dependence, predictors, typical phenomena – their causes and effects;

- conflicts and methods of their resolving, assumptions, rules and effectiveness of court mediations;
- motivation to a change, effects of a change and of a lack of it, change and the effectiveness of providing help, cooperation of specialists, various types of specialist support;
- conventional and innovative methods of support and their effectiveness (aid, intervention, therapy, consultancy, tutoring, etc.);
- educational and preventive influences in the social environment;
- rehabilitation influences.

Aldona Nawój-Sleszyński, PhD, professor of the University of Lodz

Department of Executive Criminal Law, Faculty of Law and Administration, University of Lodz

Thematic area: Executive Criminal Law The basic problems of the area are:

- empirical research in the field of the judgment of those measures and their effectiveness;
- finding an answer to: how effective is the contemporary legal state regulating the use of probation measures;
- the effects of changes in the institution of conditional suspension of the execution of the sentence;
- the effectiveness of parole in different penitentiary groups (juveniles, imprisoned for the first time, penitentiary repeat offenders);
- the role of various penitentiary influences within the deprivation of liberty [Art. 67 § 3 k.k.w. (Executive Penal Code)] on the positive course of the probation period during parole;
- are there and what are the problems while supervising sexual offenders, especially those, whose acts have been committed due to the sexual preference disorders;
- what shall be the model for the enforcement of supervision over those punished with long-term sentences;
- the role of the Prison Service in the preparation of inmates to function in the probation system after serving the sentence.

An important problem that still needs to be discussed is the role of the criminal policy in shaping the rational structure of criminal punishments with the impact on non-custodial punishments.

Dr Małgorzata Żbikowska, PhD, University of Szczecin

University of Szczecin, Faculty of Law and Administration, Department of Criminal Procedure

Thematic area: Procedural criminal law

The scope of issues that may be updated in the light of procedural criminal law includes the following topics:

- the rights and obligations of persons under temporary arrest and conviction, as well as the role of temporary arrest (including its preventive function);
- the role of mediation in resolving conflicts between parties to criminal proceedings and the impact of mediation on the conclusion of such proceedings;
- criminal-trial institutions related to the protection of the victim in a criminal trial;
- the role of non-custodial preventive measures in individual and general prevention;
- prevention of sexual crime by introducing the Registers of Sex Offenders and the Police Map of the Threats;
- consensual ways of concluding criminal proceedings from the perspective of society protection against a criminal and crime;
- evidence law, including the burden of proof and the evidential obligation of procedural organs, facultative assessment of evidence in a criminal trial and prohibitions on evidence;
- the role of the victim in a criminal trial, including the status of the victim, the rights and obligations of the victim, practical aspects related to the protection of the victim against secondary victimization and the way of interrogating a minor victim in a criminal trial;
- extracting and describing the principles of the criminal trial, including in particular the ontological status of procedural rules, criteria for distinguishing the principles of law and the importance of legal principles in legal inferences.

Krzysztof Stasiak, PhD

University of Gdańsk, Faculty of Law and Administration, Department of Material Criminal Law and Criminology, District Probation Officer of the District Court in Gdańsk

Thematic area:

- Criminal law and executive criminal law, including in particular the imposition and enforcement of criminal penalties (custodial)
- Juvenile criminal law, in particular the implementation of juvenile educational measures
- Family law, including in particular ruling and enforcement of judgments of family courts by family guardians
- Probation system in Poland – its history, structure, way of functioning, management model

Paweł Opitek, PhD

public prosecutor of the Regional Prosecutor's Office in Kraków delegated to the National Public Prosecutor's Office

Member of the Polish Forensic Association and the Scientific Council of the Blockchain Experts Association; expert of the Kosciuszko Institute. Lecturer and examiner at the National School of Judiciary and Public Prosecution. Lecturer at postgraduate studies at the Jagiellonian University, AGH University of Science and Technology, Lazarski University and the Warsaw School of Economics. Reviewer in scientific journals „Nieruchomości@” and „Wojskowy Przegląd Prawniczy”.

Research interests: interpretation and application of substantive criminal law provisions in the field of crime premises, forensics, cybercrime, digital evidence and IT investigation, operational and intelligence activities, money laundering, virtual currencies and blockchain, organized crime.

Preferred subjects: criminal and legal analysis of crimes related to the system of execution of penalties and penal measures (illegal self-release, release of a person deprived of liberty, failure to comply with the imposed penal measures, manipulation of IT data in the electronic supervision system, etc.), obtaining information and evidence from an inmate, use of biometric methods and monitoring in prisons, participation and role of convicted persons in organized crime, a virtual subculture of cybercriminals, the preventive nature of recovering property from prohibited acts, blockchain technology in the judiciary and penitentiary system, exposure of public officials to violence, corruption.

SPIS TREŚCI

WSTĘP..... 11

Prof. dr hab. n. med. Marzenna Bartoszewicz

Specjalista mikrobiologii medycznej, Katedra i Zakład Mikrobiologii Farmaceutycznej i Parazytologii Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu

Dr n. med. Monika Oleksy-Wawrzyniak

Diagnosta laboratoryjny, Katedra i Zakład Mikrobiologii Klinicznej Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu

Mgr Marcin Wawrzyniak

Radca prawny, Okręgowa Izba Radców Prawnych w Warszawie

ANALIZA POZIOMU WIRUSOWYCH ZAKAŻEŃ KRWIOPOCHODNYCH I PRZENOSZONYCH DROGĄ PŁCIOWĄ U OSADZONYCH W KONTEKŚCIE PROFILAKTYKI HBV 13

Dr Martyna Pieszczyk

Prokurator Prokuratury Okręgowej w Warszawie

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA ZA ZACHOWANIA POLEGAJĄCE NA UCHYLANIU SIĘ OD WYKONYWANIA DOZORU ELEKTRONICZNEGO 29

Dr Krzysztof Stasiak

Adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii Uniwersytetu Gdańskiego, Kurator Okręgowy Sądu Okręgowego w Gdańsku

STOSOWANIE PRZEZ SĄDOWYCH KURATORÓW ZAWODOWYCH INSTYTUCJI UPOMNIENIA 71

Dr Małgorzata Osińska

Asystent w Katedrze Pedagogiki Resocjalizacyjnej, UMCS w Lublinie

ANALIZA SKUTECZNOŚCI ODDZIAŁYWAŃ RESOCJALIZACYJNYCH ORAZ MOŻLIWOŚCI JEJ OCENY W WARUNKACH KURATELI DLA DOROSŁYCH 93

Dr Konrad Burdziak

Zespół Prawa Karnego, Uniwersytet Szczeciński

**DAWSTWO ORGANÓW W KONTEKŚCIE SKŁONNOŚCI CZŁOWIEKA
DO BYCIA KONSEKWENTNYM. ROZWAŻANIA Z POGRANICZA PRAWA
I PSYCHOLOGII. 115**

Mgr Daniel Mielnik

Asystent w Pracowni Analiz Prawnych Instytutu Badawczo-Rozwojowego,
Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości

Dr Rafał Kierzyńska

Sędzia w Sądzie Okręgowym w Gorzowie Wlkp., delegowany
do Ministerstwa Sprawiedliwości

**ORZĘKANIE KARY ZASTĘPCZEJ ZA GRZYWNĘ W POLSCE
PO ROKU 2015 . . . . . 129**

Mgr Jan Kluza

Katedra Postępowania Karnego UJ (doktorant), asesor sądowy *in spe*

**STOSOWANIE TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA PO UPŁYWIE OKRESU
24 GODZIN Z ART. 248 § 2 K.P.K. 153**

INFORMACJA DLA AUTORÓW 171

KWERENDA ARTYKUŁÓW DOTYCZĄCYCH KURATELI SĄDOWEJ 189

DR ANNA DALKOWSKA

sędzia Naczelnego Sądu Administracyjnego
Redaktor Naczelny kwartalnika „Probacja”

Szanowni Państwo,

z przyjemnością przekazuję Państwu najnowszy numer kwartalnika „Probacja”, zawierający oryginalne i interesujące teksty, mające istotne znaczenie dla nauki i praktyki.

W numerze (3/2021) znajdują się artykuły dotyczące problemów badawczych z różnych aspektów prawnych. Jako pierwszy polecam oryginalny artykuł z zakresu prawa i medycyny, w którym Autorzy przeprowadzili analizę poziomu zakażeń wirusowych przenoszonych drogą kontaktów seksualnych i krwiopochodną w polskich Zakładach Karnych i Aresztach Śledczych. Celem opracowania jest zasygnalizowanie problematyki oraz próba wskazania możliwych rozwiązań profilaktycznych w tym zakresie.

Zasadniczym celem kolejnego artykułu jest wskazanie podstawy odpowiedzialności karnej za zachowania, polegające na naruszeniu przez skazanego, wobec którego orzeczono karę, środek karny albo środek zabezpieczający w systemie dozoru elektronicznego, obowiązków związanych z tym dozorem. Autorka w tym celu dokonała analizy istoty dozoru elektronicznego, powodów jego wprowadzenia do obowiązującego systemu prawa oraz sposób wykorzystania na gruncie instrumentów prawnokarnej reakcji na zachowanie sprawcy. Opracowanie kończy przedstawienie postulatów de lege ferenda zawierających propozycję rozwiązania normatywnego, stanowiącego podstawę prawną kwalifikacji zachowań, polegających na uchylaniu się od dozoru elektronicznego.

W artykule pt.: „Stosowanie przez sądowych kuratorów zawodowych instytucji upomnienia”, Autor na podstawie przeprowadzonych badań ustalił, w jaki sposób sądowi kuratorzy zawodowi stosują wobec skazanych (sprawców), obowiązującą od blisko 10 lat instytucję upomnienia, oraz czy jest ona skutecznym narzędziem wpływania na ich zachowanie.

Autorka kolejnego tekstu, podjęła próbę przedstawienia złożoności procesu oceny skuteczności oddziaływań resocjalizujących w warunkach

kurateli dla dorosłych. Dokonała również przeglądu kryteriów pozwalających oszacować efekty resocjalizacyjne, a także przytoczyła wyniki badań nad skutecznością oddziaływań prowadzonych przez kuratorów dla dorosłych w odniesieniu do praktyki.

Wartość merytoryczną z pewnością wzbogaca artykuł z pogranicza prawa i psychologii, w treści którego zweryfikowane zostały hipotezy, że wykorzystując skłonność człowieka do bycia konsekwentnym oraz wprowadzając odpowiednie uregulowania prawne można zwiększyć dawstwo organów.

W aktualnym numerze czasopisma znajduje się tekst, stanowiący analizę modelu kary zastępczej za grzywnę, przyjętego po głębokiej nowelizacji prawa karnego wykonawczego, która weszła w życie w 2015 r., oraz interesujące w tym zakresie wnioski stawiane przez Autorów.

Publikację zamyka artykuł poruszający kwestię, która do tej pory spotkała się jedynie z nielicznymi opracowaniami w doktrynie, a który porusza problematykę dopuszczalności orzeczenia w przedmiocie wniosku o tymczasowe aresztowanie w sytuacji, gdy upłynął przewidziany dla sądu okres 24 godzin od przekazania podejrzanego do dyspozycji sądu.

„Probacja” jest zbiorem merytorycznych stanowisk i poglądów naukowców a także forum do wymiany doświadczeń praktyków wykorzystujących swoją wiedzę. Zapraszam wszystkich specjalistów, naukowców i praktyków do publikowania na łamach „Probacji”. Aktualne i archiwalne artykuły można znaleźć na stronie internetowej czasopisma www.probacja.com, gdzie można również złożyć manuskrypt i zapoznać się z bieżącą działalnością redakcji. Strona dostosowana jest do potrzeb osób słabowidzących. Kontynuujemy tym samym zapoczątkowaną w 2019 r. praktykę, zgodnie z którą okładka każdego numeru kwartalnika zawiera tłoczenia przy użyciu znaków alfabetu Braille’a, oznaczających: tytuł kwartalnika, adres strony internetowej oraz numer wydania.

Zachęcam również do zapoznania się z zamieszczoną na ostatnich kartach wydania, kwerendą uporządkowanych tematycznie i rocznikowo artykułów publikowanych dotąd na łamach kwartalnika „Probacja”, stanowiącą cenne źródło wiedzy o aspektach związanych z zawodem kuratora sądowego.

Z życzeniami przyjemnej lektury
Redaktor Naczelny

Anna Dalkowska
Sędzia Naczelny Sądu Administracyjnego

Marzenna Bartoszewicz^{1ADE}
Monika Oleksy-Wawrzyniak^{2ADEF}
Marcin Wawrzyniak^{3EF}

**ANALIZA POZIOMU WIRUSOWYCH ZAKAŻEŃ
KRWIOPOCHODNYCH I PRZENOSZONYCH DROGĄ
PŁCIOWĄ U OSADZONYCH W KONTEKŚCIE
PROFILAKTYKI HBV**

**THE ANALYSIS OF LEVEL OF BLOOD-BORNE AND
SEXUALLY TRANSMITTED VIRUSES INFECTIONS
OF THE PRISONERS IN THE CONTEXT OF HBV
PREVENTION**

Otrzymano: 22.06.2021   Zaakceptowano: 14.09.2021   Opublikowano: 30.09.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0015.2706

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

A – projekt badań; D – interpretacja danych; E – przygotowanie manuskryptu;

F – przegląd piśmiennictwa

---

¹ Prof. dr hab. n. med. Marzenna Bartoszewicz, specjalista mikrobiologii medycznej, Katedra i Zakład Mikrobiologii Farmaceutycznej i Parazytologii Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu; Konsultant Wojewódzka ds. Mikrobiologii Medycznej; biegły sądowy; autor do korespondencji: Marzenna Bartoszewicz, e-mail. marzenna.bartoszewicz@umed.wroc.pl, ORCID: 0000-0002-6542-2525.

² Dr n. med. Monika Oleksy-Wawrzyniak, diagnosta laboratoryjny, Katedra i Zakład Mikrobiologii Klinicznej Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu; absolwentka Studiów Podyplomowych Kryminalistyki na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, ORCID: 0000-0002-0527-468X.

³ Mgr Marcin Wawrzyniak, radca prawny, Okręgowa Izba Radców Prawnych w Warszawie, ORCID: 0000-0002-5001-1475.

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza poziomu zakażeń wirusowych przenoszonych drogą kontaktów seksualnych i krwiopochodną w polskich Zakładach Karnych i Aresztach Śledczych. Dokonany w opracowaniu opis zagadnienia ma na celu przede wszystkim zasygnalizowanie problematyki oraz próbę wskazania możliwych rozwiązań profilaktycznych. Nieunikniona wydaje się konfrontacja rzeczywistych warunków bytowych i sytuacji występujących w środowisku więziennym, ze skalą problemu zakażeń HIV i HBV/HCV. Autorzy uważają za konieczne monitorowanie sytuacji i zaznajomienie z problemem zainteresowanych specjalistów z dziedziny probacji w celu skłonienia do refleksji nad możliwym wprowadzeniem działań profilaktycznych.

Słowa kluczowe: HIV, HBV/HCV, zakażenia u osadzonych, szczepienia

Abstract

The aim of the article is to analyze the level of viral infections transmitted through sexual contact and blood-borne infections in Polish penal institutions and detention centers. The description of the issue presented in the study is primarily aimed at signaling the issue and at trying to indicate possible preventive solutions. It seems inevitable to confront the actual living conditions and situations in the prison environment with the scale of the problem of HIV and HBV/HCV infections. Therefore, the authors consider it necessary to monitor the situation and familiarize the interested specialists in the field of probation with the problem in order to encourage reflection on the possible introduction of preventive measures.

Key words: HIV, HBV/HCV, infections of prisoners, vaccinations

Wstęp

Zakażenia wirusowe są jednym z problemów, które mogą dotyczyć osób przebywających w jednostkach penitencjarnych. Badania wskazują na wysoki poziom ryzykownych zachowań tej populacji (zarówno mężczyzn, jak i kobiet) przed osadzeniem w Zakładach Karnych (nieużywanie

prezerwatyw, duża liczba partnerek/partnerów seksualnych), w związku z czym, można przypuszczać, że wiele osób nawet nie wie o zakażeniu⁴.

Zgodnie z raportem z 2007 r., liczba osób zakażonych ludzkim wirusem niedoboru odporności (HIV, ang. *human immunodeficiency virus*), osadzonych w ZK, wynosi rocznie około 1 250 osób⁵. Według danych światowych, w więzieniach odsetek ten jest wyższy niż w populacji ogólnej wielu krajów⁶. Należy zwrócić uwagę, że poza zakażeniami wirusem HIV poważne zagrożenie stanowią wirusowe zapalenia wątroby, powodowane przez 6 różnych wirusów, z których 4 przenoszone są przez kontakt z krwią lub tkankami osób zakażonych oraz przez kontakty seksualne⁷. Szczególnie niebezpieczne są wirusy zapalenia wątroby typu B i C, które choć niespokrewnione genetycznie, są głównymi czynnikami etiologicznymi raka wątrobowo-komórkowego⁸. W przypadku zakażenia HBV (ang. *hepatitis B virus*) do większości zakażeń dochodzi przez kontakt z zakażoną krwią. Jednak ślina, nasienie i wydzielina dróg rodnych również mogą być zakaźne. Zakaźne cząsteczki wirusa są w stanie przetrwać w temperaturze pokojowej nawet do trzech tygodni, a niewielka liczba wirionów, która wystarcza do zakażenia, może znajdować się na powierzchniach skażonych nawet przy braku widocznych zabrudzeń⁹. Istotną klinicznie zakaźność HCV (ang. *hepatitis C virus*) wykazano jedynie dla krwi, jednak wiriony mogą być wykrywane również w innych płynach ustrojowych. W przypadku zanieczyszczenia powierzchni wirus pozostaje zakaźny nawet do kilku tygodni¹⁰.

---

⁴ M. Ksel, H. Strzelecka, W. Rudalski, *Zdrowie w więzieniu – badanie postaw, zachowań i wiedzy personelu więziennego oraz ludzi pozbawionych wolności na temat chorób zakaźnych w wytypowanych polskich jednostkach penitencjarnych*, Warszawa, 2007, s. 39.

⁵ *Ibidem*, s. 27.

⁶ UNODC, WHO, UNAIDS, *HIV/AIDS Prevention, Care, Treatment and Support in Prison Settings*, New York, 2006, s. 2.

⁷ J. Klamann, T. Smiatacz, *Diagnostyka wirusowych zapaleń wątroby w praktyce lekarza pierwszego kontaktu*, „Forum Medycyny Rodzinnej” 2016, t. 10, nr 2, s. 67.

⁸ *Ibidem*.

⁹ T. Than, E. Jo, D. Todt et al., *High Environmental Stability of Hepatitis B Virus and Inactivation Requirements for Chemical Biocides*, “The Journal of Infectious Diseases” 2019, vol. 15, no 219(7), s. 1044-1048.

¹⁰ E. Steinmann, S. Ciesek, M. Friesland et al., *Prolonged survival of hepatitis C virus in the anesthetic propofol*, “Clinical Infectious Diseases” 2011, no 53(9), s. 963-964; E. Paintsil, M. Binka, A. Patel et al., *Hepatitis C virus maintains infectivity for weeks after drying on inanimate surfaces at room temperature: implications for risks of transmission*, “The Journal of Infectious Diseases” 2014, vol. 15, no 209(8), s. 1205-1211.

Według danych Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny na dzień 31 grudnia 2019 r. w Polsce było zakażonych wirusem HIV 24115 osób¹¹. Szacuje się, że HCV-RNA występuje u ok. 0,5%¹², natomiast przewlekle zakażonych wirusem HBV jest ok. 1% populacji polskiej¹³. Wszystkie trzy wirusy powodują zakażenia przewlekłe, jednak co istotne, chociaż do tej pory udało się całkowicie wyleczyć jedynie dwóch pacjentów na świecie zakażonych wirusem HIV¹⁴, to osoby z homozygotyczną mutacją CCR5-D32¹⁵ mają wysoce zwiększoną odporność na zakażenie¹⁶. Nowe terapie lekami o bezpośrednim działaniu przeciwwirusowym wykazują blisko 100% skuteczność wobec HCV¹⁷, natomiast w przypadku zakażeń wirusem zapalenia wątroby typu B 90% wykrywanych zakażeń stanowią zachorowania przewlekłe, a całkowita eliminacja wirusa z organizmu nie jest obecnie możliwa. Dlatego też, powszechnie dostępne skuteczne szczepienia profilaktyczne przeciwko HBV są niezwykle istotne¹⁸.

1. Warunki bytowe i zachowania niepożądane w ZK

Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie warunków bytowych osadzonych

---

¹¹ M. Rosińska, M. Niedźwiedzka-Stadnik, *Zakażenia HIV i zachorowania AIDS w Polsce*, http://wwwold.pzh.gov.pl/oldpage/epimeld/hiv_aids/index.htm (dostęp: 12.06.2021).

¹² PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Wirusowe zapalenie wątroby typu C – informacje ogólne*, www.epibaza.pzh.gov.pl/story/wirusowe-zapalenie-watroby-typu-c-informacje-ogolne (dostęp: 12.06.2021).

¹³ PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Informacja o zachorowaniach na wirusowe zapalenie wątroby typu B (WZW B) i zakażeniach HBV*, www.epibaza.pzh.gov.pl/story/informacja-o-zachorowaniach-na-wirusowe-zapalenie-watroby-typu-b-wzw-b-i-zakazeniach-hbv (dostęp: 12.06.2021).

¹⁴ G. Hütter, D. Nowak, M. Mossner et al. *Long-Term Control of HIV by CCR5 Delta32/Delta32 Stem-Cell Transplantation*, "The New England Journal of Medicine" 2009, no 360, s. 692-698.

¹⁵ Delecja (utrata) 32 par zasad w obu wersjach genu kodującego białko, które umożliwia wirusowi HIV zarażenie komórki – powstaje нефункционирующий receptor, co zapobiega wejściu wirusa do komórki.

¹⁶ M. Samson, F. Libert, B. Doranz et al., *Resistance to HIV-1 infection in Caucasian individuals bearing mutant alleles of the CCR-5 chemokine receptor gene*, "Nature" 1996, no 382, s. 722-725.

¹⁷ PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Wirusowe zapalenie wątroby typu C...*

¹⁸ PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Szczepionka przeciw wzw B*, www.szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/wzw-b/ (dostęp: 12.03.2021).

w wieloosobowych celach mieszkalnych z 22 listopada 2018 r. jasno wskazuje na występujące nieprawidłowości¹⁹. Duże zagęszczenie więźniów na małej powierzchni, brak prywatności i często możliwości załatwienia potrzeb fizjologicznych o każdym czasie, a także mała aktywność fizyczna poza celą, mogą przyczynić się do problemów z kontrolowaniem emocji, wystąpienia zachowań agresywnych i sytuacji konfliktowych. Trudne realia wieloosobowych cel stwarzają warunki do wystąpienia zachowań niepożądanych w postaci znęcania się psychicznego i fizycznego, naruszeń cielesnych (w tym gwałtów) a nawet samoagresji²⁰.

Przez ostatnie 20 lat średnia roczna liczba tymczasowo aresztowanych, skazanych i ukaranych oscylowała w okolicy 80 tys.²¹. Według danych Biura Informacji i Statystyki CZSW, do 2009 r. włącznie, jednostki penitencjarne były stale przeludnione (momentami nawet o 20%). Od 2010 r. obserwuje się powolny, stopniowy spadek zaludnienia do poziomu <90% w pod koniec ubiegłego roku²². Nie zmienia to jednak faktu, że często nadmiernie wykorzystuje się cele wieloosobowe. Choć przepisy krajowe nie regulują maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to należy dążyć do jak najszybszej likwidacji cel większych niż cele 10-osobowe, tak by warunki w więzieniu nie odbiegały od standardów przyjętych w społeczeństwie, a skazani mogli odbywać karę w sposób humanitarny i z poszanowaniem godności ludzkiej²³.

Wśród zachowań niepożądanych można wyróżnić takie, które są jednocześnie wysoce ryzykowne w kontekście transmisji zakażeń wirusowych, np.: gwałty, wykonywanie tatuaży czy zażywanie środków odurzających aplikowanych za pomocą igły.

Powszechnym zjawiskiem jest tworzenie się na terenie zakładów karnych grup o określonych filozofiach funkcjonowania i różnych pozycjach w hierarchii podkultury więziennej – największe z nich to: „grypsujący”,

---

¹⁹ Wystąpienie RPO do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie warunków bytowych osadzonych w wieloosobowych celach mieszkalnych z 2018.11.22, <https://bip.brpo.gov.pl/art-z-pwg/11656> (dostęp: 12.06.2021).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby więziennej, *Roczne informacje statystyczne*, raporty za lata 2001-2020, www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna (dostęp: 12.06.2021).

²² *Ibidem*.

²³ *Wystąpienie RPO do DGSW...*

„niegrypsujący” i „poszkodowani” czyli „cwele”²⁴. W tej ostatniej znajdują się więźniowie pozbawieni człowieczeństwa, bez prawa głosu, traktowani przedmiotowo i często wykorzystywani seksualnie przez „grypsujących”²⁵. Jednakowoż, izolacja w jednostkach penitencjarnych wyklucza możliwości zaspokajania swoich potrzeb seksualnych, co może właśnie przybrać formę homoseksualizmu. W trwającej dłużej izolacji skazani mają do wyboru dwie możliwości rozładowania napięcia seksualnego: samozaspokajanie się lub dobrowolne czy też wymuszone, zwykle brutalne kontakty homoseksualne. W zakładach karnych przejawianie jakichkolwiek uczuć homoseksualnych jest nie do zaakceptowania przez innych osadzonych i może doprowadzić do aktów agresji. Jednym z bardziej niebezpiecznych zachowań homoseksualnych są te, które dokonywane są przez osoby przynależące do podkultury więziennej. W 2009 r. odnotowano 10 (27 uczestników) przypadków zgwałcenia osadzonego. W ostatnich latach zdarzenia te miały charakter marginalny, notowano pojedyncze przypadki: w 2017 r. – 2, a w 2018 r. – 1 tego typu zachowanie²⁶. Należy jednak pamiętać, że, oprócz upokorzenia i obrażeń fizycznych, takie praktyki niosą za sobą szczególnie wysokie ryzyko infekcji HBV. Warto również zauważyć, że w ciągu ostatniej dekady systematycznie wzrastał odsetek skazanych z zaburzeniami preferencji seksualnych – z 0,2% w 2011 r. do 0,6% w 2020 r. Te dane statystyczne są niepełne i nie obejmują sytuacji, jakie mają miejsce w ramach podkultury więziennej i objęte są swoistym tabu w zakładach karnych²⁷.

Zgodnie z art. 116a k.k.w. skazanym nie wolno spożywać alkoholu oraz używać środków odurzających lub psychotropowych²⁸. Jednak niemal codziennie funkcjonariusze SW ujawniają próby przemytu przedmiotów lub substancji niedozwolonych na teren jednostek penitencjarnych²⁹. W ostatniej dekadzie odsetek uzależnionych od środków odurzających wśród osadzonych wahał się od 0,7% do blisko 1,4% z tendencją

---

²⁴ A. Michalska, D. Michalski, *Zachowania niepożądane w Zakładach Karnych. Wybrane zagadnienia*, Warszawa-Olsztyn 2020, s. 9.

²⁵ S. Przybyliński, *Na krawędzi więziennej egzystencji – skazani „cwaniacy” w soczewce podkulturowego spojrzenia*, „Resocjalizacja Polska” 2016, nr 11, s. 43.

²⁶ A. Michalska, D. Michalski, *Zachowania niepożądane...*, s. 93-94.

²⁷ Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczne informacje statystyczne*, raporty za lata 2011-2020, www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna.

²⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 523, ze zm.).

²⁹ <https://sw.gov.pl/aktualnosc/wiezniowie-probuja-straznicy-znajduja> (dostęp: 13.06.2021).

wzrostową³⁰. W celu zabezpieczenia miejsca ich ukrycia, w bezpośrednim sąsiedztwie skrytki, osadzeni często umieszczają rozdrobnione szkło, które ma na celu okaleczenie psa tropiącego i zniechęcenie go do dalszych poszukiwań³¹.

W związku z ograniczonym dostępem do sprzętu, iniekcje wykonywane są często jedną igłą przez kilku skazanych, co jest istotnym czynnikiem ryzyka transmisji wirusów HIV, HCV i HBV. Według danych raportu PZH 12,4% narkomanów było seropozytywnych³² w kierunku HIV (19,2% z nich nie miało świadomości zakażenia), odsetek ten był wyższy u osób z epizodem pobytu w ZK – 22,9%³³; u blisko 60% badanych stwierdzono obecność wirusa zapalenia wątroby typu C (77,2% u osób z historią pobytu w więzieniu)³⁴; 36,8% badanych wykazało obecność przeciwciał świadczących o przebytych lub obecnym zakażeniu HBV, u 3,1% stwierdzono obecność HBV (54,8% u respondentów z pobytem w ZK w wywiadzie)³⁵. Raport potwierdził, że dzielenie się sprzętem do iniekcji stanowi istotny czynnik ryzyka zakażenia wspomnianymi wirusami.

Art. 116a k.k.w. zakazuje również wykonywania jakichkolwiek tatuaży na terenie ZK³⁶. U podstaw tego zakazu znajdują się względy higieniczno-sanitarne, jak i zdrowie oraz życie osadzonych, bowiem tatuaże na terenie jednostek penitencjarnych wykonywane są metodami prymitywnymi (specjalną, własnoręcznie zrobioną maszynką tzw. dziargalką – długopis, igła i mały silniczek, np. od radia)³⁷, co sprzyja rozpowszechnianiu się chorób zakaźnych (w tym HIV i wirusów zapalenia wątroby). Pomimo zakazu można jednak stwierdzić, że wykonywanie tatuażu więziennego jest zjawiskiem nadal powszechnym w zakładach karnych³⁸ i dotyczy nawet 40% osadzonych³⁹.

---

³⁰ MS CZSW, *Roczne informacje statystyczne*, raporty za lata 2011-2020, *op. cit.*

³¹ A. Michalska, D. Michalski, *Zachowania niepożądane...*, s. 92.

³² Wykazywało obecność swoistych przeciwciał we krwi.

³³ M. Rosińska, A. Zieliński, *Oszacowanie występowania chorób zakaźnych (wirusowe zapalenie wątroby typu C i B, HIV) wśród narkomanów przyjmujących środki odurzające w iniekcji w miastach o różnym stopniu realizacji programów redukcji szkód. Raport z programu badawczego*, Warszawa 2004, s. 15-18.

³⁴ *Ibidem*, s. 27, 29.

³⁵ *Ibidem*, s. 36, 40.

³⁶ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy.

³⁷ R. Rodasik, E. Ćwiertnia, J. Zał'ko, *Język podkultury więziennej – gwara, język migowy, tatuaż*, „Kultura bezpieczeństwa. Nauka – praktyka – refleksje” 2013, nr 13, s. 129.

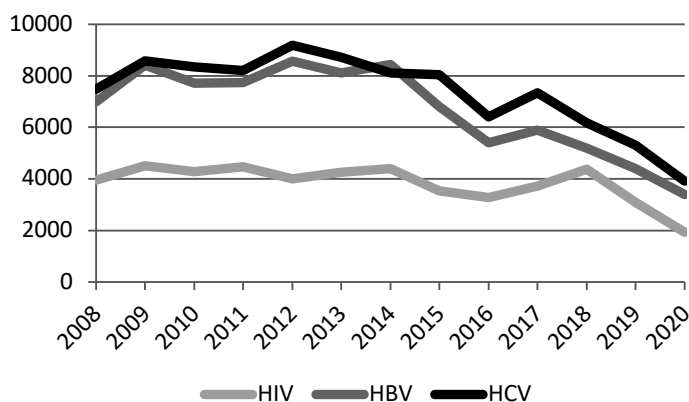
³⁸ A. Michalska, D. Michalski, *Zachowania niepożądane...*, s. 31.

³⁹ M. Ksel, H. Strzelecka, W. Rudalski, *Zdrowie w więzieniu...*, s. 43.

2. Poziom zakażeń u osadzonych

Dane pochodzące z rocznych statystyk Służby Więziennej są pełne w odniesieniu zarówno do zakażeń wirusem HIV, jak i wirusami zapalenia wątroby typu B i C w latach 2008-2020. Warto zauważyć, że nie wszyscy osadzeni są obligatoryjnie testowani. Liczba wykonanych testów na obecność każdego z wirusów różniła się nawet dwukrotnie między poszczególnymi latami. Szczegółowe dane na ten temat przedstawiono na wykresie nr 1.

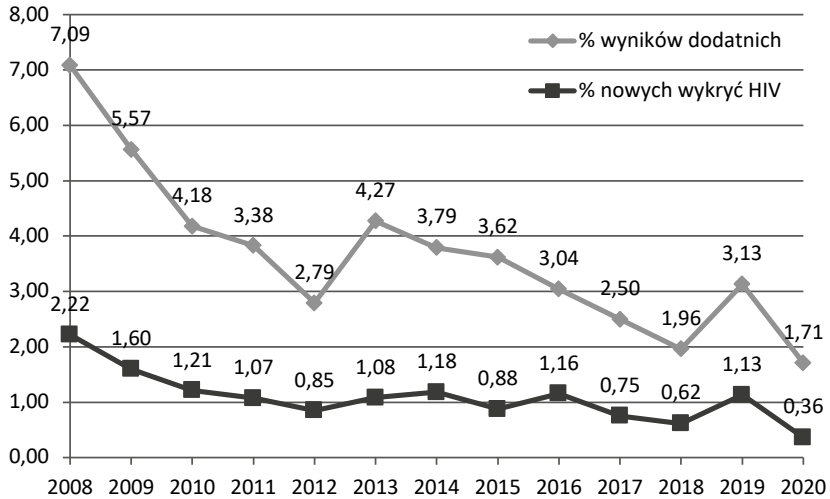
Wykres 1. Liczba wykonanych testów w kierunku obecności u osadzonych wirusa HIV oraz wirusów zapalenia wątroby typu B i C w poszczególnych latach⁴⁰.

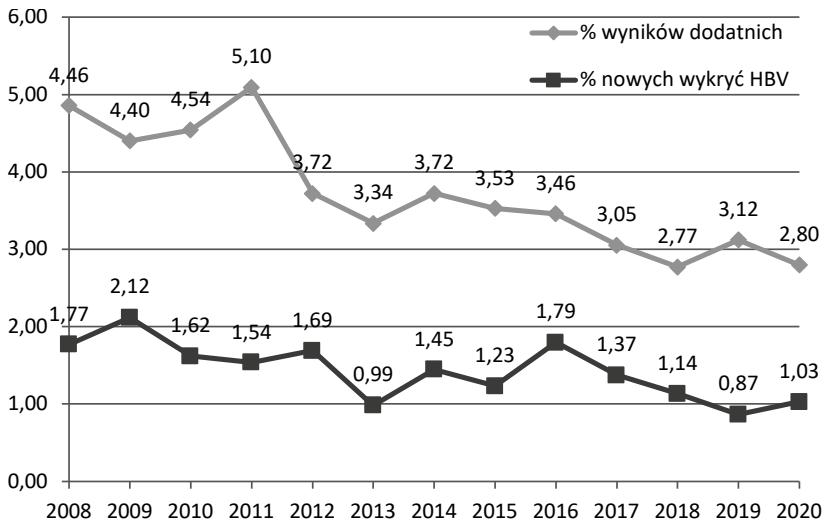
Pomimo obserwowanego spadku liczby wykonywanych testów w ostatnich latach, w odniesieniu do ogólnej liczby osadzonych w danym roku, drastyczny spadek testowania stwierdzono w roku ubiegłym: ze średniego poziomu testowania w kierunku obecności wirusa HIV na poziomie 4-5% na niecałe 3%, w kierunku HBV z ok. 9% na ok. 5% oraz w kierunku HCV z ok. 10% na 5,5%. Wykrywalność zakażeń z wyszczególnieniem przypadków nowo wykrywanych każdego roku przedstawiono na wykresach 2-4.

⁴⁰ MS CZSW, *Roczne informacje statystyczne*, raporty za 2008-2020, *op. cit.*

Wykres 2. Odsetek dodatnich testów w kierunku HIV u osadzonych (w tym przypadki nowo wykryte)⁴¹.

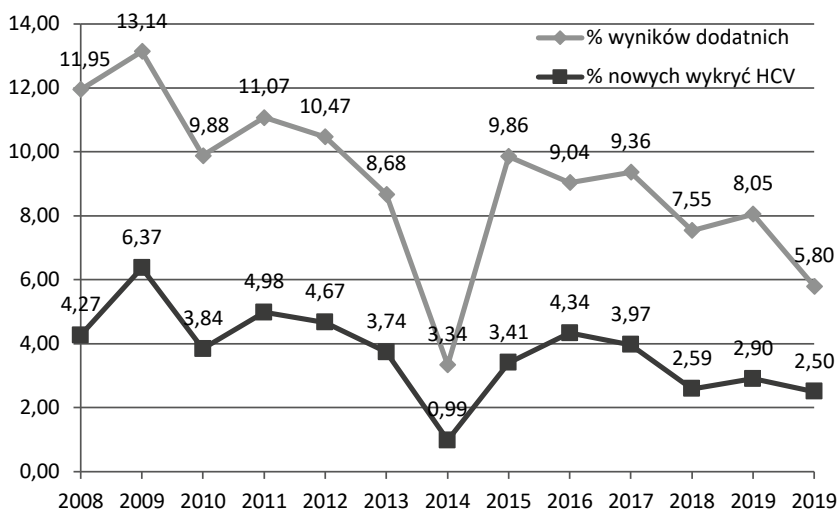
Wykres 3. Odsetek dodatnich testów w kierunku HBV u osadzonych (w tym przypadki nowo wykryte)⁴².

⁴¹ *Ibidem.*

⁴² *Ibidem.*

Wykres 4. Odsetek dodatnich testów w kierunku HCV u osadzonych (w tym przypadki nowo wykryte)⁴³.

Najniższy odsetek zakażeń obserwuje się w przypadku wirusa HIV (za wyjątkiem lat 2008 i 2009, kiedy był on wyższy niż w przypadku wirusa zapalenia wątroby typu B – odpowiednio 7,09% vs. 4,86% i 5,57% vs. 4,4%). Jednak w populacji osób przebywających w jednostkach penitencjarnych jest on dramatycznie wyższy – w 2019 r. ponad 50 razy – niż odsetek zakażonych wirusem HIV w ogólnej populacji Polski (ok. 0,06% na koniec 2019 r.)⁴⁴. Podobnie sytuacja ma się w przypadku wirusów zapaleń wątroby – poziom wykrywalności HBV w ubiegłym roku był blisko 3 razy wyższy wśród osadzonych w stosunku do populacji ogólnej (2,8% vs. 1%)⁴⁵, natomiast odsetek HCV u więźniów był 10-krotnie wyższy⁴⁶.

Wyższe odsetki zakażeń wirusami przenoszonymi drogą płciową i przez kontakt z krwią lub wydzielinami u odbywających karę pozbawienia wolności wynikają z częstego występowania zachowań ryzykownych w tej grupie, jak przypadkowe kontakty seksualne bez użycia prezerwatywy czy dzielenie się igłami i przedmiotami higieny osobistej. Jednocześnie warto

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ M. Rosińska, M. Niedźwiedzka-Stadnik, *Zakażenia HIV...*

⁴⁵ PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Informacja o zachorowaniach na wirusowe zapalenie wątroby typu B (WZW B)...*

⁴⁶ PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Wirusowe zapalenie wątroby typu C...*

zwrócić uwagę na wolniejszy spadek zakażeń HBV w stosunku do zakażeń pozostałymi wirusami, co potwierdza wyjątkowo dużą zakaźność tego patogenu.

3. Profilaktyka

Mając na uwadze wysokie ryzyko transmisji zakażeń wirusowych w jednostkach penitencjarnych oraz ryzyko późniejszego rozprzestrzeniania się tych wirusów w społeczeństwie, należy zwrócić szczególną uwagę na skuteczność programów profilaktycznych.

Ograniczanie zakażeń HIV i HCV opiera się głównie na przestrzeganiu procedur sterylizacji i bezpiecznych iniekcji, w szczególności stosowania do zabiegów z naruszeniem ciągłości tkanek sprzętu jednorazowego użytku, jak również edukacji dotyczącej środków ochrony indywidualnej – stosowania prezerwatyw, jednorazowych igieł i przestrzegania higieny obejmującej przedmioty higieny osobistej. Obserwowany stopniowy spadek zakażeń HIV/HCV wynika również z szerokiego nagłośnienia problemu w skali światowej. Realizowany przez Stowarzyszenie Profilaktyki i Wsparcia w zakresie HIV/AIDS „Jeden Świat” z Krakowa projekt, pt. „Wiem i spoglądam w przyszłość – kreacja materiałów profilaktycznych dla osób pozbawionych wolności” miał na celu podniesienie świadomości problemu HIV/AIDS wśród osadzonych⁴⁷. Zainteresowanie na poziomie tworzenia projektu i późniejszego uczestnictwa w zajęciach profilaktycznych przez osoby pozbawione wolności było duże, a personel był otwarty na współpracę z organizacjami pozarządowymi. Po konsultacjach z więźniami stworzono 12-stronicową broszurę informacyjną (skupiającą się, zgodnie z zainteresowaniem grupy docelowej, przede wszystkim na możliwościach leczenia oraz życiu z HIV/AIDS) oraz plakat. Jeśli chodzi o drogi transmisji, w materiałach skupiono się przede wszystkim na drodze kontaktów seksualnych, które zgodnie z badaniami stanowią główną drogę szerzenia się zakażeń wirusem HIV⁴⁸. Warto podkreślić, że w ramach projektu przygotowano materiały skierowane jedynie do męskiej części grupy

---

⁴⁷ M. Brodzikowska, „Jeśli zależy ci na przyszłości”. *Kulisy tworzenia materiałów profilaktycznych dla mężczyzn pozbawionych wolności*, „Kontra” 2015, nr 1, s. 7.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 8.

docelowej, dlatego istotne jest by w przyszłości podobne treści edukacyjne stworzyć również dla osadzonych kobiet.

Zapobieganie rozprzestrzenianiu się zakażeń wirusem zapalenia wątroby typu C, podobnie jak w przypadku HIV/AIDS, ogranicza się wyłącznie do edukacji nt. dróg zakażenia, czynników ryzyka i możliwości zapobiegania zakażeniom i zachorowaniom o etiologii HCV (profilaktyka pierwotna) oraz wczesnego wykrywania i leczenia chorych w warunkach izolacji penitencjarnej (profilaktyka wtórna)⁴⁹. Istotny problem stanowi jednak kontynuacja leczenia po odbyciu kary więzienia. Jednym z kryteriów włączenia chorego do programu lekowego i korzystania ze świadczeń zdrowotnych jest posiadanie powszechnego ubezpieczenia, którym osoby opuszczające jednostki penitencjarne zwykle nie są objęte⁵⁰.

Profilaktyka wirusowego zapalenia wątroby typu B może być znacznie bardziej skuteczna, nie ogranicza się bowiem jedynie do edukacji. Kalendarz szczepień w Polsce przewiduje od 1996 r. obowiązkowe szczepienia noworodków oraz osób szczególnie narażonych na zakażenie, tj. personelu medycznego, uczniów i studentów szkół/uczelni medycznych, osób z kontaktu z HBV i zakażonych HCV⁵¹. W związku z tym warto zauważyć, że zgodnie z danymi statystycznymi CZSW w 2020 r. nawet 90% skazanych mogło być niezaszczepionych⁵². Stanowisko PZH jasno określa, że szczególnie narażone na zakażenie są osoby niezaszczepione przeciw WZW B, szczepione mniej niż trzema dawkami lub o nieznanym historii szczepień (brak dokumentacji)⁵³. Biorąc pod uwagę analizę zachowań seksualnych na wolności i po osadzeniu w jednostce penitencjarnej, można stwierdzić, że zjawisko ryzykownych kontaktów (przypadkowy partner, brak prezerwatywy, kontakt wbrew woli) dotyczy również osób przebywających w warunkach pozbawienia wolności⁵⁴. Zatem transmisja HBV,

---

⁴⁹ Wystąpienie RPO do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej ws. profilaktyki i leczenia wirusowego zapalenia wątroby typu C u pozbawionych wolności z 4.07.2018 r., www.rpo.gov.pl/pl/content/wirusowe-zapalenie-watroby-typu-c-u-pozbawionych-wolnosci-jak-zapobiegac-jak-leczyc-rpo-pisze-do-Sluzby-Wieziennej (dostęp: 14.06.2021).

⁵⁰ Odpowiedź MZ na Wystąpienie RPO do DGSW z 15.03.2019 r., www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowiedz-MZ-15.03.2019.pdf (dostęp: 14.06.2021).

⁵¹ www.epibaza.pzh.gov.pl/story/informacja-o-zachorowaniach-na-wirusowe-zapalenie-watroby-typu-b-wzw-b-i-zakazeniach-hbv, *op. cit.*

⁵² MS CZSW, *Roczne informacje statystyczne*, raport za 2020, *op. cit.*

⁵³ PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Czynniki ryzyka zakażeń HBV i HCV*, <https://watrobanieboli.pzh.gov.pl/czynniki-ryzyka-zakazen-hbv-i-hcv/> (dostęp: 15.06.2021).

⁵⁴ M. Ksel, H. Strzelecka, W. Rudalski, *Zdrowie w więzieniu...*, s. 41.

którego początkowe objawy mogą być niespecyficzne, pomiędzy więźniami może być znacznie wyższa niż przedstawiają to statystyki, szczególnie zważając na niski poziom testowania. Koszt 3-dawkowej szczepionki przeciwko HBV wynosi obecnie 150-200 zł i jest wielokrotnie niższy niż koszt leczenia konwencjonalnego i eksperymentalnego jednej osoby z zapaleniem wątroby typu B. Warto również zaznaczyć, że u nawet 20% chorych z przewlekłym zakażeniem HBV, pomimo leczenia, dochodzi do rozwoju marskości wątroby i raka wątrobowokomórkowego, co pociąga za sobą dalsze konsekwencje, również ekonomiczne.

W kontekście profilaktyki zakażeń wirusowych u osób osadzonych warto również pamiętać o wzorcowych regułach minimalnych ONZ, dotyczących postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), a szczególnie o regule 24 pkt 2 mówiącej o zagwarantowaniu ciągłości „leczenia i opieki, w tym leczenia HIV, gruźlicy oraz innych chorób zakaźnych, jak również uzależnienia od narkotyków”, a także o regule 30, która wskazuje na „Oddzielenie więźniów, co do których podejrzewa się, iż są nosicielami chorób zakaźnych, a także zapewnienie im właściwego leczenia w okresie zakażenia”⁵⁵.

4. Podsumowanie

Wszystkie wspomniane wirusy, zarówno ludzki wirus niedoboru odporności (HIV), jak i wirusy zapalenia wątroby typu B i C podlegają transmisji tymi samymi drogami – przez kontakt z krwią lub wydzielinami ciała osoby zakażonej. Z uwagi na częstsze występowanie zachowań ryzykownych (kontakty seksualne bez prezerwatywy, używanie wspólnych igieł do iniekcji, niesterylnych narzędzi przy wykonywaniu tatuażu, czy akty „braterstwa krwi”), a także duży odsetek nieszczepionych w tej populacji sprawia, że więźniowie stanowią szczególną grupę ryzyka. W myśl fragmentu przysięgi Hipokratesa, że „Lepiej zapobiegać, niż leczyć”, mając na uwadze to, iż HBV cechuje najwyższa zakaźność, dostępne obecnie leki

---

⁵⁵ Organizacja Narodów Zjednoczonych, Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), United Nations, Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015 – 70.175. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), resolution number A/RES/70/175, <https://undocs.org/en/A/RES/70/175> (dostęp: 16.06.2021).

nie są w stanie całkowicie wyeliminować wirusa, a koszty leczenia w jednostkach penitencjarnych pokrywane są z budżetu państwa, wydaje się zasadne włączenie grupy osób osadzonych do programu obowiązkowych szczepień przeciwko wirusowi zapalenia wątroby typu B. Szczególnie, że szczepienie to chroni również przed wirusowym zapaleniem wątroby typu D (WZW D), wywoływanym przez HDV, które występuje wyłącznie w czasie zakażenia HBV. Takie działanie przyczyni się do obniżenia kosztów opieki zdrowotnej w jednostkach penitencjarnych, jak również do ograniczenia transmisji HBV w populacji ogólnej.

Bibliografia

Literatura

Brodzikowska M., „Jeśli zależy ci na przyszłości”. *Kulisy tworzenia materiałów profilaktycznych dla mężczyzn pozbawionych wolności*, „Kontra” 2015, nr 1.

Hütter G., Nowak D., Mossner M. et al., *Long-Term Control of HIV by CCR5 Delta32/Delta32 Stem-Cell Transplantation*, “The New England Journal of Medicine” 2009, no 360.

Klamann J., Smiatacz T., *Diagnostyka wirusowych zapaleń wątroby w praktyce lekarza pierwszego kontaktu*, „Forum Medycyny Rodzinnej” 2016, tom 10, nr 2.

Ksel M., Strzelecka H., Rudalski W., *Zdrowie w więzieniu – badanie postaw, zachowań i wiedzy personelu więziennego oraz ludzi pozbawionych wolności na temat chorób zakaźnych w wytypowanych polskich jednostkach penitencjarnych*, Warszawa, 2007.

Michalska A., Michalski D., *Zachowania niepożądane w Zakładach Karnych. Wybrane zagadnienia*, Warszawa-Olsztyn 2020.

Paintsil E., Binka M., Patel A. et al., *Hepatitis C virus maintains infectivity for weeks after drying on inanimate surfaces at room temperature: implications for risks of transmission*, “The Journal of Infectious Diseases” 2014; vol. 15, no 209(8).

Przybyliński S., *Na krawędzi więziennego egzystencji – skazani „cwaniacy” w soczewce podkulturowego spojrzenia*, „Resocjalizacja Polska” 2016, nr 11.

Rodasik R., Ćwiertnia E., Zał'ko J., *Język podkultury więziennej – gwa-
ra, język migowy, tatuaż*, „Kultura bezpieczeństwa. Nauka – praktyka –
refleksje” 2013, nr 13.

Rosińska M., Zieliński A., *Oszacowanie występowania chorób zakaźnych
(wirusowe zapalenie wątroby typu C i B, HIV) wśród narkomanów przyjm-
jących środki odurzające w iniekcji w miastach o różnym stopniu realizacji
programów redukcji szkód. Raport z programu badawczego*, Warszawa 2004.

Samson M., Libert F., Doranz B. et al., *Resistance to HIV-1 infection
in Caucasian individuals bearing mutant alleles of the CCR-5 chemokine
receptor gene*, “Nature” 1996, no 382.

Steinmann E., Ciesek S., Friesland M. et al., *Prolonged survival of hepa-
titis C virus in the anesthetic propofol*, “Clinical Infectious Diseases” 2011,
no 53(9).

Than T., Jo E., Todt D. et al., *High Environmental Stability of Hepatitis
B Virus and Inactivation Requirements for Chemical Biocides*, “The Journal
of Infectious Diseases” 2019, vol. 15, nr 219(7).

UNODC, WHO, UNAIDS, *HIV/AIDS Prevention, Care, Treatment
and Support in Prison Settings*, New York 2006.

Strony internetowe

Rosińska M., Niedźwiedzka-Stadnik M., *Zakażenia HIV i zachoro-
wania AIDS w Polsce*, http://www.old.pzh.gov.pl/oldpage/epimeld/hiv_aid/index.htm.

PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Wirusowe zapalenie wątroby typu C
– informacje ogólne*, [www.epibaza.pzh.gov.pl/story/wirusowe-zapalenie-
-watroby-typu-c-informacje-ogolne](http://www.epibaza.pzh.gov.pl/story/wirusowe-zapalenie-watroby-typu-c-informacje-ogolne).

PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Informacja o zachorowaniach na wi-
rusowe zapalenie wątroby typu B (WZW B) i zakażeniach HBV*, [www.epi-
baza.pzh.gov.pl/story/informacja-o-zachorowaniach-na-wirusowe-zapale-
nie-watroby-typu-b-wzw-b-i-zakazeniach-hbv](http://www.epibaza.pzh.gov.pl/story/informacja-o-zachorowaniach-na-wirusowe-zapalenie-watroby-typu-b-wzw-b-i-zakazeniach-hbv).

PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Szczepionka przeciw wzv B*, [www.
szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/wzw-b/](http://www.szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/wzw-b/).

Wystąpienie RPO do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej
w sprawie warunków bytowych osadzonych w wieloosobowych ce-
lach mieszkalnych z dnia 2018-11-22, [https://bip.brpo.gov.pl/art-z-
-pwg/11656](https://bip.brpo.gov.pl/art-z-pwg/11656).

Służba Więzienna. Statystyka roczna, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>.

Więżniowie próbują, strażnicy znajdują, <https://sw.gov.pl/aktualnosc/wiezniowie-probuja-straznicy-znajduja>.

Wystąpienie RPO do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej ws. profilaktyki i leczenia wirusowego zapalenia wątroby typu C u pozbawionych wolności z 4.07.2018, www.rpo.gov.pl/pl/content/wirusowe-zapalenie-watroby-typu-c-u-pozbawionych-wolnosc-i-jak-zapobiegac-jak-leczyc-rpo-pisze-do-Sluzby-Wieziennej.

Odpowiedź MZ na Wystąpienie RPO do DGSW z 15.03.2019, www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowiedz-MZ-15.03.2019.pdf.

PZH, Narodowy Instytut Zdrowia, *Czynniki ryzyka zakażeń HBV i HCV*, <https://watrobanieboli.pzh.gov.pl/czynniki-ryzyka-zakazen-hbv-i-hcv/>.

Organizacja Narodów Zjednoczonych, Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), United Nations, Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015 – 70.175. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), resolution number A/RES/70/175, <https://undocs.org/en/A/RES/70/175>.

Akty normatywne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 2020 r. poz. 523, ze zm.

Martyna Pieszczek¹

**ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA ZA ZACHOWANIA
POLEGAJĄCE NA UCHYLANIU SIĘ
OD WYKONYWANIA DOZORU
ELEKTRONICZNEGO**

**CRIMINAL LIABILITY RELATED
TO THE SYSTEM OF ELECTRONIC SURVEILLANCE
AND CIRCUMSTANCES IN WHICH SENTENCED
PERSON AVOIDS PERFORMING DUTIES ORDERED
BY THE COURT**

Otrzymano: 27.07.2021   Zaakceptowano: 14.09.2021   Opublikowano: 30.09.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0015.2708

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

Zasadniczym celem artykułu jest wskazanie podstawy odpowiedzialności karnej za zachowania, polegające na naruszeniu przez skazanego, wobec którego orzeczono karę, środek karny albo środek zabezpieczający w systemie dozoru elektronicznego, obowiązków związanych z tym dozorem. Prowadzone w tym zakresie rozważania poprzedzone są analizą istoty dozoru elektronicznego, powodów jego wprowadzenia do obowiązującego systemu prawa oraz sposób wykorzystania na gruncie instrumentów prawnokarnej reakcji na zachowanie sprawcy. Autorka dokonuje ponadto analizy charakteru prawnego kary pozbawienia

---

¹ Dr Martyna Pieszczek, Prokurator Prokuratury Okręgowej w Warszawie, e-mail:piemar1@op.pl, ORCID: 0000-0001-8073-5506.

wolności z wykorzystaniem dozoru elektronicznego, co stanowi punkt wyjścia do odpowiedzi na doniosłe dla praktyki pytanie o możliwość zakwalifikowania zachowania skazanego, polegającego na oddaleniu się z miejsca odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, w płaszczyźnie znamion określających czynność sprawczą przestępstwa samouwolnienia się określonego w art. 242 § 1 k.k. Opracowanie kończy przedstawienie postulatów *de lege ferenda* zawierających propozycję rozwiązania normatywnego, stanowiącego podstawę prawną kwalifikacji zachowań, polegających na uchylaniu się od dozoru elektronicznego.

Słowa kluczowe: dozór elektroniczny, przestępstwo samouwolnienia, kara pozbawienia wolności

Abstract

The crucial aim of this article is to indicate grounds of legal liability connected with situations in which person sentenced to penalty, punitive measure or safeguard measure, within the system of electronic surveillance, violates certain duties. Considerations concerning the aforementioned issues are preceded by the analysis on the essence of the electronic surveillance, reasons for its implementation into the applicable legal system and means of its usage related to legal instruments of penal reaction to perpetrator's behavior. Moreover, author of the article analyses legal character of the prison sentence performed with the usage of electronic surveillance. This constitutes starting point for answering practically important question: whether leaving the place of performing prison sentence within the system of electronic surveillance can be qualified as the offence of self-release, determined in art. 242 § 1 of the Criminal Code. At the end of the article, author presents *de lege ferenda* postulates concerning normative solution related to the legal ground of qualifying behaviors consisting in avoiding electronic surveillance.

Key words: electronic surveillance, the offence of self-release, prison sentence

Wstęp

Dozór elektroniczny jest ogólnym określeniem odnoszącym się do wszystkich form inwigilacji, wykorzystujących technologię radiową i satelitarną, za pomocą których można kontrolować daną osobę na potrzeby procesu karnego przez oznaczenie jej położenia geograficznego, aktywności, specyficznego zachowania czy też danych biometrycznych². Wykorzystanie nowych technologii jako elementu nadzoru nad skazanymi, choć ma stosunkowo krótką tradycję³, stanowi integralny element współczesnej polityki penitencjarnej, wpisując się w zaprezentowany przez M. Foucaulta model władzy panoptycznej, monitorującej aktywność według reguł *quasi-więziennych*, której celem jest stworzenie jednostki zdyscyplinowanej⁴.

Negatywne konotacje, wiążące się z mechanizmami inwigilacji, nie przysłaniają jednak zasadniczych walorów związanych z możliwościami, jakie niesie ze sobą kontrola elektroniczna, wpływającymi na uniwersalność jej wykorzystania na potrzeby środków o charakterze penalnym⁵. Wyrosła na gruncie upadku idei resocjalizacji nowa polityka kryminalna

---

² M. Nellis, D. Lehner, *Scope and definitions. Electronic monitoring. Council for Penological Co-operation 7/2*, Strasburg 2012, s. 1.

³ Sama koncepcja elektronicznego monitorowania sprawców przestępstw pojawiła się w 1964 r., kiedy została opublikowana koncepcja amerykańskiego psychologa Ralpha Schwitzgebela o możliwości wykorzystania „zdobyczy techniki” do kontrolowania zachowania osób skazanych – por. M. Black, R.G. Smith, *Electronic Monitoring in the Criminal Justice System*, „Australian Institute of Criminology” 2003, nr 5, s. 1. Po raz pierwszy dozór elektroniczny w praktyce został zastosowany w Stanach Zjednoczonych w 1983 r., a pierwsze pilotażowe programy elektronicznego monitorowania przestępców w Europie wdrożono w Anglii i Walii w 1989 r. – zob. więcej C. Nee, *Surviving electronic monitoring in England and Wales: Lessons learnt from the first trials*, „Legal and Criminological Psychology” 1999, vol. 4, s. 33 i n.; G. Mair, *Electronic Monitoring in England and Wales*, w: *Intermediates Sanctions in Overcrowded Times*, red. M. Tornay, K. Hamilton, Boston 1995, s. 116 i n.

⁴ M. Foucault, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, Warszawa 1998.

⁵ Dozór elektroniczny może być wykorzystywany jako: środek zapobiegawczy stosowany w toku procesu karnego w celu zabezpieczenia jego prawidłowego przebiegu, kara samoistna, samodzielny sposób wykonywania kary pozbawienia wolności lub środka karnego, środek uzupełniający mechanizmy probacyjne, element związany z przedterminowym zwolnieniem z zakładu karnego, sposób kontroli i nadzoru nad określoną kategorią sprawców lub sprawcami poszczególnych przestępstw po zakończeniu odbywania kary w zakładzie karnym, sposób monitorowania ruchów osób wewnątrz więzienia lub w zakresie obejmującym otwarte więzienia i sposób ochrony ofiar przestępstw przed indywidualnymi podejrzanymi lub sprawcami.

zdominowana przez – mający swoje źródło w ekonomicznej analizie prawa – nurt menedżersko-nadzorczy⁶, upatruje w nowych technologiach istotnego czynnika wpływającego na efektywność systemu penitencjarnego. Ich szczególne znaczenie w tym zakresie przejawia się w redukcji populacji więziennej przez stworzenie, mniej kosztownej w wykonaniu, alternatywy dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, zapewniając jednocześnie ochronę społeczeństwa przed przestępczością, poddając sprawcę systemowi nadzoru oraz stwarzając możliwości zindywidualizowanego oddziaływania na niego za pomocą restrykcji czasowo-przestrzennych, kształtujących jego postawę samokontroli, odpowiedzialności oraz przestrzegania norm i adaptacji do nich.

Również w polskim systemie prawnym dostrzeżono korzyści płynące z włączenia dozoru elektronicznego do szeregu środków penalnych⁷. Powszechnie wyrażanemu przekonaniu o konieczności wdrożenia określonych rozwiązań elektronicznych, jako elementu kontroli nad sprawcą,

---

⁶ G.S. Becker, *Crime and Punishment: An Economic Approach*, w: *Essays in the Economics of Crime and Punishment*, red. G.S. Becker, W.M. Landes, New York 1974; M. Cohen, *Balancing the Costs and Benefits*, w: *Odpowiedzialność karna w systemach demokracji liberalnej*, red. M. Królikowski, J. Czabański, T. Krawczyk, M. Romanowski, B. Kasprzycka, Warszawa 2002; B. Stańdo-Kawecka, *Polityka karna i penitencjarna między punitywizmem i menedżeryzmem*, Warszawa 2020.

⁷ P. Bogacki, M. Oleżałek, *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przeludnienia w polskich zakładach karnych*, „Wiedza Prawnicza” 2014, nr 4, s. 105; K. Dyl, G. Janicki, *Dozór elektroniczny*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2005, nr 2, s. 198; V. Konarska-Wrzošek, *Propozycje zmian katalogu kar w Kodeksie karnym z 1997 r. w zakresie kar pozbawienia wolności oraz dolegliwości związanych z niektórymi rodzajami kar wolnościowych*, w: *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. II, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012, s. 857 i n; K. Mamak, *Funkcjonowanie dozoru elektronicznego w świetle badań aktowych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 2, s. 140-141; M. Nowakowski, *Rozważania na tle instytucji dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 14, s. 770; G. Szczygieł, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego a przeludnienie zakładów karnych*, w: *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009, s. 576; zob. także uzasadnienie do projektów ustaw: o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, Sejm VII kadencji, druk nr 179; o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, Sejm V kadencji, druk nr 1352.

towarzyszył jednocześnie brak jednolitej koncepcji ich zastosowania⁸. Od początku wprowadzenia dozoru elektronicznego do krajowego porządku prawnego na mocy ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego⁹ podlegał on licznym przeobrażeniom. Zmiany te dotyczyły nie tylko obranej techniki legislacyjnej, związanej z umiejscowieniem dozoru elektronicznego w systemie prawa, ale także jego warstwy merytorycznej. Ostatecznie regulacje dotyczące dozoru elektronicznego zostały włączone do Kodeksu karnego wykonawczego, zaś sam dozór został przewidziany jako forma odbywania kary pozbawienia wolności, środków karnych i środków zabezpieczających.

Pomimo pozytywnych aspektów systemu dozoru elektronicznego, związanych z jego resocjalizacyjnym i reintegracyjnym wymiarem, nie można nie dostrzec też pewnych zagrożeń, jakie niesie ze sobą jego zastosowanie. Z samej istoty kontrolująco-dyscyplinujących środków wynika naturalna inklinacja osób, wobec których są stosowane, do ochrony własnej wolności przez podejmowanie działań zmierzających do unicestwienia stosowanych ograniczeń. Ustawodawca chcąc zapobiec sytuacjom, w których wskutek niesubordynacji dozorowanego, elektroniczna kontrola miejsca pobytu okazałaby się nieefektywnym sposobem realizacji orzeczonych kar i innych środków oddziaływania na sprawcę, przewidział reakcję na tego typu zachowania za pomocą instrumentów ze sfery *ius puniendi*. Przyjęte w tym zakresie rozwiązania prawne zostały rozproszone w różnych przepisach, a nadto odznaczają się zróżnicowanym zakresem podmiotowym i przedmiotowym, tworząc tym samym złożony system odpowiedzialności karnej za zachowania, które w rezultacie prowadzą do udaremnienia lub utrudnienia wykonywania orzeczonych kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego. Na ten stan normatywny nakłada się dodatkowo wielość sposobów w jakich może

---

⁸ V. Konarska-Wrzosek, *W kwestii nowego kształtu kary ograniczenia wolności*, w: *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. W. Górski, Warszawa 2013, s. 180; S. Lelental, *Dozór elektroniczny w świetle rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 4 kwietnia 2014 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 83, s. 9; M. Rusinek, *Krytycznie o przyjętym kształcie dozoru elektronicznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 47-48, s. 18 i n.; I. Zgoliński, *Dozór elektroniczny jako instrument polityki karnej. Wybrane uwagi na kanwie nowelizacji Kodeksu karnego i Kodeksu karnego wykonawczego*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, z. 4, s. 90 i n.

⁹ Dz. U. z 2010 r. Nr 142, poz. 960.

dojść do realizacji powyższego skutku. Niniejsze opracowanie ma zatem na celu ustalenie prawnokarnej kwalifikacji konkretnego zachowania skazanego, polegającego na uchyleniu się od wykonywania dozoru elektronicznego, przez co należy rozumieć umyślne naruszenie obowiązków związanych z zastosowaniem dozoru elektronicznego, których zakres różni się w zależności od decyzji sądu, rodzaju dozoru jak został orzeczony wobec skazanego oraz użytych środków technicznych. Z tej przyczyny rozważania należy rozpocząć od zagadnień ogólnych, stanowiących tło właściwych rozważań, dotyczących sposobów wykorzystania systemu dozoru elektronicznego w obowiązującym prawie oraz istoty kary pozbawienia wolności wykonywanej w tym systemie.

1. Wykorzystanie systemu dozoru elektronicznego w świetle obowiązującego prawa

Przepisy kodeksu karnego wykonawczego¹⁰ wprowadzają wyraźne rozgraniczenie pomiędzy dozorem elektronicznym a systemem dozoru elektronicznego, przesądzając, że dozór elektroniczny oznacza kontrolę zachowania skazanego przy użyciu środków technicznych. Na system dozoru elektronicznego składa się zaś ogół metod postępowania i środków technicznych służących do wykonywania dozoru elektronicznego (art. 43b § 1 i 2 k.k.w.). Zgodnie z obowiązującymi przepisami można wyodrębnić trzy rodzaje dozoru elektronicznego: dozór stacjonarny – służący do kontroli tego, czy skazany przebywa w określonym czasie w miejscu wskazanym przez sąd, dozór mobilny – polegający na kontroli aktualnego miejsca pobytu skazanego oraz dozór zbliżeniowy – umożliwiający kontrolę zachowania przez skazanego określonej minimalnej odległości od osoby wskazanej przez sąd (art. 43b § 3 k.k.w.).

W ramach dozoru stacjonarnego można wykonywać karę pozbawienia wolności orzeczoną w wymiarze nieprzekraczającym roku (przy czym negatywną przesłanką jest zaistnienie okoliczności recydywy specjalnej wielokrotnej określonej w art. 64 § 2 k.k.), a także karę ograniczenia wolności wobec osób, które odbywały ją przed 15 kwietnia 2016 r. lub wobec których orzeczono ją choćby nieprawomocnie na zasadach określonych

---

¹⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53); dalej: k.k.w.

w art. 4 ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy¹¹. W przypadku dozoru stacjonarnego, w ramach którego wykonywana jest kara pozbawienia wolności, sąd każdorazowo ustala zasady odbywania tej kary przez określenie czasu, w którym skazany musi pozostawać w miejscu zamieszkania w zasięgu urządzeń kontrolujących jego pozycję oraz wyznaczenie szczegółowego harmonogramu dnia skazanego, uwzględniającego jego pracę i sytuację rodzinną. Nie jest zatem monitorowana rzeczywista pozycja skazanego, a jedynie określany jest fakt, czy skazany przebywa w oznaczonym przez sąd miejscu w określonym czasie.

Dozór mobilny stosowany jest przy obowiązku przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem stadionowym w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu. Środek zabezpieczający, w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu skazanego, może być ponadto wykonywany wyłącznie jako dozór mobilny (art. 93e, 93d § 1 i 6 k.k.). Dozór mobilny, w przeciwieństwie do dozoru stacjonarnego, polega na tym, że miejsce pobytu skazanego rejestrowane jest w czasie rzeczywistym, co umożliwia dokładne określenie miejsca, w którym przebywa skazany.

W ramach dozoru zbliżeniowego wykonuje się środek karny obejmujący zakaz zbliżania się do określonych osób, o którym mowa w art. 41a § 1 i 2 k.k. Funkcjonowanie dozoru zbliżeniowego jest podobne do dozoru stacjonarnego i polega na współdziałaniu nadajnika, który nosi dozorowany i rejestratora, w który zaopatrzona jest osoba chroniona. W przypadku dozoru zbliżeniowego osoba chroniona może używać zarówno rejestratora stacjonarnego (wówczas kontrolowane jest to, czy skazany nie zbliża się do miejsca zamieszkania pokrzywdzonego na odległość mniejszą, aniżeli odległość wskazana przez sąd), jak też rejestratora przenośnego (wówczas niezbędne jest jednak, ażeby osoba chroniona nieustannie była w posiadaniu rejestratora, bez względu na to, w jakim miejscu akurat przebywa).

Zgodnie z art. 43f k.k.w. środkami technicznymi służącymi do wykonywania dozoru elektronicznego są:

- a) centrala monitorowania, czyli ośrodek sprawujący zdalną i stałą kontrolę Osób Monitorowanych, w którym po wykryciu naruszeń podejmowane są natychmiastowe działania, a także zdalną i stałą kontrolę Osób Objętych Ochroną w celu zapewnienia bezpieczeństwa przed osobą

---

¹¹ Dz. U. poz. 428.

- z zakazem zbliżania się oraz kontrolę nad Systemem Monitorowania i obsługę wszystkich rejestrowanych zdarzeń i naruszeń;
- b) system teleinformatyczny, za pomocą którego podmiot prowadzący centralę monitorowania, podmiot dozoru, sądowi kuratorzy zawodowi i inne uprawnione podmioty przetwarzają informacje związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kar w systemie dozoru elektronicznego (tzw. system komunikacyjno-monitorujący);
- c) nadajniki, czyli urządzenia radiowe w postaci bransoletek zakładanych na nogę lub rękę, wysyłające sygnały odbierane przez centralę monitorowania oraz rejestratory. Są dwa rodzaje nadajników: urządzenia Radio Frequency Tag (RFT) przeznaczone do monitorowania Osoby Monitorowanej oraz urządzenia One P-Part Tracking (OPT) wyposażone w lokalizator GPS i przeznaczone do określenia lokalizacji Osoby Monitorowanej;
- d) rejestratory, czyli urządzenia służące do odbioru sygnału, wysłanego przez nadajnik i przekazywania go do centrali monitorowania. Są dwa rodzaje rejestratorów: stacjonarne (HOME UNIT HU), które są instalowane w miejscu pobytu skazanego i służą do kontroli urządzeń RFT oraz OPT, będących w ich zasięgu oraz przenośne (TWO PPART TRACKING TPT). Te ostatnie noszone są przez osobę, wobec której skazany ma orzeczony zakaz zbliżania się i umożliwiają określenie położenia Osoby Objętej Ochroną lub Osoby Monitorowanej¹².

2. Charakter prawny kary pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego

Spośród wielu doniosłych teoretycznie i praktycznie kwestii wyłaniających się na tle wykorzystania infrastruktury dozoru elektronicznego, w ramach poszczególnych instrumentów reakcji karnej, najwięcej kontrowersji wywołuje zagadnienie związane z rodzajowym przyporządkowaniem kary pozbawienia wolności wykonywanej w tym systemie, sprowadzające się w gruncie rzeczy do wyboru pomiędzy dwiema koncepcjami kwalifikującymi, z których jedna traktuje ją jako odmianę (modalność)

---

¹² M. Sopiński, *Zakres przedmiotowy SDE i środki techniczne służące do jego wykonywania*, w: *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2013-2017*, red. T. Przesławski, Warszawa 2020, s. 25 i n.

kary pozbawienia wolności¹³, a druga nakazuje przyjąć, że decyzja ustawodawcy dotycząca umieszczenia dozoru elektronicznego w ramach kary pozbawienia wolności oznacza wprowadzenie nowego środka oddziaływania na skazanego¹⁴. Argumenty adherentów obu stanowisk ogniskują się wokół zakorzenionego w doktrynie prawa karnego poglądu o konieczności wyróżnienia dwóch aspektów kary pozbawienia wolności: faktycznego, dotyczącego immanentnych, ontologicznych cech składających się na istotę tej kary i prawnego (formalnego), odwołującego się do oceny normatywnej wyrażonej przez ustawodawcę¹⁵.

Nie budzi większych wątpliwości, że dozór elektroniczny w płaszczyźnie formalnej jest instytucją prawa karnego wykonawczego i jednym ze sposobów wykonywania kary pozbawienia wolności, nie kreuje zaś kary odmiennej rodzajowo, nieprzewidzianej w katalogu z art. 32 k.k.

---

¹³ Tak m.in. P. Artymionek, *System dozoru elektronicznego jako nowa forma wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2010, nr 5, s. 105; G. Hochmayr, M. Małolepszy, *System dozoru elektronicznego – możliwości i granice. Spojrzenie prawnoporównawcze w obliczu polskiej nowelizacji*, w: *Current problems of the penal law and criminology*, red. E. Pływaczewski, <https://www.rewi.europa.uni.de/pl/lehrstuhl/pr/pol-strafrecht/professurinhaber/schriftenverzeichnis/System-dozoru-elektronicznego.pdf>; G. Łabuda, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2017, s. 435; T. Kalisz, *Samouwolnienie się skazanego z wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, w: *Współczesne wyzwania kurateli sądowej w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2019, s. 108; J. Róg, *Wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego a prawo do zabezpieczenia społecznego*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 2, s. 85; K. Zawisła, *Dozór elektroniczny: izolacja czy iluzja?*, „Państwo i Społeczeństwo” 2014, nr 4, s. 12; I. Zgoliński, *Nowe sposoby wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Jurysta” 2008, nr 5, s. 105.

¹⁴ M. Budyn-Kulik, *Kary i środki karne alternatywne wobec kary pozbawienia wolności*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2011, nr 16, s. 144; A. Litwinowicz, *Dozór elektroniczny a wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – próba oceny z perspektywy celów kary kryminalnej*, „Edukacja Prawnicza” 2006, nr 5, s. 40; Ł. Malinowski, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 35 i n.; K. Mamak, *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 17, s. 29 i 36; M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze elektronicznym. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 19 i n.; T. Sroka, *Kara ograniczenia wolności*, w: *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, s. 85; R.A. Stefański, *Kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 4, s. 30; M. Szewczyk, *Jaka alternatywa dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności*, w: *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. K. Krajewski, Warszawa 2007, s. 109-110.

¹⁵ W. Dadak, *Pozbawienie wolności jako znamię przestępstwa samouwolnienia (Uwagi na tle kryminalizacji samouwolnień)*, „Państwo i Prawo” 1995, nr 9-10, s. 88.

Wniosek taki wynika wprost z uregulowań kodeksu karnego i kodeksu karnego wykonawczego, które wyróżniają jednolitą formę pozbawienia wolności. W tym kontekście istotne jest odróżnienie samego prawomocnego orzeczenia zawierającego zakaz lub nakaz o określonej treści, składający się na istotę orzeczonej kary od sposobu jego egzekwowania, który jest kwestią drugorzędną. Stan pozbawienia wolności kreowany jest przez zakaz zawarty w orzeczeniu sądowym, natomiast w oparciu o inne rozstrzygnięcie procesowe, wydawane przez inny organ – tj. sąd penitencjarny, zapada decyzja o udzieleniu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Potwierdzeniem konstatacji o traktowaniu przez ustawodawcę kary pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego na równi z karą pozbawienia wolności, są także argumenty natury systemowej. Przepis art. 43ln k.k.w. przewiduje możliwość warunkowego, przedterminowego zwolnienia skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Kara pozbawienia wolności wykonywana w systemie dozoru elektronicznego jest zrównana przez ustawodawcę z „tradycyjną” karą pozbawienia wolności także w płaszczyźnie takich instytucji, jak zaliczanie na poczet kary okresu rzeczywistego pozbawienia wolności (art. 63 k.k.), zatarcie skazania (art. 107 k.k.) czy przedawnienie wykonania kary (art. 101 k.k.).

Jako nieco bardziej skomplikowana jawi się kwestia możliwości uznania dozoru elektronicznego za karę pozbawienia wolności w sensie faktycznym. Dozór elektroniczny umożliwia sprawowanie przez aparat państwa kontroli zachowania skazanego w formie zdalnej, przy użyciu środków technicznych, i tym samym pozwala na zastąpienie reakcji prawnokarnej o charakterze izolacyjnym reakcją o znacznie niższym stopniu dolegliwości, która jest pozbawiona negatywnych konsekwencji izolacji penitencjarnej, takich jak demoralizacja, osłabienie więzi rodzinnych i społecznych, zmiana środowiska, utrata autonomii, degradacja ekonomiczna czy stygmatyzacja¹⁶.

Zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym przez J. Śliwowskiego *ratio essendi* każdej kary kryminalnej jest dolegliwość. Jego zdaniem dolegliwość „stanowi specyficzne kryterium kary, które jej treści nadaje całą moc. Kara musi być dolegliwa, jeżeli ma być karą; nie ma kary niedolegliwej.

¹⁶ I. Jankowska-Prochot, *Możliwość odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego jako przykład sankcji pozytywnej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2019, nr 4, s. 25 i n.

Oczywiście istnieją rozmaite stopnie dolegliwości¹⁷. Parafrazując nieco tę wypowiedź, należy zastanowić się: czy sankcja wytrawiona z pierwiastka dolegliwości typowego dla kary pozbawienia wolności może być traktowana jako jej ekwiwalent? Odpowiedź na tak sformułowane zagadnienie musi określać pewne minimum cech konstytuujących treść kary pozbawienia wolności. Brak ustawowej definicji kary pozbawienia wolności nakazuje uwzględnić poglądy wyrażane w piśmiennictwie peneologicznym, w których widoczna jest predylekcja do koncentrowania uwagi nie tyle na samej realistycznej zawartości pojęcia „kara pozbawienia wolności”, a więc zagadnieniu czym jest w świetle rzeczywistych faktów społecznych, co na teleologii kary¹⁸. Rozważaniom tym towarzyszy spostrzeżenie o ewolucji w polityce kryminalnej, jaka dokonała się w ubiegłym stuleciu pod wpływem rozwoju nowych nurtów karania nawiązujących do idei retributywizmu oraz towarzyszących temu zjawisku rozbudowanemu systemowi sankcji penalnych, odbiegającemu od tradycyjnego podziału na kary wolnościowe i izolacyjne¹⁹. J. Śliwowski już ponad pół wieku temu artykułował, że nowe kodyfikacje karne charakteryzują się zatarciem granic między karami polegającymi na pozbawieniu wolności i takimi, które pociągają za sobą tylko jej ograniczenie. W zasadzie podstawowe kryterium demarkacji opiera się nie tyle na odmienności jakościowej, co stopniu restrykcji nakładanych na skazanego. W konsekwencji dochodzi do płynnego przechodzenia jednych środków w inne: środków ograniczających wolność

---

¹⁷ J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1975, s. 266; por. także L. Lernell, *Refleksje o istocie kary pozbawienia wolności*, „Przegląd Penitencjarny” 1969, nr 1, s. 42

¹⁸ J. Braithwaite, P. Pettit, *Not Just Deserts: a Republican Theory of Criminal Justice*, Oxford 1990; M. Cieślak, *O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary*, „Nowe Prawo” 1969, nr 2; A. Duff, *Restoration and Retribution*, w: *Restorative Justice and Criminal Justice: Competing or Reconcilable Paradigms?*, red. A. Von Hirsch, J.V. Roberts, A.E. Bottoms, K. Roach, M. Schiff, Oxford-Portland 2003; B. Janiszewski, *Dolegliwość jako element współczesnej kary*, w: *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i stosowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*, red. J. Giezek, Kraków 2006; L. Lernell, *Zagadnienie zadań kary na tle kodyfikacji prawa karnego*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1955, nr 2; D. Janicka, J. Utrat-Milecki, *Podstawy penologii. Teoria kary*, Warszawa 2006.

¹⁹ A. N. Doob, V. Marinos, *Reconceptualizing Punishment: Understanding the Limitations on the Use of Intermediate Punishments*, „University of Chicago Law School Roundtable” 1995, vol. 2, s. 413-433; N. Morris, M. Tonry, *Between Prison and Probation. Intermediate Punishments in A Rational Sentencing System*, New York 1990, s. 37 i n.

w środki pozbawiające wolności²⁰. Jak się przy tym podkreśla, pozbawienie wolności jest nazwą konwencjonalną, albowiem kara ta jedynie w mniejszym lub większym stopniu ogranicza wolność²¹.

Ta niejednorodność kary pozbawienia wolności, przejawiająca się w zróżnicowanym stopniu dolegliwości i zakresu kontroli nad skazanym, stanowi podstawową trudność w określeniu jej zawartości treściowej i wskazaniu typowych składników strukturalnych. Pomimo wewnętrznego zróżnicowania kary pozbawienia wolności, która posługuje się odmiennymi w zakresie intensyfikacji mechanizmami izolacyjnymi, można wyróżnić pewne cechy wspólne, sprowadzające się do przymusowej integracji środowiskowej, faktycznego odosobnienia i co za tym idzie zerwania więzi z dotychczasowym środowiskiem społecznym (rodzinnym, zawodowym, koleżeńskim), narzuconej dyscypliny i związanym z nią uregulowanym czasem dnia oraz ograniczonymi możliwościami gospodarowania wolnym czasem, a także całkowitej zależności skazanego od innych osób²². Te czynniki zdaniem K. Mamaka przesądzają właśnie o tym, że kara pozbawienia wolności wykonywana w ramach dozoru elektronicznego nie może być traktowana jako faktyczne pozbawienie wolności, a jedynie formalne. Zdaniem autora dozór elektroniczny nie powoduje zmiany środowiska i umieszczenia w miejscu, gdzie skazany zmuszony jest do interakcji z innymi skazanymi. Nie występuje też negatywna konsekwencja izolacji w postaci oderwania od rodziny i społeczeństwa. Osoba dozorowana elektronicznie jest

²⁰ J. Śliwowski, *Ośrodek przystosowania społecznego i ocena jego funkcji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1972, nr 1, s. 240. Na podobne trudności w rozgraniczeniu pomiędzy karą pozbawienia wolności, a karami „wolnościowymi”, zwłaszcza w obliczu nowych technologii służących sprawowaniu nadzoru nad skazanym, wskazuje się we współczesnym piśmiennictwie polskim i zagranicznym – por. N. Allen, *Restricting Movement or Depriving Liberty*, „International Journal of Mental Health and Capacity Law” 2014, nr 9, s. 19; H.J. Albrecht, A.M. van Kalmthout, *Intermediate penalties. European developments in conceptions and use of non-custodial criminal sanctions*, w: *Community Sanctions and Measures in Europe and North America*, red. H.J. Albrecht, A.M. van Kalmthout, Freiburg im Breisgau 2002; K. Beyens, *The new generation of community penalties in Belgium. More is less...*, w: *Community Punishment. European Perspectives*, red. G. Robinson, F. McNeill, London-New York 2016; F. Dunkel, D. Van Zyl Mit, N. Padfield, *Concluding thoughts*, w: *Release from Prison. European Policy and Practice*, red. F. Dunkel, D. Van Zyl Mit, N. Padfield, Collumpton/Devon 2010, s. 396 i n.;

²¹ G. Szczygieł, w: *System Prawa Karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Warszawa 2010, s. 155; por. także L. Lernell, *Rozważania o przestępstwie i karze na tle zagadnień współczesności: eseje*, Warszawa 1975, s. 186.

²² J. Śliwowski, *Kara pozbawienia wolności we współczesnym świecie: rozważania penitencjarne i peneologiczne*, Warszawa 1981, s. 11 i n.

ponadto wolna od przymusu określonego zachowania, którego wykonanie poddane jest bezpośredniej kontroli funkcjonariuszy służby więziennej i administracji jednostek penitencjarnych²³.

Z powyższymi stwierdzeniami nie do końca można się zgodzić. Niewątpliwie w przypadku wykonywania kary pozbawienia wolności w tym systemie nie dochodzi do konieczności podporządkowania się przez skazanego reżimowi zakładu karnego, modyfikacji oraz kontroli organizacji spędzania wolnego czasu w miejscu przebywania, jak również nie następuje przymusowa integracja z innymi²⁴. Dozór elektroniczny jest jednak pewną formą limitacji wolności skazanego, która pozbawia go wolności lokomocyjnej, wyłącza możliwość swobodnego i nieskrępowanego decydowania o miejscu przebywania, czy też o harmonogramie dnia. Elementów tych nie wolno deprecjonować, wskazując, że każda kara i niemal wszystkie środki karne zawierają pewną dolegliwość związaną z istniejącymi ograniczeniami w zakresie dysponowania przejawami wolności osobistej i są wyposażone w mechanizmy, zapewniające posłuch u skazanych. Dość wspomnieć, że system dozoru elektronicznego operuje o wiele dalej idącymi ograniczeniami w zakresie swobody poruszania się, dysponowania czasem czy wolności wyboru wykonywania czynności przez skazanego niż jakikolwiek inny środek penalny. Nakaz przebywania w określonym pomieszczeniu z pewnymi koncesjami na rzecz możliwości opuszczania go w określonym przedziale czasowym jedynie w ściśle określonym celu oraz poddanie funkcjonowania skazanego kontroli przy użyciu aparatury monitorującej, jest formą pozbawienia wolności, tyle że realizowaną w warunkach wolnościowych, nie zaś ograniczeniem wolności, którego istotą jest – poza obowiązkiem świadczenia pracy – jedynie zakaz zmiany stałego miejsca pobytu rozumianego jako miejscowość, w której skazany faktycznie przebywa²⁵. Można zatem przyjąć, że dozór elektroniczny odpowiada jedynie temu co pod pojęciem kary ograniczenia wolności należy rozumieć w znaczeniu semantycznym, oznaczającym zakaz korzystania z pewnych możliwości, składających się na wolność osobistą lub narzucenie wykonywania pewnych działań, których sama jednostka nie podejmowałaby, przy pozostawieniu do jej dyspozycji innych możliwości zawartych w wolności

---

²³ K. Mamak, *Dozór elektroniczny...*, s. 21 i n.

²⁴ O negatywnych aspektach wymienionych cech kary pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego – zob. M. de Michelle, *Electronic Monitoring: It is a Tool not a Silver Bullet*, „Criminology & Public Policy” 2014, vol. 13, s. 367 i n.

²⁵ E. Murphy, *Paradigms of Restraint*, „Duke Law Journal” 2008, vol. 57, s. 1329.

osobistej, natomiast w sensie jurydycznym, wynikającym ze sposobu ukształtowania jej treści przez ustawodawcę, znacznie od niej odbiega.

Rozważając kwestię granic uznawalności danej reakcji karnej za odpowiednik pozbawienia wolności należy uwzględnić orzecznictwo ETPC ukształtowane na kanwie art. 5 EKPC, określające elementy dystynktywne pozbawienia wolności. Trybunał wielokrotnie podkreślał, że pozbawienie wolności stanowi środek pozostający w sferze uprawnień organów władzy publicznej, którego istota sprowadza się do zamknięcia osoby w oparciu o przymus państwowy, w określonym i przestrzennie ograniczonym miejscu, na pewien czas. O pozbawieniu wolności w rozumieniu art. 5 EKPC decyduje szereg czynników, w tym rodzaj, czas trwania, skutki i sposób wykonania takiego środka²⁶, w szczególności możliwość opuszczania ograniczonego obszaru, nasilenie nadzoru i kontroli ruchów osoby, zakres izolacji oraz dostępność kontaktów społecznych²⁷. Nie mniej istotny jest element subiektywny, rozumiany jako brak zgody na odosobnienie²⁸. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, areszt domowy z uwagi na stopień i intensywność środków stosowanych w jego ramach, w tym przewagę obowiązku przebywania w zamkniętym pomieszczeniu nad wolnościowymi, może być traktowany w kategorii pozbawienia wolności²⁹.

Podobne konkluzje w zakresie charakteru prawnego dozoru elektronicznego wyrażone zostały w stanowisku Komitetu Ministrów Rady Europy zawartym w rekomendacji Rec(2000)22 o usprawnieniu implementacji Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, która została zastąpiona przez rekomendację CM/Rec(2017)3 na temat Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków wolnościowych oraz specjalnej rekomendacji CM/Rec(2014)4, przyjętej 19 lutego 2014 r., dotyczącej dozoru elektronicznego. W tym ostatnim dokumencie sformułowano szereg zasad odnoszących się do wykorzystywania dozoru elektronicznego jako instrumentu stosowanego w ramach wielu środków karnoprawnej reakcji na przestępczość. W komentarzu do reguły 4

²⁶ Zob. wyroki ETPC: z 6.11.1980 r., *Guzzardi v. Italy*, skarga nr 7367/76, pkt 92; z 29.03.2010 r., *Medvedyev and Others v. France*, skarga nr 3394/03, pkt 73; z 23.02.2012 r., *Creangă v. Romania*, skarga nr 29226/03, pkt 9.

²⁷ Zob. wyroki ETPC: z 26.02.2002 r., *H.M. v. Switzerland*, skarga nr 39187/98, pkt 45; z 5.10.2004 r., *H.L. v. United Kingdom*, skarga nr 45508/99, pkt 91.

²⁸ Zob. wyroki ETPC: z 16.06.2005 r., *Storck v. Germany*, skarga nr 61603/00, pkt 74; z 17.01.2012 r., *Stanev v. Bulgaria*, skarga nr 36760/06, pkt 117.

²⁹ Zob. wyroki ETPC: z 12.12.2001 r., *Mancini v. Italy*, skarga nr 44955/98, pkt 19; z 2.11.2006 r., *Dacosta Silva v. Spain*, skarga nr 69966/01, pkt 42.

rekomendacji, dotyczącej zasady proporcjonalności, wskazano na zróżnicowanie natężenia dolegliwości, wiążącej się ze stosowaniem dozoru elektronicznego. Na stopień ograniczenia wolności, decydujący o uciążliwości i punitwności dozoru oraz wpływający na subiektywne odczucia sprawcy, wobec którego jest on stosowany, wpływa nie tylko okres pozostawania pod dozorem, ale i sposób wdrażania go na co dzień³⁰. Całodobowy dozór elektroniczny jest zdecydowanie bardziej dolegliwy niż dozór stosowany do 12 godzin w ciągu doby w celu kontrolowania zakazu wychodzenia w nocy. Pomimo zatem traktowania w niektórych systemach prawnych skazanego monitorowanego elektronicznie jako osoby pozbawionej wolności, w zależności od zastosowanych restrykcji, jego codzienne doświadczenia mogą być bliższe doświadczeniom osób nadzorowanych w warunkach wolnościowych. Elastyczność dozoru elektronicznego i szerokie możliwości, jakie stwarza jako środek oddziaływania na skazanego, pozwalają na wykorzystywanie go jako „wirtualnego więzienia”, zakładającego wysoki poziom ingerencyjności i zbliżają go do pozbawienia wolności w ramach zakładu karnego. Jednakże preferowanym sposobem korzystania z dozoru elektronicznego w wymiarze sprawiedliwości karnej jest traktowanie go jako restrykcyjnej formy nadzoru nad sprawcą, która wymaga obecności w określonych miejscach i porach oraz odstępach czasu (np. biura kuratorskie, urzędy ds. zatrudnienia, czy zakłady wykonywania pracy społecznie użytecznej) oraz która pozostawia skazanemu – w razie potrzeby – możliwość zaangażowania w pracę zawodową, kształcenie lub terapię odpowiednio do jego potrzeb. Dozór elektroniczny nie powinien być postrzegany wyłącznie jako środek do uzyskania celów indywidualnoprewencyjnych (rozumianych jako uniemożliwienie sprawcy popełnienia kolejnych przestępstw), ale powinien być tak ukształtowany, żeby pozwalał na readaptację skazanych przez kształtowanie poczucia odpowiedzialności i poszanowania dla prawa.

Jak zatem z powyższego wynika, organy Rady Europy nie wykluczyły, że w przypadku dozoru elektronicznego, traktowanego jako „wirtualne więzienie”, czas trwania i intensywność nałożonych na skazanego obowiązków może decydować o tym, że stanowi on pozbawienie wolności. Jednocześnie jednak opowiedziały się za integracyjnym, nie zaś izolacyjnym

---

³⁰ Podobnie SA w Krakowie w postanowieniu z 4.01.2018 r., II AKz 857/17, LEX nr 2518081; por. także postanowienie SA w Katowicach z 3.08.2016 r., II AKz 397/16, LEX nr 2139323.

modelem dozoru elektronicznego, kwalifikując go jako formę ograniczenia wolności sprawcy³¹.

Jako podsumowanie przedstawionych wyżej rozważań dotyczących dozoru elektronicznego można zatem stwierdzić, że kara pozbawienia wolności wykonywana w tym systemie odbiega swoją istotą od tego co w znaczeniu ontycznym jest powszechnie uznawane za pozbawienie wolności. Przyjmując, że *differentia specifica* tego stanu przejawia się w stopniu restrykcji ograniczających wolność skazanego, obecne ukształtowanie obowiązków wiążących się z karą pozbawienia wolności wykonywaną w systemie dozoru elektronicznego nie stanowi o takim stopniu natężenia dolegliwości, który przesądzałby o możliwości zakwalifikowania dozoru jako dodatkowego szczebla w ramach gradacji form wykonywania kary pozbawienia wolności, sytuującego się tuż za zakładem otwartym. Uwzględniając pewną unikatową treść, jaka wiąże się z ograniczeniami stosowanymi w ramach dozoru elektronicznego, należałoby postulować wprowadzenie nowego rodzaju kary, stanowiącej sankcję pośrednią między pozbawieniem wolności a ograniczeniem wolności.

3. Kwalifikacja prawna czynów godzących w prawidłowość funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego

W istotę dozoru elektronicznego wpisane jest nałożenie na sprawcę szeregu obowiązków, wymienionych w art. 43n i 43na k.k.w., których wykonanie zabezpieczone jest określonymi sankcjami o zróżnicowanym charakterze prawnym. Oprócz konsekwencji w postaci zmiany sposobu wykonywania kary (art. 43zaa § 1 pkt 2) oraz sankcji o charakterze finansowym (w postaci opłaty za uszkodzenie nadajnika lub rejestratora – art. 43s), przewidziane są także środki penalne. Na gruncie obowiązującego porządku prawnego w zasadzie można mówić o swoistej triadzie norm prawnych składających się na system konstytuujący odpowiedzialność karną skazanego, wobec którego wykonywany jest dozór elektroniczny za naruszenie obowiązków związanych z tym dozorem.

---

³¹ Kwestię zgodności stosowania dozoru elektronicznego w Polsce ze standardami sformułowanymi w dokumentach Rady Europy szeroko omawia B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny w Polsce – uwagi w świetle Rekomendacji Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, z. 86, s. 5 i n.

Podstawowym przepisem penalizującym zachowania przeciwko urządzeniom dozoru elektronicznego, stosowanym zarówno w przypadku kary pozbawienia wolności, jak i środków karnych oraz środków zabezpieczających, jest art. 66a k.w. wprowadzony na mocy ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³². Motywy, jakie towarzyszyły wprowadzeniu nowego typu wykroczenia nie zostały wyartykułowane w uzasadnieniu do projektu ustawy, które ogranicza się wyłącznie do deskryptywnego przedstawienia jego znamion. Można wnioskować, że celem tym jest zagwarantowanie niezakłóconego funkcjonowania urządzeń infrastruktury dozoru technicznego, co ma w konsekwencji zapewnić wykonanie orzeczeń sądowych, z których wynika obowiązek elektronicznej kontroli miejsca pobytu skazanego. Należy zauważyć, że w poprzednim stanie prawnym, tj. w okresie obowiązywania ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, nie było odpowiednika art. 66a k.w. Zachowania prowadzące do destrukcji elektronicznych urządzeń rejestrujących były kwalifikowane w oparciu o art. 288 k.k. albo art. 124 k.w. Kwalifikacja taka nie oddawała należycie istoty czynu oraz całości bezprawia kryminalnego przez pominięcie szczególnego charakteru i funkcji urządzeń, będących przedmiotem zamachu. Stąd też wprowadzenie szczególnego typu czynu zabronionego było konieczne z uwagi na zapewnienie należytej ochrony dobru prawnemu w postaci prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w tym jego aspekcie, który odnosi się do respektowania prawomocnie orzeczonych zakazów/nakazów postępowania³³.

---

³² Dz. U. poz. 396.

³³ Przedstawiciele doktryny prawa karnego przedmiot ochrony typu wykroczenia z art. 66a k.w. również utożsamiają z dobrem prawnym o charakterze kolektywnym, przy czym różnice dotyczą stopnia konkretyzacji tego dobra: M. Budyn-Kulik wskazuje, że „dobrem prawnym jest autorytet organów wymiaru sprawiedliwości oraz porządek publiczny w postaci zapewnienia przestrzegania ograniczeń i zakazów orzeczonych w sposób zgodny z prawem”, w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2019, s. 454; Z kolei T. Bojarski jako dobro prawne postrzega prawidłowe wykonywanie kar i innych środków w systemie dozoru elektronicznego, w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2019, s. 291. Z kolei M. Bojarski uważa, że przedmiotem ochrony są urządzenia techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Bojarski, W. Radecki, Warszawa 2019, s. 580. Z takim ujęciem przedmiotu ochrony wykroczenia z art. 66a k.w. nie można się jednak zgodzić. Komentowany Autor dokonał bowiem utożsamienia przedmiotu czynności wykonawczej z przedmiotem ochrony. Ochrona urządzeń dozoru technicznego nie jest celem w sobie, a jedynie środkiem to osiągnięcia pożądanego stanu w postaci prawidłowego (niezakłóconego) funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Analizowany typ czynu zabronionego stanowi wykroczenie indywidualne właściwe, co oznacza, że jego sprawcą jest wyłącznie osoba, wobec której wykonuje się karę, środek karny lub środek zabezpieczający w systemie dozoru elektronicznego albo osoba chroniona, czyli pokrzywdzony, względem którego na sprawcę został nałożony, na podstawie art. 41a k.k., zakaz zbliżania się.

Czynność sprawcza została określona jako dopuszczenie do wystąpienia określonych skutków w postaci zniszczenia, uszkodzenia, uczynienia niezdatnym do użytku środków technicznych dozoru elektronicznego. Przez zwrot „dopuszcza” należy przy tym rozumieć „zezwolenie na coś, przystanie na coś, nieprzeszkodzenie czemuś, zaakceptowanie czegoś”³⁴. Taki sposób sformułowania znamienia zabronionego zachowania oznacza, że odpowiedzialność karną na podstawie omawianego typu czynu zabronionego może ponieść sprawca, który sam nie realizuje znamion czynności sprawczej, nie bierze aktywnego udziału w uszkodzeniu, zniszczeniu czy też uczynieniu niezdatnym do użytku infrastruktury dozoru elektronicznego, a jedynie dopuszcza do oddziaływania innych osób lub niekorzystnych czynników zewnętrznych na tego rodzaju urządzenia³⁵. Za powyższym rozumieniem analizowanego zwrotu normatywnego przemawia także odniesienie się do, powszechnie akceptowanego w teorii prawa, paradygmatu racjonalności ustawodawcy. Jeden z elementów tej konstrukcji stanowi założenie o konsekwencji terminologicznej ustawodawcy, z którym wiąże się ściśle związana z wykładnią systemową dyrektywa zakazu wykładni synonimicznej, w świetle której „w ramach danego aktu prawnego różnym zwrotom nie należy nadawać tych samych znaczeń”. Gdyby zatem ustawodawca dążył do wprowadzenia odpowiedzialności karnej osoby dozorowanej za „własnoręczne” zachowania posłużyłby się zwrotem „dopuszcza się”, jak to ma miejsce w przypadku art. 51 § 2, art. 75 § 2 oraz art. 77 § 2 k.w. Dodatkowo, powyższą interpretację wspiera również zastosowanie reguł wykładni systemowej w jej wariacie odnoszącym się do całego systemu prawa. Przykładowo, w art. 288 k.k. ustawodawca posługuje się wprost zwrotem „uszkadza”, „niszczy” co wskazuje na konieczność samodzielnej realizacji czynności sprawczej, zaś w art. 200 § 1 k.k. używa pojemnego

³⁴ Zob. M. Szymczak, *Słownik języka polskiego*, t. 1, s. 431.

³⁵ Można się domyślać że zasadniczym celem takiego ujęcia znamion czynności sprawczej było objęcie zakresem kryminalizacji sytuacji, w których nadajnik bądź rejestrator zostaną celowo uszkodzone np. przez członka rodziny albo znajomego, aby udaremnić wykonywanie środka.

znaczeniowo sformułowania „doprowadza”, który wskazuje na tzw. przestępstwo niewłaściwe.

Specyficzne określenie znamienia zabronionego zachowania wykroczenia z art. 66a k.w. zdaje się sugerować, że może ono zostać popełnione wyłącznie przez zaniechanie. Bliższa jednak analiza prowadzi do wniosku, że nie można wykluczyć także działania. Jest to zatem wykroczenie niewłaściwe z zaniechania. Z działaniem można mieć do czynienia wówczas, gdy sprawca nakłania inną osobę do podjęcia czynności skutkujących bezwzględny albo względny zniszczeniem przedmiotu czynności wykonawczej tudzież wykorzystuje w tym celu negatywny wpływ sił przyrody, czynników atmosferycznych (np. wystawia nadajnik na działanie deszczu, wysokiej albo niskiej temperatury). Z kolei zaniechanie wystąpi w razie zaistnienia zdarzeń prowadzących do zaistnienia skutków, które spotkały się z brakiem reakcji osoby zobowiązanej do dbałości o środki techniczne, służące do wykonywania dozoru elektronicznego (np. dozorowany nie reaguje, kiedy inna osoba dokonuje manipulacji przy nadajniku czy rejestratorze).

Przez pojęcie „dopuszcza” należy wobec tego rozumieć każde zachowanie sprawcy, które w rezultacie doprowadza do skutku określonego jako zniszczenie, uszkodzenie, uczynienie niezdatnym do użytku urządzeń dozoru elektronicznego. Pomiędzy zniszczeniem a uszkodzeniem rzeczy zachodzi różnica o charakterze ilościowym, a nie jakościowym³⁶. Zniszczenie stanowi wyższy stopień uszkodzenia. O ile bowiem zniszczenie prowadzi do całkowitego unicestwienia rzeczy stanowiącej przedmiot bezpośredniego oddziaływania, o tyle uszkodzenie polega na takiej zmianie materii rzeczy, która uniemożliwia wykorzystanie tej rzeczy dla celów, do których była pierwotnie przeznaczona. Natomiast uczynienie niezdatnym do użytku denotuje zachowanie, które, nie stanowiąc ani zniszczenia, ani uszkodzenia rzeczy, uniemożliwia jej wykorzystanie zgodnie z właściwościami i przeznaczeniem. Innymi słowy, uczynienie niezdatnym do użytku zachodzi wówczas, gdy zostaje zachowana struktura (substancja) rzeczy, a jedynie nie nadaje się ona całkowicie lub częściowo do użytkowania zgodnie

---

³⁶ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278-363 k.k.*, Warszawa 2016, red. A. Zoll, s. 194; J. Piskorski, w: *System Prawa Karnego. Tom 9. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, red. R. Zawłocki, Warszawa 2011, s. 356.

z przeznaczeniem³⁷. Na gruncie art. 288 k.k. w doktrynie wyrażono pogląd, że rzecz powinna być uznana za niezdatną do użytku zarówno wtedy, gdy nie istnieją możliwości przywrócenia jej pierwotnych właściwości, jak i wówczas, gdy możliwości takie istnieją, ale wymagają pewnych zabiegów i poniesienia nakładów finansowych³⁸. Uczynienie rzeczy niezdatną do użytku może mieć zatem charakter trwały albo przejściowy. Popępnia wobec tego wykroczenie z art. 66a k.w. sprawca, który dopuszcza do faktycznego unicestwienia nadajnika, rejestratora lub rejestratora przenośnego przez fizyczne rozbicie go, rozwiercenie, połamanie itd., a także ten, kto dopuszcza do takiego jego uszkodzenia lub zakłócenia funkcjonowania, że urządzenie nie wysyła bądź nie odbiera sygnałów, co uniemożliwia identyfikowanie aktualnego miejsca pobytu skazanego³⁹. Nie do końca można zgodzić się z M. Budyn-Kulik, która twierdzi, że „nie wypełnia znamion wykroczenia zachowanie polegające na dopuszczeniu do zdjęcia lub wyłączenia urządzenia przez inną osobę”⁴⁰. O ile wyłączenie urządzenia powoduje chwilową i łatwo usuwalną przeszkodę w jego funkcjonowaniu, o tyle nie jest możliwe zdjęcie nadajnika bez jego jednoczesnego uszkodzenia lub zniszczenia.

Zasadniczo, sprawca, który realizuje znamiona wykroczenia z art. 66a k.w. jednocześnie popełnia czyn zabroniony z art. 288 k.k. albo art. 124 k.w. (w zależności od wartości urządzenia) w formie zjawiskowej podżegania albo pomocnictwa. W praktyce znacznie częściej będzie bowiem dochodzić do sytuacji, w której dojdzie do naruszenia integralności urządzeń dozoru technicznego wskutek namowy osoby dozorowanej i na „jej rzecz”, niż wbrew jej woli. Jednocześnie niemożliwe jest zniszczenie, uszkodzenie, uczynienie niezdatnym do użytku nadajnika lub rejestratora bez czynności samego dozorowanego, polegających na udostępnieniu tych urządzeń sprawcy wykonawczemu. Odpowiedzialność wyłącznie na podstawie art. 288 k.k. lub art. 124 k.w. zachodzi wówczas, gdy dozorowany sam

³⁷ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, *op. cit.*, s. 194-195; M. Kulik, *Przestępstwo i wykroczenie uszkodzenia rzeczy*, Lublin 2005, s. 64; tenże, *Z prawnokarnej problematyki graffiti*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 2, s. 82.

³⁸ I. Andrejew, *Kodeks karny – krótki komentarz*, Warszawa 1978, s. 174.

³⁹ Nie będzie jednak mieściło się w zakresie znamienia „czyni niezdatnym do użytku” zachowanie, polegające na niepodłączeniu rejestratora do źródła zasilania z uwagi na możliwość przywrócenia jego właściwości i funkcji. Ponadto sam ustawodawca przesądza o tym, że te dwie czynności są odmienne rodzajowo, wymieniając w treści art. 43n § 1 pkt 1 obok „uczynienia niezdatnym do użytku” „zasilania energią elektryczną”.

⁴⁰ M. Budyn-Kulik, *Wykroczenia przeciwko...*, s. 456.

swoim zachowaniem doprowadza do zniszczenia, uszkodzenia, uczynienia niezdatnym do użytku środków technicznych służących do wykonywania dozoru elektronicznego. Na podstawie tych samych przepisów należy kwalifikować czyn bezpośredniego wykonawcy, a więc osoby, która spowodowała wyżej wymienione skutki, na co w formie „dopuszczenia” przyzwoliła osoba, wobec której stosowany jest dozór elektroniczny albo osoba chroniona⁴¹.

Należy zauważyć, że oprócz typowych zachowań, sprowadzających się do mechanicznej ingerencji w strukturę urządzeń dozoru technicznego prowadzących do ich całkowitego albo częściowego zniszczenia, tudzież pozbawienia funkcjonalności umożliwiającej kontrolę zachowania skazanego, sprawca, wobec którego wykonywana jest kara, środek karny albo środek zabezpieczający z zastosowaniem narzędzi dozoru elektronicznego, może wykorzystać specyficzne właściwości i sposób działania infrastruktury tego systemu, przyzwalając na działania, polegające na zakłóceniu transmisji danych dotyczących zdarzeń podlegających rejestracji w centrali monitorowania. Do pomyslenia jest bowiem sytuacja, w której skazany dopuszcza do wykorzystania specjalnego programu komputerowego służącego do manipulowania danymi informatycznymi (typu malware) przez jego wgranie do pamięci urządzenia rejestrującego i zmianę ustawień w funkcjonowaniu rejestratora w ten sposób, że przekazuje on do centrali monitorowania nieprawdziwe informacje dotyczące aktualnego miejsca pobytu skazanego. Ocena prawnokarna takiego zachowania powinna uwzględniać – oprócz art. 66a k.w. – także odpowiednie przepisy z rozdziału XXXIII k.k. – zawierającego przestępstwa przeciwko ochronie informacji, polegające na uzyskiwaniu dostępu i wpływaniu na dane informatyczne, tj. art. 267 § 2, art. 268 § 2 i art. 268a § 1 k.k. Czyn skutkujący uzyskaniem, bez uprawnienia, dostępu do systemu informatycznego lub jego części, nawet bez złamania jakiegokolwiek zabezpieczenia zainstalowanego w urządzeniu użytkownika lub zabezpieczenia systemowego penalizuje art. 267 § 2 k.k.⁴². W analizowanym przypadku czyn taki polega na wprowadzeniu do systemu teleinformatycznego oprogramowania, które umożliwi przejęcie zdalnej kontroli nad rejestratorem w celu wykonania z jego wykorzystaniem modyfikacji danych informatycznych.

---

⁴¹ R. Krajewski, *Odpowiedzialność karna za uszkodzenie urządzeń służących do wykonywania dozoru elektronicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 2, s. 10.

⁴² F. Radoniewicz, *Odpowiedzialność karna za przestępstwo hackingu*, „Prawo w Działaniu” 2013, nr 13, s. 132.

Sprawca nie działa zatem w celu uzyskania informacji znajdującej się w zasobach przejętego systemu lub dostępu do niej, lecz jego zachowanie ukierunkowane jest na uzyskanie kontroli nad urządzeniem jako środkiem do bezprawnego wpływania na rejestrowane dane, zawierające zapisane w postaci elektronicznej informacje dotyczące kontroli obowiązków nałożonych na skazanego. Modyfikując pamięć i ustawienia rejestratora sprawca niewątpliwie dokonuje zamachu na integralność zapisu informacji, czyli danych informatycznych. Działanie takie penalizuje art. 268 § 2 k.k., który w swojej dyspozycji wymienia niszczenie, uszkodzanie, usuwanie lub zmienianie zapisu istotnej informacji umieszczonej na informatycznym nośniku danych. Jak podkreśla się w literaturze, czyn określony w art. 268 § 2 k.k. jest przestępstwem materialnym, dokonany w chwili, gdy sprawca udaremnił lub znacznie utrudnił osobie uprawnionej zapoznanie się z zapisem istotnej informacji⁴³. Zasadniczym celem działania sprawcy nie jest jednak utrudnianie dostępu do informacji, gdyż mogłoby to jedynie zaalarmować podmioty mające dostęp do terminala w systemie komunikująco-monitorującym i sprawić, że atak zakończyłby się niepowodzeniem, tym niemniej konsekwencją zmiany pamięci rejestratora jest niewątpliwie utrudnienie dostępu do zapisu istotnych informacji, jakim jest właściwa lokalizacja miejsca przebywania skazanego. W analizowanym przypadku prawnokarna ocena zachowania sprawcy będzie wymagała powołania w kwalifikacji prawnej także art. 268a § 1 k.k., którego jednym ze znamion jest zakłócenie automatycznego przetwarzania danych informatycznych. Modyfikowanie pamięci i ustawień rejestratora nie powoduje, że proces przetwarzania danych zostaje zatrzymany, lecz przebiega w sposób odmienny od zamierzonego, a więc jest zakłócony⁴⁴.

Poza art. 66a k.w. prawnokarnej ochronie prawidłowości wykonywania dozoru elektronicznego służą art. 224a § 2 i art. 244b k.k. Pierwsza z powołanych regulacji przewiduje odpowiedzialność karną osoby, wobec której orzeczono obowiązek związany ze środkiem karnym w postaci zakazu

⁴³ A. Adamski, *Cyberprzestępczość – aspekty prawne i kryminologiczne*, „Studia Prawnicze” 2005, nr 4, s. 56; P. Kardas, *Prawnokarna ochrona informacji w polskim prawie karnym z perspektywy przestępstw komputerowych. Analiza dogmatyczna i strukturalna w świetle aktualnie obowiązującego stanu prawnego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2000, z. 1, s. 96; M. Sowa, *Ogólna charakterystyka przestępczości internetowej*, „Palestra” 2001, nr 5-6, s. 30.

⁴⁴ R. Radoniewicz, *Odpowiedzialność karna za hacking i inne przestępstwa przeciwko danym komputerowym i systemom informatycznym*, Warszawa 2016, s. 317.

wstępu na imprezę masową, o którym mowa w art. 41b § 3 k.k. – tj. obowiązek przebywania w miejscu stałego pobytu lub w innym określonym miejscu w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem, z zastosowaniem dozoru elektronicznego. Jest to zatem przestępstwo indywidualne właściwe. Czynność sprawcza polega na każdym zachowaniu, którego skutkiem jest utrudnienie lub udaremnienie kontrolowania realizacji powyższego obowiązku, nawet jeżeli sam obowiązek jest efektywnie realizowany. Może być to działanie prowadzące do stworzenia przeszkody w efektywnym śledzeniu położenia i miejsca przebywania osoby dozorowanej tudzież ich całkowitego uniemożliwienia, jak również zaniechanie wykonania nałożonych na sprawcę obowiązków w związku ze stosowanym wobec niego dozorem elektronicznym. Realizacja znamion analizowanego typu będzie zatem wiązać się z każdym zachowaniem polegającym na usunięciu, uszkodzeniu lub uczynieniu w inny sposób niezdatnymi do użytku zgodnie z ich przeznaczeniem urządzeń technicznych dozoru elektronicznego, czy też nieuodstępnieniu urządzeń tych do kontroli, naprawy, wymiany, na żądanie podmiotu dozoruującego⁴⁵. Zakres objętych penalizacją czynów nie został zawężony wyłącznie do tych, które są dokonywane bezpośrednio przez osobę, wobec której orzeczono obowiązek przebywania w określonym miejscu, co oznacza, że może ponosić ona odpowiedzialność karną na podstawie omawianej regulacji również w tych przypadkach, w których jej zachowanie będzie ograniczało się wyłącznie do „znoszenia” działań innych osób, prowadzących do skutków określonych w art. 244a § 2 k.k. W takim przypadku będzie zachodził jednoczynowy zbieg unormowań z art. 244a § 2 k.k. i art. 66a k.w., mający charakter zbiegu pozornego. Na zasadzie *lex specialis* art. 66a k.w. zostanie wyłączony przez art. 224a § 2 k.k.⁴⁶.

Drugi z wyżej wspomnianych przepisów – art. 244b k.k. – zawiera dwa typy czynów zabronionych, odnoszących się do zachowań godzących w prawidłowe wykonywanie orzeczonego przez sąd środka zabezpieczającego, w tym elektronicznej kontroli miejsca pobytu (art. 93a § 1 pkt 1 k.k.). Jego § 1 przewiduje odpowiedzialność karną za niestosowanie się do ustawowych obowiązków wynikających z orzeczonego środka zabezpieczającego. W zakresie, w jakim środkiem tym jest elektroniczna kontrola

---

⁴⁵ K. Wiak, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019, s. 1249.

⁴⁶ M. Budyn-Kulik, *Wykroczenia przeciwko...*, s. 459.

miejsca pobytu obowiązki te określa wspomniany już w poprzedniej części rozważań art. 43n k.k.w. Oprócz „typowych” zachowań związanych z oddziaływaniem na infrastrukturę dozoru technicznego, czyny objęte zakazem polegać mogą na odmowie udostępnienia sprzętu podmiotowi dozoru, a także niezłożeniu odpowiednim podmiotom wyjaśnień związanych z przebiegiem odbywania środka⁴⁷. Z kolei § 2 dotyczy bezprawnego udaremniania wykonywania orzeczonego wobec innej osoby środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu. Na mocy tego przepisu zabronione są wszelkie czynności faktyczne prowadzące do zniweczenia technicznych elementów sprzętu, służącego do wykonywania tego rodzaju środka zabezpieczającego, a także zachowania uniemożliwiające realizację pozostałych ciążących na sprawcy obowiązków związanych z dozorem elektronicznym (np. stworzenie przeszkód do kontroli stanu technicznego urządzeń albo do odebrania połączenia przychodzącego do rejestratora przenośnego). Skoro przepis posługuje się znamieniem „udaremnia” nie wystarczy jedynie wytworzenie sytuacji, w której elektroniczna kontrola miejsca pobytu innej osoby doznała przejściowej przeszkody. Ustawodawca *explicite* wskazuje, że chodzi jedynie o bezprawne przypadki, co pozostawia poza zakresem sytuacje, gdy zniweczenie kontroli wynikało z przyczyn obiektywnych. Obojętna jest przy tym motywacja sprawcy analizowanego występkę. Słusznie M. Mozgawa wskazuje, że sprawca nie musi działać w interesie osoby, wobec której zastosowano ten rodzaj środka; może być bowiem tak, że sprawca działa z motywów chuligańskich albo ze złośliwości, chcąc spowodować negatywne konsekwencje dla osoby objętej tym środkiem⁴⁸.

Z przedstawionego wyżej stanu normatywnego wynika, że o ile ustawodawca przewidział szczególną podstawę odpowiedzialności prawnokarnej *sensu stricto* za zachowania skierowane przeciwko urządzeniom dozoru elektronicznego, wykorzystywanym w instytucjach takich jak obowiązek przebywania w określonych miejscach związany z tzw. zakazem stadionowym, czy też elektroniczna kontrola miejsca pobytu orzeczona tytułem środka zabezpieczającego, o tyle poza zakresem kryminalizacji pozostawił te czyny, które naruszają warunki wykonywania kary pozbawienia wolności w trybie dozoru elektronicznego. Poszukując rozwiązania, mogącego

⁴⁷ M. Szewczyk, A. Wojtaszczyk, W. Zontek, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część druga. Komentarz do art. 212-277d*, red. W. Wróbel, Warszawa 2017, s. 348.

⁴⁸ M. Mozgawa, *Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2017, s. 757-758.

efektywnie zapełnić dostrzeżoną lukę normatywną w sposób, który będzie do pogodzenia z zasadą *nullum crimen sine lege certa*, należy odnieść poczynione wyżej rozważania, odnośnie istoty kary pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego, do mającego istotne znaczenie w praktyce wymiaru sprawiedliwości zagadnienia dotyczącego dopuszczalności kwalifikacji prawnej zachowania, polegającego na przełamaniu zabezpieczeń systemu dozoru elektronicznego stosowanego w odniesieniu do powyższego, izolacyjnego środka reakcji na popełnione przestępstwo, na podstawie przestępstwa samouwolnienia stypizowanego w art. 242 § 1 k.k. Innymi słowy: rodzi się zasadnicze pytanie, czy uchylenie się od odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego może stanowić podstawę pociągnięcia go odpowiedzialności karnej z uwagi na realizację znamion określających czynność sprawczą typu czynu zabronionego określonego w art. 242 § 1 k.k. Tak zakreślone pytanie wymaga rozważenia kwestii szczególnych związanych z ustaleniem, czy osoba, która odbywa karę w systemie dozoru elektronicznego wyczerpuje znamiona określające podmiot przestępstwa, a zatem czy jest osobą pozbawioną wolności w rozumieniu art. 242 § 1 k.k. oraz czy naruszenie podstawowego obowiązku ciążącego na dozorowanym w postaci przebywania w wyznaczonym miejscu⁴⁹ może zostać zakwalifikowane jako realizacja znamienia czynności sprawczej tego typu czynu zabronionego.

Przestępstwo z art. 242 § 1 k.k. może popełnić jedynie osoba „pozbawiona wolności na mocy orzeczenia sądu lub prawnego nakazu wydanego przez inny organ państwowy”. Zgodnie z dominującym stanowiskiem prezentowanym w orzecznictwie i literaturze przedmiotu sformułowanie „pozbawiona wolności” można rozpatrywać w kategoriach faktycznych związanych z obiektywnymi właściwościami, materialnym substratem sytuacji, w której znalazła się dana osoba i prawnych, odwołujących się do źródła pozbawienia wolności, którym może być wyłącznie decyzja organu władzy publicznej. Aspekt faktyczny oznacza rzeczywiste pozbawienie danej osoby wolności lokomocyjnej, tj. wolności zmiany miejsca przebywania stosownie do powziętej woli. Tylko bowiem sprawca może wówczas „uwolnić się”. Pozbawienia wolności nie należy przy tym utożsamiać wyłącznie

---

⁴⁹ Tylko bowiem niesubordynacja skazanego względem obowiązku przebywania w określonym czasie w wyznaczonym miejscu może być poddana karnoprawnej ocenie przez przyzmat art. 242 § 1 k.k. W razie, gdy skazany jedynie niszczy infrastrukturę dozoru technicznego, nie opuszcza zaś wyznaczonego miejsca, odpowiedzialność karna za przestępstwo „samouwolnienia” jest wykluczona.

z zamknięciem w szczególności na ten cel przeznaczonym pomieszczeniu. Chodzi bowiem o stan, w którym dana osoba znajduje się w odpowiednim miejscu zamknięcia albo pod dozorem. Te dwa elementy – tj. faktyczny i prawny muszą się zatem przenikać w tym znaczeniu, że nie wystarcza samo istnienie orzeczenia o pozbawieniu wolności oraz świadomość tego stanu rzeczy przez osobę, wobec której wydano takie rozstrzygnięcie, ale konieczne jest jednocześnie stworzenie określonej bariery fizycznej ograniczającej wolność tej osoby. Taką barierą może być zamknięcie w pomieszczeniu albo straż lub dozór osób nadzorujących pozbawienie wolności.

W konsekwencji przestępstwo samouwolnienia zostanie popełnione z chwilą wydostania się osoby poza obręb miejsca zamknięcia lub spod dozoru, kontroli straży, czyli wtedy, gdy doszło do „zerwania więzów straży”, a więc spowodowania stanu, w którym strażnicy muszą podjąć pościg za sprawcą, bo utracili z nim kontakt bezpośredni, chociażby bezpośrednio po pościgu został on ujęty i ponownie pozbawiony wolności⁵⁰.

Zestawiając powyższe z realiami kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, część przedstawicieli doktryny prawa karnego oraz judykatura⁵¹ dochodzą do wniosku, że skazany odbywający taką karę może być traktowany jako pozbawiony wolności w rozumieniu art. 242 § 1 k.k., co przejawia się w tym, że nie może on zmieniać miejsca

⁵⁰ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1973, s. 432-433; B. Boch, *Kwalifikacja prawna czynu, polegającego na samowolnym oddaleniu się skazanego z miejsca pracy poza zakładem karnym w systemie bez konwojenta*, „Przegląd Sądowy” 2017, z. 11-12, s. 83; W. Makowski, *Kodeks karny z 1932 r. Komentarz. Część szczególna*, Warszawa 1932, s. 392; K. Mamak, *Dozór elektroniczny...*, s. 21; P. Poniatowski, *Przestępstwa uwolnienia osoby prawnie pozbawionej wolności*, Warszawa 2019, s. 291; A. Wojtaszczyk, W. Wróbel, W. Zontek, w: *System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym. Tom 8*, red. L. Gardocki, Warszawa 2010, s. 336-337; uchwała składu 7 sędziów SN z 20.06.1987 r., WZP 1/87, OSNKW 1987, z. 9-10, poz. 76; wyroki SN: z 4.02.1935 r., 3 K. 1850/34, Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego 1935 r., z. 9, poz. 379; z 23.09.1992 r., III KRN 129/92, OSNKW 1993, z. 1-2, poz. 6; z 9.12.1997 r., V KKN 26/97, LEX nr 33275 oraz wyrok SA w Krakowie z 18.09.2003 r., II AKa 230/03, KZS 2003, z. 10, poz. 13.

⁵¹ A. Górski, *Wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego a przestępstwo samouwolnienia (uwagi na marginesie wyroku SN I KZP 3/17)*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 4, s. 79-87; T. Kalisz, *op. cit.*, s. 110. Jeśli chodzi o orzecznictwo to Sąd Najwyższy w wyroku z 21.06.2017 r., I KZP 3/17, LEX nr 2334899, uchylił się co prawda od jednoznacznego wskazania, czy zwrot normatywny: „będąc pozbawionym wolności” dotyczy również osoby odbywającej karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, to jednak uniewinnienie oskarżonego, który nie przestrzegał reżimu wykonywania kary w tym systemie przez odwołanie się do reguły intertemporalnej przesądza o uznaniu takiego zachowania za wypełniające znamiona art. 242 § 1 k.k.

przebywania stosownie do powziętej woli. Jednocześnie skazany pozostaje pod dozorem, w tym znaczeniu, że jego aktywność monitorowana jest za pomocą środków technicznych, które na bieżąco rejestrują jego miejsce pobytu i tworzą swego rodzaju bariery w jego psychice. Wypowiedzi protagonistów poglądu o możliwości wyczerpania przedmiotowych znamion przestępstwa z art. 242 § 1 k.k. przez skazanego oddalającego się z miejsca dozoru, są wynikiem uwzględnienia aspektu dynamicznego w procesie wykładni, odwołującego się do aktualnego kontekstu społeczno-prawnego danej regulacji, który wymusza zrewidowanie klasycznego rozumienia przestępstwa samouwolnienia poprzez uznanie, że warunek *sine qua non* dla bytu przestępstwa z art. 242 § 1 k.k. w postaci „zerwania więzów straży” zostaje zastąpiony przez warunek w postaci „zerwania więzów dozoru elektronicznego”.

Argumenty przeciwników powyższego stanowiska⁵² są wynikiem braku dostosowania sformułowanych w judykaturze i piśmiennictwie koncepcji wykładniczych dotyczących poszczególnych znamion konstytuujących przestępstwo samouwolnienia do zmieniających się realiów prawnych, a także technologicznych, w jakich obecnie realizowane jest pozbawienie wolności. Co prawda, zgodnie z dyrektywami wykładni językowej przyjmuje się, że w razie braku definicji legalnej określonego pojęcia, należy interpretować je zgodnie z jego ustalonym i jednolicie pojmowanym w języku prawniczym znaczeniem⁵³, to jednak zastosowanie powyższej reguły musi być poprzedzone pogłębioną refleksją, czy wypracowane w orzecznictwie i przyjęte przez doktrynę znaczenie zwrotu „uwalnia się sam, będąc pozbawionym wolności” z uwagi na to, że zostało ukształtowane na gruncie odmiennych stanów faktycznych i prawnych – może mieć bezpośrednie zastosowanie w analizowanym przypadku.

Jak już była o tym mowa, przestępstwa samouwolnienia może dopuścić się tylko taka osoba, która nie może swobodnie i nieskrępowanie decydować o miejscu swojego pobytu, czy sposobie organizacji czasu,

---

⁵² J. Kluza, *Przestępstwo samouwolnienia się. Uwagi na tle orzeczeń Sądu Najwyższego o sygn. I KZP 11/16 oraz I KZP 3/17*, „Zeszyty Prawnicze” 2018, nr 2, s. 141; M. Małecki, *Samouwolnienie się od dozoru*, „Dogmaty Karnisty”, <https://www.dogmatykarnisty.pl/2016/12/samouwolnienie-sie-od-dozoru/>; K. Mamak, *Dozór elektroniczny...*, s. 21 i n.; P. Poniatowski, *Gloss on the Supreme Court ruling of 19 January 2017, I KZP 11/16 (with reference to the Supreme Court judgement of 21 June 2017, I KZP 3/17)*, „Ius Novum” 2018, nr 4, s. 160 i n.; B. Stańdo-Kawecka, *Elektroniczne monitorowanie...*, s. 152 i n.

⁵³ M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*, Warszawa 2002, s. 314-315.

a której zamiarem jest opuszczenie miejsca, w którym przebywa, bez zgody lub wbrew zgodzie uprawnionego organu, w celu odzyskania odebranej jej swobody. Czym innym jak nie zakazem swobodnej zmiany miejsca pobytu jest charakterystyczny dla dozoru elektronicznego nakaz przebywania w określonym miejscu z pewnymi wyjątkami, ograniczonymi jednak czasowo i miejscowo, stosownie do decyzji sądu? Stanu pozbawienia wolności, o którym mowa w analizowanym przepisie, nie należy utożsamiać z faktycznym zamknięciem w warunkach izolacji więziennej albo zbliżonych i w konsekwencji dokonywać jego wykładni przez porównanie ze stopniem dolegliwości, jaki wiąże się z karą pozbawienia wolności odbywaną w jednostkach penitencjarnych⁵⁴. Ustawodawca posługuje się sformułowaniem „będąc pozbawionym wolności” a nie „odbywając karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym”. Analogiczny zwrot użyty w treści art. 64 k.k., tj. „odbycie kary pozbawienia wolności” – jest przy tym rozumiany jednolicie w orzecznictwie, jako obejmujący również karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Sąd Najwyższy wprost stwierdza, że „odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego nie zmienia jej istoty, jaką jest pozbawienie wolności o charakterze bezwzględny”⁵⁵. Zgodnie zatem z zasadą *lege non distigente* nie należy tożsamo brzmiącym zwrotom normatywnym nadawać innego znaczenia w obrębie jednego aktu normatywnego.

Służące przeciwnikom tezy o możliwości uznania kary odbywanej w systemie dozoru elektronicznego za pozbawienie wolności, w rozumieniu art. 242 § 1 k.k., odwołanie się do –wykształconego już na gruncie kodyfikacji z 1932 r. – kryterium faktycznego, pomija tę okoliczność, że sformułowanie powyższego warunku miało służyć zapobieżeniu sytuacjom, w którym odpowiedzialności karnej, na podstawie art. 242 § 1 k.k., podlegałby sprawca prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności,

⁵⁴ Tak m.in. J. Kluza, *op. cit.*, s. 148-149; P. Poniatowski, „*Taking into account the above-mentioned PEC regulations, one should state that if a convict has the right to leave the place of permanent residence or another indicated place for a period of 12 hours per day (in the periods determined by a penitentiary court), one cannot say that he or she is deprived of liberty, i.e. he or she cannot freely change the place of stay. It is true that the movement freedom is limited to indicated periods but, in fact, the deprivation of liberty that is connected with serving the penalty of deprivation of liberty in a traditional way means that a convict does not use the movement freedom (of course, in a certain range, i.e. he or she cannot leave a cell, prison or a place of stay outside prison, e.g. a workplace) without permission*”, *op. cit.*, s. 162.

⁵⁵ Wyrok SN z 5.02.2020 r., V KK 665/19, LEX nr 3122793; por. także wyrok SN z 23.05.2014 r., III KK 16/14, LEX nr 1469141.

której wykonanie się jeszcze nie rozpoczęło (a zatem w sytuacji uchylania się od stawienia w zakładzie karnym) albo sprawca, który podjął ucieczkę przed funkcjonariuszami, lecz nie został jeszcze złapany i „oddany pod straż”⁵⁶. Jednocześnie wskazać należy, że nacisk, jaki przy wykładni pojęcia „pozbawienie wolności” położono na konieczność pozostawiania pod strażą lub dozorem był wynikiem braku odpowiednika obecnego przestępstwa niepowrotu, o którym mowa w art. 242 § 2 k.k. i miał na celu wyłączenie z zakresu penalizacji przestępstwa samouwolnienia w sytuacji bezprawnego przedłużenia przez skazanego okresu korzystania z legalnie uzyskanej wolności w ramach czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego lub aresztu⁵⁷.

Zasadnicze zagadnienie sformułowane na wstępie powinno zatem ogniskować się wokół stwierdzenia, czy zwrot „uwalnia się sam, będąc pozbawionym wolności” powinien być interpretowany, zgodnie z jego dotychczas ustalonym znaczeniem, jako uwolnienie się z zamkniętego pomieszczenia, konwoju lub dozoru przez „zerwanie więzów straży”, czy też jako każde działanie, które stanowi bezprawne naruszenie reżimu wykonywania kary pozbawienia wolności. Ma to istotne znaczenie w kontekście tego, że „straż” albo „dozór” nie zawsze utożsamiane są z bezpośrednio i rzeczywiście sprawowaną kontrolą. Pojęcie „straż” bywa interpretowane znacznie szerzej jako „dyscyplinarna podległość skazanego wobec organów administracji zakładu karnego, zobowiązująca go, niezależnie od rodzaju dozoru, do przebywania w ściśle określonym miejscu”⁵⁸. Zgodnie z wykładnią literalną analizowanej regulacji istotą „pozbawienia wolności”, na gruncie art. 242 § 1 k.k., jest orzeczony zakaz o treści określonej przez obowiązujące przepisy prawne i to on tworzy stan pozbawienia wolności w chwili rozpoczęcia wykonywania kary. Wskazuje na to wprost zwrot: „będąc pozbawionym wolności na mocy orzeczenia sądu”. W przepisie typizującym przestępstwo samouwolnienia nie posłużono się sformułowaniami mówiącymi o „wyzwoleniu się spod straży lub dozoru sprawowanego przez funkcjonariusza”, co mogłoby sugerować, że z samouwolnieniem

---

⁵⁶ Zob. wyrok SN z 1.02.1977 r., VI KRN 428/76, OSNKW 1977 nr 4-5, poz. 43; wyrok SA w Łodzi z 9.03.1995 r., II AKz 48/95, LEX nr 1681255; wyrok SN z 9.12.1997 r., V KKN 26/97, LEX nr 33275.

⁵⁷ Zob. uchwała SN z 21.03.1975 r., VI KZP 57/74, OSNKW 1975, nr 5, poz. 49; wyrok SN z 12.01.1995 r., II KRN 250/94, LEX nr 1673683.

⁵⁸ E. Hansen, *Samouwolnienie się skazanych pozbawionych wolności (art. 256 k.k.)*, „Nowe Prawo” 1978, z. 4, s. 583.

mamy do czynienia w razie pokonania pewnej fizycznej przeszkody, stanowiącej istotę faktycznego pozbawienia wolności.

Również pozostałe spostrzeżenia antagonistów stanowiska o niedopuszczalności stosowania art. 242 § 1 do sytuacji naruszenia obowiązków związanych z wykonywaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, uwzględniające kontekst teleologiczny i systemowy spornej regulacji, nie są przekonujące.

Nie można zgodzić się ze stwierdzeniem, że osoba wykonująca dołącznie taką samą czynność, tj. oddalająca się z obszaru monitorowanego systemem dozoru elektronicznego, wyczerpywałaby bądź nie znamiona czynu zabronionego z art. 242 § 1 k.k., w zależności od tego, czy obowiązujące przepisy uznawałyby dozór jako formę kary ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności, co narusza zasadę równości wobec prawa⁵⁹. Istotną cechą wspólną decydującą o objęciu penalizacją danej kategorii zachowań nie jest sama szczególna właściwość sytuacji, w jakiej znalazła się dana osoba w związku z wydaniem przez odpowiedni organ względem niej rozstrzygnięcia o określonej treści, ale przede wszystkim formalny charakter takiego rozstrzygnięcia⁶⁰. Nie można stawiać znaku równości pomiędzy osobą, wobec której zostało wydane orzeczenie sądu skazujące na karę pozbawienia wolności, od osoby, wobec której orzeczono jedynie karę ograniczenia wolności, nawet jeżeli ich substancjonalna zawartość byłaby tożsama. Ustawodawca szczególną wagę przywiązuje do ochrony interesu wymiaru sprawiedliwości w tym jego aspekcie, który dotyczy formalnej powagi polecenia sądu lub prawnego nakazu władzy publicznej, z którego wynika stan pozbawienia wolności.

Należy zauważyć, że system dozoru elektronicznego stanowi jedną z odmian wykonywania kary pozbawienia wolności, której zastosowanie uzależnione jest od spełnienia określonych przesłanek o charakterze podmiotowym, jak i przedmiotowym, zawartych w art. 431a k.k.w. Okoliczności te współtworzą przekonanie sądu penitencjarnego o możliwości realizowania celu szczególnie- i ogólnoprewencyjnego przez ograniczenie swobody skazanego w warunkach wolności kontrolowanej. Swoiste uprzywilejowanie sprawcy skazanego na bezwzględną karę pozbawienia

---

⁵⁹ Tak M. Małecki, *Samouwolnienie...*

⁶⁰ Równie dobrze można uznać, że naruszeniem zasady równości wobec prawa jest pozostawienie poza zakresem przedmiotowym typu czynu z art. 244 k.k. zakazów orzeczanych w ramach środków zapobiegawczych, skoro ich materialny substrat pokrywa się z tym właściwym dla środków karnych.

wolności przez sąd rozstrzygający sprawę merytorycznie nie powinno prowadzić do jego bezkarności w sytuacji niestosowania się do ograniczeń w zakresie wolności lokomocyjnej, tylko dlatego, że taka kara pozbawienia wolności ma nieco odbiegającą od „klasycznej” formułę i to wynikającą z jej modyfikacji na etapie postępowania wykonawczego.

Nie ma przy tym znaczenia, że przepisy regulujące reżim wykonywania dozoru elektronicznego przewidują określone skutki jego naruszenia w postaci cofnięcia przez sąd zgody na wykonywanie kary w tym systemie⁶¹. Ocena tego samego czynu przez pryzmat kilku reżimów odpowiedzialności (albo szerzej: multiplikacja konsekwencji, jakie się z danym zachowaniem wiążą) nie jest niedopuszczalna, byleby tylko stopniem swojej dolegliwości nie przekroczyła wymogów wynikających z zasady proporcjonalności, o której mowa w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Już sam kodeks karny umożliwia orzeczenie wobec sprawcy kilku środków. Oprócz kary można orzec środki karne, kompensacyjne czy przepadek. Jeżeli sprawca dopuścił się czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub gdy osiągnął korzyść majątkową, sąd może obok kary pozbawienia wolności wymierzyć grzywnę. Sama zamiana sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności nie jest wystarczającym środkiem reakcji na zachowanie, polegające na udaremnieniu wykonania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Oceniając jego karygodność przez pryzmat stopnia społecznej szkodliwości typowego zachowania polegającego na samouwolnieniu, pociągającego za sobą konieczność przeprowadzenia pościgu i wpływającego demoralizująco na kształtowanie postaw u pozostałych więźniów, należałoby wskazać, że odpowiednikiem konsekwencji tych, w przypadku samowolnego oddalenia się z wyznaczonego miejsca pobytu, jest ponowne skierowanie sprawy na drogę postępowania wykonawczego oraz negatywny, godzący w autorytet wymiaru sprawiedliwości przekaz jaki płynie do osób wspólnie zamieszkujących ze skazanym o nieskuteczności stosowanych sankcji penalnych. Z perspektywy dobra prawnie chronionego, w ramach art. 242 k.k., czynność samouwolnienia się sprawcy od dozoru elektronicznego godzi w dobro wymiaru sprawiedliwości w identycznym stopniu, jak w przypadku ucieczki z zakładu karnego. Stawianej w tym kontekście tezie, że naruszenie obowiązków probacyjnych w ramach kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej nie prowadzi do odpowiedzialności karnej, mimo że sprawca również godzi w powagę i autorytet

---

⁶¹ Zob. A. Wojtaszczyk, W. Wróbel, W. Zontek, *Przestępstwa przeciwko...*, s. 675.

wymiaru sprawiedliwości, nie stosując się do prawomocnego orzeczenia, można postawić zarzut, że ten rodzaj niesubordynacji zdecydowanie różni się od naruszenia obowiązków wynikających z dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary pozbawienia wolności. O ile bowiem obowiązki probacyjne realizowane są w warunkach wolnościowych, ich wykonanie nie jest poddane ścisłej kontroli, ich celem nie jest stworzenie rzeczywistej dolegliwości dla sprawcy, a jedynie jego resocjalizacja przez wykazanie aktywnej społecznie postawy, wychowanie oraz zapobieżenie ponownemu popełnieniu przestępstwa, o tyle w przypadku dozoru elektronicznego mamy do czynienia z rzeczywistą dolegliwością przez limitację wolności skazanego, od której są wszak dopuszczalne pewne odstępstwa. Jeżeli ustawodawca zawarł w art. 244a § 2 k.k. specjalny typ czynu zabronionego, przewidujący odpowiedzialność karną za zachowanie, stanowiące udaremnienie lub utrudnienie kontrolowania obowiązku przebywania w wyznaczonym miejscu orzeczonego w związku z zakazem stadionowym, to sprzeczne z zasadą równości w prawie karnym byłoby pozostawienie poza zakresem prawnokarnej reakcji czynu stanowiącego naruszenie obowiązków związanych z karą pozbawienia wolności wykonywaną w systemie dozoru elektronicznego. Identyczność sankcji typów czynów zabronionych, określonych w art. 244a § 2 oraz art. 242 § 1 k.k., może sugerować, że ustawodawca celowo pominął wprowadzenie specjalnego typu czynu zabronionego, penalizującego naruszenie obowiązku pozostawania w wyznaczonym miejscu, związanego z karą pozbawienia wolności wykonywaną w systemie dozoru elektronicznego, uznając, że tego rodzaju zachowanie mieści się w zakresie przedmiotowym czynu zabronionego z art. 242 § 1 k.k.

Chybiony jest wreszcie argument sugerujący, że nawet w razie uznania, iż można zastosować art. 242 § 1 k.k. do osoby oddalającej się z miejsca dozoru, to i tak nie podlegałaby ona odpowiedzialności karnej w oparciu o powyższą regulację, a to z uwagi na fakt, że można byłoby przyjąć, iż działa w usprawiedliwionym błędzie co do znamienia typu czynu zabronionego w postaci „pozbawienia wolności”⁶². W sytuacji, w której w prawomocnym orzeczeniu rozstrzygającym o odpowiedzialności karnej sprawcy, a następnie w postanowieniu o udzieleniu skazanemu na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego,

---

⁶² Tak K. Mamak, *Dozór elektroniczny...*, s. 25; P. Poniatowski, *Gloss on the Supreme Court...*, s. 165.

jest informacja o rodzaju orzeczonej sankcji, wydaje się niewłaściwe uznanie, że mógł on pozostawać w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu co do tego, czy jest pozbawiony wolności.

Reasumując, samowolne oddalenie się z wyznaczonego miejsca pobytu przez skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, może być zakwalifikowane w płaszczyźnie znamion określających czynność sprawczą przestępstwa samouwolnienia się.

4. Zakończenie

Obowiązujący stan prawny dotyczący odpowiedzialności karnej za zachowania skierowane przeciwko standardom dozoru elektronicznego, stanowiącego integralny element orzekanych kar, środków karnych lub środków zabezpieczających, opiera się na wielu kazuistycznych i rodzących wątpliwości interpretacyjne rozwiązaniach, co w konsekwencji rodzi pytania o przydatność tak skonstruowanych środków do zasadniczego celu przyświecającego ustawodawcy, jakim jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania dozoru elektronicznego. Zakres przedmiotowy oraz podmiotowy tej odpowiedzialności różni się w zależności od tego z jakim środkiem dozór elektroniczny jest związany. Najszerzej jest on ujęty w przypadku środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu, gdzie przewidziana jest odpowiedzialność zarówno osoby, wobec której orzeczono ten środek za naruszenie wszelkich obowiązków z nim związanych, jak i osób trzecich za zachowania, skutkujące udaremieniem wykonywania tego środka. W sposób szczególny został też potraktowany przez ustawodawcę dozór elektroniczny służący wykonywaniu obowiązku przebywania w określonym miejscu powiązanemu z tzw. zakazem stadionowym. Prawnokarny zakaz obejmuje bowiem wszelkie zachowania prowadzące do udaremnienia lub utrudnienia kontrolowania wykonania tego obowiązku. Jednocześnie wobec braku regulacji szczególnej związanej z karą pozbawienia wolności wykonywaną w systemie dozoru elektronicznego, skazany będzie ponosił odpowiedzialność karną na podstawie art. 242 § 1 k.k. wyłącznie za samowolne oddalenie się z miejsca, w którym zobowiązany jest przebywać, nie zaś za czyny zakłócające monitorowanie zachowania sprawcy za pomocą środków technicznych. Poza tymi regulacjami, przewidzianymi w prawie karnym *sensu stricto*, dozorowany podlega odpowiedzialności wykroczeniowej z art. 66a

k.w. za „przyzwolenie” na zachowania prowadzące do zniszczenia środków technicznych służących do wykonywania dozoru elektronicznego.

Można zgodzić się zatem z J. Krajewskim, który twierdzi, że przepisy służące prawnokarnej ochronie dozoru elektronicznego – z uwagi na ich mnogość i zróżnicowanie zachowań, które obejmują zakresem penalizacji – są nieczytelne i w efekcie tworzą „niespójny układ wyznaczający rozmyte przestrzenie odpowiedzialności karnej”⁶³. Postulować zatem należy o stworzenie jednolitej i spójnej regulacji, mającej na celu zapewnienie efektywnego, niezakłóconego ingerencją zewnętrzną kontrolowania zachowania skazanego za pomocą środków technicznych. Wymaga to zrównania w zakresie odpowiedzialności karnej zarówno osób, wobec których wykonywany jest dozór elektroniczny, jak i osób trzecich, które dopuszczają się uszkodzenia nadajnika lub rejestratora albo w inny sposób uniemożliwiają lub utrudniają wykonywanie dozoru elektronicznego. Niezbędne ponadto jest objęcie prawnokarnym zakazem wszystkich instytucji, na gruncie których dozór elektroniczny znajduje zastosowanie. Po trzecie w końcu, zakres odpowiedzialności karnej nie powinien być ograniczony wyłącznie do naruszenia obowiązku ochrony środków technicznych przed ich uszkodzeniem, zniszczeniem, uczynieniem niezdatnym do użytku.

W konsekwencji należy sformułować postulat *de lege ferenda*, dotyczący wprowadzenia do rozdziału XXX k.k., grupującego „Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości”, odrębnego typu czynu zabronionego usytuowanego w odrębnym artykule, który kryminalizowałby zachowanie tego, kto doprowadziłby albo dopuściłby do utrudnienia lub udaremnienia wykonywania dozoru elektronicznego. Za takie zachowanie powinny grozić alternatywnie kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Przepis ten mógłby zatem brzmieć: „Kto udaremnia lub utrudnia wykonywanie dozoru elektronicznego związanego z orzeczoną karą pozbawienia wolności, środkiem karnym albo środkiem zabezpieczającym albo dopuszcza do udaremnienia lub utrudnienia jego wykonywania podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”. Jednocześnie konieczna byłaby derogacja art. 66a k.w. oraz art. 244 § 2 i art. 244b § 2 k.k.

Proponowany przepis stanowiłby właściwą podstawę kwalifikacji prawnej zachowań zakłócających prawidłowe funkcjonowanie dozoru elektronicznego, dobrze oddając ich istotę w ogólnej i szerokiej formule,

⁶³ R. Krajewski, *op. cit.*, s. 14.

unikającej nadmiernej kazuistyki i konieczności złożonej, odwołującej się do instytucji zbiegu przepisów kwalifikacji prawnej zachowań tych osób, które naruszają obowiązki związane z dozorem elektronicznym. Dzięki niemu zapewniona byłaby należyta ochrona nie tylko autorytetu wymiaru sprawiedliwości, związanego z respektowaniem prawomocnych orzeczeń sądowych, ale w szerszej perspektywie tych wszystkich dóbr, których naruszeniu ma zapobiegać dozór elektroniczny.

Bibliografia

Literatura

Adamski A., *Cyberprzestępczość – aspekty prawne i kryminologiczne*, „Studia Prawnicze” 2005, nr 4.

Albrecht H.J., van Kalmthout A.M., *Intermediate penalties. European developments in conceptions and use of non-custodial criminal sanctions*, w: *Community Sanctions and Measures in Europe and North America*, red. H.J. Albrecht, A.M. van Kalmthout, Freiburg im Breisgau 2002.

Allen N., *Restricting Movement or Depriving Liberty*, “International Journal of Mental Health and Capacity Law” 2014, nr 9.

Andrejew I., *Kodeks karny – krótki komentarz*, Warszawa 1978.

Artymionek P., *System dozoru elektronicznego jako nowa forma wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2010, nr 5.

Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1973.

Boch B., *Kwalifikacja prawna czynu, polegającego na samowolnym oddaleniu się skazanego z miejsca pracy poza zakładem karnym w systemie bez konwojenta*, „Przegląd Sądowy” 2017, z. 11-12.

Becker G., *Crime and Punishment: An Economic Approach*, w: *Essays in the Economics of Crime and Punishment*, red. G.S. Becker, W.M. Landes, New York 1974.

Beyens K., *The new generation of community penalties in Belgium. More is less...*, w: *Community Punishment. European Perspectives*, red. G. Robinson, F. McNeill, London–New York 2016.

Black M., Smith R.G., *Electronic Monitoring in the Criminal Justice System*, “Australian Institute of Criminology” 2003, nr 5.

Bogacki, M. Olężałek, *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przedludnienia w polskich zakładach karnych*, „Wiedza Prawnicza” 2014, nr 4.

Braithwaite J., Pettit P., *Not Just Deserts: a Republican Theory of Criminal Justice*, Oxford 1990.

Budyn-Kulik M., *Kary i środki karne alternatywne wobec kary pozbawienia wolności*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2011, nr 16.

Budyn-Kulik M., w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2019.

Cieślak M., *O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary*, „Nowe Prawo” 1969, nr 2.

Cohen M., *Balancing the Costs and Benefits*, w: *Odpowiedzialność karna w systemach demokracji liberalnej*, red. M. Królikowski, J. Czabański, T. Krawczyk, M. Romanowski, B. Kasprzycka, Warszawa 2002.

Dadak W., *Pozbawienie wolności jako znamię przestępstwa samowolnienia (Uwagi na tle kryminalizacji samowolnień)*, „Państwo i Prawo” 1995, nr 9-10.

Doob A.N., Marinos V., *Reconceptualizing Punishment: Understanding the Limitations on the Use of Intermediate Punishments*, “University of Chicago Law School Roundtable” 1995, vol. 2.

Duff A., *Restoration and Retribution*, w: *Restorative Justice and Criminal Justice: Competing or Reconcilable Paradigms?*, red. A. Von Hirsch, J.V. Roberts, A.E. Bottoms, K. Roach, M. Schiff, Oxford-Portland 2003.

Dunkel F., Van Zyl Mit D., N. Padfield, *Concluding thoughts*, w: *Release from Prison. European Policy and Practice*, red. F. Dunkel, D. Van Zyl Mit, N. Padfield, Collumpton/Devon 2010.

Dyl K., Janicki G., *Dozór elektroniczny*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2005, nr 2.

Górski A., *Wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego a przestępstwo samowolnienia (uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego I KZP 3/17)*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 4.

Hansen E., *Samowolnienie się skazanych pozbawionych wolności (art. 256 k.k.)*, „Nowe Prawo” 1978, z. 4.

Janiszewski B., *Dolegliwość jako element współczesnej kary*, w: *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i stosowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*, red. J. Giezek, Kraków 2006.

Jankowska-Prochot I., *Możliwość odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego jako przykład sankcji pozytywnej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2019, nr 4.

Kalisz T., *Samouwolnienie się skazanego z wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, w: *Współczesne wyzwania kurateli sądowej w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2019.

Kardas P., *Prawnokarna ochrona informacji w polskim prawie karnym z perspektywy przestępstw komputerowych. Analiza dogmatyczna i strukturalna w świetle aktualnie obowiązującego stanu prawnego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2000, z.1.

Kluza J., *Przestępstwo samouwolnienia się. Uwagi na tle orzeczeń Sądu Najwyższego o sygn. I KZP 11/16 oraz I KZP 3/17*, „Zeszyty Prawnicze” 2018, nr 2.

Konarska-Wrzosek V., *Propozycje zmian katalogu kar w Kodeksie karnym z 1997 r. w zakresie kar pozbawienia wolności oraz dolegliwości związanych z niektórymi rodzajami kar wolnościowych*, w: *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. II, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012.

Konarska-Wrzosek V., *W kwestii nowego kształtu kary ograniczenia wolności*, w: *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. W. Górowski, Warszawa 2013.

Krajewski R., *Odpowiedzialność karna za uszkodzenie urzędzeń służących do wykonywania dozoru elektronicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 2.

Kulik M., *Przestępstwo i wykroczenie uszkodzenia rzeczy*, Lublin 2005.

Kulik M., *Z prawnokarnej problematyki graffiti*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 2.

Lelental S., *Dozór elektroniczny w świetle rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 4 kwietnia 2014 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 83.

Lernell L., *Refleksje o istocie kary pozbawienia wolności*, „Przegląd Penitencyjny” 1969.

Lernell L., *Rozważania o przestępstwie i karze na tle zagadnień współczesności: eseje*, Warszawa 1975.

Lernell L., *Zagadnienie zadań kary na tle kodyfikacji prawa karnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1955, nr 2.

Litwinowicz A., *Dozór elektroniczny a wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – próba oceny z perspektywy celów kary kryminalnej*, „Edukacja Prawnicza” 2006, nr 5.

Mair G., *Electronic Monitoring in England and Wales*, w: *Intermediate Sanctions in Overcrowded Times*, red. M. Torny, K. Hamilton, Boston 1995.

Malinowski Ł., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Komentarz*, Warszawa 2013.

Mamak K., *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 17.

Mamak K., *Funkcjonowanie dozoru elektronicznego w świetle badań aktywnych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 2.

Makowski W., *Kodeks karny z 1932 r. Komentarz. Część szczególna*, Warszawa 1932.

Michelle M., *Electronic Monitoring: It is a Tool not a Silver Bullet*, „Criminology & Public Policy” 2014, vol. 13.

Morris N., Tonry M., *Between Prison and Probation. Intermediate Punishments in A Rational Sentencing System*, New York 1990.

Mozgawa M., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2017.

Murphy E., *Paradigms of Restraint*, „Duke Law Journal” 2008, vol. 57.

Nowakowski M., *Rozważania na tle instytucji dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 14.

Nee C., *Surviving electronic monitoring in England and Wales: Lessons learnt from the first trials*, „Legal and Criminological Psychology” 1999, vol. 4.

Nellis M., Lehner D., *Scope and definitions. Electronic monitoring. Council for Penological Co-operation 7/2*, Strasburg 2012.

Poniatowski P., *Przestępstwa uwolnienia osoby prawnie pozbawionej wolności*, Warszawa 2019.

Poniatowski P., *Gloss on the Supreme Court ruling of 19 January 2017, I KZP 11/16 (with reference to the Supreme Court judgement of 21 June 2017, I KZP 3/17)*, „Ius Novum” 2018, nr 4.

Radoniewicz F., *Odpowiedzialność karna za przestępstwo hackingu*, „Prawo w Działaniu” 2013, nr 13.

Radoniewicz F., *Odpowiedzialność karna za hacking i inne przestępstwa przeciwko danym komputerowym i systemom informatycznym*, Warszawa 2016.

Róg J., *Wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego a prawo do zabezpieczenia społecznego*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 2.

Rusinek M., *Krytycznie o przyjętym kształcie dozoru elektronicznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 47-48.

Rusinek M., *Ustawa o dozorcze elektronicznym. Komentarz*, Warszawa 2010.

Sopiński M., w: *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2013-2017*, red. T. Przesławski, Warszawa 2020.

Sowa M., *Ogólna charakterystyka przestępczości internetowej*, „Palestra” 2001, nr 5-6.

Sroka T., *Kara ograniczenia wolności*, w: *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015.

Stefański R., *Kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 4.

Stańdo-Kawecka B., *Dozór elektroniczny w Polsce – uwagi w świetle Rekomendacji Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, z. 86.

Stańdo-Kawecka B., *Polityka karna i penitencjarna między punitywizmem i menedżeryzmem*, Warszawa 2020.

Szczygieł G., w: *System Prawa Karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Warszawa 2010.

Szczygieł P., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego a przeludnienie zakładów karnych*, w: *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009.

Szewczyk M., *Jaka alternatywa dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności*, w: *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaerberle*, red. K. Krajewski, Warszawa 2007.

Śliwowski J., *Kara pozbawienia wolności we współczesnym świecie: rozważania penitencjarne i peneologiczne*, Warszawa 1981.

Śliwowski J., *Ośrodek przystosowania społecznego i ocena jego funkcji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1972, nr 1.

Śliwowski J., *Prawo karne*, Warszawa 1975.

Wiak K., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019.

Wojtaszczyk K., Wróbel W., Zontek W., w: *System Prawa Karnego. Przepisy przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*. Tom 8, red. L. Gardocki, Warszawa 2010.

Zawiślan K., *Dozór elektroniczny: izolacja czy iluzja?* „Państwo i Społeczeństwo” 2014, nr 4.

Zieliński M., *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*, Warszawa 2002.

Zgoliński I., *Dozór elektroniczny jako instrument polityki karnej. Wybrane uwagi na kanwie nowelizacji Kodeksu karnego i Kodeksu karnego wykonawczego*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, z. 4.

Zgoliński I., *Nowe sposoby wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Jurysta” 2008, nr 5.

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53).

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2021 r. poz. 281, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 534, ze zm.).

Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2010 r. poz. 142, ze zm.).

Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 428).

Orzecznictwo

Wyrok SN z 4.02.1935 r., 3 K. 1850/34, Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego 1935 r., z. 9, poz. 379.

Uchwała SN z 21.03.1975 r., VI KZP 57/74, OSNKW 1975, nr 5, poz. 49.

Wyrok SN z 1.02.1977 r., VI KRN 428/76, OSNKW 1977 nr 4-5, poz. 43.

Uchwała składu 7 sędziów SN z 20.06.1987 r., WZP 1/87, OSNKW 1987, z. 9-10, poz. 76.

Wyrok SN z 23.09.1992 r., III KRN 129/92, OSNKW 1993, z. 1-2, poz. 6.

Wyrok SN z 12.01.1995 r., II KRN 250/94, LEX nr 1673683.

Wyrok SN z 9.12.1997 r., V KKN 26/97, LEX nr 33275.

Wyrok SN z 5.02.2020 r., V KK 665/19, LEX nr 3122793; wyrok SN z 23.05.2014 r., III KK 16/14, LEX nr 1469141.

Wyrok SA w Łodzi z 9.03.1995 r., II AKz 48/95, LEX nr 1681255.

Wyrok SA w Krakowie z 18.09.2003 r., II AKa 230/03, KZS 2003, z. 10, poz. 13.

Postanowienie SA w Katowicach z 3.08.2016 r., II AKz 397/16, LEX nr 2139323.

Postanowienie SA w Krakowie z 4.01.2018 r., II AKz 857/17, LEX nr 2518081.

Wyrok ETPC z 6.11.1980 r., *Guzzardi v. Italy*, skarga nr 7367/76.

Wyrok ETPC z 12.12.2001 r., *Mancini v. Italy*, skarga nr 44955/98.

Wyrok ETPC z 26.02.2002 r., *H.M. v. Switzerland*, skarga nr 39187/98.

Wyrok ETPC z 5.10.2004 r., *H.L. v. United Kingdom*, skarga nr 45508/99.

Wyrok ETPC z 16.06.2005 r., *Storck v. Germany*, skarga nr 61603/00.

Wyrok ETPC z 2.11.2006 r., *Dacosta Silva v. Spain*, skarga nr 69966/01.

Wyrok ETPC z 29.03.2010 r., *Medvedyev and Others v. France*, skarga nr 3394/03.

Wyrok ETPC z 17.01.2012 r., *Stanev v. Bulgaria*, skarga nr 36760/06.

Wyrok ETPC z 23.02.2012 r., *Creangă v. Romania*, skarga nr 29226/03.

Krzysztof Stasiak¹

**STOSOWANIE PRZEZ SĄDOWYCH KURATORÓW
ZAWODOWYCH INSTYTUCJI UPOMNIENIA**

**USE OF THE INSTITUTION OF ADMONITION
BY PROFESSIONAL PROBATION OFFICERS**

Otrzymano: 02.06.2021   Zaakceptowano: 14.09.2021   Opublikowano: 30.09.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0015.2709

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

W Polsce sądowi kuratorzy zawodowi dla dorosłych posiadają uprawnienie do udzielania skazanym (sprawcom) upomnienia. Warunkiem skorzystania z niego jest spełnienie przesłanek, o których mowa w art. 173 § 3 k.k.w. Zgodnie z intencją projektodawców miało ono dyscyplinować skazanego do tego, aby przestrzegał obowiązującego prawa oraz poddał się, w okresie próby, nałożonym na niego obowiązkom. Ponieważ ta instytucja prawna obowiązuje od blisko 10 lat, to postanowiono się przyjrzeć temu, jak funkcjonuje w praktyce. W tym celu przeprowadzono badania, w których starano się ustalić, w jaki sposób sądowi kuratorzy zawodowi stosują wobec skazanych (sprawców) instytucję upomnienia oraz czy jest ona skutecznym narzędziem wpływania na ich zachowanie. Badaniami objęto 151 spraw, w których kuratorzy sądowi w latach 2015-2017 zastosowali upomnienie. Badania wykonano na podstawie analizy teczek spraw prowadzonych przez kuratorów. W ich wyniku m.in. ustalono, że w części spraw

---

¹ Dr Krzysztof Stasiak, adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii Uniwersytetu Gdańskiego, Kurator Okręgowy Sądu Okręgowego w Gdańsku, e-mail: krzysztof.stasiak@prawo.ug.edu.pl, ORCID: 0000-0001-5669-5583.

można zauważyć zmianę zachowania skazanego (sprawcy) po udzielonym upomnieniu. Zauważono też, że na skuteczność upomnienia ma wpływ sposób jego udzielenia.

Słowa kluczowe: upomnienie, kodeks karny wykonawczy, kurator sądowy, sąd, decyzja kuratora sądowego

Abstract

In Poland, probation officers have the power to issue admonitions to convicted offenders. The prerequisite for its use is the fulfilment of the conditions referred to in Article 173 § 3 of the Polish Criminal Executive Code. According to the intention of the framers, it was supposed to discipline the convicted person so that they would observe the law in force and, in the period of probation, submit to the obligations imposed on them. Since this legal institution has been in force for almost 10 years, it has been decided to have a look at how it functions in practice. For that purpose, research was carried out, in which an attempt was made to establish how court probation officers apply the institution of admonition to convicted offenders and whether it is an effective tool in influencing their behaviour. The research included 151 cases in which probation officers applied admonition in 2015-2017. The research was carried out on the basis of an analysis of probation files. As a result, it was established, among other things, that in some of the cases a change in the convicted person's (offender's) behaviour can be observed after the admonition was given. It was also noted that the effectiveness of an admonition is affected by the manner in which it is given.

Key words: admonition, Executive Penal Code, probation officer, court, probation officer's decision

Wprowadzenie

Nowelizacją z 2011 r. do kodeksu karnego wykonawczego² wprowadzono zmiany, w wyniku których sędziwi kuratorzy zawodowy otrzymali

---

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53, ze zm.); dalej: k.k.w.

dodatkowe narzędzie (w postaci pisemnego upomnienia) „dyscyplinujące skazanego do przestrzegania obowiązującego prawa oraz poddania się, w okresie próby, nałożonym na niego obowiązkom”³. Zgodnie z intencją projektodawców, miało ono stworzyć „skazanym szansę na poprawę zachowania, bez konieczności podejmowania przez sąd odpowiednich czynności i decyzji”⁴.

W literaturze tę instytucję prawną zdefiniowano jako krótką formalną interwencję, stosowaną przez sądowego kuratora zawodowego w sytuacji wystąpienia niektórych negatywnych zachowań u skazanego lub sprawcy. Nie jest ona samoistną metodą zmierzającą do społecznej readaptacji czy też resocjalizacji sprawcy przestępstwa, ale jest lub może być jedną z metod do tego prowadzących⁵. Służy ono do zatrzymania eskalacji negatywnych zachowań skazanego (sprawcy).

Upomnienie, o którym tutaj mowa, zgodnie z intencją projektodawców, służy do zapobiegania przestępczości, gdyż pozwala na wzmocnienie presji skierowanej do skazanego (sprawcy) zmierzającej do skłonienia go do tego, aby zrealizował obowiązki wynikające z wyroku sądu, który go dotyczy, oraz szerzej, do przestrzegania porządku prawnego. Powszechnie wiadomo, że przestępczość jest zjawiskiem złożonym⁶, a na zachowania przestępcze mają wpływ zarówno czynniki środowiskowe, jak i czynniki indywidualne⁷. Z tego powodu nie jest łatwo określić metody, które mogą przyczynić się do wyeliminowania lub ograniczenia zachowań społecznych. Należy jednak zakładać, że narzędziem, które może wpłynąć na pozytywną zmianę zachowania sprawcy przestępstwa jest stosowanie przez kuratora sądowego instytucji upomnienia. W literaturze podkreśla się, że konsekwentne egzekwowanie od sprawcy przestępstwa nałożonych na niego obowiązków może przynieść pozytywne efekty⁸.

---

³ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3961, Sejm VI kadencji, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/3961> (dostęp: 22.05.2021).

⁴ *Ibidem*.

⁵ K. Stasiak, *Instytucja upomnienia, o której mowa w art. 173 k.k.w.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, t. LIV, s. 266.

⁶ H. Kołakowska-Przełomiec, *Zapobieganie przestępczości*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1984, s. 28; I. Rzeplińska, *Zapobieganie przestępczości cudzoziemców w Polsce*, „Archiwum Kryminologii” 2016, t. XXXVIII, s. 6-7.

⁷ J. Bonta, D.A. Andrews, *The Psychology of Criminal Conduct*, London-New York 2017, s. 9 i n.

⁸ *Ibidem*.

Od wdrożenia omawianej instytucji minęło blisko 10 lat. W tym czasie sądowi kuratorzy zawodowi rocznie udzielali od kilku do kilkunastu tysięcy upomnień⁹. Dane te pozwoliły na przeprowadzenie badań naukowych dotyczących stosowania przez wymienioną grupę zawodową omawianej instytucji. Podstawowym celem tych badań było ustalenie, w jaki sposób kuratorzy z niej korzystają oraz czy występują problemy w jej stosowaniu. Jeżeli tak, to jakiego rodzaju i z czego one wynikają. Starano się także zbadać to, na ile udzielenie skazanemu (sprawcy) upomnienia wpływa na zmianę jego zachowania.

Warto podkreślić, że do tej pory tego rodzaju badań nie przeprowadzono, dlatego również z tego względu ich wynik może być interesujący.

1. Uwarunkowania prawne stosowania przez sądowych kuratorów zawodowych instytucji upomnienia

Omawiana instytucja upomnienia została uregulowana w art. 173 § 3 i 4 k.k.w. Zgodnie z nim sądowy kurator zawodowy może odstąpić od złożenia do sądu odpowiedniego wniosku (o zarządzenie wykonania kary, o odwołanie warunkowego zwolnienia, o podjęcie warunkowo umorzono-go postępowania karnego lub o odwołanie odroczenia lub przerwy wykonania kary pozbawienia wolności), jeżeli wystąpią warunki, o których mowa w art. 156 § 1 i 2 lub art. 160 § 3 k.k.w. bądź art. 68 § 2 lub art. 75 § 2 k.k. oraz jednocześnie „przemawiają za tym rodzaj i stopień naruszenia uzasadniające przekonanie, że pomimo odstąpienia od złożenia wniosku, cele środka związanego z poddaniem skazanego lub sprawcy próbie zostaną osiągnięte”.

Drugim aktem prawnym, który przez kuratorów sądowych jest wykorzystywany w związku z zamiarem udzielenia upomnienia, jest rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13.06.2016 r.¹⁰ w którym określono, że:

- 1) gdy skazany oddany pod dozór, bez należytego usprawiedliwienia, nie stawi się na powtórne wezwanie, kurator zawodowy składa do sądu

---

⁹ Jak wynika z danych statystycznych wynikających z druku MS-S40r kuratorzy sądowi udzielili w 2015 r. 16 968, w 2016 r. 14 849, a w 2017 r. 10 679 upomnień.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz. U. poz. 969).

- odpowiedni wniosek (o podjęcie postępowania warunkowo umorzono-
nego, o zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności lub o od-
wołanie warunkowego zwolnienia) lub udziela skazanemu upomnienia
(§ 6 ust. 2);
- 2) kurator zawodowy składa do sądu wniosek, o którym mowa
w pkt 1 lub udziela skazanemu upomnienia, jeżeli kurator społeczny
zawiadomi go, że skazany uchyla się od nawiązania pierwszego kontak-
tu (§ 6 ust. 3);
  - 3) w związku z kontrolowaniem wykonania orzeczonych przez sąd obo-
wiązków z określonym terminem ich realizacji, kurator zawodowy,
po upływie tego terminu, jeżeli skazany uchyla się od wykonania tych
obowiązków, składa do sądu odpowiedni wniosek lub udziela skazane-
mu upomnienia (§ 34 ust. 1);
  - 4) w przypadku uchylania się skazanego od wykonywania nałożonych
na niego obowiązków o charakterze stałym kurator zawodowy nie-
zwłocznie składa do sądu stosowny wniosek lub udziela skazanemu
upomnienia (§ 35 ust. 3).

Charakter prawny upomnienia był przedmiotem debaty naukowej. Obecnie dominuje przekonanie, że jest ono formą decyzji kuratora, o której mowa w art. 7 k.k.w.¹¹ W konsekwencji, jego forma i treść powinny odpowiadać wymaganiom, jakie stawiamy każdej decyzji. W związku z tym powinno zawierać: dane personalne adresata, oznaczenie sprawy, datę wydania, treść upomnienia, jego uzasadnienie (faktyczne i prawne), pouczenie o możliwości złożenia do sądu skargi na upomnienie, dane i podpis kuratora zawodowego¹².

Skazany (sprawca), któremu sądowy kurator zawodowy udzielił upomnienia, ma prawo złożyć do sądu skargę z uwagi na jego niezgodność

---

¹¹ K. Postulski, *Decyzja kuratora w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Probacja” 2012, nr 2, s. 70-71; K. Stasiak, *Instytucja upomnienia...*, s. 272-274. Odmienny pogląd zaprezentował K. Dąbkiewicz, *Kilka uwag w kwestii art. 173 § 3 i 4 k.k.w.*, „Probacja” 2013, nr 1, s. 187. Podobnie K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny...*, *Komentarz do art. 173*, Legalis teza Nb 14. Takie stanowisko jest jednak odosobnione.

¹² K. Stasiak, *Instytucja upomnienia...*, s. 274-275; K. Stasiak, *Wnioski składane przez kuratora dla dorosłych*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018, s. 592-594; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz do art. 173*, LEX teza Nb 29.

z prawem (art. 7 § 1 k.k.w.)¹³. Skutkiem podjęcia przez kuratora wymienionej decyzji jest to, że sąd jest zobowiązany uwzględnić wnioski kuratora o zarządzenie wykonania kary, odwołanie warunkowego zwolnienia, podjęcie warunkowo umorzonego postępowania karnego lub odwołanie odroczenia lub przerwy wykonania kary pozbawienia wolności, jeżeli został złożony po udzieleniu skazanemu (sprawcy) upomnienia. Sąd od wydania takiego orzeczenia może odstąpić jedynie wówczas, gdy przemawiają za tym szczególne względy (obligatoryjność względna).

Skazanemu (sprawcy) sądowy kurator zawodowy może udzielić upomnienia tylko raz (w jednej sprawie)¹⁴. Po wydaniu takiej decyzji kurator zawodowy zobowiązany jest jej odpis niezwłocznie przekazać sądowi. Obowiązek ten ma charakter informacyjny, gdyż z przepisów nie wynika, aby sąd był uprawniony do dokonania kontroli upomnienia. Takie uprawnienie sąd posiada jedynie wówczas, gdy skazany (sprawca) złoży na nie skargę¹⁵. Jednocześnie sąd, pomimo udzielonego upomnienia, może wszcząć postępowanie incydentalne i w jego wyniku dokonać samodzielnej oceny postępowania skazanego (sprawcy) i w razie potrzeby, wydać odpowiednie orzeczenie.

2. Cel i zakres badań. Metoda badawcza

Podstawowym celem przeprowadzonych badań było ustalenie, w jaki sposób sądowi kuratorzy zawodowi stosują wobec skazanych (sprawców) instytucję upomnienia oraz czy jest ona skutecznym narzędziem wpływającym na ich zachowanie. W tym celu sformułowano następujące problemy badawcze: Czy upomnienia udzielane przez sądowych kuratorów zawodowych spełniały wszystkie wymagania formalne dla nich przewidziane? Czy były one w sposób prawidłowy uzasadniane? Czy okoliczności podane w upomnieniu uzasadniały podjęcie takiej decyzji? Jaka była reakcja

¹³ Szerzej na ten temat: J. Lachowski, T. Oczkowski, *Skarga skazanego w postępowaniu wykonawczym (art. 7 kkw.)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 61; K. Postulski, *Status skazanego w postępowaniu przed sądem*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 1-2; T. Kalisz, *Skarga na decyzje organów wykonawczych. Tryb skargowy z art. 7 k.k.w.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” t. VII; K. Stasiak, *Instytucja upomnienia...*, s. 276-278.

¹⁴ K. Stasiak, *Instytucja upomnienia...*, s. 279; K. Postulski, *Głosa do postanowienia s. apel. z 5 listopada 2015 r., II AKz w 635/15*, teza 5, LEX 2016, nr 302782/5; K. Postulski, *Kodeks karny...*, Komentarz do art. 173, LEX teza Nb 24.

¹⁵ K. Stasiak, *Instytucja upomnienia...*, s. 279-280.

skazanego (sprawcy) na upomnienie? Jaka była reakcja sądu na upomnienie? Z jakich powodów najczęściej udzielano upomnień? Czy sposób udzielenia upomnienia miał wpływ na jego skuteczność?

W badaniach wykorzystano metodę badawczą – analizę dokumentów (analiza teczek spraw prowadzonych przez kuratorów, a dotyczących dozorów i kontroli okresów próby). Uznano, że jest to metoda, która w sposób najbardziej pełny pozwalała na uzyskanie odpowiedzi na zdefiniowane problemy badawcze.

Badaniami, po uzyskaniu stosownych zgód, objęto 151 losowo wybranych teczek spraw. Były to sprawy prowadzone w trzech sądach rejonowych: Sąd Rejonowy w Kartuzach, Sąd Rejonowy Gdańsk-Południe w Gdańsku i Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku. Wszystkie te sądy znajdują się w obszarze właściwości Sądu Okręgowego w Gdańsku. Powodem wybrania do przeprowadzenia badań tych, a nie innych sądów była duża liczba udzielanych w nich upomnień. Drugim argumentem za dokonaniem wyboru był zróżnicowany obszar, na którego terenie działają. W związku z tym wśród wymienionych sądów jest jednostka typowo miejska (SR Gdańsk-Północ w Gdańsku), która obejmuje obszarem swojego działania jedynie część miasta Gdańska. Jest też sąd miejsko-wiejski (SR Gdańsk-Południe w Gdańsku), który obejmuje dwa miasta (część Gdańska i Pruszcz Gdański) oraz 7 gmin wiejskich. Natomiast SR w Kartuzach jest sądem wiejsko-miejskim, z wyraźną przewagą gmin wiejskich (dwa nieduże miasta: Kartuzy i Żukowo oraz 6 gmin wiejskich).

Badania dotyczyły spraw, w których w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2017 r. sądowy kurator zawodowy udzielił skazanemu (sprawcy) upomnienia. Okres ten został wybrany w sposób celowy, gdyż analizowana instytucja prawna funkcjonowała już od kilku lat (weszła w życie w 2012 r.), dzięki czemu kuratorzy zdążyli nabrać doświadczenia w jej stosowaniu. Jednocześnie przez wybranie do badania stosunkowo długiego okresu stosowania tej instytucji (okres 3 lat) wykluczono wpływ na wyniki badań sytuacji nadzwyczajnych. Badania zostały przeprowadzone w 2018 r.

Z uwagi na wyżej wskazane okoliczności oraz objęcie badaniami 151 teczek spraw, możliwym było dokonywanie pewnych uogólnień i wyciąganie wniosków, które można także odnosić do innych tego rodzaju spraw prowadzonych w Polsce.

Jak wynika z danych statystycznych, w Polsce w latach 2015-2017 sądowi kuratorzy zawodowi udzielili 42 496 upomnień¹⁶. W tym samym czasie w okręgu gdańskim tych upomnień udzielono 1 317, zaś w sądach objętych badaniami 691. Ponieważ przebadano 151 spraw, to stanowiły one 21,7% spraw, w których w sądach objętych badaniami udzielono upomnień. Jednocześnie stanowiły one 11,39% spraw, w których w okręgu gdańskim w badanym okresie tego rodzaju decyzje zostały wydane oraz 0,35% spraw w odniesieniu do całego kraju.

Analizując dane statystyczne w zakresie udzielanych upomnień trzeba zauważyć, że ich liczba systematycznie spada. W 2015 r. kuratorzy zawodowi zastosowali ich 16 968, w 2016 r. – 14 849, a w 2017 r. – 10 679. Przedstawione dane nie oznaczają, że kuratorzy z upływem czasu mniej chętnie korzystali z tej instytucji, lecz należy to wiązać ze spadkiem liczby spraw, w których tego rodzaju decyzje mogły być zastosowane. Odnośząc to do konkretnych liczb można podać, że w 2015 r. w całej Polsce liczba spraw prowadzonych przez zespoły kuratorskie, w których istniała możliwość udzielenia upomnienia¹⁷ wynosiła 398 tys., czyli upomnień udzielono w 4,25% z nich. W 2016 r. liczba spraw, w których można było zastosować upomnienie spadła do 322 tys., czyli sądowy kurator zawodowy tego rodzaju decyzje wydał w 4,61% spraw. Natomiast w 2017 r. takich spraw było 259 tys., zaś upomnień udzielono w 4,12% z nich. Jak z powyższego wynika, w analizowanym okresie w liczbach bezwzględnych nastąpił spadek udzielanych upomnień (między 2015 r. a 2017 r. wyniósł on 35%), jednak, gdy porównany liczbę tego rodzaju decyzji do ogólnej liczby spraw, w których było możliwe jej wydanie, to można ustalić, iż kuratorzy zawodowi co roku udzielali upomnień procentowo podobnej grupie osób (ok. 4,5%)¹⁸.

Jak wynika z danych statystycznych, najczęściej upomnienia są udzielane skazanym, którym warunkowo zawieszono wykonanie kary pozbawienia wolności (ok. 80% z łącznej liczby upomnień). Szczegółowe dane w tym zakresie zostały zawarte w tabeli 1.

---

¹⁶ Na podstawie danych statystycznych zawartych w druku statystycznym MS-S40r za lata 2015, 2016 i 2017.

¹⁷ Na podstawie danych w drukach statystycznych MS-S40r. Przy wyliczeniach uwzględniono sprawy na koniec okresu statystycznego oraz te, które w tym okresie zostały zakończone. Uwzględniono jedynie sprawy, w których kurator mógł udzielić upomnienia, czyli dozory i kontrole okresów próby.

¹⁸ Szerzej K. Stasiak, *Instytucja upomnienia...*, s. 266-268.

Tabela 1. Liczba udzielonych upomnień.

Upomnienia dotyczące	Rok 2015 (% ogółu upomnień)	Rok 2016 (% ogółu upomnień)	Rok 2017 (% ogółu upomnień)	Rok 2018 (% ogółu upomnień)	Rok 2019 (% ogółu upomnień)	Rok 2020 (% ogółu upomnień)
Ogólna liczba upomnień	16 968 (100)	14 849 (100)	10 679 (100)	7 681 (100)	5 832 (100)	4 297 (100)
Warunkowego przedterminowego zwolnienia	3 116 (18,4)	2 822 (19,0)	2 222 (20,8)	1 654 (21,5)	1 267 (21,7)	829 (19,3)
Warunkowego zawieszenia wykonania kary	13 678 (80,6)	11 825 (79,6)	8 119 (76,0)	5 818 (75,8)	4 369 (74,9)	3 284 (76,4)
Warunkowego umorzenia postępowania	174 (1,0)	202 (1,4)	338 (3,2)	209 (2,7)	196 (3,4)	184 (4,3)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości zawartych w drukach MS-S40r.

Z uwagi na powyższą prawidłowość w badaniach starano się, dobierając kategorie spraw, ją odzwierciedlić. W rezultacie zostało nimi objętych 16 spraw, w których sąd warunkowo zwolnił skazanego z reszty kary pozbawienia wolności i 135 spraw, w których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary pozbawienia wolności. Natomiast badaniami nie objęto ani jednej sprawy, w której sąd warunkowo umorzył postępowanie karne.

3. Treść i forma upomnienia oraz inne uwarunkowania jego stosowania

W wyniku badań ustalono, że we wszystkich sprawach upomnienie zostało udzielone w formie decyzji. W okręgu gdańskim został opracowany druk takiej decyzji, co niewątpliwie ułatwia stosowanie go i powoduje ujednoczenie praktyki w tym względzie. Z tego powodu podstawowe elementy badanych upomnień są zachowywane (data jego wydania; oznaczenie numeru sprawy; oznaczenie adresata; imię i nazwisko oraz podpis kuratora, który taką decyzję podjął; powód udzielenia, uzasadnienie, pouczenie). Głębsza analiza wydanych przez sądowych kuratorów zawodowych decyzji pozwoliła ustalić, że tylko niewielka ich część została sporządzona w sposób niebudzący żadnych wątpliwości (takich upomnień było 21,

czyli 13,9%). Jednocześnie wyodrębniono takie upomnienia, które w sposób poważny odbiegają od wymaganego standardu (było ich 17, czyli 11,2%). Wszystkie one były nieprawidłowo uzasadnione lub zostały udzielone z wątpliwych powodów. Jak zostało to wyżej przedstawione, uzasadnienie upomnienia powinno obejmować okoliczności faktyczne (czyli podanie konkretnych sytuacji, które świadczą o tym, że istnieje podstawa do podjęcia decyzji na podstawie art. 75 § 2 lub art. 68 § 2 k.k. bądź art. 160 § 3 lub art. 156 § 1 lub 2 k.k.w.) i prawne. Ponadto w uzasadnieniu kurator jest zobowiązany podać, dlaczego odstąpił od złożenia do sądu odpowiedniego wniosku. Natomiast w tych 17 upomnieniach uzasadnienie składa się co najwyżej z jednego zdania i to nie zawsze długo. Czasami jest to kilka słów będących powtórzeniem sentencji decyzji, np. jeden kurator udzielił upomnienia z powodu „niepowiadomienia kuratora o powrocie z zagranicy do miejsca zamieszkania”, zaś w uzasadnieniu wpisał, że udzielił go z powodu „niepowiadomienia kuratora o powrocie z zagranicy do miejsca zamieszkania”. Powstrzymując się na razie od oceny słuszności udzielenia skazanemu upomnienia z tego powodu, nie ulega wątpliwości, że uzasadnienie tej decyzji należy uznać za niewystarczające.

Kolejnym zdiagnozowanym problemem w tej grupie upomnień jest nieprawidłowe określanie powodu jego udzielenia. Zatem zostały one udzielone np. z powodu: braku realizacji szkody (zamiast uchylania się od obowiązku naprawienia szkody); nagannego zachowania polegającego na wszczynaniu awantur domowych, krzyczeniu oraz ubliżaniu rodzinie (zamiast uchylania się od realizacji obowiązku powstrzymania się od wszczynania awantur domowych, który wynikał z wyroku); uchylania się od utrzymywania osobistego kontaktu z kuratorem (zamiast uchylania się od dozoru); uchylania się od utrzymywania osobistego kontaktu z kuratorem społecznym i nieodpowiedniego zachowania w obecności kuratora (w uzasadnieniu nie podano, na czym te zachowania skazanego polegały, natomiast kurator napisał jedynie, że odstąpił od złożenia wniosku o zarządzenie kary, ponieważ okres próby upływa za rok).

Zdecydowana większość badanych upomnień (113, czyli 74,8%) posiada drobne błędy, ale z ich treści można wywnioskować, jakie konkretne okoliczności spowodowały wydanie takiej decyzji. Najczęściej pojawiającą się nieprawidłowością było niewłaściwe określenie powodu udzielenia upomnienia. Tak więc w przypadku, gdy skazany lub sprawca był zobowiązany przez sąd do wykonania określonego obowiązku i w czasie prowadzonego postępowania wykonawczego uchylał się od jego realizacji, to kuratorzy

udzielając upomnienia, w jego sentencji, często nie stosowali nomenklatury ustawowej („uchylanie się od wykonania obowiązku”). Natomiast pojawiały się w niej określenia, że skazany „nie wykonuje obowiązku”, „niewłaściwie wykonuje obowiązek”, „nie stosuje się do orzeczenia sądu”, „nie wykonał obowiązku” (gdy obowiązek był terminowy), „lekceważy obowiązek”, itp. Czasami pojęcie „uchylania się” było umieszczane w uzasadnieniu decyzji, jednak w jego sentencji na ogół nie było ono stosowane.

Z przepisów wynika, że powodem udzielenia upomnienia może też być rażące naruszenie porządku prawnego. Jeżeli taka przesłanka była powodem wydania przez sądowego kuratora zawodowego omawianej decyzji, to na ogół była ona określana jako „popętnienie w okresie próby czynu karalnego” (lub „przestępstwa”), „nieprzestrzeganie porządku prawnego”, „naganne zachowanie polegające na (...)”, itp. Zatem kuratorzy zawodowi unikali sformułowań, które w k.k. i k.k.w. tę przesłankę definiują.

Podobnie wygląda sytuacja z „uchylaniem się od dozoru”, chociaż tutaj zdecydowanie częściej ten termin pojawia się w sentencji upomnienia. Jednak niekiedy jest ono udzielane z powodu „nie stawiania się na wezwania kuratora zawodowego”, „uchylania się od spotkań z kuratorem”, „niewłaściwego utrzymywania kontaktu z kuratorem”, itp. Czasami w uzasadnieniu następuje doprecyzowanie, że takie zachowanie świadczy o uchylaniu się od dozoru.

Na pewno zastanawiające jest tak częste używanie przez kuratorów zawodowych niewłaściwej nomenklatury w sentencjach upomnień. Wydawałoby się, że gdy kurator zamierza wydać taką decyzję, to sytuacja jest dosyć prosta. Wystarczy sięgnąć do właściwego artykułu k.k. lub k.k.w., ustalić czy jest spełniona przynajmniej jedna z wymienionych tam przesłanek, a następnie przywołać tę przesłankę w sentencji i uzasadnić upomnienie przez wskazanie właściwych przepisów prawa oraz przywołanie konkretnych zdarzeń, które świadczą o tym, iż przesłanka ta została zrealizowana. Nadto należy podać, dlaczego kurator odstąpił od złożenia stosownego wniosku. Jednak najwyraźniej dla części kuratorów zawodowych stanowi to pewną trudność. Wydaje się, że wynika to z kilku powodów. Przede wszystkim z tego, że treść przywołanego wyżej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 2016 r. jest kuratorom zawodowym, w zakresie omawianej problematyki, lepiej znana niż k.k. czy k.k.w. (z uwagi na instrukcyjny charakter, jest ono bardzo często wykorzystywane w codziennej pracy). W konsekwencji, jeżeli w rozporządzeniu określono, że podstawą do udzielenia upomnienia jest niezgłaszanie się dozorowanego

na wezwania kuratora zawodowego czy też uchylanie się od pierwszego kontaktu z kuratorem społecznym, to właśnie takie powody pojawiają się w treści omawianych decyzji. Nadto kuratorzy zawodowi najprawdopodobniej nie przywiązują dużego znaczenia do precyzyjnego określenia powodu udzielenia upomnienia sądząc, że można do tego celu używać synonimów, które nie zawsze oznaczają dokładnie to samo¹⁹.

W wyniku badań ustalono, że skazani (sprawcy), którym udzielono upomnienia, nie skorzystali z możliwości złożenia na nie skargi (do sądu). Z wypowiedzi kuratorów w czasie badań wynikało, że takie przypadki się zdarzały, jednak należały one do sytuacji wyjątkowych. Można przypuszczać, że bierna postawa adresata upomnienia wynikała z tego, iż decyzja ta w momencie jej podjęcia nie rodziła dla niego negatywnych skutków (takie skutki mogą wystąpić tylko w przyszłości, jeżeli kurator złoży odpowiedni wniosek przewidziany w art. 173 § 3 k.k.w.). Ponadto skazany (sprawca) mógł być przekonany, że gdyby kurator zawodowy zamiast upomnienia złożył do sądu stosowny wniosek, to jego sytuacja prawna byłaby gorsza, gdyż sąd w takim przypadku jest zobowiązany wszczęć postępowanie, którego wynik jest nieprzewidywalny. Część skazanych mogła też dojść do przekonania, że na upomnienie faktycznie zasłużyła, gdyż nie postępowali w sposób prawidłowy, dlatego składanie skargi byłoby nieracjonalne i jedynie mogłoby pogorszyć ich sytuację.

Analizując powody udzielania przez sądowych kuratorów zawodowych upomnień, należy zwrócić uwagę, że kilka z nich występuje szczególnie często (zob. tabela 2). Dotyczy to rażącego naruszenia porządku prawnego (21%), uchylania się od dozoru (19%), uchylania się od naprawienia szkody (20%), uchylania się od powstrzymania od używania alkoholu lub innych środków odurzających (15%). Łącznie te cztery powody stanowiły 75% przyczyn uzasadniających podjęcie przez kuratora takiej decyzji.

W wyniku badań ustalono, że w zasadzie nie zdarzają się przypadki, aby kurator ponownie udzielił skazanemu (sprawcy) upomnienia w tej samej sprawie. Tylko w jednej teczce wystąpiło takie zdarzenie, co raczej należy traktować jako przeoczenie kuratora. Po zmianie osoby prowadzącej sprawę nowy kurator ponownie zastosował upomnienie, najprawdopodobniej

---

¹⁹ Może to wynikać z faktu, że zdecydowana większość kuratorów nie posiada wykształcenia prawniczego (64% z nich posiada wykształcenie pedagogiczne): Ł. Wirkus, A. Babicka-Wirkus, R. Opora, K. Stasiak, *Burnout among Probation Officers in Poland and the Role of Preferred Styles of Coping with Stress*, "International Journal of Environmental Research and Public Health", 2021, 18, nr 355, s. 3, DOI:10.3390/ijerph18010355.

nie dostrzegając, iż jakiś czas temu taka decyzja, z tych samych powodów, została wydana przez jego poprzednika.

Tabela 2. Powody udzielania przez sądowych kuratorów zawodowych upomnień

Powód udzielania upomnień	Liczba powodów	% do ogólnej liczby powodów
Łączna liczba przyczyn udzielenia upomnienia	201	100 (a+b+c)
a) rażące naruszenie porządku prawnego	42	20,9
b) uchylanie się od dozoru	38	18,9
c) uchylanie się od wykonania obowiązków	121	60,2
w tym:		
naprawienia szkody	40	19,9
powstrzymania się od spożywania różnych substancji	30	14,9
leczenia (określonego przez sąd)	13	6,5
płacenia alimentów	17	8,5
inne	21	10,4

Źródło: opracowanie własne. W tabeli przedstawiono wymienione w upomnieniach powody, dla których kurator zawodowy go udzielił. Ponieważ czasami był to więcej niż jeden powód, dlatego ich łączna liczba przekracza liczbę upomnień objętych badaniami.

W badaniach starano się też sprawdzić, czy po wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu upomnienia, była ona adresatowi skutecznie doręczona. Ustalono, że zdecydowana większość upomnień została skazanemu doręczona. Najczęściej preferowaną formą przekazania upomnienia było doręczenie osobiste, które na ogół następowało w czasie kontaktu kuratora zawodowego ze skazanym w trakcie rozmowy w sądzie. Takich doręczeń w badanych sprawach było 88, czyli 58,3%. Ze spraw objętych badaniami wynika, że kuratorzy często wzywali skazanego z zamiarem przeprowadzenia z nim rozmowy, w czasie której planowali udzielić mu upomnienia.

Drugą spotykaną formą doręczenia było przesłanie upomnienia na adres pobytu adresata. Niestety na podstawie dokumentacji nie zawsze było można ustalić, czy skazany odebrał korespondencję zawierającą upomnienie. Bez wątpliwości korespondencja była odebrana w 39 sprawach (25,8%

z udzielonych upomnień). Nie podjęto jej w 17 przypadkach (11,3% z udzielonych upomnień). W takiej sytuacji na ogół nie była ona ponownie wysyłana. W kilku tego rodzaju sprawach decyzja ta była przekazana adresatowi przez kuratora społecznego (jeżeli wykonywał dozór) lub przez kuratora zawodowego przy innej okazji. W pozostałych przypadkach brak jednoznacznego potwierdzenia, że skazany upomnienie otrzymał (7 spraw, czyli 4,6% udzielonych upomnień: w jednym przypadku jest zarządzenie polecające wysłanie upomnienia, jednak brak informacji o jego wykonaniu i brak zwrotnego poświadczenia odbioru; w pozostałych 6 sprawach brak dołączonego do teczki zwrotnego poświadczenia odbioru).

Jak z powyższego wynika, w 127 przypadkach, czyli w ponad 84% spraw, upomnienie zostało adresatowi przekazane osobiście przez kuratora zawodowego lub za pośrednictwem poczty. W pozostałych sprawach decyzja ta do skazanego (sprawcy) nie dotarła lub brak było potwierdzenia, aby ją otrzymał.

W prawie wszystkich badanych sprawach odpis upomnienia został przekazany do właściwego sądu. Wyjątkiem są 4 z nich, z których w sposób jednoznaczny nie wynika, że takie przekazanie nastąpiło (np. jest zarządzenie kuratora zawodowego, aby upomnienie przekazać sądowi, brak jednak potwierdzenia, że zostało ono wykonane). Sąd po otrzymaniu odpisu upomnienia na ogół nie podejmował żadnych działań. Jedynie w 5 sprawach (3,3% badanych upomnień) sędzia podjął decyzję o wszczęciu postępowania incydentalnego w przedmiocie zarządzenia zawieszony kary pozbawienia wolności. W żadnej ze spraw kary nie zarządzono, jednak w czterech z nich sąd nałożył na skazanego dodatkowe obowiązki. Natomiast w jednej sprawie wydał zarządzenie, aby za półtora miesiąca przedstawić mu teczkę dozoru.

Z wyżej przedstawionych danych wynika, że regułą jest brak ingerencji sądu w sprawy, w których sądowi kuratorzy zawodowi udzielili podsądnym upomnienia.

4. Wpływ upomnienia na zachowanie skazanego (sprawcy)

W badaniach starano się ustalić, czy udzielenie skazanemu upomnienia było skuteczne, czyli pozytywnie wpłynęło na jego zachowanie. Jak zostało to na początku artykułu przedstawione, jednym z celów wprowadzenia omawianej instytucji prawnej było oczekiwanie, że wpłynie ona

dyscyplinująco na skazanego. Aby sprawdzić czy taki efekt stosowania upomnienia można zauważyć, prześledzono to, jak skazany postępował po jego udzieleniu. Ponieważ badania wykonywano w maju i czerwcu 2018 r., zaś objęto nimi upomnienia, które były udzielone najpóźniej w grudniu 2017 r. (takich upomnień było 5), dlatego w najgorszym przypadku istniał kilkumiesięczny okres, w którym można było prześledzić to, czy doszło do zmian w zachowaniu osoby, wobec której kurator zawodowy taką decyzję podjął. Jednocześnie należy dodać, że żadna z badanych spraw nie zakończyła się po udzieleniu upomnienia wcześniej niż po 4 miesiącach.

W kontekście oceny tego czy skazany zastosował się do treści upomnienia może powstać wątpliwość, czy wyżej wymieniony minimalny 4-miesięczny okres jest wystarczający do sformułowania takiego wniosku. Jeżeli jednak uwzględnimy fakt, że celem upomnienia jest przeciwdziałanie konkretnemu negatywnemu zachowaniu skazanego, np. spowodowanie, aby nie uchylał się od wykonywanego wobec niego dozoru, to przez okres 4 miesięcy bez trudu można zaobserwować zmiany (bądź ich brak) w zachowaniu skazanego (sprawcy).

Zanim zostaną przedstawione wyniki badań trzeba wyraźnie podkreślić, że nie można w sposób nie budzący wątpliwości wykazać, iż ewentualna zmiana zachowania skazanego (sprawcy) była wyłącznie wynikiem udzielonego mu upomnienia. Z pewnością na to zachowanie wpływały też inne czynniki, w tym dalsza praca resocjalizacyjna kuratora sądowego, czy też zmiany sytuacji osobistej (np. podjęcie stałej pracy). Tym niemniej jednym z czynników, który miał na to wpływ, było zastosowanie przez sądowego kuratora zawodowego upomnienia. Taki wniosek można sformułować na podstawie wyraźnego związku czasowego między upomnieniem a zmianą zachowania skazanego (sprawcy) oraz faktu, że ta zmiana korespondowała z treścią udzielonego upomnienia.

W trakcie badań ustalono, że spośród 151 osób, którym udzielono upomnień, wyraźną poprawę w zakresie zachowania można było zauważyć u 38 z nich (25,2%). Przy czym przez wyraźną poprawę uznano dostosowanie się do treści upomnienia, a poza tym respektowanie innych obowiązków związanych z wykonywanym okresem próby. U 43 osób (28,5%) zauważono częściową poprawę zachowania. Należy przez to rozumieć zmniejszenie nasilenia negatywnych zachowań, np. ograniczenie spożywania alkoholu, jednak nie zaprzestanie jego picia, czy też rozpoczęcie naprawiania szkody. Natomiast w przypadku 70 osób po udzieleniu

upomnienia ich zachowanie nie uległo zmianie lub nastąpiło jeszcze jego pogorszenie (46,4%). W konsekwencji w wielu przypadkach doszło do zarządzenia wykonania kary bądź odwołania warunkowego zwolnienia.

Na podstawie tych danych można wyciągnąć wniosek, że stosowanie przez sądowych kuratorów zawodowych upomnień ma pewien wpływ na poprawę zachowania skazanych w okresie próby, ale jest on dosyć ograniczony. W badaniach sprawdzono też to, czy istnieje zależność między sposobem doręczenia upomnienia a pozytywną zmianą zachowania skazanego. Okazało się, że w grupie osób, u których po udzieleniu upomnienia można było zauważyć najwięcej pozytywnych zmian, prawie 70% tych decyzji (dokładnie 68,4%) zostało doręczonych skazanym przez sądowego kuratora zawodowego w trakcie rozmowy w sądzie. Natomiast w przeciwstawnej grupie osób (które po udzieleniu upomnienia nadal wykazywały negatywne zachowania), osobiste doręczenie upomnienia przez kuratora zawodowego miało miejsce w 50% przypadków. Dane te uprawniają do sformułowania wniosku, że przekazanie skazanemu (sprawcy) upomnienia w czasie rozmowy z kuratorem, w której zostanie on ustnie pouczony o celu tej instytucji prawnej oraz konsekwencjach niezastosowania się do niej, ma pewien pozytywny wpływ na jej skuteczność.

5. Zasadność udzielenia upomnienia

Interesującym problemem jest też kwestia zasadności udzielenia przez kuratora zawodowego upomnienia. Tego rodzaju decyzja może być podjęta jedynie po spełnieniu przesłanek, o których mowa w art. 173 § 3 k.k.w. Jak wynika z przeprowadzonych badań, nie we wszystkich sprawach przestrzegano tych zasad. W kilkunastu przypadkach udzielenie upomnienia było wątpliwe. Jako przykład można podać udzielenie upomnienia za to, że skazany uchylał się od podjęcia i kontynuowania leczenia odwykowego, podczas gdy w wyroku sąd ten obowiązek nałożył warunkowo („jeżeli skazany się zgodzi”), natomiast z teczki dozoru nie wynikało, aby skazany taką zgodę wyraził. W dwóch przypadkach upomnienia udzielono za to, że skazany nie uzyskał zgody sądu lub kuratora na wyjazd za granicę (do pracy). Jednocześnie z przepisów nie wynika, aby taka zgoda była wymagana (dozorowany bez zgody sądu nie może jedynie zmieniać stałego miejsca pobytu). Natomiast nie ulega wątpliwości, że o zamiarze wyjazdu dozorowany powinien poinformować kuratora. Zdarzały się

też pojedyncze przypadki, gdy kurator udzielił skazanemu upomnienia wkrótce po objęciu go postępowaniem wykonawczym, nie wykorzystując innych możliwości wpływania na jego zachowanie. Należy uznać, że upomnienie, o którym mowa w art. 173 k.k.w., jest jedną z najbardziej dolegliwych dla adresata form oddziaływania na jego zachowanie, dlatego powinno być przez kuratora, z uwagi na jego skutki, stosowane z rozwagą, po wykorzystaniu innych możliwości mogących oddziaływać na rezultat postępowania wykonawczego.

Warto też wspomnieć, że czasami zdarzały się dosyć nietypowe sprawy. Mianowicie w jednym z prowadzonych dozorów kurator ustalił, że skazany w okresie próby popełnił przestępstwo (popełnił je w lipcu), za które został skazany na karę ograniczenia wolności. Z uwagi na powyższe udzielił dozoranemu upomnienia. Po miesiącu od tego faktu kurator otrzymał informację o kolejnym wyroku, z którego wynikało, że dozorowany popełnił przestępstwo w okresie próby (przestępstwo popełnił w czerwcu tego samego roku, zatem miesiąc przed tym, za które otrzymał upomnienie) – ten drugi wyrok uprawomocnił się później niż pierwszy. Wyrok ten, z oczywistych względów, nie został objęty treścią upomnienia, jednocześnie nie wystąpiła przesłanka, o której mowa w art. 173 § 5 k.k.w. (po udzieleniu upomnienia ponowne wystąpienie okoliczności, o której mowa w art. 75 § 2 k.k.). Kurator wybrnął z sytuacji w taki sposób, że nie złożył wniosku o zarządzenie kary, a o popełnieniu przestępstwa poinformował sąd za pomocą notatki.

Kolejna refleksja, która się nasuwa w rezultacie przeprowadzonych badań, to częsty brak związku między decyzją o udzieleniu skazanemu upomnienia, a zmianą jego kwalifikacji do odpowiedniej grupy ryzyka powrotu do przestępstwa (art. 169b k.k.w. – dotyczy wyłącznie spraw dozorowych). Wydawałoby się, że gdy kurator udzielił skazanemu upomnienia, to konsekwencją tej decyzji powinno być podwyższenie grupy ryzyka powrotu do przestępstwa (pod warunkiem, że nie jest on w grupie najwyższej). W końcu upomnienie jest wynikiem oceny zachowania skazanego, które zostało uznane za naganne, czyli potencjalnie zwiększa się prawdopodobieństwo ponownego wejścia przez niego w konflikt z prawem. Jednak najczęściej skazany, po udzieleniu upomnienia, pozostawał w grupie, do której został zakwalifikowany przed podjęciem przez kuratora zawodowego takiej decyzji.

Opisaną sytuację, jak się wydaje, należy wiązać z brakiem zrozumienia przez niektórych kuratorów zawodowych, związku między kwalifikacją

do odpowiedniej grupy ryzyka powrotu do przestępstwa a sposobem pracy z dozorowanym. Na ogół, gdy była taka potrzeba, kuratorzy z podopiecznym pracowali z większą intensywnością, nie zawsze podwyższając grupę ryzyka. Natomiast z przepisów wynika, że najpierw powinna być zmieniona kwalifikacja, a dopiero później powinno się zwiększyć intensywność oddziaływań na niego.

W czasie badań starano się też ustalić, na ile jest realizowana przyjęta w k.k. oraz w k.k.w. zasada, że po złożeniu przez kuratora zawodowego wniosku o zarządzenie skazanemu kary pozbawienia wolności lub o odwołanie warunkowego zwolnienia z reszty kary, jeżeli wcześniej otrzymał on od kuratora upomnienie, sąd ten wniosek uwzględni, chyba że „przemawiają przeciwko temu szczególne względy”. Dane dotyczące tej kwestii (dla całego kraju) zostały zawarte w tabeli nr 3.

Tabela 3. Sposób rozpatrzenia przez sąd wniosków kuratora zawodowego o zarządzenie wykonanie kary lub odwołanie warunkowego zwolnienia złożonych po udzieleniu skazanemu upomnienia (za okres 2015 r. – 2017 r.).

Wnioski kuratora	Przy warunkowym zawieszeniu	% do ogółu	Przy warunkowym zwolnieniu	% do ogółu
2015 r.				
Rozpatrzone	2 675	100	1 275	100
Uwzględnione	2 046	76,5	1 145	89,8
Nieuwzględnione	629	23,5	130	10,2
2016 r.				
Rozpatrzone	2 408	100	1 065	100
Uwzględnione	1 793	74,5	961	90,2
Nieuwzględnione	615	25,5	104	9,8
2017 r.				
Rozpatrzone	1 952	100	920	100
Uwzględnione	1 503	77,0	808	87,8
Nieuwzględnione	449	23,0	112	12,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości (druk MS-S10o oraz MS-S10r).

Jak z powyższego wynika, jeżeli po udzieleniu upomnienia sądowy kurator zawodowy złożył wnioski o zarządzenie wykonania kary, to prawdopodobieństwo tego, że nie zostanie on uwzględniony wynosiło przeciętnie ok. 25%. Zaś gdy taki wniosek, w podobnej sytuacji, dotyczy odwołania warunkowego zwolnienia, to prawdopodobieństwo, że nie zostanie on uwzględniony, wynosiło ok. 10 %. Wykazana różnica jest dosyć istotna i utrzymywała się na podobnym poziomie zarówno w 2015 r., jak i w dwóch kolejnych latach. Z uwagi na zdiagnozowaną sytuację trzeba zadać pytanie o jej przyczynę?

Odpowiedź na nie będzie obarczona pewnym ryzykiem błędu, ale można przypuszczać, że sądowi penitencjarnemu łatwiej podjąć decyzję o odwołaniu warunkowego zwolnienia z reszty kary, gdyż skazany uzyskując warunkowe zwolnienie zostaje obdarzony pewnym zaufaniem. Jeżeli tego zaufania nadużył, to naturalną konsekwencją jest negatywna dla skazanego decyzja procesowa. Jest ona tym łatwiejsza, że długość pozostającej do odbycia kary pozbawienia wolności najczęściej nie przekracza 6 miesięcy²⁰. Natomiast w przypadku spraw, gdzie kara była warunkowo zawieszona, sąd z dużą ostrożnością podejmuje decyzje o jej zarządzeniu, traktując to jako ostateczność. Tym bardziej, że niekiedy dla skazanego byłby to pierwszy pobyt w zakładzie karnym, a długość kary, która została wobec skazanego orzeczona, na ogół przekracza 6 miesięcy²¹.

6. Podsumowanie

W artykule zaprezentowano badania, których podstawowym celem było ustalenie, w jaki sposób sądowi kuratorzy zawodowi stosują wobec skazanych (sprawców) instytucję upomnienia oraz czy jest ona skutecznym narzędziem wpływania na ich zachowanie. W ich wyniku lepiej poznano tę instytucję prawną oraz zasady jej stosowania.

---

²⁰ Z badań A. Jaworskiej-Wieloch wynika, że skazanym zwalnianym z reszty kary pozbawienia wolności w blisko 75% przypadków pozostało do odbycia nie więcej niż 6 miesięcy: A. Jaworska-Wieloch, *Odwołanie warunkowego zwolnienia*, Warszawa 2016, s. 218.

²¹ Z badań wynika, że średni wymiar kary pozbawienia wolności w zawieszeniu wynosi 10,4 miesiąca: J. Czabański, *Sędziowski wymiar kary pozbawienia wolności (na podstawie danych Krajowego Rejestru Karnego)*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2006, s. 11.

Wykonane badania wykazały, że forma upomnień w zakresie elementów, których występowanie jest wymagane od tego rodzaju decyzji, na ogół była prawidłowa. Można było mieć zastrzeżenia jedynie do sposobu redagowania dwóch jego elementów: sentencji i uzasadnienia. W wielu przypadkach upomnienia nie zawierają wszystkich niezbędnych elementów uzasadnienia (prawnego, faktycznego oraz wskazania przyczyn odstąpienia przez kuratora od złożenia stosownego wniosku). Dostyc często także jego sentencja była niewłaściwie sformułowana i nie zawsze była stosowana nomenklatura używana w k.k oraz w k.k.w.

W zakresie skuteczności stosowania upomnienia stwierdzono, że mniej więcej w 1/4 przypadków zauważalna była wyraźna poprawa zachowania skazanego po wydaniu takiej decyzji. Przejawiało się to korzystną zmianą w zakresie zachowań, które kurator zawodowy w decyzji uznał za nieprawidłowe oraz ogólnym respektowaniem zasad ustanowionego wobec skazanego okresu próby. Zatem skuteczność tę należy uznać za umiarkowaną. Jednocześnie stwierdzono też, że wpływ na skuteczność upomnienia ma sposób jego doręczenia. Jeżeli zostało ono wręczone skazanemu (sprawcy) przez sądowego kuratora zawodowego w czasie osobistego kontaktu, to częściej przynosiło ono spodziewany efekt.

Badania wykazały, że osoby, którym sądowy kurator zawodowy udzielił upomnienia, najczęściej nie wносиły na nie skarg do sądu. Takie skargi zdarzały się, ale sporadycznie.

Upomnienia najczęściej były udzielane z 4 powodów: rażącego naruszenia porządku prawnego (21%), uchylania się od dozoru (19%), uchylania się od naprawienia szkody (20%), uchylania się od powstrzymania od używania alkoholu lub innych środków odurzających (15%). Można z tego wnosić, że skazanym szczególnie trudno przychodzi respektowanie właśnie tych obowiązków.

W badaniach ustalono też, że sąd rozpatrując wniosek kuratora o zarządzenie wykonania kary po wcześniej udzielonym upomnieniu dostyc często dostrzegał występowanie u podsądnego „szczególnych względów” uzasadniających negatywne rozpatrzenie wniosku (w około 25% przypadków). Natomiast sąd penitencjarny, rozpatrując w podobnej sytuacji wniosek o odwołanie warunkowego zwolnienia, zdecydowanie rzadziej stwierdza występowanie takiej przesłanki (w około 10% przypadków).

Na zakończenie warto podkreślić, że instytucja upomnienia posiada pewne możliwości oddziaływania na adresata i może być skuteczną metodą wpływania na jego zachowanie, jednak pod warunkiem prawidłowego

jej zastosowania. W związku z tym warto zasygnalizować potrzebę ujęcia tego zagadnienia w programach szkoleń adresowanych do sądowych kuratorów zawodowych.

Bibliografia

Literatura

Bonta J., Andrews D.A., *The Psychology of Criminal Conduct*, London-New York 2017.

Czabański J., *Sędziowski wymiar kary pozbawienia wolności (na podstawie danych Krajowego Rejestru Karnego)*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2006.

Dąbkiewicz K., *Zaskarżalność postanowień i decyzji podejmowanych w postępowaniu wykonawczym*, „Probacja” 2012, nr 2.

Dąbkiewicz K., *Kilka uwag w kwestii art. 173 § 3 i 4 k.k.w.*, „Probacja” 2013, nr 1.

Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015.

Jaworska-Wieloch A., *Odwołanie warunkowego zwolnienia*, Warszawa 2016.

Kalisz T., *Skarga na decyzje organów wykonawczych. Tryb skargowy z art. 7 k.k.w.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” t. VII.

Kołąkowska-Przełomiec H., *Zapobieganie przestępczości*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1984.

Lachowski J., Oczkowski T., *Skarga skazanego w postępowaniu wykonawczym (art. 7 kkw.)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 61.

Postulski K., *Status skazanego w postępowaniu przed sądem*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 1-2.

Postulski K., *Decyzja kuratora w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Probacja” 2012, nr 2.

Postulski K., *Glosa do postanowienia s. apel. z dnia 5 listopada 2015 r., II AKzW 635/15, teza 5, LEX/el 2016, nr 302782/5*.

Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.

Rzeplińska I., *Zapobieganie przestępczości cudzoziemców w Polsce*, „Archiwum Kryminologii” 2016, t. XXXVIII.

Stasiak K., *Instytucja upomnienia, o której mowa w art. 173 k.k.w.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, tom LIV.

Stasiak K., *Wnioski składane przez kuratora dla dorosłych*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018.

Wirkus Ł., Babicka-Wirkus A., Opora R., Stasiak K., *Burnout among Probation Officers in Poland and the Role of Preferred Styles of Coping with Stress*, "International Journal of Environmental Research and Public Health", 2021, 18, nr 355, s. 3, DOI:10.3390/ijerph18010355.

Strony internetowe

Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3961, Sejm VI kadencji, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/3961> (dostęp: 21.05.2021).

Akty normatywne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53, ze zm.).

Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r. Nr 240, poz. 1431).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz. U. z 2016 r. poz. 969).

Inne źródła

Dane statystyczne MS-S40r za lata 2015-2020.

Dane statystyczne MS-S10r za lata 2015-2017.

Dane statystyczne MS-S10o za lata 2015-2017.

Małgorzata Osińska¹

**ANALIZA SKUTECZNOŚCI ODDZIAŁYWAŃ
RESOCJALIZACYJNYCH ORAZ MOŻLIWOŚCI
JEJ OCENY W WARUNKACH KURATELI DLA
DOROSŁYCH**

**ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF SOCIAL
REHABILITATION INTERACTIONS AND THE
POSSIBILITY OF ITS EVALUATION IN THE
CONDITIONS OF PROBATION OFFICERS SERVICE
FOR ADULTS**

Otrzymano: 30.05.2021   Zaakceptowano: 14.09.2021   Opublikowano: 30.09.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0015.2710

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

Skuteczność resocjalizacji budzi wiele emocji zarówno w opinii społecznej, jak również w środowiskach związanych z działalnością wspierającą procesy powtórnej socjalizacji. Jest to problematyka stale aktualna i budząca emocje, co wynika z wielu dylematów odnośnie jej zakresu, czynników wpływających na jej poziom, możliwości pomiaru, a nawet precyzyjnego zdefiniowania. W niniejszym artykule podjęto próbę przedstawienia złożoności procesu oceny skuteczności oddziaływań resocjalizujących. Dokonano również przeglądu kryteriów pozwalających oszacować efekty resocjalizacyjne, a także przytoczono wyniki badań nad skutecznością

---

¹ Dr Małgorzata Osińska, asystent w Katedrze Pedagogiki Resocjalizacyjnej UMCS w Lublinie, e-mail: osinska.malgorzata79@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0609-2327.

oddziaływań prowadzonych przez kuratorów dla dorosłych i odniesiono je do praktyki.

Słowa kluczowe: skuteczność resocjalizacji, powrotność do przestępstwa, resocjalizacja, kurator sądowy, efektywność

Abstract

The effectiveness of social rehabilitation arouses a plethora of emotions both in the public opinion and in the environments connected with the activities supporting the processes of secondary socialization. This issue is still current and gives rise to emotions, which stems from multiple dilemmas referring to its scope, the factors influencing its level, the possibilities of measuring it, or even the precise definition thereof. In this article the attempt is undertaken to depict the complexity of the evaluation process as regards the effectiveness of social rehabilitation treatments. The review of the criteria allowing for the estimation of social rehabilitation effects is conducted, plus the reference is made to the results of findings over the effectiveness of treatments as carried out by the probation officers for adults, along with the mention of practice.

Key words: effectiveness of social rehabilitation, reoffending, social rehabilitation, probation officer, efficacy

Wprowadzenie

Każda aktywność zawodowa podlega kontroli odnoszącej się do jakości wykonywanych zadań. Dotyczy to także kuratorów sądowych, którzy podlegają okresowej ocenie w zakresie prawidłowości wykonywanych obowiązków służbowych. Realizowane przez kuratorów okręgowych wizytacje i lustracje mają na celu sprawdzenie czy kuratorzy sądowi wywiązują się ze swoich ustawowych obowiązków, tj. czy wykonują je zgodnie z przepisami, terminowo, adekwatnie do danej kategorii spraw, a także czy – i jakich – dokonują ustaleń, czy weryfikują pozyskane informacje oraz czy podejmowane przez nich czynności mają swoje uzasadnienie w odniesieniu do popełnionego przez podopiecznego czynu i jego sytuacji osobistej.

W warunkach kurateli sądowej nie dokonuje się faktycznej oceny skuteczności podejmowanych przez kuratorów oddziaływań. Owszem, prowadzący kontrolę dostrzegają czy podejmowane oddziaływania są planowe, systematyczne i przynoszą zakładane rezultaty. Na ile w przypadku braku obserwowalnych, pożądaných zmian w funkcjonowaniu podopiecznego nie traktują tego jako zaniedbanie czy też niewłaściwe wywiązywanie się kuratorów ze swoich obowiązków służbowych (istotna jest reakcja kuratora, a nie jej rezultat). Wynika to przypuszczalnie z przekonania, że efektywność oddziaływań podejmowanych przez kuratorów nie jest zależna wyłącznie od ich kompetencji i podjętych czynności, ale od wielu innych istotnych czynników, które trudno poddać obiektywnej ocenie tylko w oparciu o dokumentację. Należy nadto mieć w polu widzenia to, że na tak zwany sukces resocjalizacyjny składa się wiele elementów, często pozostających poza wpływem działań podejmowanych wspólnie z kuratorem. Taka sytuacja może sprzyjać krytycznej ocenie kurateli sądowej, do czego dodatkowo przyczynia się rozbieżność dotycząca oczekiwań stawianych służbie kuratorskiej. Przykładowo instytucje, których ustawowe zadania ogniskują się wokół ograniczenia przestępczości (sądy, prokuratura, Ministerstwo Sprawiedliwości) są zainteresowane spadkiem powrotności do przestępstwa oraz zmniejszeniem liczby osadzonych w jednostkach penitencjarnych. Środowisko naukowe oczekuje od kuratorów pracy nad zmianą postaw podopiecznych w kierunku prospołecznym i wdrażania ich do prawidłowego funkcjonowania w środowisku, zaś społeczeństwo wymaga radykalnej reakcji na przestępstwo, bardziej represyjno-kontrolnej niż wychowawczej. Inną grupą mającą określone oczekiwania są podopieczni, którzy oczekują wsparcia, ale też w przeważającej większości przyzwolenia na dotychczasowy sposób funkcjonowania. Nie można zapomnieć też o samych kuratorach sądowych, którzy oczekują jasnych i stabilnych uregulowań, a także narzędzi niezbędnych do pracy, które pozwoliłyby zwiększyć prawdopodobieństwo osiągnięcia wytyczanych celów.

W literaturze można znaleźć wiele krytycznych głosów odnośnie do skuteczności resocjalizacji prowadzonej w warunkach wolnościowych² oraz potrzeby wprowadzenia zmian w jej planowaniu i określeniu czynników,

---

² Z. Bartkowicz, *Skuteczność resocjalizacji – w kręgu drażliwych pytań*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, z. 2, t. XXXV, s. 45-54; J. Szałański, *Zakres i poziom skuteczności resocjalizacji*, w: *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, red. Z. Bartkowicz A. Węgliński, Lublin 2008; M. Konopczyński, *Kryzys resocjalizacji czy(li) sukces działań pozornych. Refleksje wokół polskiej rzeczywistości resocjalizacyjnej*, Warszawa 2013, s. 13-19.

które powinny być brane pod uwagę oraz ewaluacji³. Niezadowolenie z efektów działalności kurateli sądowej nie jest zjawiskiem nowym, a krytyczne opinie wyrażane są przez różne środowiska, zazwyczaj niezaangażowane bezpośrednio w pracę resocjalizacyjną, które na skutek medialnych doniesień poszukują przyczyn oraz „winnych” niepożądanych zdarzeń. Wskazać jednak należy, że nie tylko szeroko rozumiana opinia publiczna wyraża krytyczną ocenę kurateli. Już w 2005 r., cztery lata po wejściu w życie ustawy o kuratorach⁴, powołano w Ministerstwie Sprawiedliwości Zespół 28 do „Oceny probacji, jej obecnych kosztów i koniecznych nakładów, aby mogła spełniać swe zadania, w tym kompleksowej oceny funkcjonowania kuratorów sądowych”⁵. W raporcie Zespołu negatywnie oceniono skuteczność kuratorów w ich działaniach oraz niewspółmiernie wysokie koszty probacji w stosunku do jej efektów. Przyczyn upatrywano m.in. w niewystarczającym nadzorze administracyjnym i ostatecznie zalecono zwiększenie liczby etatów kuratorskich, poprawy obsługi biurowej, szkolenia kuratorów oraz wzmocnienia nadzoru nad ich pracą, co miałyby się przyczynić do wzrostu efektywności⁶. Mimo postulatów zawartych w raporcie nie poczyniono żadnych zmian, gdyż wymagałyby one stosunkowo dużych nakładów finansowych.

Kolejnym przykładem negatywnego podsumowania działalności kuratorskiej służby sądowej jest ocena zawarta w dokumencie przygotowanym przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w 2011 r.: Strategia „Sprawne Państwo 2011-2020”⁷, który określał kierunki działań mających zwiększyć skuteczność państwa. W celu 5 „Skuteczny wymiar sprawiedliwości i prokuratura”⁸ w odniesieniu do służby kuratorskiej wskazano, że „polska probacja jest wysoce nieefektywna, co znajduje

³ J. Siemionow, *Analiza podejmowanych działań i uzyskiwanych rezultatów w procesie resocjalizacji nieletnich*, „Resocjalizacja Polska” 2014, nr 8, s. 43-53; M. Bernasiewicz, M. Noszczyk-Bernasiewicz, *Programy resocjalizacyjne realizowane w polskich zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz ich ewaluacja*, „Nauki o wychowaniu. Studia interdyscyplinarne” 2019, nr 9, s. 127-138; M. Konopczyński, *Kryzys resocjalizacji...*, s. 13-19.

⁴ Ustawa z dnia 27 lipca 2001r. o kuratorach sądowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 167).

⁵ Za T. Jedynak, *Efektywność kuratorskiej służby sądowej w Polsce a standardy dotyczące sankcji i środków alternatywnych*, „Biuletyn kuratorski”, grudzień 2008, s. 10, http://www.kurator.org.pl/downloads/Biuletyn_kuratorski_nr_2.pdf, (dostęp: 19.01.2021).

⁶ *Ibidem*, s. 10.

⁷ https://wartowiedziec.pl/attachments/article/5415/Strategia%20Sprawne%20Pa%C5%84stwo_6_kwietnia_2011.pdf, (dostęp: 20.01.2021).

⁸ *Ibidem*, s. 108.

wyraz w znacznym poziomie przestępczości osób uprzednio poddanych oddziaływaniom probacyjnym”⁹. Autorzy dokumentu rozumieją jednocześnie zwiększenie skuteczności resocjalizacji osób poddanych probacji jako zmniejszenie liczby odbywanych kar pozbawienia wolności, obniżenie współczynnika przestępczości w społeczeństwie, zmniejszenie powrotu do przestępstwa wśród osób uprzednio poddanych resocjalizacji w warunkach wolnościowych oraz zmniejszenie kosztów postępowania¹⁰. Wskazali oni jasno sposób postrzegania roli kuratorskiej służby sądowej, zarzucając jej w aktualnym kształcie brak profesjonalizmu i sprowadzając ją jedynie do roli narzędzia do walki z powtórłą przestępczością, w zasadzie zapominając o zadaniach resocjalizacyjnych. Analizując toczący się od kilkunastu lat dyskurs wokół efektywności działań kuratorów, odbywający się w środowisku naukowym oraz w kręgach decydentów i praktyków, należy zwrócić uwagę na rozbieżności dotyczące sposobu rozumienia zakresu i rodzaju oczekiwanych rezultatów. Możliwe że systemowy brak precyzyjnie określonych skutków oddziaływań resocjalizacyjnych może mieć związek z ich negatywną oceną, dlatego też warto przyrzeć się możliwym kryteriom oceny skuteczności oddziaływań w warunkach probacji i w oparciu o nie podjąć próbę wskazania obszarów realnie pozostających w zakresie możliwości kuratorów sądowych.

1. Zakres oceny efektywności oddziaływań resocjalizacyjnych

Resocjalizacja, jako rodzaj procesu wychowawczego, stawia sobie ambitny cel, którym jest ponowna socjalizacja człowieka niewłaściwie przystosowanego, tak aby stał się on jednostką samodzielną, twórczą i uspołecznioną¹¹. Jest to proces długotrwały, wymagający przede wszystkim zaangażowania jednostki i jej środowiska społecznego, a także kuratora oraz wielu instytucji pomocowych. Jest to zatem działalność, której skutki są zależne od wielu uwarunkowań, w konsekwencji czego ich ocena powinna być dokonywana w oparciu o adekwatnie przyjęte kryteria. Najczęściej jednak w odniesieniu do efektywności oddziaływań resocjalizacyjnych obserwuje się uproszczenie polegające na ograniczeniu się do oceny jednego behawioralnego wskaźnika,

---

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ M. Kalinowski, *Struktura procesu resocjalizacji*, w: *Resocjalizacja*, red. B. Urban, J.M. Stanik, t. 1, Warszawa 2007, s. 235.

jakim jest powrotność do przestępstwa. Dzieje się tak mimo jednoznacznej krytyki takiego podejścia¹², przypuszczalnie dlatego, że jest to najprostsze do weryfikacji. Koncentracja na ponownym naruszeniu norm prawnych zawęża perspektywę do poprawy jurydycznej, co nie może być traktowane jako ocena efektywności całokształtu oddziaływań resocjalizacyjnych¹³. Należy wskazać, że powrotność do przestępstwa (najczęściej sprawdzana w oparciu o informacje z Krajowego Rejestru Karnego), podlegająca prostej weryfikacji w postaci stwierdzenia, czy zapadł prawomocny wyrok skazujący w okresie próby versus brak takiego wyroku, jest jedynie informacją, ile osób powróciło do przestępstwa. Dodatkowo odnotowanie, iż zapadł wyrok skazujący w okresie trwania dozoru jest niewystarczające, gdyż należy podać analizie faktyczną datę popełnienia przestępstwa (wyrok może zapaść w okresie próby, ale odnosić się do czynu sprzed wielu lat) oraz charakter popełnionego czynu (umyślne/nieumyślne przestępstwo, stopień zawinienia i społecznej szkodliwości czynu). Należy też oddzielić od siebie brak wyroku skazującego i faktyczne przestrzeganie porządku prawnego, gdyż te kategorie często nie są ze sobą związane (ktoś narusza normy prawne, ale unika odpowiedzialności lub czas od popełnienia czynu do wydania wyroku jest na tyle długi, że wykracza poza okres analiz). Abstrahując od szczegółowych kwestii związanych z powtórny skazaniem należy mieć świadomość, że brak powrotności do przestępstwa nie jest tożsamy z możliwością stwierdzenia, że oddziaływania resocjalizacyjne są skuteczne. Natomiast ponowne popełnienie przestępstwa nie potwierdza, że w podopiecznym nie doszło do zakładanych zmian, ale że mogą one nie być wystarczające, by być gwarantem przestrzegania prawa¹⁴. Kryterium czysto jurydyczne niekoniecznie pokrywa się z osobowościowymi determinantami zachowania, podlegającymi ocenie systemu aksjonormatywnego¹⁵.

Faktyczna ocena, czy dozór był skuteczny wymagałoby, zgodnie z zasadami metodologii badań¹⁶, przeprowadzenia analiz eksperymentalnych,

¹² B. Urban, *Ocena rezultatów resocjalizacji*, w: *Resocjalizacja*, red. B. Urban, J.M. Stanik, t. 1, Warszawa 2007, s. 316; R. Opora, *Kierunki współczesnych badań nad efektywnością oddziaływań resocjalizacyjnych*, „Probacja”, nr 3, 2012, s. 67-81; Z. Bartkowicz, *Skuteczna resocjalizacja w perspektywie aksjologicznej i pomiarowej*, w: *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, red. Z. Bartkowicz, A. Węgliński, Lublin 2008, s. 27.

¹³ Z. Bartkowicz, *Skuteczność resocjalizacji...*, s. 45-54.

¹⁴ Z. Bartkowicz, *Skuteczna resocjalizacja w perspektywie aksjologicznej i pomiarowej*, w: *Skuteczna resocjalizacja...*, s. 26.

¹⁵ B. Urban, *Ocena rezultatów resocjalizacji*, w: *Resocjalizacja...*, s. 316.

¹⁶ J. Brzeziński, *Metodologia badań psychologicznych*, Warszawa 2007, s. 284-291.

w których osoby dozorowane porównano by z grupą kontrolną, przy zachowaniu jednorodności w grupie kuratorów zarówno pod względem ich kwalifikacji, jak i podejmowanych oddziaływań. Aktualnie przeprowadzenie takich badań wydaje się przedsięwzięciem nierealnym ze względu na wyzwania organizacyjne, ogromny nakład czasu oraz zaangażowanie różnych środowisk: kuratorów, świata nauki oraz decydentów. Chcąc pozyskać rzetelne dane pozostaje wykorzystanie wskaźnika powrotności do przestępstwa, który jest prosty w pomiarze, ale w praktyce może prowadzić do znaczących uproszczeń i przyczynić się do wyciągnięcia mylnych wniosków.

Obok kryterium prawnego w literaturze można znaleźć też postulaty oceny resocjalizacji przez pryzmat jej wydajności¹⁷, co jest zgodne z zasadami wywodzącymi się z teorii zarządzania odnoszącymi się do relacji między włożonym nakładem środków i uzyskanym rezultatem¹⁸. Postulat przeprowadzania ekonomicznej analizy procesu resocjalizacji wiąże się z eliminacją działań pochłaniających wysokie nakłady czasu i pracy, a nie przynoszących zakładanych rezultatów. Do częstych należą sytuacje, kiedy powiela się nieskuteczne metody działania, jednocześnie angażując znaczną liczbę zasobów ludzkich i materialnych. Powinno być to analizowane i w konsekwencji eliminowane z praktyki, gdyż przyczynia się do krytyki całego systemu¹⁹.

Wspomniane kryteria nie oddają całokształtu zmian, jakie powinny podlegać ocenie. Badacze problematyki²⁰ zwracają uwagę na konieczność

---

¹⁷ Z. Bartkowicz, *Skuteczność resocjalizacji...*, s. 45-54; A. Wojnarska, K. Korona, *Zadania diagnostyczne kuratora sądowego – teoria i praktyka*, „Resocjalizacja Polska” 2020, nr 20, s. 59-79.

¹⁸ G. Kozuń-Cieślak, *Efektywność – rozważania nad istotą i typologią*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2013, nr 4, s. 13-42.

¹⁹ Z. Bartkowicz, *Skuteczność resocjalizacji...*, s. 45-54.

²⁰ B. Urban, *Ocena...*, s. 312-317; L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Warszawa 2000; K. Pospiszyl, *Plusy i minusy współczesnych oddziaływań resocjalizacyjnych*, w: *Postępy resocjalizacji i profilaktyki społecznej*, red. A. Rajzner, Warszawa 2007, s. 21-25; Z. Bartkowicz, *Skuteczna resocjalizacja...* s. 23-28; E. Wysocka, *Diagnoza w resocjalizacji*, Warszawa 2008, E. Wysocka, *Diagnoza w resocjalizacji-perspektywy pozytywna vs. negatywna, teoria vs. praktyka diagnozowania*, Lubelski Rocznik Pedagogiczny, Nr 2, Vol 38, 2019, s. 125-146; I. Niewiadomska, *Znaczenie podmiotowych predyktorów poprawy moralnej w projektowaniu oddziaływań resocjalizacyjnych wobec osób odbywających kary izolacyjne*, w: *Resocjalizacja: ciągłość i zmiana*, red. M. Konopczyński, B.M. Nowak, Warszawa 2008, s. 130-140; R. Opora, *Kierunki współczesnych badań...*, s. 67-81, A. Szymanowska, *Więzienie i co dalej*, Warszawa 2003; F. Kozaczuk, *Determinanty skutecznej resocjalizacji w opinii skazanych i wychowawców*, w: *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, red. F. Kozaczuk, Rzeszów 2009, s. 318-330.

przyjęcia w ewaluacji obok wskaźnika powrotności do przestępstwa wielu innych aspektów, do których odnosi się proces wprowadzania zmian, co wiąże się z przyjęciem innego stanowiska w ocenie skuteczności działań, nie tylko na poziomie określenia kryteriów, ale też zakresu efektywności. Zdaniem Z. Bartkowicza w ocenie skuteczności resocjalizacji zasadnicze znaczenie ma określenie zakresu „korzystnej zmiany”, która powinna obejmować między innymi zmianę postaw, obrazu siebie czy korektę wadliwie ukształtowanego systemu wartości. Zatem zmiana powinna odnosić się do oceny stopnia nasilenia antagonistyczno-destruktywnego układu postaw, będącego istotą społecznego wykołajenia jednostki. Zmniejszenie nasilenia antagonizmu destruktywnego, rozumiane jako zaistnienie korzystnych zmian w strukturze osobowościowej, co w konsekwencji przełoży się na sposób funkcjonowania jednostki, powinno być traktowane jako najistotniejsze kryterium oceny skuteczności procesu resocjalizacji²¹.

Analizując kwestie efektywności resocjalizacji warto zwrócić także uwagę na potrzebę wskazania konkretnego poziomu „korzystnej zmiany”, co pozwoliłoby określić poziom skuteczności. W prakseologii skuteczne jest działanie prowadzące do osiągnięcia celu²², przy czym cel powinien być jasno określony i osiągalny. Oznacza to, że działanie zmierzające do jego osiągnięcia powinno być silnie osadzone w rzeczywistości, a sam cel powinien mieć ustalone kryteria oceny stopnia realizacji²³. Odnosi się to także do oddziaływań resocjalizacyjnych, gdzie zaistniałe zmiany mogą dotyczyć tylko niektórych obszarów funkcjonowania podopiecznego, bądź charakteryzować się różną stabilnością, co wiąże się z dodatkowym kryterium zmiany jakim jest czas. Ocena tego wymaga jednak podjęcia obszernych analiz, na co w odniesieniu do kurateli wskazuje R. Opora²⁴ postulując potrzebę prowadzenia badań podłużnych, pogłębionych analizami jakościowymi, zawierającymi także opisy historii życia osób poddanych oddziaływaniom w warunkach dozoru, którzy nie powracają do przestępczego sposobu życia. Dodatkowo wzięwszy pod uwagę prawidłowość, że część zachowań antyspołecznych wykazuje tendencję do ustępowania w miarę

²¹ Z. Bartkowicz, *Skuteczna resocjalizacja...*, s. 25.

²² T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1975, s. 443.

²³ *Ibidem*, s. 305

²⁴ R. Opora, *Złożoność pojęcia efektywności instytucji kurateli sądowej*, „Probacja” 2010, nr 3-4, s. 24-35; R. Opora, *Efektywność i możliwości jej oceny w instytucji kurateli sądowej*, „Probacja” 2011, nr 3, s. 65-72.

upływu czasu, należałoby sprawdzić istnienie związku między ustalonymi rezultatami oddziaływań resocjalizacyjnych a czasem trwania dozoru. Nie można przy tym tracić z pola widzenia tego, że w ocenie skuteczności resocjalizacji znaczące są także poziom nieprzystosowania społecznego oraz możliwe występowanie zaburzeń osobowości.

Postulat konieczności oderwania oceny efektywności działań resocjalizacyjnych od wskaźnika recydywy czy innych wskaźników behawioralnych jest w środowisku naukowym stanowiskiem utrwalonym. Zdaniem B. Urbana są one istotne w pracy resocjalizacyjnej, jako cenne źródło informacji o efektach oddziaływań resocjalizacyjnych jednak prowadzą do znacznego ograniczenia pojęcia „jednostka zresocjalizowana”. Resocjalizację powinno się rozumieć jako osiągnięcie choćby minimalnego poziomu rozwoju moralnego, obejmującego zhierarchizowany system wartości, ukształtowany system kontroli wewnętrznej oraz pozytywną, adekwatną samoocenę²⁵. Należy zatem poszerzyć spojrzenie na cel resocjalizacji, co wiąże się z wyznaczeniem niezwykle wysokich standardów efektywności, bowiem zaistnienie zmian we wspomnianych obszarach, określanych jako pozytywna dezintegracja, jest możliwe tylko dla nielicznej grupy jednostek niedostosowanych społecznie. Takie podejście do efektywności resocjalizacji wymaga ewaluacji działań podejmowanych w toku postępowania oraz dwuetapową ocenę (przeprowadzoną w początkowej i końcowej fazie resocjalizacji) w zakresie: zachowania podopiecznego i obserwowanych symptomów nieprzystosowania społecznego, pomiaru poziomu proporcji między kontrolą wewnętrzną i zewnętrzną oraz oceny zmian w obszarze samooceny²⁶.

Podobnie do oceny efektywności odnosi się także L. Pytka, który analizując badania nad skutecznością zakładowych oddziaływań resocjalizacyjnych wskazał, że powinno się poddawać diagnozie różnice w stanie początkowym i końcowym w zakresie wielu aspektów, takich jak: zachowanie, poziom nieprzystosowania, osobowość, postawy społeczne, nastawienie wobec ludzi oraz siebie samego, a także wobec wartości i norm powszechnie uznawanych jako ważne. Ocenie powinno się też poddawać jakość środowiska rodzinnego, rówieśniczego i lokalnego oraz uwzględniać czynniki makrospołeczne i kulturowe²⁷. Odnosząc się do wymienionych aspektów

---

²⁵ B. Urban, *Ocena rezultatów resocjalizacji*, w: *Resocjalizacja...*, s. 316-317.

²⁶ *Ibidem*, s. 317.

²⁷ L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Warszawa 2005, s. 128-137.

warto zwrócić uwagę, że w warunkach kurateli sądowej rzadko bierze się pod uwagę cechy osobowościowe, co wynika z faktu, że kuratorzy nie dysponują w swojej pracy żadnymi narzędziami diagnostycznymi i mogą jedynie bazować na informacjach zawartych w aktach danej sprawy karnej.

W literaturze dotyczącej resocjalizacji można znaleźć wiele różnorodnych podejść do rozumienia efektywności procesu resocjalizacji i przyczyn jej niezadawalającego poziomu. Przykładowo A. Jaworska źródeł niskiej efektywności resocjalizacji upatruje w pomijaniu w praktyce działań zmierzających do odnalezienia przez podopiecznego sensu własnego życia, kształtowania celu i „poszukiwania szczęścia”. Zdaniem autorki brak wartości tworzy w życiu człowieka pustkę i poczucie braku sensu, co sprzyja poszukiwaniu innych stymulacji, często płynących z przestępczego trybu życia. Dlatego też w procesie resocjalizacji należy koncentrować się na kształtowaniu samoświadomości oraz adekwatnego obrazu siebie i rozwoju osobowości, a także tworzyć możliwość doświadczania pozytywnych, właściwych relacji z otoczeniem²⁸. A. Jaworska²⁹, podobnie jak K. Pospiszyl³⁰ i F. Kozaczuk³¹, postrzega resocjalizację przez pryzmat zmiany przynależności społecznej i warunkuje jej efektywność wygaszeniem zachowań o charakterze antyspołecznym i zastąpieniem ich umiejętnością właściwego pełnienia ról społecznych oraz nawiązywania i utrwalania relacji z bliskimi i innymi znaczącymi osobami. Jednocześnie w odniesieniu do możliwości podejmowania skutecznych oddziaływań resocjalizacyjnych Jaworska zwraca uwagę na to, że w przypadku części podopiecznych nie ma możliwości obserwowania pożądaných zmian mimo podjęcia intensywnych oddziaływań. Będzie to dotyczyło osób, u których zdiagnozowano osobowość antyspołeczną czy niekorzystny układ cech temperamentalnych³².

Podobny pogląd wyraża Ł. Kwadrans stwierdzając, że realna ocena efektywności pracy kuratorów powinna odnosić się do poprawy pedagogicznej i opierać się na analizie wielu czynników oddziałujących w rozległej

²⁸ A. Jaworska, *Leksykon resocjalizacji*, Kraków 2012, s. 26-27.

²⁹ *Ibidem*, s. 281-287.

³⁰ K. Pospiszyl, *Plusy i minusy współczesnych oddziaływań resocjalizacyjnych*, w: *Postępy Resocjalizacji...*, s. 22.

³¹ F. Kozaczuk, *Determinanty skutecznej resocjalizacji w opinii skazanych i wychowawców*, w: *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania...*, s. 318-330.

³² A. Jaworska, *Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych*, Kraków 2016, s. 47.

perspektywie czasowej, poczynając od motywacji popełnienia czynu zabronionego aż do momentu zakończenia oddziaływań resocjalizujących przez kuratora. Dodatkowo badania powinny mieć charakter długoterminowy i być powtarzane. Zdaniem autora mimo wielu lat aktywności zawodowej kuratorów dotychczas nie udało się wypracować metod odpowiedniej ewaluacji ich działań³³ z czym nie sposób się nie zgodzić.

Analizy problematyki skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych w warunkach kurateli sądowej podejmował się także R. Opora, który wyłonił pięć następujących, szczególnie istotnych kryteriów świadczących o efektywności oddziaływań:

- 1) remisja niepożądanych objawów;
- 2) korzystne zmiany w funkcjonowaniu społecznym i psychicznym poddawane obiektywnej ocenie innych osób np. środowisko sąsiedzkie czy pracodawcę;
- 3) poprawa samopoczucia i większe zadowolenie z życia deklarowane bezpośrednio przez podopiecznego;
- 4) korzystne zmiany w funkcjonowaniu społecznym, oceniane przez najbliższe otoczenie;
- 5) korzystne zmiany w strukturze osobowości podopiecznego potwierdzone klinicznie³⁴.

Obserwowanie zmian we wszystkich obszarach stanowi wzorzec, wyznaczający kierunek pracy z podopiecznym, do którego należy dążyć w trakcie pracy z podopiecznym.

Wielu autorów w odniesieniu do skuteczności pracy kuratorów sądowych podkreśla znaczenie czynników osobowościowych, co wzięwszy pod uwagę specyfikę pracy kuratorów wydaje się oczywiste. Kurator współpracując z podopiecznym i jego rodziną często przez kilka lat wywiera na niego wpływ, dlatego ważne jest to jakie posiada kompetencje psychologiczne i profesjonalne, jaki ma system wartości oraz czy i jak zaspokaja własne potrzeby³⁵. Próby uporządkowania wymienianych w literaturze, znaczących dla efektywności pracy resocjalizacyjnej czynników osobowościowych i sprawnościowych podjęła się K. Ostrowska, co pozwoliło na wyłonienie sześciu kategorii czynników:

---

³³ Ł. Kwadrans, *Oczekiwane efekty resocjalizacyjne a rzeczywiste możliwości oddziaływania kuratorów sądowych*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 4, s. 275-287.

³⁴ R. Opora, *Efektywność i możliwości...*, s. 65-72.

³⁵ K. Ostrowska, *Psychologia resocjalizacyjna. W kierunku nowej specjalności w psychologii*, Warszawa 2008, s. 280.

- 1) mające wpływ na łatwość nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z dozorowanym i jego środowiskiem;
- 2) konieczne do wykonywania pracy kuratora (zawodowego i społecznego);
- 3) kształtujące cechy modalne determinujące „promieniowanie” na podopiecznego;
- 4) warunkujące realizację funkcji wychowawczo-resocjalizacyjnej;
- 5) niezbędne w wykonywaniu funkcji nadzorczej i kontrolnej;
- 6) niezbędne w zarządzaniu zasobami ludzkimi³⁶.

Analizując determinanty efektywnej pracy kuratorów Ostrowska zwraca uwagę na szereg innych, znaczących właściwości osobistych i zawodowych. Zdaniem autorki kuratorzy powinni cechować się przygotowaniem do pracy z podopiecznymi w różnym wieku i posiadać odpowiedni zasób wiedzy oraz umiejętności jej wykorzystania w pracy z osobami posiadającymi różnorodne problemy. Powinni oni ponadto znać środowisko życia swoich podopiecznych oraz posiadać umiejętność nawiązywania współpracy z instytucjami wspierającymi proces resocjalizacji. Ostrowska uważa ponadto za znaczące dla efektywności także inne cechy, takie jak wygląd zewnętrzny, na który mają się składać nie tylko sylwetka, sposób ubierania czy fryzura, ale także sposób poruszania się, gestykulacji, a nawet mówienia łącznie z posiadanym zasobem słownictwa³⁷.

Różnorodność czynników warunkujących skuteczność procesu resocjalizacji sprawia, że jej ocena jest bardzo złożona, gdyż wymaga uwzględnienia wielu kryteriów, obejmujących bardzo zróżnicowane obszary – od wskaźników powrotności do przestępstwa, przemianę moralną skazanego, czynniki środowiskowe, strukturę procesu resocjalizacji aż po czynniki odnoszące się do osoby prowadzącej oddziaływanie.

2. Skuteczność oddziaływań resocjalizacyjnych w świetle badań i praktyki kuratorskiej

Przegląd literatury nt. skuteczności oddziaływań podejmowanych przez kuratorów sądowych potwierdza, że autorzy badań przyjmują różne kryteria oceny, opierając się głównie na opiniach samych kuratorów

---

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *Ibidem*, s. 280-281.

(zawodowych lub społecznych), a czasem też podopiecznych i ich rodzin. W tych przypadkach efektywność odnosi się bezpośrednio do wychowawczej pracy kuratorów i wynikających z niej skutków. Kuratorzy oceniający własny sposób pracy, wskazują obszary istotne w ich opinii dla udanej readaptacji społecznej, poczucia sukcesu zawodowego oraz sprawstwa. Analizy pokazują pewne kierunki, ale ich rezultaty nie pozwalają na wyznaczenie zamkniętej listy czynników, których ocena mogłaby przesądzać o tym, czy oddziaływania resocjalizacyjne są skuteczne, czy nie. Zazwyczaj badania obejmują tylko część kryteriów mogących wskazywać na to, czy proces resocjalizacji zmierza w pożądanym kierunku. Do tych problemów odnosi się A. Janus-Dębska wskazując, że ocena efektywności pracy kuratora jest zadaniem szczególnie trudnym, gdyż na jej efekty często trzeba czekać nawet kilka lat. Ich brak może sprzyjać frustracji kuratora i skutkować w dłuższej perspektywie wypaleniem zawodowym. Jednocześnie z badań autorki wynika, że ponad 81% badanych kuratorów czuje satysfakcję z wykonywanej pracy, co wiąże z obserwowanymi pozytywnymi zmianami w sytuacji życiowej podopiecznych i przezwyciężaniem przez nich trudności, w czym mają oni swój udział³⁸. Satysfakcję z wykonywanej pracy przez kuratorów w sytuacji obserwowania pożądaných zmian w funkcjonowaniu podopiecznych, co jest przez kuratorów wiązane z efektywnością podejmowanych przez nich oddziaływań, potwierdzają także inne doniesienia badawcze. Z badań A. Węglińskiego przeprowadzonych w grupie kuratorów społecznych wynika, że dla wszystkich badanych miarą ich sukcesu zawodowego jest udana adaptacja społeczna podopiecznych i brak powrotności do przestępczego trybu życia. Kuratorzy efektywność swojej pracy postrzegają przez pryzmat „normalnego” funkcjonowania dozorowanego, co było istotne dla 64% badanych, powstrzymywania się od popełniania przestępstw (18%) oraz poprawy zachowania (14%), umożliwiającej zakończenie pracy z podopiecznym przez skierowanie wniosku o zwolnienie od dozoru³⁹. Podobne rezultaty badawcze uzyskała też M. Osińska badająca różnice w sposobie sprawowania dozorów między kuratorami zawodowymi i społecznymi pod kątem efektywności oddziaływań resocjalizacyjnych. Wszyscy uczestniczący w badaniach kuratorzy zadowolenie z wykonywanej pracy wiązali z pozytywnymi zmianami w funkcjonowaniu

---

³⁸ A. Janus-Dębska, *Dylematy w pracy kuratora sądowego w świetle badań własnych*, cz. II, „Probacja” 2016, nr 8, s. 79-112.

³⁹ A. Węgliński, *Autopercepcja bezpośrednich oddziaływań wychowawczych społecznych kuratorów sądowych*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, z. 2, t. XXXV, s. 55-83.

podopiecznych. Badani w sporządzanej przez siebie dokumentacji odnotowywali istotne dla procesu resocjalizacji zmiany w sytuacji życiowej podopiecznych, a także dokumentowali szereg podejmowanych czynności i ich skutków. Uzyskane wyniki potwierdzały, że dla kuratorów ważne było nie tylko powstrzymanie się dozorowanych od popełniania przestępstw (poprawa jurydyczna), ale też aspekty potwierdzające istnienie pożądaných zmian w funkcjonowaniu społecznym i osobistym. Nadto kuratorzy opierali swoją pracę na rozpoznanych zasobach osobistych i środowiskowych dozorowanych, nie koncentrując się jedynie na istniejących problemach⁴⁰.

Potwierdzeniem potrzeby poszerzenia perspektywy oceny skuteczności resocjalizacji są także badania I. Niewiadomskiej przeprowadzone na osadzonych i zwolnionych z zakładów karnych. Badania potwierdziły, że skuteczna resocjalizacja nie ogranicza się jedynie do powstrzymywania się od popełniania czynów karalnych, ale zdecydowanie odnosi się do poprawy moralnej, będącej silnie związaną z zaistnieniem zmian w obrębie wymiarów osobowości odpowiadających za motywację intencjonalną, sposób postrzegania sytuacji trudnych oraz doświadczanie dystansu społecznego⁴¹. Autorka silnie akcentuje też znaczenie zasobów podmiotowych jednostki oraz umiejętność korzystania ze wsparcia społecznego, przez co efektywność resocjalizacji wiąże bezpośrednio ze zwiększaniem się u skazanych zdolności do zachowania, inwestowania oraz promowania swoich zasobów adaptacyjnych⁴². Znaczenie zasobów dla efektywności procesu resocjalizacji akcentuje także I. Mudrecka, która uważa, że wykorzystując czynniki chroniące, tj. zasoby, którymi dysponuje jednostka, modyfikujące negatywny wpływ życiowych okoliczności, można zwiększać skuteczność oddziaływań resocjalizacyjnych. Dlatego też w toku resocjalizacji należy koncentrować się na kształtowaniu i wzmacnianiu wewnętrznych mechanizmów radzenia sobie z trudnymi sytuacjami oraz budowaniu umiejętności korzystania z zasobów środowiskowych⁴³, a także dążyć do uzmysłowienia

---

⁴⁰ M. Osińska, *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych i różnice w sposobie sprawowania dozoru przez kuratorów zawodowych i społecznych*, „Probacja” 2016, nr 3, s. 101-115.

⁴¹ I. Niewiadomska, *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Lublin 2007, s. 282-322.

⁴² I. Niewiadomska, *Znaczenie zasobów psychospołecznych w procesie resocjalizacji*, w: *Problemy współczesnej resocjalizacji*, red. L. Pytka, B.M. Nowak, Warszawa 2010, s. 57-65; I. Niewiadomska, J. Chwaszcz, *Jak skutecznie zapobiegać karierze przestępczej?*, Lublin 2010, s. 181-189.

⁴³ I. Mudrecka, *Wykorzystanie koncepcji resilience w profilaktyce niedostosowania społecznego i resocjalizacji*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 5, s. 49-61.

sobie przez wychowanka własnego konfliktu wewnętrznego oraz motywów postępowania i umiejętności ich zwerbalizowania⁴⁴.

Dokonując przeglądu analiz dotyczących efektywności pracy kuratorów warto wspomnieć o badaniach, w których do oceny przyjęto kryterium świadczące o wydajności. W 2004 r. w odpowiedzi na krytykę skuteczności służby kuratorskiej, przy jednoczesnym braku precyzyjnej definicji czym jest efektywność pracy kuratora i wskaźników służących do jej pomiaru, podjęta została próba przyjęcia innych kryteriów – analogicznych do oceny efektywności pracowników innych służb podlegających wymiarowi sprawiedliwości⁴⁵. Przeprowadzono badania, w których przyjęto kryterium odnoszące się do liczby zadań, które wpłynęły w badanym okresie do realizacji oraz liczbę zadań zakończonych. Przy takim założeniu efektywność kuratorów była mierzona liczbą zakończonych postępowań i przeprowadzonych wywiadów. W opracowanym raporcie oceny efektywności kuratorskiej służby i kosztów jej funkcjonowania, kuratorzy zostali ocenieni pozytywnie, gdyż zarówno w przypadku kuratorów rodzinnych, jak i dla dorosłych, liczby spraw zakończonych były znacząco wyższe od liczby zadań, które wpłynęły. Dokonując analiz ekonomicznych pozytywnie oceniono też stosunek poniesionych kosztów do ilości wykonywanych zadań⁴⁶.

Analizując dotychczasowe badania nie można pominąć wyników potwierdzających znaczenie cech osobowych kuratorów w efektywności realizowanych zadań. Mają one znaczenie zarówno w ocenie rodzin podopiecznych, jak i samych kuratorów. B. Nowak zwraca uwagę, że cechy osobowe kuratora, w szczególności cierpliwość, życzliwość, otwartość oraz umiejętność kreowania konstruktywnych relacji interpersonalnych opartych na sprawnym komunikowaniu się, wywieraniu wpływu i empatycznym wczuwaniu w sytuację, wiążą się ze skutecznością oddziaływań

---

⁴⁴ I. Mudrecka, *Wykorzystanie konfliktu motywacyjnego w procesie resocjalizacji*, w: *Współczesne modele i strategie resocjalizacji*, red. R. Opora, R. Breska, J. Jezierska, M. Piechowicz, Warszawa 2017, s. 163-164.

⁴⁵ T. Jedynak, *Efektywność kuratorskiej służby sądowej w Polsce a standardy dotyczące sankcji i środków alternatywnych*, „Biuletyn kuratorski” 2008, nr 2, s. 10, http://www.kurator.org.pl/downloads/Biuletyn_kuratorski_nr_2.pdf (dostęp: 21.01.2021).

⁴⁶ T. Jedynak, A. Rzepniewski, H. Pawlaczyk, *Raport dotyczący oceny efektywności kuratorskiej służby sądowej oraz oceny kosztów jej funkcjonowania i szacunkowych kosztów zwiększenia jej efektywności*, „Kurator” 2005, <http://kurator.webd.pl/pliki/pliki/raport.html> (dostęp: 11.01.2021).

kuratorów⁴⁷. Podobne rezultaty uzyskała A. Witkowska-Paleń badająca opinie kuratorów zawodowych na temat współpracujących z nimi kuratorów społecznych. Z przeprowadzonych przez nią badań wynika, że efektywność pracy resocjalizacyjnej ma związek z dotychczasowym doświadczeniem życiowym kuratora, umiejętnościami w zakresie komunikacji, empatią oraz umiejętnościami nawiązywania współpracy z instytucjami wspomagającymi proces resocjalizacji⁴⁸.

Odnosząc się do efektywności pracy kuratorów sądowych Ł. Kwadrans przeprowadził badania dotyczące zarówno ich oczekiwań w tym zakresie, jak również realnych możliwości oddziaływań i czynników utrudniających im efektywną pracę. Spośród oczekiwań najczęściej wymieniano ograniczenie powrotności do przestępstwa, co ma zapewnić wzrost poczucia bezpieczeństwa, sprawić by dozorowany prawidłowo funkcjonował w społeczeństwie i zrealizował obowiązki nałożone przez sąd. Podopieczni najczęściej oczekują pomocy z zakresu pracy socjalnej oraz czasami wsparcia w rozwiązaniu problemów osobistych. Natomiast grupy często oceniające kuratorów (Kwadrans wskazuje na szeroką grupę osób: przełożonych, społeczeństwo, instytucje i podopiecznych z rodzinami) w pierwszej kolejności wymagają dyspozycyjności, mobilności oraz podejmowania niezwłocznych i skutecznych działań. Odnośnie realnych możliwości oddziaływań Kwadrans podaje, że kuratorzy będąc narzędziem pracy wykorzystują metody wpływu osobistego oparte na sile perswazji, rozmowach o różnym charakterze (wychowawcze, ostrzegawcze, dyscyplinujące), ale też kontrolują podopiecznych i przekazują informacje do sądu, a także podejmują współpracę z instytucjami i środowiskiem rodzinnym. Kuratorzy angażują też w sprawne realizowanie zadań prywatne środki, doksztalając się, ale też wykorzystując własne samochody i telefony. Wśród czynników utrudniających uzyskanie pożądaných efektów pracy resocjalizacyjnej badani wymieniali: biurokratyzację i długie oczekiwanie na rozstrzygnięcia sądów, które opóźniają możliwą reakcję kuratora w przypadku wystąpienia trudnych sytuacji, dodatkowo badani informowali o braku skutecznych narzędzi w pracy, nadmierne obciążenie liczbą zadań, niedostateczne wsparcie instytucji zewnętrznych oraz

⁴⁷ B. Nowak, *Uwarunkowania skuteczności pracy kuratorskiej*, „Szkice Podlaskie” 2009-2010, nr 17-18, s. 291-299.

⁴⁸ A. Witkowska-Paleń, *Instytucja społecznego kuratora sądowego w opinii osób pełniących funkcję kuratora: na podstawie badań wśród kuratorów społecznych w sądach rejonowych w Tarnobrzegu, Nisku i Stalowej Woli*, Lublin 2008, s. 108.

przepisy, które nie tylko nie uwzględniają rzeczywistych potrzeb, ale często uniemożliwiają wykorzystanie zasobów już istniejących w systemie. Niższemu poziomowi efektywności sprzyjają także trudne warunki pracy, brak poczucia bezpieczeństwa, brak superwizji przypadków, ograniczona liczba szkoleń, brak koordynacji współpracy kuratorów z instytucjami zewnętrznymi oraz trudności kadrowe⁴⁹. Mimo, że przytoczone badania zostały przeprowadzone w 2011 r., można przypuszczać, że wiele wymienionych problemów nadal nie straciło na aktualności.

Odnosząc się do praktyki należy wskazać, że ocena efektywności oddziaływań resocjalizacyjnych kuratora jest dokonywana subiektywnie na podstawie przeprowadzanej przez niego diagnozy działań podejmowanych w ramach sprawowanego dozoru. Zgodnie z obowiązującymi przepisami⁵⁰ kurator nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy sporządza sprawozdanie z przebiegu dozoru, zbierając w nim wszystkie informacje oraz formułując własne wnioski, stanowiące podstawę ewaluacji podjętych oddziaływań, co można traktować jako ocenę ich skuteczności. Dokonuje ponadto weryfikacji zasadności kwalifikacji do grupy ryzyka powrotności do przestępstwa⁵¹. Zadania te na poszczególnych etapach nierzadko sprawiają kuratorom trudności, wynikające między innymi z konieczności samodzielnego uczenia się procesu diagnozy oraz braku narzędzi diagnostycznych, co zwiększa prawdopodobieństwo wyciągania nieuzasadnionych wniosków⁵². W celu eliminowania subiektywizmu należałoby korzystać z narzędzi diagnostycznych o potwierdzonej trafności i rzetelności, co w polskich warunkach jest aktualnie niedostępne. A. Wojnarska i K. Korona dokonując analizy zadań diagnostycznych kuratorów pod kątem zwiększenia skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych postulują poszerzenie zakresu diagnozy o diagnozę psychologiczną i społeczną oraz stworzenie narzędzia do szacowania powrotności do przestępstwa, wzorowanego na światowych rozwiązaniach, ale jednocześnie uwzględniającego lokalną specyfikę czynników statycznych oraz mechanizmów

---

⁴⁹ Ł. Kwadrans, *Oczekiwane efekty...*, s. 275-287.

⁵⁰ § 8 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz. U. z 2016 r. poz. 969).

⁵¹ Art. 169b k.k.w. określający zasady kwalifikacji do grup ryzyka powrotu do przestępstwa jest podstawą praktyki kuratorskiej w tym zakresie: ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53, ze zm.).

⁵² M. Osińska, *Diagnoza resocjalizacyjna w praktyce kuratorów*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2019, z. 2, T. XXXVIII, s. 27-40.

popelnianych przestępstw. Autorki zwracają uwagę na potrzebę wyposażenia kuratorów w obiektywne narzędzia, które w połączeniu z dotychczas wykorzystywaną jakościową diagnozą pozwoliłyby na rzetelne, ale także zindywidualizowane opracowanie diagnozy dającej podstawy do formułowania planu pracy z dozorowanym⁵³ oraz pozwoliły na dokonanie oceny skuteczności podejmowanych oddziaływań.

Podsumowanie

Powyższe rozważania ukazują złożoność i wieloaspektowość procesu oceny efektywności oddziaływań resocjalizacyjnych. Różnorodność i liczba czynników, które powinny być wzięte jednocześnie pod uwagę sprawia, że praktycznie niemożliwym jest jednoznaczne stwierdzenie, czy oddziaływania podjęte przez kuratora były efektywne, czy być może w sytuacji obserwowania pozytywnych zmian w funkcjonowaniu dozorowanego doszło do splotu jeszcze innych niezauważonych czynników, pozostających poza wpływem kuratora. Dlatego postuluje się przeprowadzanie poszerzonej diagnozy z wykorzystaniem odpowiednio przygotowanych w tym celu narzędzi do szacowania ryzyka powrotności do przestępstwa oraz diagnozy jakościowej, wykorzystywanej aktualnie przez kuratorów⁵⁴. Pozwoliłoby to zaplanować zindywidualizowane, adekwatne oddziaływania i dodatkowo w ocenie skuteczności resocjalizacji uwzględnić czynniki świadczące o poprawie moralnej. Brak takich możliwości w obecnej praktyce kuratorskiej skutkuje subiektywizmem oraz ograniczeniem, jakim jest ocena powrotności do przestępstwa oceniana na podstawie kolejnego wyroku skazującego, co od lat poddawane jest krytyce zarówno świata nauki, jak i samych kuratorów. Konsekwencją utrwalenia się takiego podejścia, nie uwzględniającego pozaprawnych uwarunkowań, jest też negatywny odbiór procesu resocjalizacji w warunkach wolnościowych przez ogół społeczeństwa, co jest krzywdzące dla osób zaangażowanych w proces powtórnej socjalizacji osób nieprzystosowanych społecznie. Należy dokładać starań, aby uświadamiać wszystkim zainteresowanym: społeczeństwu, decydentom, podopiecznym, ale nierzadko też i kuratorom, że cel oddziaływań resocjalizacyjnych

---

⁵³ A. Wojnarska, K. Korona, *Zadania diagnostyczne kuratora...*, s. 59-79.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 59-79.

znacząco wykracza poza poprawę jurydyczną i rozciąga się na zmiany, które w uproszczeniu można określić jako wywołanie zmian w postawach, zachowaniu, wyrażanym światopoglądzie i hierarchii wartości podopiecznych, przejawiającym się zarówno w przestrzeganiu norm prawnych, jak i właściwym funkcjonowaniu w wymiarze indywidualnym i społecznym. Tylko takie podejście do procesu resocjalizacji, przy jednoczesnym merytorycznym wzmocnieniu kuratorskiej służby przez systematyczne szkolenia z nowoczesnych sposobów pracy z podopiecznymi oraz wyposażenie kuratorów w narzędzia do diagnozy i zadbanie o rozwój ich kompetencji osobistych, pozwoli na obserwowanie realnych zmian.

Bibliografia

Literatura

Bartkowicz Z., *Skuteczna resocjalizacja w perspektywie aksjologicznej i pomiarowej*, w: *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, red. Z. Bartkowicz, A. Węgliński, Lublin 2008.

Bartkowicz Z., *Skuteczność resocjalizacji – w kręgu drażliwych pytań*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, z. 2, t. XXXV.

Bernasiewicz M., Noszczyk-Bernasiewicz M., *Programy resocjalizacyjne realizowane w polskich zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz ich ewaluacja*, „Nauki o wychowaniu. Studia interdyscyplinarne” 2019, nr 9.

Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*, Warszawa 2007.

Janus-Dębska A., *Dylematy w pracy kuratora sądowego w świetle badań własnych, cz. II*, „Probacja” 2016, nr 8.

Jaworska A., *Leksykon resocjalizacji*, Kraków 2012.

Jaworska A., *Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych*, Kraków 2016.

Kalinowski M., *Struktura procesu resocjalizacji*, w: *Resocjalizacja*, red. B. Urban, J.M. Stanik, t. 1, Warszawa 2007.

Konopczyński M., *Kryzys resocjalizacji czy(li) sukces działań pozornych. Refleksje wokół polskiej rzeczywistości resocjalizacyjnej*, Warszawa 2013.

Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1975.

Kozaczuk F., *Determinanty skutecznej resocjalizacji w opinii skazanych i wychowawców*, w: *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, red. F. Kozaczuk, Rzeszów 2009.

Kozuń-Cieślak G., *Efektywność – rozważania nad istotą i typologią*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2013, nr 4.

Kwadrans Ł., *Oczekiwane efekty resocjalizacyjne a rzeczywiste możliwości oddziaływania kuratorów sądowych*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 4.

Mudrecka I., *Wykorzystanie koncepcji resilience w profilaktyce niedostosowania społecznego i resocjalizacji*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 5.

Mudrecka I., *Wykorzystanie konfliktu motywacyjnego w procesie resocjalizacji*, w: *Współczesne modele i strategie resocjalizacji*, red. R. Opora, R. Breska, J. Jezierska, M. Piechowicz, Warszawa 2017.

Niewiadomska I., *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Lublin 2007.

Niewiadomska I., *Znaczenie podmiotowych predyktorów poprawy moralnej w projektowaniu oddziaływań resocjalizacyjnych wobec osób odbywających kary izolacyjne*, w: *Resocjalizacja: ciągłość i zmiana*, red. M. Konopczyński, B.M. Nowak, Warszawa 2008.

Niewiadomska I., *Znaczenie zasobów psychospołecznych w procesie resocjalizacji*, w: *Problemy współczesnej resocjalizacji*, red. L. Pytka, B.M. Nowak, Warszawa 2010, s. 57-65.

Niewiadomska I., Chwaszcz, J., *Jak skutecznie zapobiegać karierze przestępczej?*, Lublin 2010.

Nowak B., *Uwarunkowania skuteczności pracy kuratorskiej*, „Szkice Podlaskie” 2009-2010, nr 17-18.

Opora R., *Efektywność i możliwości jej oceny w instytucji kurateli sądowej*, „Probacja” 2011, nr 3.

Opora R., *Kierunki współczesnych badań nad efektywnością oddziaływań resocjalizacyjnych*, „Probacja” 2012, nr 3.

Opora R., *Złożoność pojęcia efektywności instytucji kurateli sądowej*, „Probacja” 2010, nr 3-4.

Osińska M., *Diagnoza resocjalizacyjna w praktyce kuratorów*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2019, z. 2, T. XXXVIII.

Osińska M., *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych i różnice w sposobie sprawowania dozoru przez kuratorów zawodowych i społecznych*, „Probacja” 2016, nr 3.

Ostrowska K., *Psychologia resocjalizacyjna. W kierunku nowej specjalności w psychologii*, Warszawa 2008.

Pospiszyl K., *Plusy i minusy współczesnych oddziaływań resocjalizacyjnych*, w: *Postępy resocjalizacji i profilaktyki społecznej*, red. A. Rajzner, Warszawa 2007.

Pytka L., *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Warszawa 2005.

Siemionow J., *Analiza podejmowanych działań i uzyskiwanych rezultatów w procesie resocjalizacji nieletnich*, „Resocjalizacja Polska” 20014, nr 8.

Szałański J., *Zakres i poziom skuteczności resocjalizacji*, w: *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, red. Z. Bartkowicz A. Węgliński, Lublin 2008.

Szymanowska A., *Więzienie i co dalej*, Warszawa 2003.

Urban B., *Ocena rezultatów resocjalizacji*, w: *Resocjalizacja*, red. B. Urban, J.M. Stanik, t. 1, Warszawa 2007.

Węgliński A., *Autopercepcja bezpośrednich oddziaływań wychowawczych społecznych kuratorów sądowych*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, z. 2, t. XXXV.

Witkowska-Paleń A., *Instytucja społecznego kuratora sądowego w opinii osób pełniących funkcję kuratora: na podstawie badań wśród kuratorów społecznych w sądach rejonowych w Tarnobrzegu, Nisku i Stalowej Woli*, Lublin 2008.

Wojnarska A., Korona K., *Zadania diagnostyczne kuratora sądowego – teoria i praktyka*, „Resocjalizacja Polska” 2020, nr 20.

Wysocka E., *Diagnoza w resocjalizacji*, Warszawa 2008.

Wysocka E., *Diagnoza w resocjalizacji-perspektywy pozytywna vs. negatywna, teoria vs. praktyka diagnozowania*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2019, nr 2, vol. 38.

Strony internetowe

https://wartowiedziec.pl/attachments/article/5415/Strategia%20Sprawne%20Pa%C5%84stwo_6_kwietnia_2011.pdf (dostęp: 20.01.2021).

Jedynak T., *Efektywność kuratorskiej służby sądowej w Polsce a standardy dotyczące sankcji i środków alternatywnych*, „Biuletyn kuratorski” 2008, nr 2, http://www.kurator.org.pl/downloads/Biuletyn_kuratorski_nr_2.pdf (dostęp: 20.01.2021).

Jedynak T., Rzepniewski A., Pawlaczyk H., *Raport dotyczący oceny efektywności kuratorskiej służby sądowej oraz oceny kosztów jej funkcjonowania i szacunkowych kosztów zwiększenia jej efektywności*, „Kurator” 2005, <http://kurator.webd.pl/pliki/pliki/raport.html> (dostęp: 11.01.2021).

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53, ze zm.).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001r. o kuratorach sądowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 167).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz. U. z 2016 r. poz. 969).

Konrad Burdziak¹

**DAWSTWO ORGANÓW W KONTEKŚCIE
SKŁONNOŚCI CZŁOWIEKA DO BYCIA
KONSEKWENTNYM. ROZWAŻANIA Z POGRANICZA
PRAWA I PSYCHOLOGII**

**ORGAN DONATION IN THE CONTEXT OF HUMAN
TENDENCY TO BE CONSISTENT. CONSIDERATIONS
WITH REFERENCE TO LAW AND PSYCHOLOGY**

Otrzymano: 27.05.2021   Zaakceptowano: 14.09.2021   Opublikowano: 30.09.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0015.2711

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

W tekście zweryfikowane zostały hipotezy, że wykorzystując skłonność człowieka do bycia konsekwentnym oraz wprowadzając odpowiednie uregulowania prawne można zwiększyć dawstwo organów. W wyniku przeprowadzonych rozważań ustalono, że istnieją argumenty przemawiające za tym, że *status quo bias* (skłonność człowieka do bycia konsekwentnym) istnieje i oddziałuje na człowieka, a nadto – że istnieje wiele racjonalnych uzasadnień o charakterze psychologicznym tego rodzaju okoliczności. Ustalono jednocześnie, że *status quo bias* można by spróbować wykorzystać do zwiększenia dawstwa organów, wymuszając na człowieku dokonanie wyboru czy chce być dawcą organów, czy też nie, i liczyć na to, że z uwagi na swoją skłonność do bycia konsekwentnym wyboru tego w przyszłości nie zmieni. W Polsce wzmiankowane rozwiązanie można by wprowadzić

---

¹ Dr Konrad Burdziak, Zespół Prawa Karnego, Uniwersytet Szczeciński, e-mail: konrad.burdziak@usz.edu.pl, ORCID: 0000-0002-0696-1174.

przez dodanie do art. 11 ust. 1 ustawy o kierujących pojazdami punktu 7 o odpowiedniej treści.

Słowa kluczowe: *status quo bias*, dawstwo organów, prawo, psychologia

Abstract

The text verifies the hypotheses that exploiting the human tendency to be consistent and introducing appropriate legal solutions can increase organ donation. The considerations found that there are arguments for the status quo bias (the tendency to be consistent) exists and affects humans. Concurrently, there are multiple rational psychological justifications for this kind of occurrences. Thus, the status quo bias can be exploited for increasing the organ donation, imposing on a person the decision regarding being willing to become an organ donor after their death or not, and count on this person not changing their decision in the future due to the tendency to be consistent. In Poland, such a solution could be introduced by adding the 7th item to the Article 11 section 1 of the Act on Vehicle Operators with the following wording: “declared that they agree or not to the removal of cells, tissues or organs from their corpses for transplantation, or the removal of cells and tissues for transplanting them into another person. The declaration may be changed at any time.”

Key words: status quo bias; organ donation; law; psychology

Wprowadzenie

Pobieranie komórek, tkanek lub narządów ze zwłok ludzkich (dawstwo organów) służy co najmniej kilku doniosłym celom, w tym m.in. celowi diagnostycznemu (np. potwierdzeniu wstępnego rozpoznania), naukowemu (podniesieniu poziomu wiedzy medycznej i stanu nauki) czy dydaktycznemu (kształceniu studentów uczelni medycznych). Służy jednak przede wszystkim celowi leczniczemu, tzn. ratowaniu zdrowia i życia

drugiego człowieka². Niestety, zarówno w Europie, jak i w Stanach Zjednoczonych Ameryki, liczba dokonywanych przeszczepów wciąż pozostaje niższa od liczby osób oczekujących. Narządów zatem brakuje, a w 2021 r., z uwagi na pandemię COVID-19, sytuacja najprawdopodobniej jeszcze się pogorszy³.

Wobec powyższego, warto zastanowić się, co można zrobić, by polepszyć statystyki dotyczące dawstwa organów, a w konsekwencji również zwiększyć szanse potrzebujących przeszczepu ludzi na dalsze życie. Jednym ze sposobów, i to sposobem nie niosącym za sobą żadnych kosztów, może być – jak się wydaje – wprowadzenie do porządków prawnych poszczególnych państw odpowiednich uregulowań prawnych dotyczących analizowanej kwestii. Uregulowań – dodajmy – które pozwoliłyby w pełni wykorzystać skłonność człowieka do utrzymywania dotychczasowego stanu rzeczy, czyli tzw. *status quo bias*⁴, a co za tym idzie – uregulowań, które stanowiłyby swego rodzaju manipulację ludzkim zachowaniem; wszak wykorzystywałyby do modyfikacji jego zachowania się potajemnie coś, czego adresat normy sobie typowo nie uświadamia⁵. W pracy rozważona zostanie w związku z tym możliwość wprowadzenia do porządków prawnych poszczególnych państw (w tym w szczególności do polskiego porządku prawnego) rozwiązań prawnych, które wymuszałyby na człowieku dokonanie wyboru w kwestii chęci, bądź jej braku, do stania się po śmierci dawcą organów i które przez wykorzystanie skłonności człowieka do bycia konsekwentnym zmanipulowałyby go na tyle, by wyboru swego nie zmienił. W tekście zweryfikowane zostaną tym samym tezy, że *status quo bias* służyć może jako narzędzie do manipulowania ludźmi i że wykorzystując skłonność człowieka do bycia konsekwentnym oraz wprowadzając odpowiednie uregulowania prawne można zwiększyć dawstwo organów.

---

² Zob. J. Haberko, w: *Ustawa o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów. Komentarz*, I. Uhrynowska-Tyszkiewicz, J. Haberko, Warszawa 2014, uwagi do art. 4, tezy nr 6-10.

³ Zob. Council of Europe, *European Day for Organ Donation and Transplantation – 9 October 2021*, <https://www.edqm.eu/en/european-day-organ-donation-and-transplantation-9-october-2021> (dostęp: 16.04.2021); The Division of Transplantation, *Organ Donation Statistics*, <https://www.organdonor.gov/statistics-stories/statistics.html> (dostęp: 16.04.2021).

⁴ Więcej na ten temat zob. W. Samuelson, R. Zeckhauser, *Status Quo Bias in Decision Making*, „Journal of Risk and Uncertainty” 1988, no 1(1), s. 7-59.

⁵ Zob. więcej R.H. Thaler, C.R. Sunstein, *Impuls. Jak podejmować właściwe decyzje dotyczące zdrowia, dobrobytu i szczęścia*, Poznań 2017, s. 207-215.

1. Rozważania

Zgodnie z teorią racjonalnego podejmowania decyzji⁶, jednostki wybierają – mówiąc w największym uproszczeniu – tę spośród znanych sobie alternatyw, która zajmuje najwyższe miejsce w ich osobistym rankingu, a co za tym idzie – znając ranking decydenta, możemy nieomylnie przewidzieć jego wybór, obserwując zaś jego rzeczywisty wybór, wiemy, że mamy do czynienia z alternatywą, która była przez niego najwyżej oceniana. Zakłada się przy tym, że na decyzję jednostki, na wybór danej alternatywy, wpływają tylko istotne cechy związane z jej (jednostki) preferencjami, ale już nie kolejność, w jakiej alternatywy są prezentowane, czy noszone przez te alternatywy etykiety. W rzeczywistości tak jednak nie jest (w rzeczywistości nie jesteśmy podmiotami, których decyzje są zawsze racjonalne) – wśród alternatyw znajdujemy bowiem zazwyczaj taką, która opatrzona jest silnie oddziałującą na decydenta etykietą *status quo* (bierność czy podtrzymanie decyzji jest wszakże prawie zawsze możliwe). Jak się okazuje, w obliczu nowych możliwości decydenci często trzymają się wskazanej alternatywy, a więc dążą do utrzymania dotychczasowego stanu rzeczy⁷.

Z czego powyższe wynika? Patrząc z perspektywy psychologicznej, wskazać można co najmniej kilka uzasadnień. Tytułem przykładu wskażmy za Samuelsonem i Zeckhauserem dwa, najbardziej interesujące. Po pierwsze – *status quo bias* wynikać może z dążenia jednostki do konsekwencji, w tym do osiągnięcia spójności decyzji. Dokonane w przeszłości wybory są przez jednostkę racjonalizowane, przy jednoczesnym odrzucaniu bądź tłumieniu informacji, które wskazują, że podjęta w przeszłości decyzja była błędna. Proces racjonalizacji rozciąga się na wybory obecne i przyszłe, prowadząc – w ostateczności – do utrzymania dotychczasowego wyboru⁸. Po drugie – zgodnie z teorią autopercepcji postaw⁹ jednostki ustalają swoje podstawowe postawy i preferencje, obserwując swoje własne zachowanie, podobnie jak czynią to w kontekście osób trzecich. Przy dokonywaniu obecnych i przyszłych wyborów odwołują się więc do swoich przeszłych decyzji, myśląc: „Jeśli to było dla mnie wystarczająco dobre

⁶ Więcej na ten temat zob. J.M. Buchanan, G. Tullock, *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*, Ann Arbor 1962.

⁷ Zob. W. Samuelson, R. Zeckhauser, *Status...*, s. 7-8.

⁸ *Ibidem*, s. 39.

⁹ Więcej na ten temat D.J. Bem, *Self-Perception Theory*, „Advances in Experimental Social Psychology” 1972, no 6, s. 1-62.

wtedy, jest (musi być) wystarczająco dobre dla mnie teraz¹⁰. Tego rodzaju rozumowanie prowadzi do podtrzymania uprzednio dokonanego wyboru, a co za tym idzie – do utrzymania dotychczasowego stanu rzeczy¹¹. Podobne, ale również dodatkowe, uzasadnienia wskazują Bernecker¹², Blasch i Daminato¹³ oraz Cialdini¹⁴.

Niezależnie jednak od przyjętego uzasadnienia, stwierdzić należy, że *status quo bias* istnieje i oddziałuje na człowieka, a to daje szansę – jak już wspomniano – na polepszenie statystyk dotyczących dawstwa organów. Do zwiększenia dawstwa organów wystarczy przy tym może prosta manipulacja prawem, polegająca na niewielkiej zmianie regulacji prawnych dotyczących pobierania komórek, tkanek lub narządów ze zwłok ludzkich, mająca na celu (choć oczywiście cel ten nie zostałby wyrażony wprost; stąd manipulacyjny charakter tej operacji) wykorzystanie skłonności człowieka do utrzymywania dotychczasowego stanu rzeczy. Zmiana ta mogłaby polegać np. na dokonaniu zmiany dotychczasowego, obowiązującego w danym porządku prawnym przepisu uzależniającego pobranie komórek, tkanek, narządów ze zwłok ludzkich od wyrażenia za życia zgody przez osobę zmarłą, na przepis o treści identycznej lub podobnej do tej obowiązującej aktualnie w Polsce. Przypomnijmy, że zgodnie z obowiązującą w Polsce ustawą z 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów¹⁵ pobrania komórek, tkanek lub narządów ze zwłok ludzkich w celu ich przeszczepienia lub pobrania komórek lub tkanek w celu ich zastosowania u ludzi można dokonać, jeżeli osoba zmarła nie wyraziła za życia sprzeciwu. Sprzeciw zaś można wyrazić w formie:

- 1) wpisu w centralnym rejestrze sprzeciwów na pobranie komórek, tkanek i narządów ze zwłok ludzkich;
- 2) oświadczenia pisemnego zaopatrzonego we własnoręczny podpis;

---

¹⁰ W. Samuelson, R. Zeckhauser, *Status...*, s. 39.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Zob. A. Bernecker, *Is Status Quo Bias Explained by Anchoring? Evidence from Survey Experiments*, <https://www.vwl.uni-mannheim.de/media/Lehrstuehle/vwl/Gruener/StatusQuoBiasAnchoring.pdf> (dostęp: 16.04.2021).

¹³ Zob. J. Blasch, C. Daminato, *Behavioral Anomalies and Energy-related Individual Choices: The Role of Status-quo Bias*, „Energy Journal” 2020, no 41(6), s. 181-214.

¹⁴ R. Cialdini, *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Sopot 2020, s. 75-132.

¹⁵ Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz. U. z 2020 r. poz. 2134, ze zm.).

3) oświadczenia ustnego złożonego w obecności co najmniej dwóch świadków, pisemnie przez nich potwierdzonego. Jednocześnie – sprzeciw może być cofnięty w każdym czasie.

Tego rodzaju zmiana (polegająca na wprowadzeniu do danego porządku prawnego rozwiązania analogicznego do tego przewidzianego w Polsce), wprowadzająca swego rodzaju opcję domyślną, która wymagałaby aktywności ze strony człowieka w postaci wyrażenia sprzeciwu w przypadku chęci jej zmiany, stanowiłaby dla jednostki punkt odniesienia przy podejmowaniu kolejnych decyzji i stanowiłaby alternatywę opatrzoną – wzmiankowaną już wcześniej – silną etykietą *status quo*, działającą jak impuls i tworzącą dodatkowo wrażenie (słuszne lub niesłuszne), że alternatywa domyślna ma ukryte poparcie swoich twórców, w tym akurat wypadku prawodawcy¹⁶. Jak wskazują Thaler i Sunstein: „Wpływ [takiej zmiany – dop. aut.] na współczynnik zgody jest olbrzymi. Aby uzyskać pojęcie o sile reguły opcji domyślnej, zanalizujemy różnicę współczynnika zgody w dwóch podobnych państwach, Austrii i Niemczech. W Niemczech, gdzie obowiązuje system *opt-in* [czyli system wymagający wyrażenia zgody na bycie dawcą organów – dop. aut.], tylko 12% obywateli wyraziło zgodę na dawstwo, podczas gdy w Austrii [gdzie przyjęto domniemaną zgodę na bycie dawcą organów – dop. aut.] zrobili to niemal wszyscy (99%)”¹⁷.

Alternatywnym i być może jeszcze lepszym rozwiązaniem mogłoby być wprowadzenie do porządków prawnych poszczególnych państw rozwiązania podobnego do tego zastosowanego w Illinois (USA). Jak wskazują Thaler i Sunstein: „W 2008 roku stan Illinois przyjął pewną wersję tej procedury. Kiedy kierowca udaje się, aby zrobić zdjęcie potrzebne do nowego prawa jazdy, jest pytany, czy chce być dawcą. Gdy odpowiada twierdząco, przypomina mu się, że rodzina nie będzie mogła narzucać swojej woli, i prosi się o ponowne tego rozważenie. Pierwsze rezultaty tego programu są bardzo obiecujące”¹⁸. W Polsce można by wprowadzić np. dodatkowy wymóg uzyskania prawa jazdy w postaci obowiązku zadecydowania przez osobę, która zaliczyła egzamin teoretyczny i praktyczny na prawo jazdy, czy chce być dawcą organów, czy też nie. Przypomnijmy, że w aktualnym stanie prawnym prawo jazdy jest wydawane osobie, która:

¹⁶ Zob. R.H. Thaler, C.R. Sunstein, *Impuls...*, s. 52.

¹⁷ *Ibidem*, s. 211.

¹⁸ *Ibidem*, s. 213.

- 1) osiągnęła minimalny wiek wymagany do kierowania pojazdami odpowiedniej kategorii;
- 2) uzyskała orzeczenie: a) lekarskie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdem, b) psychologiczne o braku przeciwwskazań psychologicznych do kierowania pojazdem – nie dotyczy prawa jazdy kategorii AM, A1, A2, A, B1, B, B+E lub T;
- 3) odbyła szkolenie wymagane do uzyskania prawa jazdy danej kategorii;
- 4) zdała egzamin państwowy wymagany do uzyskania prawa jazdy odpowiedniej kategorii;
- 5) uprzedzona o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy oświadcza, że jej miejsce zamieszkania znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przy czym że:
  - a) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej przez 185 dni w każdym roku kalendarzowym, ze względu na swoje więzi osobiste i zawodowe albo z zamiarem stałego pobytu wyłącznie ze względu na swoje więzi osobiste, albo
  - b) przebywa regularnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ze względu na swoje więzi osobiste, a jednocześnie, że ze względu na swoje więzi zawodowe kolejno przebywa w co najmniej dwóch państwach członkowskich Unii Europejskiej, albo
  - c) przebywa nieregularnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ze względu na swoje więzi osobiste, ponieważ przebywa w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej w celu wypełniania zadania o określonym czasie trwania, albo
  - d) przebywa na terytorium innego państwa ze względu na podjęte w tym państwie studia lub naukę w szkole;
- 6) uprzedzona o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy oświadcza, że:
  - a) nie został orzeczony w stosunku do niej, prawomocnym wyrokiem sądu, zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych,
  - b) nie ma zatrzymanego prawa jazdy ani pozwolenia na kierowanie tramwajem,
  - c) nie ma cofniętego uprawnienia do kierowania pojazdami¹⁹.

Do wyżej wymienionego katalogu wymogów można by dodać – jak już wspomniano – obowiązek zadecydowania przez osobę, która zaliczyła

---

¹⁹ Zob. ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1268, ze zm.).

egzamin teoretyczny i praktyczny na prawo jazdy, czy chce być dawcą organów, czy też nie. Tego rodzaju obowiązek można by wprowadzić poprzez dodanie do art. 11 ust. 1 ustawy o kierujących pojazdami punktu 7, który mógłby brzmieć: „oświadczyła, że wyraża bądź nie wyraża zgody na pobranie komórek, tkanek lub narządów ze swoich zwłok w celu ich przeszczepienia lub pobrania komórek lub tkanek w celu ich zastosowania u ludzi”. Tego rodzaju regulacja spełniałaby, jak się wydaje, minimalne wymogi przewidziane w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP²⁰, a w konsekwencji – byłaby w pełni dopuszczalna w demokratycznym państwie prawnym; podkreślenia wymaga bowiem, że:

- 1) ograniczenie wolności człowieka (w postaci obowiązku podjęcia decyzji co do dawstwa organów) zostałoby wprowadzone aktem prawnym rangi ustawowej;
- 2) służyłoby ono ochronie zdrowia publicznego, a także ochronie wolności i praw innych osób (w szczególności zaś ochronie ich prawa do życia i zdrowia);
- 3) byłoby ono w stanie – jak starano się wykazać – doprowadzić do stawianych przed nim celów (zasada przydatności);
- 4) byłoby ono niezbędne dla ochrony interesu publicznego, z którym jest powiązane (zasada konieczności; inne, stosowane dotychczas sposoby nie okazały się wszakże wystarczająco skuteczne);
- 5) pozostawałoby w proporcji do niewielkich ciężarów nakładanych na obywatela (zasada proporcjonalności *sensu stricto*).

Oczywiście należałoby pozostawić jednocześnie osobie starającej się o prawo jazdy możliwość późniejszej zmiany dokonanego przez siebie wyboru poprzez dodanie zdania drugiego o treści: „Oświadczenie może zostać zmienione w każdym czasie”. Tego rodzaju możliwość jawi się jako niezbędna z perspektywy prawa człowieka do prywatności, a więc – mówiąc w największym uproszczeniu – z perspektywy prawa człowieka do decydowania o własnym życiu według własnego uznania (zob. art. 47 Konstytucji RP), oraz zakazu ograniczania wolności i praw człowieka w sytuacji, w której ograniczenia takie nie byłyby konieczne z perspektywy ochrony innych istotnych – w przekonaniu ustrojodawcy – dóbr (zob. art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). W sytuacji zaś, w której wystarczającym środkiem motywacyjnego oddziaływania na człowieka byłoby

---

²⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.).

wykorzystanie *status quo bias*, ograniczenie możliwości zmiany początkowo podjętej decyzji w drodze prawnej trudno byłoby określić jako rzeczywiście niezbędne.

Upřednio poczyniona w zakresie dawstwa organów decyzja, z uwagi na wskazane wcześniej mechanizmy psychologiczne, w tym w szczególności z uwagi na dążenie jednostki do konsekwencji, stanowić może odpowiednio silny czynnik do jej utrzymania w przyszłości (za możliwością wystąpienia tego rodzaju efektu przemawiać może także porównanie skutków rozwiązań prawnych wykorzystywanych w poszczególnych państwach, o czym mowa była wcześniej), a na to przecież liczą osoby czekające na przeszczep i do tego – jako społeczeństwo – powinniśmy dążyć (oczywiście zakładamy, że upřednio poczynione decyzje będą miały formę pozytywną, tzn. formę zgody na dawstwo organów, choć – rzecz jasna – tak być nie musi). Owa powinność dążenia do zwiększenia dawstwa organów poprzez regulacje prawne wynika przy tym – dodajmy – z założenia przyjętego przez ustrojodawcę, że każdemu należy zapewnić prawną ochronę jego życia (zob. art. 39 Konstytucji RP), a do takiej ochrony proponowana zmiana prawna niewątpliwie może się przyczynić i to przy niewielkim tylko ograniczeniu innych wolności i praw człowieka (w zasadzie zaryzykować można stwierdzenie, że przy braku jakiegokolwiek naruszenia wolności i praw człowieka); tam zaś, gdzie mamy możliwość wykorzystania środków mniej, niż inne, godzących w wolności i prawa człowieka i środki te są odpowiednio skuteczne (równie skuteczne, a być może nawet skuteczniejsze w porównaniu do innych środków), tam z możliwości tej powinniśmy skorzystać. Z jednej strony zrealizowany zostanie wówczas obowiązek państwa do zapewnienia jednostce prawnej ochrony życia, z drugiej strony zaś – zachowana zostanie kluczowa z perspektywy demokratycznego państwa prawna zasada nazywana powszechnie zasadą proporcjonalności (zob. art. 31 ust. 3 Konstytucji RP).

2. Kwestie etyczne

Jak już wspomniano, proponowana zmiana prawna nosi znamiona manipulacji. Jak wskazuje B. Harwas-Napierała: „Termin ten [manipulacja – dop. aut.] określa taki sposób oddziaływania na innych ludzi, którego mechanizm ma być ukryty przed osobami poddawanymi jego oddziaływaniu. Charakteryzuje się on dwiema głównymi cechami:

- 1) polega na pośrednim na ogół oddziaływaniu na świadomość;
- 2) zamiar i cel tego oddziaływania (korzystny dla manipulatora) ma być w mniejszym lub większym stopniu ukrywany przed osobami, które mu podlegają, co powoduje przypuszczenie, że nie jest on dla nich korzystny (co na ogół jest prawdą).

Manipulacja to innymi słowy zamierzone i celowe sterowanie zachowaniem, które w świadomości poddanej wpływowi osoby nie jest jako takie odbierane. Warunkiem skutecznej manipulacji jest jej niedostrzeżalność²¹. Sugerowane w niniejszej pracy rozwiązanie miałoby tymczasem dwa cele: bezpośredni – w postaci wymuszenia na człowieku dokonania wyboru w kwestii chęci bądź braku chęci stania się po śmierci dawcą organów, i pośredni – w postaci wykorzystania skłonności człowieka do bycia konsekwentnym i oddziaływania nań w ten sposób na tyle silnie, by wyboru swego nie zmienił; ten ostatni cel nie zostałby przy tym wyrażony wprost w regulacji prawnej, a co za tym idzie – sugerowane w niniejszej pracy rozwiązanie w pełnym zakresie wypełniałoby wskazaną wyżej charakterystykę manipulacji.

Postawić można, wobec powyższego, pytanie, czy diskutowane rozwiązanie można by uznać za etyczne, a konkretniej – czy nie mielibyśmy w przypadku jego wprowadzenia do czynienia z „przedmiotowym traktowaniem człowieka poddawanemu takiemu oddziaływaniu, okaleczaniem (w różnym stopniu) jego godności i wolności (własna wola człowieka zostaje zastąpiona wolą obcą)”²².

Odpowiedź na tak postawione pytanie powinna być – jak się wydaje – negatywna. Po pierwsze – prawo z założenia ma na celu motywacyjne oddziaływanie na człowieka, a cel tego oddziaływania nie zawsze jest znany adresatowi poszczególnych przepisów i norm prawnych. Zasadnie wskazują K. Opalek i J. Wróblewski, że oddziaływanie prawa na społeczeństwo ma dwie strony:

- 1) informacyjną;
- 2) motywacyjną; strona motywacyjna, motywacyjne oddziaływanie prawa na człowieka jest przy tym możliwym do osiągnięcia i podstawowym celem (chodzi wszakże o to, by przez wywołanie odpowiednich motywów pokierować w dany sposób postępowaniem)²³.

---

²¹ B. Harwas-Napierała, *Etyczne aspekty manipulacji*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2005, nr 18, s. 248.

²² *Ibidem*.

²³ K. Opalek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969, s. 150.

Po drugie – proponowane rozwiązanie nie prowadzi do krzywdy osoby poddawanej manipulacji (a przynajmniej – tego rodzaju krzywdy nie dostrzega autor pracy), a przyczynia się (a przynajmniej – może się przyczynić) do rezultatów niezwykle korzystnych z perspektywy życia i zdrowia innych osób. Po trzecie wreszcie – proponowane rozwiązanie pozostawia osobie poddawanej manipulacji bardzo dużą swobodę, nie oddziałując ani bezpośrednio, ani pośrednio na jej psychikę; wykorzystuje ono (proponowane rozwiązanie) tylko naturalną skłonność człowieka do utrzymywania dotychczasowego stanu rzeczy, a patrząc na nie w ten sposób można by nawet powziąć wątpliwość, czy na pewno określenie „manipulacja” jest w jego kontekście w pełni adekwatne.

Wobec powyższego, nie sposób uznać proponowanego rozwiązania za nieetyczne, naruszające godność człowieka i niedopuszczalne w demokratycznym państwie prawnym.

3. Wnioski

Mając na względzie powyższe rozważania, stwierdzić należy, że istnieją argumenty przemawiające za tym, że *status quo bias* (skłonność człowieka do bycia konsekwentnym) istnieje i oddziałuje na człowieka. Istnieje jednocześnie wiele racjonalnych uzasadnień o charakterze psychologicznym tego rodzaju okoliczności. *Status quo bias* można by zatem spróbować wykorzystać do zwiększenia dawstwa organów, wymuszając na człowieku dokonanie wyboru, czy chce być dawcą organów, czy nie, i liczyć na to, że z uwagi na swoją skłonność do bycia konsekwentnym wyboru tego w przyszłości nie zmieni (*status quo bias* służyć może zatem jako narzędzie do manipulowania ludźmi). Niestety – nie ma badań dowodzących tego, że wprowadzenie tego rodzaju rozwiązania rzeczywiście doprowadzi do zwiększenia dawstwa organów, jednak – jak wskazują Thaler i Sunstein²⁴ – w miejscach, w których z tego rodzaju rozwiązania skorzystano, rezultaty jawią się jako obiecujące.

W Polsce wzmiankowane rozwiązanie można by wprowadzić przez dodanie do art. 11 ust. 1 ustawy o kierujących pojazdami punktu 7 w brzmieniu: „oświadczyła, że wyraża bądź nie wyraża zgody na pobranie komórek, tkanek lub narządów ze swoich zwłok w celu ich przeszczepienia

---

²⁴ Zob. R.H. Thaler, C.R. Sunstein, *Impuls...*, s. 211, 213.

lub pobrania komórek lub tkanek w celu ich zastosowania u ludzi. Oświadczenie może zostać zmienione w każdym czasie”.

Bibliografia

Literatura

Bem D.J., *Self-Perception Theory*, „Advances in Experimental Social Psychology” 1972, no 6.

Blasch J., Daminato C., *Behavioral Anomalies and Energy-related Individual Choices: The Role of Status-quo Bias*, „Energy Journal” 2020, no 41(6).

Buchanan J.M., Tullock G., *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*, Ann Arbor 1962.

Cialdini R., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Sopot 2020.

Haberko J., uwagi do art. 4, w: *Ustawa o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów. Komentarz*, I. Uhrynowska-Tyszkiewicz, J. Haberko, Warszawa 2014.

Harwas-Napierała B., *Etyczne aspekty manipulacji*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2005, nr 18.

Opalek K., Wróblewski J., *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969.

Samuelson W., Zeckhauser R., *Status Quo Bias in Decision Making*, „Journal of Risk and Uncertainty” 1988, no 1(1).

– Thaler R.H., Sunstein C.R., *Impuls. Jak podejmować właściwe decyzje dotyczące zdrowia, dobrobytu i szczęścia*, Poznań 2017.

Strony internetowe

Bernecker A., *Is Status Quo Bias Explained by Anchoring? Evidence from Survey Experiments*, <https://www.vwl.uni-mannheim.de/media/Lehrstuehle/vwl/Gruener/StatusQuoBiasAnchoring.pdf> (dostęp: 16.04.2021).

Council of Europe, *European Day for Organ Donation and Transplantation - 9 October 2021*, <https://www.edqm.eu/en/european-day-organ-donation-and-transplantation-9-october-2021> (dostęp: 16.04.2021).

The Division of Transplantation, *Organ Donation Statistics*, <https://www.organdonor.gov/statistics-stories/statistics.html> (dostęp: 16.04.2021).

Akty normatywne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.).

Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz. U. z 2020 r. poz. 2134, ze zm.).

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1268, ze zm.).

Daniel Mielnik^{1 BCDEF}
Rafał Kierzyńska^{2 BCDEF}

ORZEKANIE KARY ZASTĘPCZEJ ZA GRZYWNĘ W POLSCE PO ROKU 2015³

THE ALTERNATIVE SANCTIONS FOR FINES IN POLAND AFTER 2015

Otrzymano: 16.04.2021   Zaakceptowano: 14.09.2021   Opublikowano: 30.09.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0015.2712

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania:

B – wykonanie badań; C – analiza statystyczna; D – interpretacja danych;

E – przygotowanie manuskryptu; F – przegląd piśmiennictwa

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest analiza modelu kary zastępczej za grzywnę, przyjętego po głębokiej nowelizacji prawa karnego wykonawczego, która weszła w życie w 2015 r. W ocenie autorów ówczesne zmiany legislacyjne przyczyniły się mimowolnie do radykalnego wzrostu orzekanych kar zastępczych, a co za tym idzie – kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. W artykule zaprezentowane zostały też wstępne rekomendacje ukierunkowane na zmianę tego stanu rzeczy.

---

¹ Mgr Daniel Mielnik, asystent w Pracowni Prawa i Porządku Publicznego Instytutu Badawczo-Rozwojowego, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, e-mail: daniel.mielnik@swws.edu.pl, ORCID: 0000-0001-6508-0273.

² Dr Rafał Kierzyńska, sędzia w Sądzie Okręgowym w Gorzowie Wielkopolskim, delegowany do Ministerstwa Sprawiedliwości, e-mail: rafal.kierzynka@ms.gov.pl, ORCID: 0000-0002-5982-7681.

³ Autorzy artykułu prezentują w nim wyłącznie własne poglądy.

Słowa kluczowe: kary zastępcze, prawo karne wykonawcze, legislacja, postulaty, wymiar sprawiedliwości

Summary

The subject of the article is the analysis of the model of substitute imprisonment for a fine adopted after the substantive amendment of the criminal executive law that entered into force in 2015. In the opinion of the Authors, the legislative changes at that time involuntarily contributed to a radical increase in adjudicated substitute penalties and, consequently, the costs of functioning of the justice system. The article presents also preliminary recommendations aimed at changing this state.

Keywords: substitute penalties, executive criminal law, legislation, postulates, administration of justice

Wstęp

Przedmiotem artykułu jest zastępcza kara pozbawienia wolności za grzywnę, występująca zarówno na gruncie k.k.w.⁴, k.w.⁵, jak i k.k.s.⁶.

Celem pracy jest analiza skutków zmiany w zakresie kary zastępczej orzekanej za grzywnę, jaka dokonała się po głębokiej nowelizacji prawa karnego wykonawczego w 2015 r.⁷. Niezależnie od intencji twórców tej reformy, w ocenie autorów przyczyniła się ona do radykalnego wzrostu liczby orzekanych kar zastępczych (o czym więcej w dalszej części opracowania), a co za tym idzie – kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. W artykule zaprezentowane zostały wstępne rekomendacje ukierunkowane na zmianę tego stanu rzeczy, a także położono akcent na potrzebę przemodelowania systemu wykonywania kary grzywny.

---

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53, ze zm.; dalej: k.k.w.). Dotyczy skazanych za przestępstwo.

⁵ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2021 r. poz. 281, ze zm.; dalej: k.w.). Dotyczy ukaranych za wykroczenie.

⁶ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2021 r. poz. 408, ze zm.; dalej: k.k.s.). Dotyczy skazanych za wykroczenie lub przestępstwo skarbowe.

⁷ Mowa tu o ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 396).

W pracy posłużono się metodą dogmatyczną oraz empiryczną (statystyczną). Stan prawny pracy przyjęto na 21 maja 2021 r.

1. Zastępcza kara pozbawienia wolności za grzywnę – zarys instytucji

Kara zastępcza – stanowi instytucję prawa karnego, która zarządzana jest w miejsce innej kary lub obowiązku nałożonego przez sąd. Jeżeli zatem nie dochodzi do dobrowolnego uregulowania wymierzonej przez sąd grzywny, zastępcza kara pozbawienia wolności stanowi, obok pracy społecznie użytecznej, odmianę zastępczej formy wykonania kary pierwotnie orzeczonej⁸. O ile jednak zamiana grzywny na pracę społecznie użyteczną jest zawsze opcjonalna, o tyle w myśl art. 46 k.k.w. orzeczenie zastępczej kary pozbawienia wolności jest obligatoryjne⁹. Zgodnie z tym przepisem sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, jeśli skazany oświadczy, że nie wyraża zgody na podjęcie pracy społecznie użytecznej albo uchyła się od jej wykonania lub też zamiana grzywny na pracę społecznie użyteczną jest niemożliwa lub niecelowa. Tym samym ta najbardziej dolegliwa forma zastępczego wykonania grzywny może nastąpić dopiero po wyczerpaniu innych możliwości wykonania kary na wcześniejszych etapach postępowania¹⁰. Dopóki więc istnieje realna możliwość uiszczenia grzywny, także w formie rozłożenia na raty, czy też wykonania w formie zastępczej w postaci pracy społecznie użytecznej, dopóty sąd nie powinien orzekać wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności¹¹. Ponieważ zastępcza kara pozbawienia wolności, w przeciwieństwie do rozłożenia grzywny na raty, zastępuje podstawowy rodzaj dolegliwości wynikającej z kary grzywny, którą jest dolegliwość ekonomiczna, stanowi ona formę (zastępczą) wykonania kary, a nie jedynie modyfikację jej podstawowej postaci¹².

---

⁸ J. Wojciechowska, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. E. Bieńkowska, B. Kunicka-Michalska, G. Rejman, Warszawa 1999, s. 852.

⁹ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX/el. 2020, t. 1.

¹⁰ W. Dadak, *Grzywna samoistna w stawkach dziennych*, Warszawa 2011, s. 177.

¹¹ G.B. Szczygieł, *Zastępcza kara pozbawienia wolności*, w: *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011, s. 1017.

¹² K. Dąbkiewicz, *Kodeks...*, LEX/el.2021, t. 1.

Niezależnie od odmienności kary zastępczej względem kary pierwotnie orzeczonej, są one ze sobą ściśle związane. Z jednej strony bowiem zastosowanie kary zastępczej stanowi gwarancję sensu ukarania sprawcy, z drugiej natomiast neutralizuje ujemne skutki niepowodzenia w realizacji kary pierwotnej¹³. Możliwość orzeczenia kary zastępczej jest konsekwencją długotrwałości procesu karnego w jego fazie wykonawczej, często przewyższającej czas trwania postępowania przygotowawczego i rozpoznawczego. Odzwierciedla ona ponadto dynamikę etapu postępowania, zwłaszcza toczącego się z udziałem skazanego przebywającego na wolności, w zmiennym otoczeniu społeczno-gospodarczym.

Nie tylko jednak zastosowanie kary zastępczej pociąga za sobą określone skutki w sferze wykonania orzeczenia karnego, ale już sama groźba jej zastosowania oraz potencjalna dolegliwość wywiera presję na skazanego, skłaniając go do uiszczenia grzywny i przekonując, że nie może liczyć na bezkarność. Tym bardziej, że zastępcza forma wykonania kary wolnościowej z natury rzeczy prowadzi do zwiększenia jej dolegliwości¹⁴. Na marginesie wypada zauważyć, że ta okoliczność bywa w doktrynie prezentowana jako podstawowa aksjologiczna sprzeczność zastępczej kary pozbawienia wolności za grzywnę. Zgodnie bowiem z zasadą *ultima ratio* kary pozbawienia wolności, sąd, orzekając karę wolnościową, chce uniknąć umieszczenia skazanego w zakładzie karnym. Tymczasem orzeczenie zastępczej kary pozbawienia wolności „otwiera” drzwi zakładu karnego¹⁵. Ponieważ sprzeczności tej w istocie przewyciężyć się nie da, musi ona zostać uznana za koncesję na rzecz zapobieżenia bezkarności sprawcy, jako podstawowego postulatu prawa karnego.

Zastępcza kara pozbawienia wolności została przez Trybunał Konstytucyjny uznana za niesprzeczną z prawem do nietykalności i wolności osobistej¹⁶, przewidzianym w art. 41 Konstytucji RP¹⁷. Podobne stanowisko zajął także – w odniesieniu zwłaszcza do art. 5 Konwencji o ochronie

---

¹³ T. Bojarski, *Uwagi o karze zastępczej*, w: *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, red. S. Lelental, G.B. Szczygieł, Białystok 2009, s. 426.

¹⁴ W. Dadak, *Dolegliwość sankcji karnej w czasie orzekania oraz w okresie wykonywania kary*, w: *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, tom II, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012, s. 856.

¹⁵ G.B. Szczygieł, *Zastępcza kara pozbawienia wolności...*, s. 1015.

¹⁶ Wyrok TK z 5.07.2005 r., SK 26/04, OTK ZU 2005/A, nr 7, poz. 78.

¹⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 nr 78, poz. 483, ze zm.; dalej: Konstytucja RP).

praw człowieka i podstawowych wolności¹⁸ – Europejski Trybunał Praw Człowieka¹⁹.

Do prawidłowego rozpoznania relacji zastępczej kary pozbawienia wolności wobec pierwotnie orzeczonej grzywny kluczowe znaczenie ma art. 47 § 2 k.k.w. Zgodnie z tym przepisem od zastępczej kary pozbawienia wolności lub wykonywania pracy, o której mowa w art. 45 § 1 k.k.w., skazany może się w każdym czasie zwolnić przez złożenie kwoty pieniężnej przypadającej jeszcze do uiszczenia tytułem grzywny. Przepis ten, badany zwykle wyłącznie pod kątem formy procesowej zwolnienia od zastępczej kary pozbawienia wolności, wprowadza bezwzględny priorytet wykonywania kary pierwotnie orzeczonej przed karą zastępczą. Podkreśla też wyłącznie substytucyjny charakter i jedynie względną ostateczność kary zastępczej, umożliwiając – aż do zakończenia jej wykonywania – łatwy powrót do kary pierwotnie orzeczonej. Priorytet, o którym mowa, znajduje potwierdzenie w art. 113 § 6 pkt 3 k.k.w., w myśl którego pieniądze wpłacone na poczet grzywny, zamienionej zastępczo na pozbawienie wolności lub areszt, są wolne od egzekucji.

Zasada *ultima ratio* kary pozbawienia wolności²⁰ legła także u podstaw art. 48a § 1 k.k.w. Zgodnie z tym przepisem sąd może w każdym czasie wstrzymać wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności jeżeli skazany oświadczy na piśmie, że podejmie pracę społecznie użyteczną i podda się rygorom z nią związanym. Wstrzymanie następuje do czasu wykonania pracy społecznie użytecznej lub złożenia kwoty pieniężnej przypadającej jeszcze do uiszczenia tytułem grzywny.

Omawiany artykuł został dodany do k.k.w. na mocy wspomnianej już ustawy z 20 lutego 2015 r. Nowelizacja ta zawierała wiele zmian

---

¹⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.).

¹⁹ B. Gronowska, *Wolność i bezpieczeństwo osobiste w sprawach karnych w świetle standardów Rady Europy*, Toruń 1996, s. 71.

²⁰ Więcej na ten temat: W. Wróbel, *Zasada ultima ratio kary pozbawienia wolności*, „Czasopismo prawa karnego i nauk penalnych” 2007, z. 1, s. 124-140; M. Melezini, *Realizacja zasady traktowania kary pozbawienia wolności jako ultima ratio na płaszczyźnie stosowania prawa karnego*, „Ius Novum” 2019, nr 2, s. 51-73; R. Kokot, *Podstawy stosowania kar wolnościowych w kodeksie karnym z 1997 r. po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, t. 37, s. 39-70.

obowiązującego prawa karnego, mających na celu ograniczenie stosowania detencyjnych form wykonania kary na rzecz środków wolnościowych²¹.

Jej uzasadnienie zostanie omówione w dalszej części. Nie ulega jednak wątpliwości, że art. 48a k.k.w. logicznie uzupełnia instytucję zastępczej kary pozbawienia wolności i jej przywołane wyżej cele. Tak ukształtowany sposób wykonania kary grzywny zapobiega zarazem umieszczaniu w zakładzie karnym osób, w stosunku do których sąd, na etapie postępowania jurysdykcyjnego, wysunął pozytywną prognozę, uznając, że karą adekwatną jest kara wolnościowa. Z tego względu orzeczenie o zarządzeniu wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności z jednoczesnym wstrzymaniem jej wykonania będzie stanowiło czynnik motywujący skazanego, zwłaszcza, że będzie on pouczany przez sąd (art. 16 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.) o automatycznych konsekwencjach dalszego uchylania się od wykonania pracy społecznie użytecznej²².

Kara zastępcza za grzywnę znana jest również kodeksowi wykroczeń. Zgodnie z art. 25 § 1 k.w. w razie bezskuteczności egzekucji grzywny sąd może ją zamienić na pracę społecznie użyteczną, określając czas jej trwania. Jeżeli jednak ukarany oświadczy, że nie wyraża zgody na podjęcie pracy społecznie użytecznej, uchyla się od jej wykonania albo zamiana grzywny na pracę społecznie użyteczną jest niemożliwa lub niecelowa, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary aresztu. Nie może ona przekroczyć 30 dni aresztu. Podobnie jak w postępowaniu o przestępstwo, zgodnie z art. 27 § 2 k.w., od zastępczej kary aresztu sprawca może być ponadto uwolniony w każdym czasie przez wpłacenie kwoty pieniężnej przypadającej jeszcze do uiszczenia.

Możliwość orzeczenia zastępczej kary pozbawienia wolności za grzywnę została przewidziana również w kodeksie karnym skarbowym. Zastosowana w tym kodeksie konstrukcja jest zbliżona do modelu znanego z k.k.w. i k.w. Odmienności dotyczą parytetu pozbawienia wolności wobec grzywny i pewnych aspektów proceduralnych. Kara zastępcza pozbawienia wolności orzeczona w oparciu o przepisy k.k.s. nie może przekroczyć 3 miesięcy.

Należy wreszcie zaznaczyć, że skazanego, odbywającego zastępczą karę pozbawienia wolności albo karę aresztu, osadza się w zakładzie karnym typu półotwartego, chyba że szczególne okoliczności przemawiają

---

²¹ K. Dąbkiewicz, *Kodeks...*, LEX/el.2021, t. 1.

²² K. Dąbkiewicz, *Kodeks...*, LEX/el.2021, t. 2.

za osadzeniem go w zakładzie karnym innego typu (art. 88 § 2 k.k.w.). Zgodnie z art. 99 § 1 k.k.w. zastępczą karę pozbawienia wolności wykonuje się w systemie zwykłym, w miarę możliwości w oddzieleniu od innych skazanych, chyba że szczególne względy przemawiają za skierowaniem skazanego do innego systemu.

Ta część rozważań prowadzi zatem do wniosku, że omawiana instytucja zajmuje istotne miejsce w polskim systemie prawa karnego. Stanowi ona jednocześnie środek wykonawczej prewencji, odwodzący potencjalnych sprawców od lekceważenia nałożonych grzywien, jak również specyficzną formę represji, zapobiegającą bezkarności sprawców. Umożliwia dostosowanie orzeczonej sankcji nieizolacyjnej do zmian sytuacji skazanego na etapie wykonania kary. Jednocześnie zaś w diametralny sposób zmienia charakter sankcji orzeczonej w wyroku, co może prowadzić do wniosku, że dokonana przez sąd prognoza postawy skazanego i ocena jego stosunku do orzeczenia okazała się pierwotnie lub następnie błędna. Z tego też względu modyfikacja ram prawnych zastępczej kary pozbawienia wolności za grzywnę winna zawsze cechować się ostrożnością oraz starannym i możliwie dalekosiężnym przewidywaniem jej skutków.

2. Uwagi na gruncie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw

Szczególne znaczenie dla tematyki niniejszego artykułu mają zmiany wprowadzone powołaną wyżej ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²³. Obejmują one wiele rozwiązań legislacyjnych dotyczących wykonywania kar zastępczych.

Rozważając *ratio legis* przedmiotowych zmian, należy dokonać analizy procesu legislacyjnego, związanego z (wówczas) rządowym projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁴. W jego uzasadnieniu można przeczytać, że „[p]owszechnie znany jest fakt niskiej skuteczności ściągania przez sądy grzywien i należności sądowych. Rezultatem tego stanu rzeczy są zarówno niższe wpływy do budżetu

---

²³ Dz. U. z 2015 r. poz. 396.

²⁴ Zob. druk nr 2393, Sejm VII kadencji; zob. proces legislacyjny *rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2393> i sam projekt ustawy z uzasadnieniem, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 24.03.2021).

państwa i umarzanie postępowań wykonawczych (zwłaszcza w odniesieniu do kosztów sądowych), jak też konieczność orzekania i zarządzania do wykonania izolacyjnych kar zastępczych, co dodatkowo niepotrzebnie zwiększa wskaźnik prizonizacji w naszym kraju”²⁵. W dalszej części uzasadnienia projektu ustawy wskazano, że „[p]rojektodawcy dostrzegają zatem potrzebę wprowadzenia dodatkowych instrumentów motywacyjnych, mających w założeniu spowodować wdrożenie w większym stopniu skazanych do regulowania swych zobowiązań. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do należności sądowych, które niejednokrotnie zasądzone są w znacznej wysokości, nieraz przewyższającej kwotę orzeczonej grzywny, a w razie ich nieuiszczenia i niemożności przymusowego ściągnięcia podlegają umorzeniu”²⁶.

Z kolei we fragmencie uzasadnienia komentowanego rządowego projektu ustawy zatytułowanym „ograniczenie wykonywania kar zastępczych” można odnaleźć informację, że „[d]ążyć (...) należy przede wszystkim do zastępczego wykonywania kary grzywny w postaci pracy społecznie użytecznej, gdyż ma ona walor wychowawczy, twórczy oraz sposób ten ogranicza populację penitencjarną oraz wydatki budżetowe w tym zakresie”²⁷. Kierując się powyższymi przesłankami, projektodawca wprowadził do k.k.w. art. 48a, regulujący tę problematykę. Stanowi on – co zostało już wskazane we wcześniejszej części opracowania – upoważnienie dla sądu do wstrzymania w każdym czasie wykonania zarządzanej zastępczej kary pozbawienia wolności, jeżeli skazany oświadczy na piśmie, że podejmie pracę społecznie użyteczną i podda się rygorom z nią związanym²⁸. Analogiczne względy zadecydowały o propozycji wprowadzenia do k.k.w. art. 65a, dotyczącego zastępczej kary pozbawienia wolności orzeczonej wobec skazanych uchylających się od wykonywania kary ograniczenia wolności²⁹.

W dalszej części uzasadnienia czytamy, że „[w] ostatnich latach w liczbie 80-90 tys. osadzonych jedynie 2-4 tys. skazanych odbywało karę zastępczą pozbawienia wolności z powodu uchylania się od uiszczenia grzywny lub niewykonania kary ograniczenia wolności. Nie ma zatem potrzeby

---

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem*, s. 55.

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

zmiany modelu orzekania zastępczych kar w tym zakresie³⁰ (w kontekście analizy statystycznej – patrz pkt 3.3.).

Ponadto, zdaniem projektodawcy, przedmiotowe zmiany powinny doprowadzić do „zmniejszenia przestępczości poprzez zmniejszenie liczby osadzonych w zakładach karnych, którzy znajdują się tam (...) ze względu na wykonanie kary uprzednio zawieszanej lub kary zastępczej, co zmniejszy przenikanie negatywnych wzorców do środowisk mających niewielki związek z przestępczością, a także pozwoli na usprawnienie oddziaływań resocjalizacyjnych wobec grupy sprawców poważniejszych przestępstw”³¹.

3. Analiza statystyczna

W niniejszej części artykułu zostanie zaprezentowana analiza statystyczna dotycząca zarządzania wykonania zastępczych kar pozbawienia wolności (patrz: Tabele 1-5), opierająca się na Rocznej Informacji Statystycznej Centralnego Zarządu Służby Więziennej oraz sprawozdaniach sądów powszechnych w ramach druków:

- MS-S10r i MS-S10o (tj. sprawozdanie z sądowego wykonywania orzeczeń według właściwości rzeczowej) oraz,
- MS-S6r i MS-S6o (tj. sprawozdanie w sprawie osób osadzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej)³².

3.1. Dane Centralnego Zarządu Służby Więziennej

Dokonując analizy „rok do roku” wskazać należy, że w latach 2016-2019 odnotowywano wzrost zarządzania wykonywania kar zastępczych (tj. w 2016 r. – 3259; w 2017 r. – 4246; w 2018 r. – 4803; w 2019 r. – 6693; w 2020 r. – 6178).

Co istotne, należy zwrócić szczególną uwagę na porównanie liczby zastępczych kar zarządzanych przez sąd względem osób dorosłych oraz młodocianych. Od 2017 r. spada liczba orzeczeń wobec tych drugich, a wzrasta wobec pierwszych.

---

³⁰ *Ibidem*, s. 56.

³¹ *Ibidem*, s. 142.

³² Przedmiotowe sprawozdania zostały uzyskane od Ministerstwa Sprawiedliwości.

W dalszej kolejności warto zaakcentować, że w analizie „rok do roku”, kary zastępcze częściej sądzane są w odniesieniu do (dorosłych) mężczyzn (w 2016 r. – 2876; w 2017 r. – 3761; w 2018 r. – 4320; w 2019 r. – 6097); udział (dorosłych) kobiet jest znikomy w ogólnej liczbie orzeczeń (w porównaniu z dorosłymi mężczyznami; w 2016 r. – 199; w 2017 r. – 267; w 2018 r. – 303; w 2019 r. – 422).

Co ważne, liczba zastępczych kar zarządzonych przez sąd, jest najwyższa w przypadku wymiaru kary od 1 miesiąca do 6 miesięcy (w 2016 r. – 2777; w 2017 r. – 3243; w 2018 r. – 3661; w 2019 r. – 4945).

Z kolei dane za 2020 r. wskazują, że tendencja wzrostowa utrzymuje się (IV kwartał 2020 r. – 6178). Można ponadto zaobserwować analogiczne zjawisko w postaci wyższego odsetka kar zastępczych zarządzanych przez sąd względem (dorosłych) mężczyzn, aniżeli względem kobiet (mężczyźni – 5641; kobiety – 432).

Jak można zaobserwować – dokonując analizy „rok do roku” – od momentu wprowadzenia przedmiotowych zmian legislacyjnych w 2015 r. odnotowywany jest wzrost zarządzania wykonywania kar zastępczych, co *de facto* stanowi efekt w pełni odwrotny od zamierzonego.

Tabela 1. Zastępcza kara pozbawienia wolności wg wymiaru kary (za rok 2016; orzeczenia wykonywane w dniu 31 grudnia 2016 r.)

Wymiar kary	Ogółem	Liczba orzeczeń dotycząca:					
		Dorosłych			Młodocianych		
		Razem	Kobiet	Mężczyzn	Razem	Kobiet	Mężczyzn
RAZEM	3 259	3 075	199	2 876	184	14	170
do 1 miesiąca	199	195	6	189	4	0	4
powyżej 1 miesiąca do 6 miesięcy	2 777	2 607	178	2 429	170	13	157
powyżej 6 miesięcy do 9 miesięcy	199	191	9	182	8	0	8
powyżej 9 miesięcy do 1 roku	84	82	6	76	2	1	1

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna Informacja Statystyczna*, s. 13, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp 25.03.2021).

Tabela 2. Zastępcza kara pozbawienia wolności wg wymiaru kary (za rok 2017; orzeczenia wykonywane w dniu 31 grudnia 2017 r.)

Wymiar kary	Ogółem	Liczba orzeczeń dotycząca:					
		Dorosłych			Młodocianych		
		Razem	Kobiet	Mężczyzn	Razem	Kobiet	Mężczyzn
RAZEM	4 246	4 028	267	3 761	218	15	203
do 1 miesiąca	167	161	12	146	6	0	6
powyżej 1 miesiąca do 6 miesięcy	3 243	3 062	211	2 851	181	15	166
powyżej 6 miesięcy do 9 miesięcy	507	489	29	460	18	0	18
powyżej 9 miesięcy do 1 roku	329	316	15	301	13	0	13

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna Informacja Statystyczna*, s. 13, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp 25.03.2021).

Tabela 3. Zastępcza kara pozbawienia wolności wg wymiaru kary (za rok 2018; orzeczenia wykonywane w dniu 31 grudnia 2018 r.)

Wymiar kary	Ogółem	Liczba orzeczeń dotycząca:					
		Dorosłych			Młodocianych		
		Razem	Kobiet	Mężczyzn	Razem	Kobiet	Mężczyzn
RAZEM	4 803	4 623	303	4 320	180	9	171
do 1 miesiąca	135	132	10	122	3	0	3
powyżej 1 miesiąca do 6 miesięcy	3 661	3 513	246	3 267	148	9	139
powyżej 6 miesięcy do 9 miesięcy	618	598	38	560	20	0	20
powyżej 9 miesięcy do 1 roku	389	380	9	371	9	0	9

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna Informacja Statystyczna*, s. 13, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp 25.03.2021).

Tabela 4. Zastępcza kara pozbawienia wolności wg wymiaru kary (za rok 2019; orzeczenia wykonywane w dniu 31 grudnia 2019 r.)

Wymiar kary	Ogółem	Liczba orzeczeń dotycząca:					
		Dorośli			Młodocianych		
		Razem	Kobiet	Mężczyzn	Razem	Kobiet	Mężczyzn
RAZEM	6 693	6 519	422	6 097	174	12	162
do 1 miesiąca	146	143	10	133	3	0	3
powyżej 1 miesiąca do 6 miesięcy	4 945	4 794	339	4 455	151	12	139
powyżej 6 miesięcy do 9 miesięcy	933	918	44	874	15	0	15
powyżej 9 miesięcy do 1 roku	669	664	29	635	5	0	5

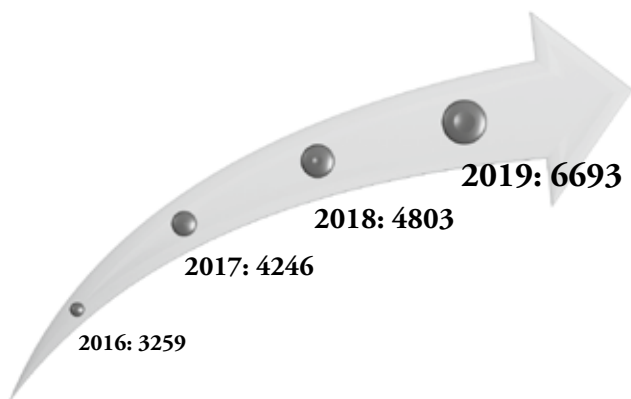
Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna Informacja Statystyczna*, s. 13, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp 25.03.2021).

Tabela 5. Zastępcza kara pozbawienia wolności wg wymiaru kary (za rok 2020; orzeczenia wykonywane w dniu 31 grudnia 2020 r.)

Wymiar kary	Ogółem	Liczba orzeczeń dotycząca:					
		Dorośli			Młodocianych		
		Razem	Kobiet	Mężczyzn	Razem	Kobiet	Mężczyzn
RAZEM	6 178	6 073	432	5 641	105	4	101
do 1 miesiąca	125	121	5	116	4	1	3
powyżej 1 miesiąca do 6 miesięcy	4 429	4 343	350	3 993	86	3	83
powyżej 6 miesięcy do 9 miesięcy	960	950	45	905	10	0	10
powyżej 9 miesięcy do 1 roku	664	659	32	627	5	0	5

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna Informacja Statystyczna*, s. 13, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp 18.05.2021).

Ilustracja 1. Graficzne zestawienie dynamiki przyrostu zarządzania wykonywania kar zastępczych za lata 2016-2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych za rok 2016-2019: *Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna*, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp 26.03.2021).

Jednakże biorąc pod uwagę wysokość wydatków na utrzymanie jednego osadzonego, należy podkreślić, że:

- zastępcza kara pozbawienia wolności najczęściej zarządzana jest na okres od jednego miesiąca do sześciu miesięcy (w 2016 r. – 2777; w 2017 r. – 3243; w 2018 r. – 3661; w 2019 r. – 4945; w 2020 r. – 4429 względem ogólnej liczby tego typu kary);
- w 2016 r. zastępcza kara pozbawienia wolności, w kontekście jednego miesiąca, wygenerowała obciążenie finansowe dla wymiaru sprawiedliwości w wysokości co najmniej 10 562 304 zł (biorąc pod uwagę ówczesną wysokość kosztów miesięcznego utrzymania osadzonego; uwaga – są to wyliczenia wstępne oraz podstawowe)³³;
- w 2017 r. zastępcza kara pozbawienia wolności, w kontekście jednego miesiąca, wygenerowała obciążenie finansowe dla wymiaru

³³ Sposób obliczeń: liczba osadzonych, względem których zarządzono wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności x koszt miesięcznego utrzymania osadzonego (odpowiednio w latach 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020), przykład dla 2016 r.: 3264 (osób) x 3236 zł (koszt miesięcznego utrzymania osadzonego) = 10 562 304 zł. Źródło wyliczeń: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna za 2016 r., tabela 84 – Wydatki na utrzymanie jednego osadzonego w 2016 r. (budżet krajowy oraz budżet środków unijnych), s. 71, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 20.05.2021).

- sprawiedliwości w wysokości co najmniej 14 577 239,82 zł (biorąc pod uwagę ówczesną wysokość kosztów miesięcznego utrzymania osadzonego; uwaga – są to wyliczenia wstępne oraz podstawowe)³⁴;
- w 2018 r. zastępcza kara pozbawienia wolności, w kontekście jednego miesiąca, wygenerowała obciążenie finansowe dla wymiaru sprawiedliwości w wysokości co najmniej 16 898 442,93 zł (biorąc pod uwagę ówczesną wysokość kosztów miesięcznego utrzymania osadzonego; uwaga – są to wyliczenia wstępne oraz podstawowe)³⁵;
  - w 2019 r. zastępcza kara pozbawienia wolności, w kontekście jednego miesiąca, wygenerowała obciążenie finansowe dla wymiaru sprawiedliwości w wysokości co najmniej 24 468 202,47 zł (biorąc pod uwagę ówczesną wysokość kosztów miesięcznego utrzymania osadzonego; uwaga – są to wyliczenia wstępne oraz podstawowe)³⁶;
  - w 2020 r. zastępcza kara pozbawienia wolności, w kontekście jednego miesiąca, wygenerowała obciążenie finansowe dla wymiaru sprawiedliwości w wysokości co najmniej 25 291 187,5 zł (biorąc pod uwagę

---

³⁴ Sposób obliczeń: liczba osadzonych, względem których zarządzono wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności x koszt miesięcznego utrzymania osadzonego (w 2017 r.): 4246 (osób) x 3433,17 zł (koszt miesięcznego utrzymania osadzonego) = 14 577 239,82 zł. Źródło wyliczeń: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna za 2017 r., tabela 84 – Wydatki na utrzymanie jednego osadzonego w 2017 roku (budżet krajowy oraz budżet środków unijnych), s. 70, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 20.05.2021).

³⁵ Sposób obliczeń: liczba osadzonych, względem których zarządzono wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności x koszt miesięcznego utrzymania osadzonego (w 2018 r.): 4803 (osób) x 3 518,31 zł (koszt miesięcznego utrzymania osadzonego) = 16 898 442,93 zł. Źródło wyliczeń: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna za 2018 r., tabela 84 – Wydatki na utrzymanie jednego osadzonego w 2018 roku (budżet krajowy oraz budżet środków unijnych), s. 66, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 20.05.2021).

³⁶ Sposób obliczeń: liczba osadzonych, względem których zarządzono wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności x koszt miesięcznego utrzymania osadzonego (w 2019 r.): 6693 (osób) x 3 655,79 zł (koszt miesięcznego utrzymania osadzonego) = 24 468 202,47 zł. Źródło wyliczeń: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna za 2019 r., tabela 84 – Wydatki na utrzymanie jednego osadzonego w 2019 roku (budżet krajowy oraz budżet środków unijnych), s. 62, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 20.05.2021).

ówczesną wysokość kosztów miesięcznego utrzymania osadzonego; uwaga – są to wyliczenia wstępne oraz podstawowe)³⁷.

3.2. Dane wykazywane przez sądy w formie sprawozdań (raportowane do Ministerstwa Sprawiedliwości)

Z kolei z danych przekazywanych przez sądy (rejonowe i okręgowe) do Ministerstwa Sprawiedliwości wynikają następujące informacje (patrz: tabela 6 i 7).

Tabela 6. Orzeczenia zastępczej kary pozbawienia wolności lub zastępczej kary aresztu w zamian za nieuiszczoną grzywnę

Lp.	Rok	Sąd rejonowy	Sąd okręgowy
1.	2014	42 064	1 016
2.	2015	36 955	1 070
3.	2016	35 607	1 140
4.	2017	34 573	1 212
5.	2018	31 872	1 150
6.	2019	28 621	1 092
7.	2020	24 606	981

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu końcowego (uzyskanego z Ministerstwa Sprawiedliwości) ze sprawozdań sądów rejonowych i okręgowych, przekazywanych do Ministerstwa Sprawiedliwości (w latach 2014-2020), w ramach druków MS-S10r i MS-S10o (tj. sprawozdanie z sądowego wykonywania orzeczeń według właściwości rzeczowej; Dział 3.3.), niepubl.

³⁷ Sposób obliczeń: liczba osadzonych, względem których zarządzono wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności x koszt miesięcznego utrzymania osadzonego (w 2020 r.): 6178 (osób) x 4 093,75 zł (koszt miesięcznego utrzymania osadzonego) = 25 291 187,50 zł. Źródło wyliczeń: Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna za 2020 r., tabela 84 – Wydatki na utrzymanie jednego osadzonego w 2020 roku (budżet krajowy oraz budżet środków unijnych), s. 67, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 20.05.2021).

Tabela 7. Liczba (oraz wymiar) orzeczonych grzywnien samoistnych za przestępstwa z oskarżenia publicznego (według stawek) z wyłączeniem przestępstw z k.k.s. (w wymiarze co najmniej 151 stawek dziennych)

Lp.	Rok	Sąd rejonowy	Sąd okręgowy
1.	2014	3 119	39
2.	2015	4 155	48
3.	2016	8 670	89
4.	2017	10 761	76
5.	2018	12 151	93
6.	2019	14 350	79
7.	2020	14 624	69

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu końcowego (uzyskanego z Ministerstwa Sprawiedliwości) ze sprawozdań sądów rejonowych i okręgowych, przekazywanych do Ministerstwa Sprawiedliwości (w latach 2014-2020), w ramach druków MS-S6r i MS-S6o (tj. sprawozdanie w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej; Dział 3.1.), niepubl.

Powyższe zestawienie tabelaryczne (patrz: tabela 7) wskazuje na to, że po przedmiotowej nowelizacji z 2015 r. można zaobserwować zwiększenie liczby orzekanych grzywnien samoistnych (dot. sądów rejonowych), co w rezultacie (w pośredni sposób) wpływa na zwiększanie się liczby orzekanych zastępczych kar pozbawienia wolności lub zastępczych kar aresztu w zamian za nieuiszczoną grzywnę.

4. Zagadnienie zasadności występowania (tj. zarządzania) kar zastępczych w polskim systemie prawnokarnym

Omówione we wcześniejszej części zmiany legislacyjne stały się również przedmiotem analiz ze strony przedstawicieli doktryny (nauk prawnych). Najbardziej rozbudowaną zaprezentował M. Małolepszy, który – w swej krytycznej eksplikacji – odniósł się również do kwestii zarządzania zastępczych kar³⁸.

³⁸ Zob. M. Małolepszy, *Kilka uwag na temat reformy systemu sankcji*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11, s. 31-44.

Zdaniem tego autora, uchylenie § 2 w art. 58 k.k., gdzie zgodnie z jego brzmieniem sąd nie mógł orzec kary grzywny „jeżeli dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że sprawca prawdopodobnie grzywny nie uiści i nie będzie jej można ściągnąć w drodze egzekucji”³⁹. Przepis ten miał za zadanie, jak wskazuje M. Małolepszy, przede wszystkim przeciwdziałać zarządzaniu zastępczych kar pozbawienia wolności⁴⁰.

W rzeczy samej regulacja ta ograniczała liczbę zarządzanych kar zastępczych pozbawienia wolności. Jednocześnie jednak „przyczyniała się do tego, że sądy rezygnowały z wymierzania kary grzywny także w przypadkach, w których istniała realna szansa na wykonanie kary grzywny”⁴¹. Jak podkreśla M. Małolepszy – rezygnacja z kary grzywny często wynikała z faktu, że sądy na etapie postępowania jurysdykcyjnego nie dysponowały pełną wiedzą na temat sytuacji finansowej sprawcy. Jeśli sąd błędnie przyjął, że sprawca nie posiada żadnych dochodów ani nie dysponuje żadnym majątkiem, to nie mógł wymierzyć mu kary grzywny⁴².

W świetle powyższego, jak twierdzi autor krytycznej analizy, „uchylenie tego przepisu z dniem 1 lipca 2015 r. zasługuje na akceptację, przy czym niniejszej zmianie powinna towarzyszyć gruntowna reforma obecnego modelu wykonywania kary grzywny. Należy stwierdzić, że pozostawienie obecnego modelu przy jednoczesnym uchyleniu art. 58 § 2 k.k. w dłuższej perspektywie może mieć szkodliwe skutki i w konsekwencji prowadzić do zwiększenia liczby zastępczych kar pozbawienia wolności”⁴³. Jak się okazuje, miał on rację, czego dowodzi analiza statystyczna zawarta w pkt 3.3. Konsekwencją uchylenia art. 58 § 2 k.k. jest zwiększenie liczby osób skazanych na karę grzywny, co *de facto* związane jest znacznym wzrostem liczby skazanych, którzy nie są w stanie uiścić kary grzywny w postępowaniu wykonawczym.

Warto zwrócić uwagę na to, że prócz instrumentów prawnych ułatwiających wykonanie kary grzywny oraz zachęcających skazanych do korzystania z nich (w postaci chociażby możliwości rozłożenia grzywny na raty lub wykonywania pracy na cele społeczne) ustawodawca wprowadził również regulację (art. 12a § 2 k.k.w.), która zobowiązuje sąd

---

³⁹ *Ibidem*, s. 34.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

do przekazywania danych dłużników do Biur Informacji Gospodarczej (BIG), by w ten sposób np. zmniejszyć zdolność kredytową takich osób. Wprowadzenie tego środka – w ocenie projektodawcy – miało zmobilizować skazanych do częstszego niż dotychczas uiszczania kary grzywny. Statystyki wskazują jednak na zupełnie odwrotną tendencję.

Z kolei zdaniem K. Postulskiego – wykonywanie zastępczych kar powoduje, że sprawca nie tylko nie odczuwa dolegliwości o charakterze ekonomicznym, ale dolegliwość taką ponosi *de facto* Skarb Państwa, utrzymując go w zakładzie karnym i ponosząc inne wydatki związane z jej wykonywaniem⁴⁴.

Co istotne, okres odbywanej zastępczej kary pozbawienia wolności, szczególnie gdy jest to jedyna podstawa pobytu skazanego w zakładzie karnym (podobnie jak kary aresztu orzeczonej za wykroczenie lub kary porządkowej oraz środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności), bywa z reguły na tyle krótki, że uniemożliwia osiągnięcie celów kary, wymienionych w art. 67 k.k.w., a zatem czyni bezproduktywnym podejmowanie wobec osadzonego wymienionych w tym przepisie środków oddziaływania, mimo że są one wymogiem ustawowym. Skazany nie ma zresztą obowiązku poddawania się tym oddziaływaniom, dlatego też art. 99 § 2 k.k.w. przewiduje jako zasadę odbywanie kary zastępczej w systemie zwykłym⁴⁵.

Jak celnie wskazuje K. Postulski, „zastępcza kara pozbawienia wolności, szczególnie odbywana samoistnie, nie realizuje żadnego z celów orzekania kary grzywny ani kary pozbawienia wolności. Jest ona w istocie «karą» za to, że skazany nie uiszczył grzywny, bez względu na powody”⁴⁶.

Problem kar zastępczych to zatem nie tylko problem postępowania wykonawczego, ale też problem trafności dokonanego przez sąd wyboru kary lub jej wymiaru, będącego wynikiem należytego indywidualizowania wysokości orzekanej grzywny samoistnej i pełnej znajomości sytuacji materialnej oskarżonych.

W postępowaniu wykonawczym sądy, jak podkreśla K. Postulski, nie wykorzystują możliwości wykonywania kary w innych formach, szczególnie rozkładania grzywny na raty i zbyt pochopnie zarządzają wykonanie kar zastępczych, kierując się w najlepszym wypadku wiarą, że to zarządzenie

---

⁴⁴ Zob. K. Postulski, *op. cit.*, s. 48.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 49.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 50.

zdopinguje skazanego do jednorazowego uiszczenia grzywny, co zdarza się wyjątkowo.

5. Wnioski końcowe

Prima facie stwierdzić należy, że wprowadzone przed kilku laty głębokie zmiany legislacyjne okazały się niedostateczne, jeżeli chodzi o skuteczną reformę mechanizmów związanych z omawianym zagadnieniem i doprowadziły do nieplanowanej dynamiki zmian modelu kar zastępczych w Polsce oraz poważnego wzrostu kosztów jego obsługi. Dla pełnej oceny obecnego stanu rzeczy i jego przyczyn niezbędna jest pogłębiona, wieloaspektowa analiza, zdecydowana wykraczająca poza ramy tego artykułu.

Podstawowym i generalnym postulatem jest zwiększenie skuteczności wykonywania kary grzywny w jej pierwotnie orzeczonej postaci. Tylko w ten sposób uniknie się nie tylko uzasadnionych wątpliwości co do celu i natury kary zastępczej, ale także znacznego wzrostu kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Ponadto wydaje się, że obowiązujący model wykonywania kary grzywny umożliwi zbyt łatwą jej zamianę na zastępczą karę pozbawienia wolności, np. w sytuacji, gdy skazany nie podejmie pracy społecznie użytecznej lub jej wykonywanie przerwie. Tym samym orzeczenie kary zastępczej staje się najłatwiejszym, oportunistycznym i przez to domyślnym wyborem sądu, rozważającego sposób postępowania wobec skazanego uchylającego się od wykonywania nałożonych obowiązków.

Należy również mieć na uwadze, że zaobserwowany wzrost orzekania kar grzywien (patrz: tabela 7; dot. sądów rejonowych), stanowi istotny czynnik, który (niestety) wpływa na liczbę osób przebywających w warunkach izolacji więziennej (w celu odbycia zastępczej kary pozbawienia wolności lub zastępczej kary aresztu w zamian za nieuiszczoną grzywnę). Ponadto autorzy mają świadomość tego, że innym wytłumaczeniem komentowanego zjawiska – będącego przedmiotem niniejszego opracowania – jest wzrost wysokości kar grzywien, a co za tym idzie, długości orzekanych kar zastępczych, generujących zwiększone wydatki po stronie wymiaru sprawiedliwości.

Należy zatem skoncentrować się na usprawnieniu obecnego modelu wykonywania kary grzywny i kary ograniczenia wolności, które powinny stać się dominującymi środkami karania w polskiej praktyce orzeczniczej.

Zachowanie dotychczasowego modelu wykonywania kary grzywny (i kary ograniczenia wolności) może doprowadzić w konsekwencji do dalszego znacznego zwiększenia liczby przypadków, w których zarządzana będzie zastępcza kara pozbawienia wolności. Tendencja ta jest już obecnie widoczna w świetle analiz statystycznych. *In genere* rekomendować należy zrewidowanie zastępczej kary pozbawienia wolności w kierunku jej racjonalnego funkcjonowania w polskim systemie prawnokarnym. Rewizja taka mogłaby być może obejmować przywrócenie w jakiejś formie normy zawartej w uchylonym art. 58 § 2 k.k. W tym celu uzasadnione wydaje się powołanie interdyscyplinarnego Zespołu ds. nowego modelu funkcjonowania kar zastępczych w polskim systemie prawnokarnym, którego zadaniem byłaby pogłębiona i wszechstronna analiza omawianego zagadnienia oraz sformułowanie konkretnych postulatów *de lege ferenda* odnoszących się do tej instytucji.

W celu zniwelowania negatywnych skutków uchylecia dawnego art. 58 § 2 k.k. proponuje się wprowadzenie jego zmienionej postaci jako art. 58 § 1a k.k. Mógłby on otrzymać następujące brzmienie:

„Art. 58 § 1a. Sąd może odstąpić od orzeczenia grzywny, jeżeli dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że sprawca grzywny nie uiszi i nie będzie jej można ściągnąć w drodze egzekucji, jeżeli orzeka jednocześnie inną karę, środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, a cele kary zostaną w ten sposób spełnione.”.

W porównaniu z uprzednio obowiązującym rozwiązaniem powyższa propozycja zakłada opcjonalność stosowania. Ostateczną decyzję podejmowałby sąd w realiach konkretnej sprawy. Pozwoliłoby to na uniknięcie słusznie krytykowanego automatyzmu decyzyjnego w tym zakresie.

Jednocześnie możliwość odstąpienia od grzywny uwarunkowana byłaby zastosowaniem innego rodzaju oddziaływania, właściwego dla prawa karnego. Takie rozwiązanie, znane chociażby z art. 59 k.k., pozwoliłoby na uniknięcie faktycznej bezkarności sprawcy, motywując jednocześnie sąd do starannego rozważenia funkcji grzywny w danej sprawie i celowości zastąpienia jej innym środkiem.

Bibliografia

Literatura

Bojarski T., *Uwagi o karze zastępczej*, w: *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, red. Leleńtal S., Szczygieł G.B., Białystok 2009, s. 426.

Dadak W., *Dolegliwość sankcji karnej w czasie orzekania oraz w okresie wykonywania kary*, w: *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, tom II, red. Kardas P., Sroka T., Wróbel W., Warszawa 2012, s. 856.

Dadak W., *Grzywna samoistna w stawkach dziennych*, Warszawa 2011, s. 177.

Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX/el. 2020, t. 1.

Gronowska B., *Wolność i bezpieczeństwo osobiste w sprawach karnych w świetle standardów Rady Europy*, Toruń 1996.

Kokot R., *Podstawy stosowania kar wolnościowych w kodeksie karnym z 1997 r. po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, t. 37.

M. Małolepszy, *Kilka uwag na temat reformy systemu sankcji*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11.

Melezini M., *Realizacja zasady traktowania kary pozbawienia wolności jako ultima ratio na płaszczyźnie stosowania prawa karnego*, „Ius Novum” 2019, nr 2.

Szczygieł G.B., *Zastępcza kara pozbawienia wolności*, w: *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. Michalska-Warias A., Nowikowski I., Piórkowska-Flieger J., Lublin 2011.

Wojciechowska J., w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. Bienkowska E., Kunicka-Michalska B., Rejman G., Warszawa 1999.

Wróbel W., *Zasada ultima ratio kary pozbawienia wolności*, „Czasopismo prawa karnego i nauk penalnych” 2007, z. 1.

Akty normatywne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, ze zm.).

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. nr 61, poz. 284, ze zm.).

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2021 r. poz. 281, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53, ze zm.).

Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2021 r. poz. 408, ze zm.).

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 396).

Orzecznictwo

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 lipca 2005 r., SK 26/04, OTK-A 2005/7, poz. 78.

Strony internetowe

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2393> (dostęp 24.03.2021).

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, s. 49, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp 24.03.2021).

Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp 25.03.2021).

Ministerstwo Sprawiedliwości. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna za 2020 r., Tabela 84 – Wydatki na utrzymanie jednego osadzonego w 2020 r. (budżet krajowy oraz budżet śr.unijnych), s. 67, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp 20.05.2021).

Varia

Raport końcowy (uzyskany z Ministerstwa Sprawiedliwości) ze sprawozdań sądów rejonowych i okręgowych, przekazywanych do Ministerstwa Sprawiedliwości (w latach 2014-2020), w ramach druków MS-S10r i MS-S10o (tj. sprawozdanie z sądowego wykonywania orzeczeń według właściwości rzeczowej; Dział 3.3.), niepubl.

Raport końcowy (uzyskany z Ministerstwa Sprawiedliwości) ze sprawozdań sądów rejonowych i okręgowych, przekazywanych do Ministerstwa Sprawiedliwości (w latach 2014-2020), w ramach druków MS-S6r i MS-S6o (tj. sprawozdanie w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej; Dział 3.1.), niepubl.

Jan Kluza¹

**STOSOWANIE TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA
PO UPŁYWIE OKRESU 24 GODZIN
Z ART. 248 § 2 K.P.K.**

**THE APPLICATION OF PRE-TRIAL DETENTION
AFTER THE EXPIRE OF THE 24-HOUR PERIOD
UNDER ART. 248 § 2 OF THE CODE OF CRIMINAL
PROCEDURE**

Otrzymano: 01.06.2021   Zaakceptowano: 14.09.2021   Opublikowano: 30.09.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0015.2713

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

Artykuł porusza problematykę dopuszczalności orzeczenia w przedmiocie wniosku o tymczasowe aresztowanie w sytuacji, gdy upłynął przewidziany dla sądu okres 24 godzin od przekazania podejrzanego do dyspozycji sądu. Kwestia ta spotkała się jedynie z nielicznymi opracowaniami w doktrynie, które to stanowiska przedstawiają jednak odmienny od autora pogląd. Również w orzecznictwie problem ten pojawia się jedynie w niewielu judykatach. Kwestia ta ma zaś zasadnicze znaczenie dla praktyki stosowania tymczasowego aresztowania

Słowa kluczowe: zatrzymanie, tymczasowe aresztowanie, pozbawienie wolności, dopuszczalny okres zatrzymania

---

¹ Mgr Jan Kluza, Katedra Postępowania Karnego UJ (doktorant), asesor sądowy *in spe*, e-mail: jan.kluza@hotmail.com, ORCID 0000-0002-0929-6093.

Summary

The article concerns about the issue of the admissibility of a ruling on an application for pre-trial detention in a situation where the period of 24 hours provided for the court from the transfer of the suspect to the court's disposal has expired. This issue was met with only a few studies in the doctrine, which, however, present positions that present a view different from the author's. Also in jurisprudence, this problem appears only in a few judicates. This issue is of fundamental importance for the practice of applying pre-trial detention.

Key words: detention, temporary arrest, deprivation of liberty, the permissible period of detention

Wstęp

Zgodnie z art. 41 ust. 1 Konstytucji², każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie. Ustęp 3 tego artykułu stanowi o tym, że każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami. Na gruncie kodeksu postępowania karnego³ w odniesieniu do tymczasowego aresztowania powtórzenie tych przepisów zawiera jego art. 248 § 1 i 2.

O ile chodzi o pierwszy przypadek, czyli o termin 48 godzin od zatrzymania na przekazanie do dyspozycji sądu, to konsekwencje jego niedotrzymania nie budzą wątpliwości, o tyle w drugim przypadku – terminu 24 godzin – skutki jego niedotrzymania nie są tak oczywiste. Zarówno z Konstytucji, jak i z kodeksu postępowania karnego wynika wprost,

---

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.).

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 534, ze zm.); dalej: k.p.k. lub kodeks postępowania karnego.

że zatrzymanego należy zwolnić, jednak otwarta pozostaje kwestia możliwości zastosowania tymczasowego aresztowania wobec osoby pozostającej już na wolności.

W tym zakresie sporne pozostaje bowiem to, czy po upływie terminu z art. 248 § 2 k.p.k. sąd może wydać postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, czy też postępowanie w tym przedmiocie jest niedopuszczalne. Problematyka ta w krajowym orzecznictwie sądów powszechnych i SN nie jest szeroko omówiona, a w doktrynie polskiej procedury karnej spotkała się jedynie z nielicznymi opracowaniami, z którymi jednak należy polemizować.

W dalszej części artykułu zaprezentowane zostanie stanowisko, że po upływie 24 godzin z art. 248 § 2 k.p.k. podejrzanego należy zwolnić, ale sąd w dalszym ciągu może zastosować wobec niego środek izolacyjny w postaci tymczasowego aresztowania.

1. Znaczenie wzorca konstytucyjnego z art. 41 ust. 3 Konstytucji

Uregulowanie zawarte w art. 31 ust. 3 Konstytucji umiejscowione zostało w jej rozdziale II zatytułowanym „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”. Wykładnia przepisów Konstytucji określających prawa i wolności człowieka zwraca uwagę na ich dwuwarstwowe pojmowanie, z czego wynika, że z każdą normą konstytucyjną związane jest określone prawo podmiotowe, a także wytyczna działania skierowana do władz publicznych⁴. Tym samym z danej normy konstytucyjnej określającej prawo lub wolność wynika także obowiązek stworzenia infrastruktury pozwalającej na realizację tego prawa lub wolności⁵. Rozwinięcie tej gwarancji zawiera art. 41 ust. 3 Konstytucji, który stanowi, że „Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany

---

⁴ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2016, s. 127.

⁵ *Ibidem*, s. 128; zob. przywołany tam wyrok TK z 23.03.1999 r., K 2/98, OTK ZU 1999, nr 3, poz. 38, LEX nr 36396, w którym stwierdzono, że: „Konstytucja w całości swych postanowień daje wyraz pewnemu obiektywnemu systemowi wartości, którego urzeczywistnieniu służyć powinien proces interpretacji i stosowania poszczególnych przepisów konstytucyjnych. Dla określenia tego systemu wartości centralną rolę odgrywają postanowienia o prawach i wolnościach jednostki, usytuowane przede wszystkim w rozdziale II konstytucji”.

o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami”.

Poprzednio obowiązujące ustawy zasadnicze w omawianym zakresie również zawierały gwarancje dla osób zatrzymanych. Konstytucja z 1921 r.⁶ w art. 97 przewidywała „konieczność poinformowania pozbawionego wolności na piśmie w ciągu 48 godzin o przyczynach rewizji lub zatrzymania. Dodatkowo wprowadzał [art. 97 – J.K.] istotną gwarancję, że aresztowani, którym nie podano na piśmie w przeciągu 48 godzin przyczyn pozbawienia wolności, powinni być niezwłocznie zwolnieni z aresztu”⁷. Analogiczną normę zawierał art. 169 kodeksu postępowania karnego z 1928 r.⁸, który stanowił, że „Jeżeli w ciągu czterdziestu ośmiu godzin od chwili zatrzymania przez władzę nie doręczono podejrzanemu odpisu postanowienia sądu o aresztowaniu, należy zatrzymanego wypuścić na wolność”. Tym samym maksymalny termin zatrzymania podejrzanego skierowany był zarówno do organów postępowania przygotowawczego, jak i sądu, który w tym czasie musiał doręczyć podejrzanemu postanowienie o aresztowaniu. Na skutek ogłoszenia tekstu jednolitego tego kodeksu w 1950 r.⁹ treść tego przepisu bez zmian została przeniesiona do art. 156. Z kolei w przypadku ustawy zasadniczej z 1935 r.¹⁰ „postanowienia Konstytucji kwietniowej w tym zakresie były nad wyraz lakoniczne. Zgodnie z art. 68 ust. 2 Konstytucji kwietniowej poręcza się wolność osobistą, nietykalność mieszkania i tajemnicę korespondencji. Konstytucja ta całkowicie zrezygnowała z regulacji dotyczącej postępowania z aresztowanymi, pozostawiając tę kwestię ustawodawstwu zwykłemu, tj. uchwalonemu w 1932 r. k.p.k. [kodeks postępowania karnego został przyjęty w 1928 r.,

⁶ Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 44, poz. 267, ze zm.).

⁷ P. Wiliński, P. Karlik, w: *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, red. L. Bosek, M. Safjan, Warszawa 2016, s. 994.

⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 33, poz. 313).

⁹ Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928 r. (Dz. U. z 1950 r. Nr 40, poz. 364).

¹⁰ Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 227).

a nie w 1932 r. – J.K.]”¹¹. W przypadku Konstytucji z 1952 r.¹² przewidywała ona, że „tryb postępowania z zatrzymanym, który – zgodnie z art. 74 ust. 1 – musiał być zwolniony, jeżeli w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania nie doręczono mu postanowienia sądu lub prokuratora o aresztowaniu”¹³. Wprowadzony w 1969 r. kodeks postępowania karnego¹⁴ w art. 207 zawierał analogiczne rozwiązanie, jak kodeks z 1928 r. Omawiany termin 24 godzin przewidziany *stricte* dla sądu na rozpatrzenie wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania wprowadzony został dopiero wraz z nowym kodeksem postępowania karnego, który wszedł w życie 1 września 1998 r. Skonfrontowanie historycznych regulacji w tym względzie z obecnym art. 41 ust. 3 Konstytucji wyraźnie wskazuje na to, że „kontrola legalności pozbawienia wolności musi – w świetle przepisów Konstytucji RP – «obejmować nie tylko legalność samej decyzji o pozbawieniu wolności, jej przesłanek i trybu podjęcia, ale również sposób jej realizacji, a w szczególności czas trwania pozbawienia wolności»”¹⁵. W doktrynie polskiego prawa konstytucyjnego wskazuje się, że „Szytywne maksymalne granice temporalne mają chronić zatrzymanego przed nieuzasadnionym i bezprawnym pozbawieniem go wolności, a także mają zapobiegać nadużyciom ze strony organów niesądowych stosujących zatrzymanie np. jako środek wymuszenia przyznania się do winy. O pozbawieniu wolności trwającym dłużej niż 72 godziny może orzec jedynie niezależny i bezstronny sąd”¹⁶.

2. Charakter i skutki naruszenia terminu 24 godzin przewidzianego dla sądu

Jak wskazano wyżej, podstawowym celem regulacji konstytucyjnej jest zagwarantowanie sądowej kontroli pozbawienia wolności, czemu ma służyć także określenie sztywnych nieprzekraczalnych granic pozbawienia

---

¹¹ P. Wiliński, P. Karlik, *op. cit.*, s. 994-995.

¹² Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz. U. Nr 33, poz. 232).

¹³ P. Wiliński, P. Karlik, *op. cit.*, s. 995.

¹⁴ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96).

¹⁵ P. Wiliński, P. Karlik, *op. cit.*, s. 1000.

¹⁶ M. Florczak-Wątor, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2020, s. 149.

wolności bez postanowienia sądu w tym przedmiocie. Termin 24 godzin z art. 248 § 2 k.p.k. biegnie od przekazania zatrzymanego do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowania tymczasowego aresztowania i ma on na celu danie sposobności sądowi na zapoznanie się z aktami oraz zorganizowanie posiedzenia aresztowego i przesłuchanie podejrzanego (które jest obowiązkowe – art. 249 § 3 k.p.k.)¹⁷. Wcześniejszy termin 48 godzin skierowany jest do organu pozasądowego i nie może być sumowany z terminem przewidzianym dla sądu¹⁸. Oczywiście jest, że prokurator nie musi występować do sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania, jeśli w ciągu 48 godzin podejmie decyzję o zwolnieniu zatrzymanego. Rozwiązanie takie „nie może być jednak uznane za naruszające standard konwencyjny, albowiem istotą omawianej tu [kontroli sądowej – J.K.] procedury kontrolnej jest gwarancja, aby nikt nie był więziony bez decyzji sądowej przez okres dłuższy, niż jest to w okolicznościach sprawy absolutnie niezbędne”¹⁹. W ciągu 24 godzin sąd musi wydać albo postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania albo postanowienie o jego natychmiastowym zwolnieniu²⁰. Termin ten, mimo że skierowany jest do organu procesowego, ma charakter maksymalny i nieprzekraczalny²¹, ale w tym sensie, iż w tym czasie musi być wydane któreś z tych dwóch postanowień. Oznacza to zatem, że po upływie tego terminu, tak jak mówi art. 248 § 2 k.p.k., zatrzymanego należy zwolnić²². W przeciwnym razie „Naruszenie przepisu procesowego, będące następstwem obrazy reguł postępowania, doprowadziło do takiej sytuacji, że posiedzenie aresztowe odbyło się już po upływie 24 godzin od wpłynięcia wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, a podejrzanym przez trzy godziny nie odzyskał wolności. Inaczej mówiąc, obywatel - niezależnie od stawianego

¹⁷ P. Hofmański, S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 443; H. Skwarczyński, w: *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-424*, red. D. Drajewicz, Warszawa 2020, s. 1085.

¹⁸ K. Dudka, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020, s. 485; R.A. Stefański, *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 10, s. 48 i n.

¹⁹ P. Hofmański, S. Zabłocki, *Pozbawienie wolności w toku procesu karnego. Wybrane aspekty konstytucyjne i prawnomiędzynarodowe*, w: *Rzetelny Proces Karny. Księga Jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 537-538.

²⁰ P. Hofmański, S. Waltoś, *op. cit.*, s. 443.

²¹ J. Skorupka, w: *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 380-381.

²² J. Skorupka, Komentarz do art. 248, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, Legalis teza nr 2.

mu zarzutu i okoliczności procesowych, był przez trzy godziny bezprawnie pozbawiony wolności”²³.

Jak zaznaczono jednak we wstępie, w doktrynie jest wyrażane stanowisko, że „Jeżeli upływie okres 24 godzin, o którym mowa w § 2 komentowanego przepisu, i w tym czasie nie zostanie podejrzanemu doręczone postanowienie o tymczasowym aresztowaniu albo nie ogłoszono mu tego postanowienia na posiedzeniu przeprowadzonym w sposób określony w art. 250 § 3b k.p.k., to niezależnie od tego, że zatrzymanego należy niezwłocznie zwolnić, sąd powinien wydać postanowienie o umorzeniu postępowania w kwestii wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Ten sam podejrzany może być w późniejszym okresie tymczasowo aresztowany, ale na podstawie nowego wniosku wydanego wobec osoby przebywającej na wolności”²⁴. Podobne stanowisko wyrażają też R. Stefański i S. Zabłocki, którzy stwierdzają, że „niedopuszczalne jest doręczenie mu [podejrzanemu – J.K.] postanowienia o tymczasowym aresztowaniu po tym terminie”²⁵. Ze stanowiskiem tym nie można się jednak zgodzić. Z jednoznacznego brzmienia art. 248 § 2 k.p.k. wynika jedynie to, że zatrzymanego należy zwolnić po upływie 24 godzin. Jak słusznie wskazuje P. Kardas, „przetrzymanie zatrzymanego po upływie tego terminu traktować należy jako bezprawne pozbawienie wolności, mogące stanowić podstawę – w zależności od komponentów strony podmiotowej – odpowiedzialności za pozbawienie wolności lub nadużycie władzy publicznej”²⁶. Sąd Najwyższy w tej kwestii wyraził stanowisko, stwierdzając, że „uprawnienie do dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie przysługuje zatrzymanemu wraz z upływem terminu z art. 248 § 2 k.p.k. i nie ma na to żadnego wpływu to, czy następnie zostało zastosowane wobec niego tymczasowe aresztowanie, czy też nie”²⁷.

---

²³ Wyrok SN z 8.03.2018 r., SNO 2/18, LEX nr 2511519.

²⁴ K. Eichstaedt, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. D. Świecki, Warszawa 2020, s. 964.

²⁵ R. Stefański, S. Zabłocki, w: *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, red. R. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2019, s. 887.

²⁶ P. Kardas, *Upływ określonego w art. 41 ust. 3 Konstytucji i w art. 248 § 2 k.p.k. 24-godzinnego terminu a możliwość wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2008, nr 1, s. 121.

²⁷ Uchwała SN z 25.05.2018 r., SNO 21/18, LEX nr 2549327.

3. Stosowanie tymczasowego aresztowania po upływie 24 godzin z art. 248 § 2 k.p.k.

P. Kardas wskazuje dalej, że normy z art. 248 § 1 i 2 k.p.k. nie odnoszą się w ogóle do kwestii stosowania tymczasowego aresztowania wobec osoby, która w ogóle nie była zatrzymana, lecz od początku wniosek o tymczasowe aresztowanie tyczył się wobec osoby pozostającej na wolności²⁸. Taka sytuacja przecież jest dopuszczalna i występuje w praktyce. Z argumentu *a maiori ad minus* wysnuć należy, że upływ 24 godzin od skierowania do sądu wniosku o tymczasowe aresztowanie w razie zatrzymania podejrzanego powoduje jedynie konieczność zwolnienia zatrzymanego, nie rodzi zaś negatywnej przesłanki procesowej co do samego wniosku. Negatywne przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania określają jedynie art. 257 § 1 i art. 259 § 1-3 k.p.k., zaś pozytywne przesłanki stosowania wszystkich środków zapobiegawczych określa art. 249 § 1 i art. 258 § 1-3 k.p.k. Wśród tych przesłanek brak jest uregulowania, które nakazywałoby nie uwzględnić wniosku o tymczasowe aresztowanie po upływie 24 godzin od jego złożenia. Z gramatycznej wykładni art. 248 § 2 k.p.k. wynika jedynie, że zatrzymanego należy zwolnić, przepis nie stanowi zaś o tym, że uwzględnienie wniosku nie jest możliwe. Mając więc na względzie zakaz wykładni synonimicznej nie można uznać, że ustawodawca mając na myśli nakaz zwolnienia zatrzymanego równocześnie przesądził o niedopuszczalności uwzględnienia wniosku²⁹. Zakaz taki nie wynika również z art. 41 ust. 3 Konstytucji. Powtórzyć zatem należy za P. Kardasem, że „przepisy gwarancyjne związane z maksymalnym czasem zatrzymania zamieszczone w Kodeksie postępowania karnego odnoszą się do jedyne go tylko przypadku stosowania tymczasowego aresztowania, a mianowicie sytuacji, gdy wniosek prokuratora o zastosowanie tego środka zapobiegawczego związany jest z uprzednim zatrzymaniem osoby podejrzanego. Tylko wówczas bowiem aktualizują się normy gwarancyjne określające maksymalny czas trwania pozbawienia wolności w wyniku zatrzymania, określony łącznie na 72 godziny, z podziałem na 48 godzin na dokonanie czynności procesowych w ramach klasycznego postępowania przygotowawczego oraz 24 godziny na czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym prowadzące się do rozpoznania wniosku prokuratora i wydania rozstrzygnięcia

²⁸ P. Kardas, *op.cit.*, s. 127.

²⁹ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 117.

o zastosowaniu lub odmowie zastosowania środka zapobiegawczego o charakterze izolacyjnym³⁰. Na podstawie tych przepisów nie można jednak różnicować sytuacji, w której sąd, w razie zatrzymania podejrzanego, miałby 24 godziny na rozpoznanie wniosku, a upływ tego terminu wyłączałby dopuszczalność orzekania w tym przedmiocie, od sytuacji, w której podejrzanym nie jest zatrzymany, a w konsekwencji sąd nie jest związany żadnym terminem rozpoznania wniosku. Dystynkcja taka jest nieuzasadniona i nie znajduje oparcia w przepisach kodeksu postępowania karnego, który przewiduje jedynie nakaz zwolnienia zatrzymanego, a nie niedopuszczalność rozpoznania wniosku. Co prawda § 317 regulaminu urzędowania sądów powszechnych³¹ wskazuje, iż bezpośrednio po złożeniu wniosku o zastosowanie środka zapobiegawczego wydaje się zarządzenie o wyznaczeniu posiedzenia, chyba że możliwe jest bezzwłoczne rozpoznanie wniosku na rozprawie głównej. Przepis ten mówi jednak jedynie o wyznaczeniu terminu samego posiedzenia, a nie o tym, że termin ten musi przypaść w ciągu 24 godzin od złożenia wniosku.

W cytowanej wyżej uchwale SN (Izby Dyscyplinarnej), wydanej co prawda w sprawie dyscyplinarnej, lecz w stanie faktycznym, w którym sędzi zostało zarzucone to, że wyznaczyła termin posiedzenia dla rozpoznania wyżej wskazanego wniosku w sposób uniemożliwiający jego rozpoznanie przed upływem terminu określonego w art. 248 § 2 k.p.k. oraz art. 41 ust. 3 Konstytucji, SN kategoricznie stwierdził, że „nie sposób przyjąć, iż przekroczenie dopuszczalnego terminu zatrzymania rodzi skutek w postaci niemożności zastosowania tymczasowego aresztowania po jego upływie³². SN dalej wskazał, że „Sędzia mogła przecież, pozostając w zgodzie z obowiązującymi przepisami, oświadczyć w dniu 5 lutego 2017 r. o godzinie 9-tej, że okres zatrzymania upłynął, wskazać że obecnie podejrzany bierze udział w posiedzeniu już nie jako osoba pozbawiona wolności w następstwie zatrzymania, a następnie, po przeprowadzeniu posiedzenia, zastosować wobec niego środek zapobiegawczy w każdej przewidzianej prawem postaci, w tym, w postaci tymczasowego aresztowania³³. Innymi słowy, wobec upływu terminu 24 godzin, przewidzianego dla rozpoznania wniosku o tymczasowe aresztowanie, sąd winien wydać postanowienie

---

³⁰ P. Kardas, *op. cit.*, s. 127.

³¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2019 r. poz.1141).

³² Uchwała SN z 25.05.2018 r., SNO 21/18, LEX nr 2549327.

³³ *Ibidem*.

o zwolnieniu zatrzymanego i w dalszym ciągu procedować w przedmiocie wniosku o tymczasowe aresztowanie, a to ze względu na to, że „w świetle obowiązujących przepisów procesowych, nie istnieje bezpośredni związek pomiędzy faktem upływu 24 godzin od wpłynięcia wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania wobec osoby zatrzymanej a koniecznością wydania orzeczenia o zastosowaniu wolnościowych środków zapobiegawczych. Również bowiem po upływie tego czasu tymczasowe aresztowanie mogło być zastosowane”³⁴.

4. Standardy międzynarodowe

Do odmiennych wniosków ostatecznie dochodzi P. Kardas, który swoją argumentację opiera na wykładni celowościowej art. 41 ust. 3 Konstytucji i art. 5 ust. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności³⁵ wskazując, że zatrzymanie, o jakim mowa w art. 248 § 2 k.p.k., służy złożeniu wniosku o tymczasowe aresztowanie i zachodzi pomiędzy nimi nierozzerwalny związek, co uzasadnia według niego, że „z uwagi na gwarancje o charakterze konstytucyjnym postanowienie o tymczasowym aresztowaniu musi zostać wydane i doręczone w wypadku uprzedniego zatrzymania osoby podejrzanej nie później niż przed upływem 24 godzin od przekazania zatrzymanego do dyspozycji sądu. Po upływie tego terminu wydanie postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania w ramach tego postępowania incydentalnego nie jest prawnie możliwe, a z innej zaś perspektywy — jest bezprzedmiotowe”³⁶. Analogicznie przecież, przedłużenie trwania tymczasowego aresztowania na dalsze okresy w trybie art. 263 § 2 i 4 k.p.k. powinno nastąpić zanim upłynie dotychczasowy termin jego stosowania. Wyznaczenie terminu określa bowiem temporalne granice stosowania tego izolacyjnego środka zapobiegawczego³⁷. Wniosek o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania powinien być złożony nie później niż 14 dni przed upływem dotychczas określonego terminu stosowania tego środka (art. 263 § 6 k.p.k.). Jeśli jednak termin

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.); dalej: Konwencja lub EKPC.

³⁶ P. Kardas, *op. cit.*, s. 138.

³⁷ K. Dąbkiewicz, *Tymczasowe aresztowanie*, Warszawa 2012, s. 259.

ten upłynął, to wniosek o jego przedłużenie pozostaje skuteczny i dochodzi do „ponownego osadzenia” podejrzanego³⁸. Skoro w takim przypadku wniosek o przedłużenie tymczasowego aresztowania pozostaje skuteczny i podlega rozpoznaniu, to analogicznie wniosek o tymczasowe aresztowanie po upływie 24 godzin od jego wpłynięcia do sądu pozostaje skuteczny i podlega rozpoznaniu. Również w sytuacji, gdy na skutek zażalenia na postanowienie o zastosowaniu (przedłużeniu) tymczasowego aresztowania, postanowienie to zostało uchylone, rodzi się konieczność zwolnienia tymczasowo aresztowanego jeżeli upłynął termin, na który uprzednio zastosowano lub przedłużono stosowanie tego środka, a oskarżony nie podlega pozbawieniu wolności w innej sprawie, to postępowanie w przedmiocie tego wniosku toczy się jednak nadal³⁹. Kasatoryjny charakter orzeczenia sądu odwoławczego „polega na tym, że sąd pierwszej instancji staje przed koniecznością ponownego rozpoznania wniosku o zastosowanie (przedłużenie stosowania) środka zapobiegawczego, względnie przed koniecznością ponownego zbadania tej kwestii z urzędu. W wyniku uchylenia postanowienia o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania postępowanie w przedmiocie wniosku cofa się po prostu do fazy poprzedzającej jego rozpoznanie”⁴⁰. Niewątpliwie prawo do wolności osobistej stanowi jedno z podstawowych prawa człowieka chronionych również na gruncie umów międzynarodowych. Na tym tle zasadnicze znaczenie ma europejska Konwencja, która w art. 5 ust. 1 zdanie 1 stanowi, że „Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego”. Jej art. 5 ust. 3 stanowi zaś, że „Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę”. Z przepisu tego nie wynika jednak maksymalny termin, wiążący organy krajowe, w ciągu którego rozpoznany musi być wniosek o tymczasowe aresztowanie. Konwencja nakazuje jedynie, by podejrzaný został niezwłocznie postawiony przed sądem i by jego sprawa została rozpoznana

---

³⁸ R. Stefański, S. Zabłocki (red.), *op. cit.*, s. 1045-1046.

³⁹ Uchwała SN z 24.11.2010 r., I KZP 20/10, OSNKW 2010, nr 11, poz. 94, LEX nr 612392.

⁴⁰ J. Izydorczyk, *Glosa do uchwały SN z dnia 24 listopada 2010 r., I KZP 20/10*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2011, nr 6, s. 444.

w rozsądnym terminie. Tym samym Konwencja, posługując się ocennymi terminami, nie zobowiązuje państw-stron Konwencji do wprowadzenia sztywnego terminu trwania postępowania w przedmiocie rozpoznania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Oznacza to, że „pozbawienie wolności może nastąpić jedynie na podstawie przepisów prawa krajowego, które z kolei muszą pozostawać w zgodności z postanowieniami EKPC”⁴¹. Co więcej, z orzecznictwa ETPC wynika, że dopuszczalny okres zanim podejrzany zostanie oddany do dyspozycji władzy sądowej wynosi do 4 dni⁴². Również Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych⁴³ w art. 9 ust. 3 stanowi, że „Osoba aresztowana lub zatrzymana pod zarzutem dokonania przestępstwa powinna być w krótkim czasie postawiona przed sędzią lub przed inną osobą ustawowo uprawnioną do sprawowania władzy sądowej i powinna być osądzona w rozsądnym terminie lub zwolniona. Nie powinno stanowić ogólnej zasady, że osoby oczekujące na rozprawę mają być zatrzymane w areszcie, lecz zwolnienie ich może być uzależnione od gwarancji zapewniających ich stawienie się na rozprawę, w każdej innej fazie postępowania sądowego oraz – w razie potrzeby – w celu wykonania wyroku”. Analogicznie jak w przypadku art. 5 ust. 3 EKPC, Międzynarodowy Pakt posługuje się terminami nieostrymi i nie określa w szczególności skutków, jakie miałyby nastąpić po przekroczeniu tych terminów. Rolą tych międzynarodowych uregulowań jest poddanie kontroli sądowej zatrzymania, co powinno nastąpić niezwłocznie i w rozsądnym terminie, co realizują terminy określone w art. 248 k.p.k. Ze sformułowania jednak, że rozstrzygnięcie sądu ma zapaść w rozsądnym terminie nie sposób jest wyciągnąć wniosku, iż w razie przekroczenia okresu 24 godzin z art. 248 § 2 k.p.k. zastosowanie tymczasowego aresztowania stałoby w sprzeczności z EKPC i MPPOiP.

Mając to na względzie należy ocenić, że trafne stanowisko zaprezentował Sąd Okręgowy w Częstochowie rozpatrujący zażalenie prokuratora na postanowienie o umorzeniu postępowania w przedmiocie tymczasowego

⁴¹ P. Wiliński, P. Karlik. *op. cit.*, s. 997.

⁴² M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. 7, Warszawa 2017, s. 473; zob. przywołany tam: wyrok ETPC z 29.11.1988 r., 11209/84, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2211209%2F84%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-57450%22%5D%7D> (dostęp: 2.09.2021).

⁴³ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167), dalej: MPPOiP lub Międzynarodowy Pakt.

aresztowania z uwagi na upływ czasu 24 godzin od wplynięcia do sądu wniosku, stwierdzając, że „w razie upływu 24 godzin, liczonych od momentu przekazania zatrzymanego sądowi, wraz z wnioskiem prokuratora o jego tymczasowe aresztowanie, wydanie postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, ewentualnie o zastosowaniu innych środków zapobiegawczych, jest nadal możliwe i to w tym samym postępowaniu”⁴⁴. Trafne jest stwierdzenie tego sądu, że regulacje kodeksu postępowania karnego są w tej mierze precyzyjne, zaś termin z art. 248 § 2 k.p.k. umiejscowiony w rozdziale 27 zatytułowanym „Zatrzymanie” znajduje zastosowanie jedynie do zatrzymania i nie może być postrzegany jako negatywna przesłanka stosowania tymczasowego aresztowania. Analogiczne stanowisko zajął wcześniej Sąd Najwyższy w sprawie prokuratora oskarżonego z art. 231 § 1 k.k. w związku z wadliwie zastosowanym tymczasowym aresztowaniem, stwierdzając, że „podmiot stosujący środek zapobiegawczy tymczasowe aresztowanie lub kontrolujący zasadność stosowania tego środka nie miał obowiązku powstrzymywania się od jego stosowania lub uchylenia zastosowanego już tymczasowego aresztowania wyłącznie z powodu ustalenia, że przekroczony został okres zatrzymania”⁴⁵. SN zwrócił w tym orzeczeniu uwagę na istotną kwestię, a mianowicie, że „Przyjęcie w tej materii automatyzmu mogłoby prowadzić do uniemożliwienia realizacji podstawowego celu postępowania karnego jakim jest pociągnięcie sprawy do odpowiedzialności karnej. Nie ulega przecież wątpliwości, że uchylenie tego izolacyjnego środka zapobiegawczego tylko z tego powodu mogłoby powodować, także w wypadku najpoważniejszych przestępstw, wyeliminowanie możliwości prowadzenia postępowania w wyniku uchylania się oskarżonych od uczestnictwa w postępowaniu, i to bez możliwości zastosowania wobec nich tymczasowego aresztowania, jeżeli nie ujawniono nowych faktów lub dowodów”⁴⁶. Niewątpliwie, konieczność złożenia nowego wniosku o tymczasowe aresztowanie skutkowałaby wydłużeniem całej procedury aresztowej. To z kolei, w przypadku najcięższych przestępstw, mogłoby stanowić duże zagrożenie dla bezpieczeństwa innych uczestników postępowania. Konieczność zapewnienia bezpieczeństwa innym uczestnikom procesu stanowi zaś jedną z przesłanek szczególnych stosowania tymczasowego aresztowania, wymienioną w art. 258 § 3 k.p.k., powiązaną

---

⁴⁴ Postanowienie SO w Częstochowie z 4.10.2019 r., VII Kz 497/19, LEX nr 2732319.

⁴⁵ Postanowienie SN z 28.10.2008 r., WK 18/08, OSNwSK 2008/1/2149, LEX nr 549323.

⁴⁶ *Ibidem*.

z przesłanką dotyczącą surowości kary z art. 258 § 2 k.p.k.⁴⁷ Konieczność zapewnienia ochrony innych uczestników postępowania, w szczególności pokrzywdzonego, wymaga tego, aby wykluczyć automatyzm nieuwzględniania wniosku o tymczasowe aresztowanie w postępowaniu przygotowawczym po upływie terminu z art. 248 § 2 k.p.k. Tymczasowe aresztowanie pełni bowiem również pozaprocesową funkcję prewencji szczególnej, co uzasadnia się tym, że organy procesowe nie mogą być bierne w obliczu rzeczywistego zagrożenia popełnienia nowego ciężkiego przestępstwa⁴⁸. Podstawa ta pozostaje przy tym zgodna z europejską Konwencją, która w art. 5 ust. 1 lit. c dopuszcza również stosowanie tymczasowego aresztowania w celu zapobieżenia popełnienia nowego przestępstwa, przy czym art. 258 § 3 k.p.k. ogranicza katalog potencjalnych przestępstw przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu⁴⁹.

5. Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania wskazać należy, że wynikający z art. 41 ust. 3 Konstytucji i art. 248 § 2 k.p.k. termin 24 godzin przewidziany dla sądu, liczony od momentu wpłynięcia wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, ma charakter gwarancyjny i jest nieprzekraczalny, ale w tym znaczeniu, że po jego upływie nie jest dopuszczalne dalsze przetrzymywanie podejrzanego, jeśli nie przedstawiono mu postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. W takiej sytuacji konieczne jest wydanie postanowienia o jego zwolnieniu. Nie oznacza to jednak *per se* niedopuszczalności dalszego rozpoznania wniosku o tymczasowe aresztowanie, a w konsekwencji jego następczego zastosowania w tym samym postępowaniu w stosunku do osoby pozostającej już na wolności. Rozstrzygnięcie takie wynika w pierwszym rzędzie z gramatycznej konstrukcji przepisów zarówno Konstytucji, jak i kodeksu postępowania karnego, które stanowią jedynie o tym, że po upływie 24 godzin od przekazania do sądu zatrzymanego należy zwolnić, jeśli nie zostanie mu przedstawione w tym

---

⁴⁷ J. Kluza, *O potrzebie istnienia surowości kary jako samoistnej przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania. Rozważania i wnioski na tle wykładni art. 258 § 2 k.p.k.*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2020, nr 4, s. 269.

⁴⁸ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 572, 577-578.

⁴⁹ J. Izydorczyk, *Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania (na przykładzie sądów Polskiej centralnej)*, Łódź 2002, s. 27.

czasie postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. Przepisy te nie stanowią zaś o tym, że w ciągu 24 godzin sąd musi merytorycznie się wypowiedzieć w przedmiocie wniosku, zaś brak merytorycznej decyzji równoznaczny byłby z nieuwzględnieniem wniosku. Wywiedzenie takiego wniosku na podstawie brzmienia tych przepisów jest nieuzasadnione. Stanowisko takie nie znajduje również uzasadnienia w art. 5 ust. 3 EKPC ani art. 9 ust. 3 MPPOiP, które przewidując sądową kontrolę pozbawienia wolności nie określają precyzyjnie terminu, w jakim ona musi nastąpić. Po wtóre, sprzeciwia się temu wykładnia systemowa przepisów kodeksu postępowania karnego. W przypadku bowiem, gdy wniosek o tymczasowe aresztowanie nie jest połączony z zatrzymaniem podejrzanego, sąd w celu jego rozpoznania nie jest ograniczony terminem 24 godzinnym, choć ma uczynić to niezwłocznie, co wynika jednak z przepisów regulaminu urzędowania sądów powszechnych. Na gruncie przedłużania trwania izolacyjnego środka zapobiegawczego wyrażane jest ponadto, powszechnie aprobowane stanowisko, że upływ dotychczasowego terminu, oznaczający konieczność zwolnienia podejrzanego, nie jest przeszkodą dla rozpoznania wniosku o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania. Rozróżnienie skutków upływu terminów z art. 248 § 2 i art. 263 § 2 i 3 k.p.k., choć ich charakter jest różny, jest nieuzasadnione, gdyż w gruncie rzeczy powodują takie same skutki, a mianowicie konieczność zwolnienia podejrzanego, nie uniemożliwiając jednak merytorycznego rozpoznania wniosku po ich upływie.

Na koniec trzeba dodać, że nie ma wyroku Trybunału Konstytucyjnego, który podważałby zaprezentowane w artykule stanowisko i stwierdzałby niekonstytucyjność art. 248 § 2 k.p.k. w zakresie, w jakim umożliwia rozpoznanie wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania po upływie wskazanego w tym przepisie terminu.

Zaprezentowane w artykule stanowisko znajduje również uzasadnienie w praktyce – przyjęcie odmiennego stanowiska mogłoby bowiem rodzić dwójakiego rodzaju konsekwencje: automatyzm w stosowaniu tymczasowego aresztowania, w obawie przed upływem okresu 24 godzin przewidzianych dla sądu, w szczególności w sprawach złożonych, albo znaczące przedłużenie postępowania o zastosowanie tymczasowego aresztowania, co wynikałoby z konieczności złożenia nowego wniosku o tymczasowy areszt.

Bibliografia

Literatura

Dąbkiewicz K., *Tymczasowe aresztowanie*, Warszawa 2012.

Dudka K., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020.

Eichstaedt K., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. D. Świecki, Warszawa 2020.

Florczak-Wątor M., w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2020.

Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2016.

Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014.

Hofmański P., Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.

Hofmański P., Zabłocki S., *Pozbawienie wolności w toku procesu karnego. Wybrane aspekty konstytucyjne i prawnomiędzynarodowe*, w: *Rzetelny Proces Karny. Księga Jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.

Izydorzyc J., *Glosa do uchwały SN z dnia 24 listopada 2010 r., I KZP 20/10*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2011, nr 6.

Izydorzyc J., *Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania (na przykładzie sądów Polski centralnej)*, Łódź 2002.

Kardas P., *Upływ określonego w art. 41 ust. 3 Konstytucji i w art. 248 § 2 k.p.k. 24-godzinnego terminu a możliwość wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2008, nr 1.

Kluz J., *O potrzebie istnienia surowości kary jako samoistnej przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania. Rozważania i wnioski na tle wykładni art. 258 § 2 k.p.k.*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2020, nr 4.

Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010.

Nowicki M.A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017.

Skorupka J., *Komentarz do art. 248*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.

Skorupka J., w: *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.

Skwarczyński H., w: *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-424*, red. D. Drajewicz, Warszawa 2020.

Stefański R.A., S. Zabłocki, w: *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, red. R. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2019.

Stefański R.A., *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 10.

Wiliński P., Karlik P., w: *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, red. L. Bosek, M. Safjan, Warszawa 2016.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 44, poz. 267).

Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 227).

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz. U. Nr 33, poz. 232).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.).

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.).

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 534, ze zm.)

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1928 r. Nr 33, poz. 313).

Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928 r. (Dz. U. z 1950 r. Nr 40, poz. 364).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1141).

Orzecznictwo

Wyrok TK z 23.03.1999 r., K 2/98, OTK ZU 1999, nr 3, poz. 38, LEX nr 36396.

Wyrok ETPC z 29.11.1988 r., nr 11209/84, <https://hudoc.echr.coe.int> (dostęp: 2.09.2021).

Uchwała SN z 24.11.2010 r., I KZP 20/10, OSNKW 2010/11/94, LEX nr 612392.

Uchwała SN z 25.05.2018 r., SNO 21/18, LEX nr 2549327.

Wyrok SN z 8.03.2018 r., SNO 2/18, LEX nr 2511519.

Postanowienie SN z 28.10.2008 r., WK 18/08, OSNwSK 2008/1/2149, LEX nr 549323.

Postanowienie SO w Częstochowie z 4.10.2019 r., VII Kz 497/19, LEX nr 2732319.

INFORMACJA DLA AUTORÓW

Publikacja w czasopiśmie „Probacja” wymaga spełnienia przez Autorów wymogów formalnych, merytorycznych i technicznych.

Autor winien złożyć oświadczenie o oryginalności tekstu oraz o tym, że tekst nie był wcześniej publikowany w żadnym wydawnictwie – druk do pobrania znajduje się na stronie „Probacji”: www.probacja.com w zakładce „Dla Autorów”.

Redakcja przyjmuje materiały autorskie w wersji elektronicznej (plik doc lub docx).

Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów i zastrzega sobie prawo dokonywania formalnych zmian i niezbędnych skrótów.

Materiały należy składać korzystając z systemu redakcyjnego ICI Publishers Panel na stronie „Probacji”: www.probacja.com w zakładce „Złóż Manuskrypt” lub przesłać na adres e-mail: joanna.strzalkowska@ms.gov.pl

1. Wymogi merytoryczne

Przesłane teksty winny zawierać analizę tematyki dotychczas w literaturze nieopracowanej.

Każdy przesłany do redakcji tekst winien zaczynać się od sprecyzowania przedmiotu analizy, wyjaśnienia dlaczego zdaniem autora wybrana tematyka jest ważna z punktu widzenia określonej dziedziny wiedzy, wskazania stawianych przez autora tez badawczych, a kończyć czytelnymi konkluzjami wynikającymi z przeprowadzonego wnioskowania.

2. Wymogi techniczne tekstów

Objętość tekstu dla artykułu: maks. 25 stron znormalizowanego tekstu (włączając bibliografię, rysunki, tabele i wykresy), a dla pozostałych opracowań: 10 stron.

Edytor tekstu: Word, preferowana czcionka Times New Roman 11 punktów, interlinia 1,5 (dla przypisów dolnych 9). Tekst powinien być wyjustowany, śródtytuły numerowane, należy unikać pogrubienia i podkreślenia. Do cytatów należy stosować cudzysłów.

Należy dołączyć: słowa kluczowe (do 8 słów) oraz streszczenie (do 500 znaków) w języku polskim i angielskim oraz ułożoną w porządku alfabetycznym bibliografię.

Autor powinien dostarczyć materiał ilustracyjny (zdjęcia, wykresy, tabele) dodatkowo w formie osobnych plików graficznych.

3. Sporządzanie przypisów

Pierwszy przypis w artykule powinien być afiliacją autora (autorów): posiadane tytuły naukowe, nazwa instytucji zatrudniającej i adres e-mail, ORCID:, np.:

dr Jan Kowalski, Katedra Prawa Karnego Wykonawczego, Uniwersytet Warszawski, adres do korespondencji, e-mail: mail@mail.pl, ORCID: ...

Zwroty obcojęzyczne oraz tytuły cytowanych prac zaznacza się kursywą.

Dłuższe cytaty są niedopuszczalne, chyba że ich zastosowanie jest uzasadnione i celowe, przykładowo przez przeprowadzenie dokładnej analizy zacytowanego fragmentu.

Przypisy powinny zostać umieszczone na dole strony przy wykorzystaniu funkcji automatycznego numerowania. Należy unikać rozbudowanych fragmentów tekstów w przypisach oraz zamieszczania w przypisach dłuższych cytatów.

W tekście głównym stosowane są powszechnie przyjęte skrótowce, także na oznaczenie aktów prawnych (k.k., k.p.k.), a w przypisie pełna nazwa aktu normatywnego, data jego wydania oraz adres publikacyjny.

Formalny kształt przypisów:

Książki

inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł kursywą, miejsce i rok wydania, strona:

B. Stańdo-Kawecka, *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*, Warszawa 2007, s. 100.

Dzieła z jednolitym współautorstwem

inicjały imion i nazwiska autorów, tytuł kursywą, miejsce i rok wydania, strona:

J. Giezek, *O funkcjach urojenia okoliczności wyłączających bezprawność. Wybrane zagadnienia teoretycznoprawne*, w: *Nowa kodyfikacja prawa karnego. Tom XLIII, Księga Jubileuszowa Profesora Tomasza Kaczmarka*, J. Giezek, D. Gruszecka, T. Kalisz, Warszawa 2017, s. 100.

Prace w dziełach zbiorowych

inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pracy kursywą, „w:” bez nawiasów, tytuł dzieła kursywą, skrót „red.” bez nawiasów, inicjał imienia i nazwisko redaktora/redaktorów, miejsce i rok wydania, strona:

P.D. Zakrzewski, *Kara łączna a prawo karne intertemporalne. Analiza problematyki na tle pojęcia czynu*, w: *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2013, s. 100.

Komentarze w wydaniach papierowych

inicjał imienia i nazwisko autora, „w:” bez nawiasów, pełny tytuł komentarza kursywą, skrót „red.” bez nawiasów, inicjał imienia i nazwisko redaktora/redaktorów, miejsce i rok wydania, strona:

S. Tarapata, A. Zoll, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 53–116 (cz. 2)*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 180.

Komentarze w wydaniach cyfrowych

inicjał imienia i nazwisko autora, komentarz do art. ... „w:” bez nawiasów, pełny tytuł komentarza kursywą, skrót „red.” bez nawiasów, inicjał imienia i nazwisko redaktora/redaktorów, miejsce i rok wydania, numer tezy:

Akty normatywne

dokładny tytuł aktu normatywnego i publikator:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600, ze zm.) dalej: k.k.

Orzecznictwo

rodzaj orzeczenia, nazwa organu (ewentualnie skrót), data wydania (miesiąc cyframi arabskimi), sygnatura (bez dopisku „sygn. akt”), miejsce publikacji:

Wyrok Sądu Najwyższego z 8.02.2017 r., III KK 226/16, LEX nr 2224610.

Materiały legislacyjne

pełny tytuł projektu aktu prawnego, nr druku sejmowego, nr kadencji Sejmu; dodatkowo można podać datę projektu (dzień, miesiąc, rok) oraz adres, pod którym projekt został udostępniony w Internecie (analogicznie do stron internetowych):

projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych, druk nr 2393, Sejm VII kadencji.

Źródła internetowe

inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł kursywą, adres www, data dostępu:

B. Stańdo-Kawecka, *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*, <https://books.google.pl/books?id=dl6kYKgrjNIC&pg=PA15&dq=psychologiczne+uwarunkowania+kompetencji+spo%C5%82ecznych&hl=pl&sa=X&ved=0ahUKEwiHuMDzleDPAhXK2SwKHQm-CDkwQ6AEIIDAB#v=onepage&q&f=false> (dostęp: 07.12.2010).

Sposób powtórnego cytowania

W razie powtórnego cytowania literatury w przypisach należy stosować skrót *ibidem*, *op. cit.* a w razie powtórzenia cytowania tego samego autora, którego cytujemy więcej niż jedną pracę należy tytuł opracowania skrócić i użyć ..., s. 100.

Powtórne cytowanie książki albo artykułu w czasopiśmie

P. Zakrzewski, *O sposobach normowania...*, s. 100.

Powtórne cytowanie komentarzy w wydaniach papierowych

S. Tarapata, A. Zoll, *op. cit.*, s. 180.

Powtórne cytowanie komentarzy w wydaniach elektronicznych

S. Lelental, *Komentarz do art. 156 k.k.w....*, Legalis teza nr II.1.

Powtórne cytowanie orzeczeń

Wyrok Sądu Najwyższego z 8.02.2017 r., III KK 226/16.

4. Bibliografia opracowania

Do każdego artykułu i glosy należy załączyć – w osobnym pliku – bibliografię cytowanych prac, ułożoną w kolejności alfabetycznej według nazwisk autorów.

Bibliografia

Literatura

Balandynowicz A., *Pejoratywne aspekty systemu izolacyjno-dyscyplinarnego*, w: *Izolacja penitencjarna z perspektywy pejoratywnej i melioratywnej*, red. M. Snopek, Toruń 2012.

Janus-Dębska A., *Praca na cele społeczne jako szansa jednostki na uniknięcie psychospołecznych skutków izolacji więziennej*, „Probacja” 2018, nr 4.

Akty prawne

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz. 523, ze zm.).

Źródła internetowe

<https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>.

INFORMATION FOR AUTHORS

Publication in the journal “Probacja” requires the Authors to meet formal, substantive and technical requirements.

The author should make a statement about the originality of the text and that the text has not been previously published in any publishing house – the printable download of the statement can be found on the website of “Probacja”: www.probacja.com in the “For Authors” tab.

The editorial office accepts original materials in electronic version (file. doc or docx).

The editorial office does not return the received materials and reserves the right to make formal changes and necessary abridgements.

Materials should be submitted using the ICI Publishers Panel editorial system on “Probacja” website: www.probacja.com in the “Submit Manuscript” tab or sent to the e-mail address: joanna.strzalkowska@ms.gov.pl

1. Substantive requirements

Submitted texts should contain an analysis of the theme that has not been elaborated in literature hitherto.

Each text sent to the editorial office should start with clarifying the subject of the analysis, explaining why, in the author’s opinion, the selected topic is important from the point of view of a specific field of knowledge, indicating the research theses posed by the author, and it should end with clear conclusions resulting from the inference.

2. Substantive requirements

Text volume for an article: max. 25 pages of normalized text (including bibliography, drawings, tables and graphs), for other elaborations: 10 pages.

Text editor: MS Word, preferably Times New Roman 11 point font, 1.5 spacing (for footnotes: 9 point font). Text should be justified, with numbered headings, bold and underline should be avoided. Quotation marks should be used for quotations.

Please include: keywords (up to 8 words) and summary (up to 500 characters) in Polish and English, as well as a bibliography in alphabetical order.

The author should provide illustrative material (photos, charts, tables) as separate graphic files.

3. Requirements for footnotes:

The first footnote in the article should be the affiliation of the author (authors): academic titles, employing institution, e-mail address, ORCID:, e.g.:

dr Jan Kowalski, Katedra Prawa Karnego Wykonawczego, Uniwersytet Warszawski, mail@mail.pl author for correspondence, e-mail: mail@mail.pl, ORCID: ...

Foreign language expressions and titles of cited works are to be marked with italics.

Longer quotations will not be accepted, unless their use is justified and purposeful, e.g. due to the precise analysis of the fragment cited.

Footnotes shall be placed at the bottom of the page, with the use of the automatic numbering function. It should be avoided to use complex passages of text in footnotes as well as to include longer quotations.

In the main text, common acronyms are widely accepted, also to mention legal acts (k.k. for criminal code, k.p.k. for the code of criminal procedure) and in the footnote that directs to the full name of the legal act, publishing date and the source of publication.

Footnote form:

Books

initial of the first name and full last name of the author, title in italics, place and year of publishing, page:

B. Stańdo-Kawecka, *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*, Warszawa 2007, s. 100.

Works with uniform co-authorship

initials of the first names and full last names of the authors, title of the work in italics, “w:” (in), title of the book in italics, place and year of publishing, page:

S. Tarapata, P. Zakrzewski, *O funkcjach urojenia okoliczności wyłączających bezprawność. Wybrane zagadnienia teoretycznoprawne*, w: *Nowa kodyfikacja prawa karnego. Tom XLIII, Księga Jubileuszowa Profesora Tomasza Kaczmarka*, red. J. Giezek, D. Gruszecka, T. Kalisz, Warszawa 2017, s. 100.

Works in collective volumes

initial of the first name and full last name of the author, title of the work in italics, “w:” (in), title of the book in italics, abbreviation “red.” (edited by), initial of the first name and full last name of the editor/editors, place and year of publishing, page:

P.D. Zakrzewski, *Kara łączna a prawo karne intertemporalne. Analiza problematyki na tle pojęcia czynu*, w: *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2013, s. 100.

Comments in paper editions

initial of the first name and full last name of the author, “w:” (in), full title of the comment in italics, abbreviation “red.” (edited by), initial of the first name and full last name of the editor/editors, place and year of publishing, page:

S. Tarapata, A. Zoll, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 53-116 (cz. 2)*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 180.

Comments in digital editions

initial of the first name and full last name of the author, “Komentarz do art.” (comment to Art.), title of the provision of law in italics, “w:” (in),

---

full title of the comment in italics, abbreviation “red.” (edited by), initial of the first name and full last name of the editor/editors, place and year of publishing, number of thesis:

S. Tarapata, A. Zoll, *Komentarz do art. 101*, w: *Kodeks Karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 53-116 (cz. 2)*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, LEX teza nr 5.

S. Lelental, *Komentarz do art. 156 k.k.*, w: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. S. Lelental, Warszawa 2020, Legalis teza nr II.1.

Criminal Law System

initial of the first name and full last name of the author, title of the chapter in italics, “w:” (in), title, subtitle and volume of the System in italics, abbreviation “red.” (edited by), initial of the first name and full last name of the editor/editors, place and year of publishing, page:

J. Majewski, *Rozdział IV. Zbieg przepisów ustawy. Zagadnienia węzłowe*, w: *System Prawa Karnego. Tom 3. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, red. R. Dębski, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 1100.

An article in a journal

initial of the first name and full last name of the author, title in italics, title of the journal (full name), number or volume / year (please pay attention to the numbering used in the particular journal), page:

P. Zakrzewski, *O sposobach normowania i dekodowania treści zamiaru w perspektywie tzw. znamion normatywnych oraz okoliczności wyłączających bezprawność*, „Acta Iuris Stetinensis” 2018, nr 1, s. 100.

A gloss in a journal

initial of the first name and full last name of the author, indication of the judgment to which the gloss refers [with the use of acronyms SO (District Court), SA (Court of Appeal), SN (Supreme Court), etc., month should be written in roman numerals, according to the example provided

below] title of the journal in quotation marks (always in full name), year, number/book/volume, page:

S. Tarapata, P. Zakrzewski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 28 kwietnia 2015 r.*, I KZP 3/2016, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2017, nr 2, s. 100.

Normative acts

The exact title of the normative act and the publication source:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. 2018, poz. 1600) hereinafter: k.k.

Judgments of courts

type of the judgment, name of the judicial authority (may be abbreviated), date of publishing (month in roman numerals), signature [without the insertion “sygn. akt” (Act signature)], place of publishing:

Wyrok Sądu Najwyższego z 8.02.2017 r., III KK 226/16, LEX nr 2224610.

Legislative materials

full title of the draft of the legal act, the ordinal number of Sejm printing, the ordinal number of term of office of the Sejm; in addition date of the draft may be provided (day, month, year) as well as the address, where the draft has been published on the Internet (similarly as in case of websites):

projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych, druk nr 2393, Sejm VII kadencji.

Internet sources

initial of the first name and full last name of the author, title in italics, website address, access date:

B. Stańdo-Kawecka, *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*, <https://books.google.pl/books?id=dl6kYKgrjNIC&pg=PA15&dq=psychologiczne+uwarunkowania+kompetencji+spo%C5%82ecznych&hl=pl&sa=X&ved=0ahUKEwiHuMDzleDPAhXK2SwKHQmCDkwQ6AEIIDAB#v=onepage&q&f=false> (dostęp: 07.12.2010).

The method of re-quoting

In case of repeated quotations from pieces of literature, one should use abbreviations as: *ibidem*, *op. cit.*, while in case of an author, whose more than one work is cited, the title of the elaboration should be abbreviated with the use of an ellipsis. In case of judgments and normative acts, full description should be provided every time.

The method of re-quoting for books or articles

P. Zakrzewski, *O sposobach normowania...*, s. 100.

The method of re-quoting for comments in paper editions

S. Tarapata, A. Zoll, *op. cit.*, s. 180.

The method of re-quoting for comments in digital editions

S. Lelental, *Komentarz do art. 156 k.k.w...*, Legalis teza nr II.1.

The method of re-quoting for judgments of courts

Wyrok Sądu Najwyższego z 8.02.2017 r., III KK 226/16, LEX nr 2224610.

4. Bibliography of the work

For each article and gloss, please attach a bibliography of the cited works, arranged in alphabetical order according to the names of the authors.

Bibliography

Literature

Bałandynowicz A., *Pejoratywne aspekty systemu izolacyjno-dyscyplinarnego*, w: *Izolacja penitencjarna z perspektywy pejoratywnej i melioratywnej*, red. M. Snopek, Toruń 2012.

Janus-Dębska A., *Praca na cele społeczne jako szansa jednostki na uniknięcie psychospołecznych skutków izolacji więziennej*, „Probacja” 2018, nr 4.

Legal acts

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz. 523, ze zm.).

Internet sources

<https://sw.gov.pl/strona/statystka-roczna>.

PROCES RECENZJI

Autor przekazuje artykuł redakcji Kwartalnika drogą elektroniczną i jest informowany o fakcie poddania artykułu procedurze recenzji.

Na wstępie artykuł poddawany jest ocenie formalnej z uwzględnieniem takich elementów, jak: tytuł artykułu w j. polskim oraz angielskim, streszczenie w j. polskim, streszczenie w j. angielskim, słowa kluczowe w j. polskim, słowa kluczowe w j. angielskim.

Następnie artykuł kierowany jest do recenzji.

Skład Zespołu Recenzentów zamieszczany jest w każdym drukowanym numerze kwartalnika oraz na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości w zakładce Probacja i na stronie internetowej www.probacja.com

Zespół Recenzentów zrzesza pracowników nauki posiadających co najmniej stopień naukowy doktora. Respektowana jest zasada, że recenzent nie może pochodzić z ośrodka naukowego, reprezentowanego przez autora artykułu i nie jest członkiem Rady Naukowej Czasopisma.

Redakcja przydziela dwóch recenzentów dla każdego artykułu. Respektowana jest zasada, że autor i recenzenci nie znają swoich tożsamości (*double-blind review proces*).

Każda recenzja sporządzana jest pisemnie na „druku recenzji”, zawierającym ocenę artykułu oraz wnioski recenzenta w sprawie dopuszczenia, warunkowego dopuszczenia lub niedopuszczenia artykułu do druku w Kwartalniku.

W procesie recenzji brane są pod uwagę takie kryteria, jak:

- tematyka artykułu w kontekście profilu Kwartalnika,
- poziom naukowy artykułu.

Praca musi być oryginalna, odkrywcza, napisana językiem komunikatywnym i precyzyjnym, wywody i wnioski winny być udokumentowane i osadzone w paradygmacie metodologii empirycznej i teoretycznej.

Jeśli artykuł nie spełnia wymienionych kryteriów, redakcja może zrezygnować z jego publikacji.

Autor otrzymuje drogą mailową informację o wynikach recenzji oraz „wypis” z recenzji, tj. fragmenty, które są istotne z punktu widzenia wprowadzenia niezbędnych korekt do tekstu oraz dalszego rozwoju naukowego autora.

W przypadku uzyskania jednej recenzji pozytywnej i jednej negatywnej, redakcja kieruje artykuł do trzeciego recenzenta.

Autor zobowiązany jest do pisemnego sformułowania „Odpowiedzi na recenzję”, w której określa czy i w jakim zakresie dostosował się do uwag recenzenta lub przedstawia argumenty ich nieuwzględnienia.

REVIEW PROCESS

The author submits the article to the Quarterly Editorial Office electronically and is informed about the fact that the article is subjected to the review procedure.

Initially, the article is subjected to formal assessment, including such elements as: title of the article in Polish and English, abstract in Polish, abstract in English, keywords in Polish, keywords in English.

Later, the article is forwarded for review.

The names of the members of the Team of Reviewers are included in each printed issue of the quarterly and on the website of the Ministry of Justice in the Probacja tab as well as on the website www.probacja.com.

The Team of Reviewers consists of researchers with at least a doctoral degree. The principle that the reviewer cannot come from a scientific centre represented by the author of the article and is not a member of the Journal's Scientific Council is respected.

The editorial team assigns two reviewers for each article. The principle that the author and reviewers do not know their identities (double-blind review process) is respected.

Each review is made in writing on the "review print", containing the review of the article and the reviewer's request for admission, conditional admission or non-admission of the article for printing in the Quarterly.

In the review process, the following criteria are being considered:

- the subject of the article in the context of the Quarterly's profile,
- the scientific level of the article.

The work must be original, revealing, written in a communicative and precise language, arguments and conclusions should be documented and embedded in the paradigm of empirical and theoretical methodology.

If the article does not meet the above-mentioned criteria, the Editorial Board may opt out of its publication.

The author receives an email including information on the results of the review and an "extract" from the review, i.e. fragments that are relevant from the point of view of making necessary corrections to the text and the further scientific development of the author.

In the case of obtaining one positive and one negative review, the Editorial Board directs the article to the third reviewer.

The author is obliged to write the “Response to a review” in which the author determines whether and to what extent the remarks of the reviewer have been included or presents arguments for not including them.

I. Praktyka kuratorska (kuratela dla dorosłych) i wykonanie orzeczeń w sprawach karnych:

2020 r.

1. „Przygotowanie do zwolnienia z zakładu karnego na podstawie art. 164 kodeksu karnego wykonawczego. stan realizacji i potrzeby rozwiązań systemowych”, W. Kuźmicki, Nr 1/2020.
2. „Podstawy zakończenia odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności”, J. Tekliński, Nr 2/2020.
3. „Efektywność wykonywania kar wolnościowych charakteru probacyjnego w zróżnicowanych grupach ryzyka przestępczości powrotnej osób dozorowanych”, A. Węgliński, Nr 3/2020.
4. „Odpowiednie stosowanie przepisów o dozorze i kuratorze w kodeksie karnym wykonawczym (art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w.)”, K. Stasiak, Nr 3/2020.

2019 r.

1. „Zastosowanie metody zarządzania ryzykiem zachowań przemocowych w metodyce wykonania dozorów kuratorskich”, A. Węgliński, Nr 3/2019.

2017 r.

1. „Praca na cele społeczne jako szansa jednostki na uniknięcie psychospołecznych skutków izolacji więziennej”, A. Janus-Dębska, Nr 4/2017.

2016 r.

1. „Rola kuratora sądowego w działaniach pomocowych na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu skazanych warunkowo przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych i aresztów śledczych”, E. Żytyńska-Chwast, Nr 1/2016.
2. „Readaptacja osób skazanych objętych działaniami w trybie art. 164 § 1 kodeksu karnego wykonawczego. Program eksperymentalny realizowany w okręgu olsztyńskim. Prawo w praktyce”, H. Winkel, Nr 2/2016.

3. „Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych i różnice w sposobie sprawowania dozoru przez kuratorów zawodowych i społecznych wobec podopiecznych zakwalifikowanych do podstawowej grupy ryzyka B”, M. Osińska, Nr 3/2016.
4. „Kilka uwag o nawiązce orzekanej w ramach warunkowego umorzenia postępowania karnego”, M. Tomkiewicz, Nr 4/2016.
5. „Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę orzekany w ramach środków związanych z poddaniem sprawcy próbie na podstawie kodeksu karnego”, M. Olszewska, Nr 4/2016.

2015 r.

1. „O potrzebie i sposobach rozszerzania bazy dla wykonywania pracy społecznie użytecznej po nowelizacji kodeksu karnego”, K. A. Politowicz, Nr 4/2015.
2. „Współpraca kuratorów sądowych z osobami organizującymi i nadzorującymi prace skazanych w ramach kary ograniczenia wolności w świetle badań własnych”, A. Janus-Dębska, Nr 3/2015.
3. „Środki związane z poddaniem sprawcy próbie w kontekście uzasadnienia wyroku trybunału konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2013 r. SK 9/10”, T. Pudo, Nr 1/2015.

2014 r.

1. „Wykluczenie kredytowe podopiecznych kuratora sądowego”, D. Kret, A. Cywiński, Nr 4/2014.
2. „Wybrane aspekty pracy kuratora sądowego z podopiecznym uzależnionym od alkoholu Wybrane aspekty pracy kuratora sądowego z podopiecznym uzależnionym od alkoholu”, J. Krupa, Nr 4/2014.
3. „Wszczęcie postępowania w sprawie o udzielenie skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego”, R. Pelewicz, Nr 3/2014.
4. „Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności”, A. Janus-Dębska, Nr 3/2014.
5. „Instytucja odroczonego warunkowego zwolnienia (art. 164 § 2 k.k.w.) w procesie społecznej readaptacji skazanych”, A. Kwieciński, Nr 1/2014.
6. „Zatarcie skazania w przypadku śmierci beneficjenta nawiązki”, K. A. Politowicz, Nr 1/2014.

7. „Rola kuratora sądowego w relacji z dozorowanymi – sprawcami przestępstw”, A. Chmielewska, Nr 1/2014.
8. „Możliwości zobowiązania skazanego do podjęcia leczenia odwykowego, terapeutycznego, oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Metody prowadzenia terapii, programów korekcyjno-edukacyjnych, profilaktycznych, O. Kaśowska, Nr 1/2014.

2013 r.

1. „Praca na rzecz społeczności lokalnej w wybranych krajach europejskich”, A. Janus-Dębska, Nr 4/2013.
2. „Czynności sądowego kuratora zawodowego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego”, R. Pelewicz, Nr 3/2013.
3. „Uwarunkowania – przesłanki i przeszkody – związane z wnioskowaniem o zwolnienie od dozoru kuratora”, P. Wesołowski, Nr 3/2013.
4. „Uwagi na tle wymiaru i wykonywania kary ograniczenia wolności”, K. Politowicz, Nr 2/2013.
5. „Kilka uwag w kwestii art. 173 § 3 i 4 K.K.w.”, K. Dąbkiewicz, Nr 1/2013.

2012 r.

1. „Decyzja kuratora w postępowaniu karnym wykonawczym”, K. Postulski, Nr 2/2012.
2. „Zaskarżalność postanowień i decyzji podejmowanych w postępowaniu wykonawczym”, K. Dąbkiewicz, Nr 2/2012.
3. „Nowa podstawa ograniczenia wolności skazanych– uwagi na tle zmian w art. 169 § 3 k.k.w.”, P. Kaczmarek, K. A. Politowicz, Nr 2/2012.
4. „Sądowy kurator zawodowy w świetle nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego”, R. Skręt, S. Stasiorowski, Nr 2/2012.
5. „Postępowanie incydentalne w trybie art. 13 § 1 k.k.w. jako postępowanie „w sprawie”, K. A. Politowicz, Nr 2/2012.
6. „Problematyka nawiązki jako środka towarzyszącego warunkowemu umorzeniu postępowania karnego”, P. Gensikowski, Nr 1/2012.

2011 r.

1. „Środki probacyjne mające na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie”, R. A. Stefański, Nr 1/2011.

2. „Kara łączna z warunkowym zawieszeniem wykonania kary”, A. Rybak-Starczak, Nr 1/2011.
3. „Możliwość nadania klauzuli wykonalności orzeczeniu zobowiązującemu do naprawienia szkody wydanemu w trybie art. 72 § 2 k.k. – uwagi na tle rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego”, T. Huminiak, Nr 1/2011.
4. „Próba charakterystyki świadczeń płatniczych na cele społeczne. Dochodzenie świadczenia pieniężnego oraz nawiązki”, K. A. Politowicz, Nr 3/2011.
5. „Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności”, K. Postulski, Nr 3/2011.

2010 r.

1. „Udział sądowego kuratora dla dorosłych w postępowaniu przed sądem”, K. Postulski, Nr 1/2010.
2. „Uwagi o obligatoryjnym zarządzeniu wykonania kary w trybie art. 75 § 1 k.k.”, G. Łabuda, Nr 2/2010.
3. „Wykonywanie orzeczeń o warunkowym zawieszeniu wykonania kary (postępowanie przed sądem)” K. Postulski, Nr 3-4/2010.

2009 r.

1. „Zakaz prowadzenia pojazdów jako środek probacyjny”, R. A. Stefański, Nr 2/2009.
2. „Egzekwowanie obowiązków probacyjnych z art. 72 § 1 i 2 k.k. w postępowaniu przygotowawczym i sądowym”, R. Kaczor, Nr 2/2009.
3. „Dozór elektroniczny – zarys problematyki”, W. Kotowski, Nr 2/2009.
4. „Świadczenie pieniężne jako środek probacyjny”, R. A. Stefański, Nr 3-4/2009.
5. „Obowiązek składania sądowi okresowych sprawozdań z przebiegu dozoru przez kuratora”, K. Stępień, Nr 3-4/2009.
6. „Przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego przez kuratora sądowego”, W. Liszke, Nr 3-4/2009.

II. Orzecznictwo (sprawy karne):

2020 r.

1. „Skazania za przestępstwo fałszywych zeznań w świetle orzecznictwa sądowego”, I. Urbaniak-Mastalerz, Nr 2/2020.

2019 r.

1. „Kradzież tożsamości jako efekt naruszenia ochrony danych osobowych w świetle rodo, ustaw karnych oraz innych regulacji prawnych w dobie rosnącej cyberprzestępczości”, E. Ryter, Nr 4/2019.
2. „Stosowanie art. 240 k.k. w przypadku przestępstwa przeciwko małoletnim”, P. Maślowska, Nr 4/2019.

2015 r.

1. „Środki probacyjne w Kodeksie karnym skarbowym po nowelizacji Kodeksu karnego”, S. Kowalski, Nr 3/2015.
2. „Warunkowe zawieszenie wykonania kary – uwagi na tle obowiązującej regulacji, praktyki orzeczniczej sądów polskich oraz nowelizacji Kodeksu karnego (z mocą obowiązującą od 1.07.2015 r.)”, K. Witkowska-Rozpara, Nr 2/2015.

2014 r.

1. „Problemy prewencji indywidualnej w polskiej praktyce karania nietrzeźwych kierowców”, K. Mycka, T. Kozłowski, Nr 4/2014.
2. „Wymierzenie dwóch lub więcej kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno, jako przesłanka odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego”, T. Pudo, Nr 1/2014.
3. „Pojęcie przemocy na gruncie Ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie a przestępstwo z art. 207 § 1 k.k.”, D. Reszpondek-Marcisz, Nr 1/2014.

2011 r.

1. „Kara łączna z warunkowym zawieszeniem wykonania kary”, A. Rybak-Starczak, Nr 2/2011.
2. „Możliwość nadania klauzuli wykonalności orzeczeniu zobowiązującemu do naprawienia szkody wydanemu w trybie art. 72 § 2 k.k. – uwagi na tle rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego”, T. Huminiak, Nr 2/2011.

III. Aspekty wychowawczo-resocjalizacyjne, diagnostyczne, profilaktyczne i kontrolne (kuratela dla dorosłych):

2019 r.

1. „Praca szansą skazanych na pomyślną reintegrację społeczną. postawy pracodawców wobec ekswięźniów poszukujących zatrudnienia – komunikat z badań”, B. M. Nowak, Nr 1/2019.

2018 r.

1. „Przygotowanie skazanych do życia na wolności w świetle standardów międzynarodowych”, K. Franczuk, Nr 4/2018.
2. „Wymiar osobowy w resocjalizacji skazanych”, K. Pierzchała, Nr 4/2018.

2017 r.

1. Charakterystyka osób pokrzywdzonych w sprawach z oskarżenia z art. 207 § 1 kodeksu karnego, M. Lewoc, Nr 4/2017.

2016 r.

1. „Specyfika pracy kuratora sądowego wobec skazanych przejawiających inklinacje samobójcze”, J. Krupa, Nr 1/2016.
2. „Resocjalizacja osób starszych. na przykładzie działań podejmowanych w schronisku dla bezdomnych, K. Konieczny, Nr 2/2016.
3. „Diagnostowanie sprawców przestępstw wskazaniem dla możliwości oddziaływań resocjalizacyjnych”, A. Kotlenga, Nr 3/2016.

2015 r.

1. „Personalizacja skazanych w procesie resocjalizacji”, Ks. dr Zbigniew St. Iwański, Nr 2/2015.
2. „Resocjalizacja skazanych – zarys problematyki”, R. Tadla, Nr 1/2015.

2013 r.

1. „Warunki adaptacji skazanych do życia wolnościowego”, A. Kałużny, Nr 3/2013.

2010 r.

1. „Holistyczne perspektywy pracy ze skazanymi niewykazującymi zaburzeń osobowości”, A. Jaworska, Nr 3-4/2010.

IV. Praktyka kuratorska (kuratela rodzinna) i wykonanie orzeczeń w sprawach rodzinnych i nieletnich:

2019 r.

1. „Wywiad środowiskowy kuratora sądowego w sprawach opiekuńczych w świetle badań aktowych”, P. Stolarczyk, Nr 2/2019.

2018 r.

1. „Uczestnictwo kuratora sądowego w kontaktach rodziców z dzieckiem. Wybrane zagadnienia ogólne w świetle projektu kodeksu rodzinnego”, A. Lewicka-Zelent, A. Lasota, Nr 1/2018.
2. „Emigracja zarobkowa rodziców a sposób sprawowania przez nich władzy rodzicielskiej”, A. Kalkowska, Nr 2/2018.

2016 r.

1. „Ośrodek kuratorski środkiem wychowawczym na przejawy demoralizacji i czyny karalne dzieci i młodzieży”, Ł. Kwadrans, K. Konaszewski, Nr 3/2016.

2015 r.

1. „Kontakty osoby uprawnionej z małoletnim przy udziale kuratora sądowego – analiza zagadnienia z punktu widzenia praktyka realizującego orzeczenia”, A. Samek, Nr 3/2015.

2012 r.

1. „Diagnoza aktualnej sytuacji i propozycje rozwoju ośrodków kuratorskich”, Ł. Kwadrans, Nr 3/2012.
2. „Udział kuratora sądowego w wykonywaniu orzeczeń o przymusowym odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub opiece (art. 598 6-13 K.p.c.)”, T. Jedynek, Nr 3/2012.
3. „Efektywność pracy kuratora rodzinnego”, M. Jaszczuk, Nr 3/2012.

2011 r.

1. „Niedostrzeżone obszary pracy kuratora rodzinnego w ujęciu probacji zorientowanej na rodzinę obciążoną zarządzeniami sądu rodzinnego”, M. Gawęcka, Nr 1/2011.

2010 r.

1. „Możliwości oceny oddziaływań resocjalizacyjnych prowadzonych wobec nieletnich”, J. Siemionow, Nr 2/2010.

V. Orzecznictwo (sprawy rodzinne i nieletnich):

2020 r.

1. „Znaczenie wiedzy psychologicznej i pedagogicznej dla orzecznictwa w kwestiach związanych z władzą rodzicielską”, A. Majchrowska-Kielak, Nr 1/2020.

2019 r.

1. „Art. 10 § 2 k.k. i art. 94 u.p.n. z perspektywy art. 40 ust. 3 konwencji o prawach dziecka, czyli kilka słów na temat odpowiedzialności karnej nieletnich”, K. Burdziak, Nr 2/2019.

2018 r.

1. „Ograniczenie władzy rodzicielskiej z powodu problemów wychowawczych z małoletnim w świetle badań własnych”, P. Stolarczyk, Nr 2/2018.

VI. Aspekty wychowawczo-resocjalizacyjne, diagnostyczne, profilaktyczne i kontrolne (kuratela rodzinna):

2020 r.

1. „Nieletni sprawcy czynów karalnych w praktyce diagnostycznej. kwestionariusz „sytuacja społeczno-prawna nieletniego”, W. Waśkiewicz, A. Włodarczyk-Dziadosz, K. Lewandowska, M. Bloch-Kaczka, Nr 1/2020.
2. „Style rozwiązywania konfliktów preferowane przez młodzież szkolną przystosowaną społecznie w różnym stopniu”, A. Lewicka-Zelent, A. Pytka, Nr 2/2020.

2019 r.

1. „Aktywność gangów młodzieżowych w kontekście zjawiska radykalizacji. polskie realia w świetle badań własnych”, M. Michel, Nr 1/2019.
2. „Objawy i zagrożenia nadmiernego korzystania z Internetu przez młodych ludzi. próba definicji zjawiska i raport z badań”, Ł. Kwadrans, I. Rác, Nr 2/2019.

2018 r.

1. „Profilaktyka uzależnień od narkotyków i dopalaczy w opinii uczniów szkół średnich”, M. Pychner, Nr 1/2018.

2017 r.

1. „Plany życiowe nieletnich umieszczonych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych”, K. Konaszewski, Nr 7/2017.

2016 r.

1. „Pokrzywdzony w postępowaniu w sprawach nieletnich”, M. Porwisz, Nr 1/2016.
2. „Dorastanie dziecka w rodzinie zagrożonej przemocą – refleksja na podstawie słowackich badań, publikacji, dobrych praktyk w diagnostyce i pomocy w sytuacjach kryzysowych”, Ł. Kwadrans, I. Rác, Nr 1/2016.
3. „Kryzys tożsamości w okresie późnej adolescencji – pozytywne implikacje dla oddziaływań resocjalizacyjnych i profilaktycznych”, A. Michalik, Nr 1/2016.
4. „Adolescencja a zachowania autoagresywne bezpośrednio usankcjonowane kulturowo: wzory, motywy oraz implikacje profilaktyczne”, B. Boćwińska-Kiluk, Nr 2/2016.
5. „Od normy do patologii społecznej. diagnoza egotystycznych zniekształceń poznawczych wśród młodzieży objętej oddziaływaniami resocjalizacyjnymi”, A. Chańko, E. Wołyniec, Nr 2/2016.
6. „Współpraca międzyinstytucjonalna we wsparciu rodziny w systemie rodzinnej pieczy zastępczej na przykładzie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Jaworznie”, T. Gebel, Nr 3/2016.
7. „Uzależnienie i narkotyki w opinii uczniów gimnazjum – przegląd badań”, M. Lerka, Nr 3/2016.

2015 r.

1. „Przyczyny odbierania dziecka rodzicom. Sytuacja materialna i elementy kontekstu rodzinnego”, A. Majchrowska-Kielak, Nr 4/2015.
2. „Władza rodzicielska z perspektywy pedagogicznej”, A. Cywiński, Nr 4/2015.
3. „Uzależnienie od narkotyków wśród młodzieży gimnazjalnej w świetle wybranych regulacji prawnokarnych oraz ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii”, M. Paprocki, Nr 2/2015.
4. „Nowe standardy w pracy resocjalizacyjnej z młodzieżą niedostosowaną społecznie: propozycje rozwiązań”, J. Siemionow, Nr 2/2015.

2014 r.

1. „Diagnoza nieprzystosowania społecznego nieletnich w Anglii i Walii”, M. Muskała, Nr 2/2014.

2012 r.

1. „Karać, leczyć czy wychowywać? O sposobach zwalczania patologii społecznych wśród młodzieży”, M. Konopczyński, Nr 3/2012.
2. „Motywacje samobójstw nieletnich”, B. Hołyst, Nr 3/2012.
3. „Probacja w sprawach nieletnich w perspektywie porównawczej”, J. Kuształ, Nr 3/2012.

VII. Metodyka pracy kuratora (zagadnienia dotyczące kurateli rodzinnej i kurateli dla dorosłych):

2020 r.

1. „Wielokulturowość jako wyzwanie dla polskiej kurateli sądowej”, M. Zamarlik-Mazurek, G. Fuchs, Nr 3/2020.

2019 r.

1. „Projekt badań nad dozorem kuratora sądowego wobec cudzoziemców”, M. Zamarlik-Mazurek, Nr 3/2019.

2018 r.

1. „Niedostosowanie społeczne – przegląd wybranych interwencji resocjalizacyjnych”, M. Koch-Kozioł, M. Reiter, P. Uram, Nr 3/2018.

2016 r.

1. „Kobiety – ofiary i sprawcy przemocy w związkach partnerskich”, Ł. Kwadrans, I. Rác, Nr 2/2016.
2. „Dynamizmy samoświadomości, samowychowania, samorefleksyjności i autokreacji w procesie kontroli i zmiany społecznej osób naruszających prawo”, A. Bałandynowicz, Nr 2/2016.
3. „Obcy w obcym kraju. profilaktyka i resocjalizacja w środowiskach Migranckich”, K. Sawicki, Nr 2/2016.

2015 r.

1. „Ewolucja systemów oddziaływań resocjalizacyjnych. Od instytucjonalnej izolacji w kierunku oddziaływań wolnościowych Ewolucja systemów oddziaływań resocjalizacyjnych. Od instytucjonalnej izolacji w kierunku oddziaływań wolnościowych”, K. Gucwa-Porębska, Nr 3/2015.
2. „Więzi rodzinne determinantem procesu readaptacji skazanych Więzi rodzinne determinantem procesu readaptacji skazanych”, V. Duda, M. Figiela, Nr 3/2015.
3. „Przemoc – monolog niemocy. Inklusyjna rola środowiska w probacyjnej reintegracji doświadczeń (młodocianego) pseudokibica skazanego za przestępstwa o charakterze chuligańskim”, K. Padło, Nr 2/2015.
4. „System probacji. Niezależność i godność człowieka w kontekście reintegracji społecznej”, Ks. dr Kazimierz Pierzchała, Nr 2/2015.

2014 r.

1. „Możliwości oddziaływań terapeutycznych w warunkach wolnościowych wobec kobiet wykorzystujących seksualnie dzieci”, M. H. Kowalczyk, Nr 3/2014.
2. „Diagnoza skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce”, M. Lewoc, Nr 3/2014.
3. „Stosunki pomiędzy rodzicami i dziećmi w perspektywie historyczno-prawnej”, A. Cywiński, Nr 1/2014.

2013 r.

1. „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie – kompleksowy Informator dla sędziów, prokuratorów i kuratorów sądowych”, M. Lewoc, Nr 4/2013.
2. „Kobiety jako sprawczynie przestępstw i aktów przemocy, M. Cabalski, Nr 3/2013.

3. „Terapia poznawczo-behawioralna w resocjalizacji sprawców przestępstw seksualnych”, M. Dziadosz, Nr 3/2013.
4. „Skala prognostyczna do oceny ryzyka podjęcia zachowań przestępczych – indywidualna predykcja kryminologiczna”, B. Hołyst, Nr 2/2013.
5. „Uczestnictwo społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń – cele i zadania Rady Głównej do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym”, S. Stasiorowski, Nr 2/2013.
6. „Podstawy i zakres indywidualnej prognozy kryminologicznej”, B. Hołyst, Nr 1/2013.
7. „Praca kuratora sądowego w środowisku odmiennym kulturowo”, Ł. Kwadrans, Nr 1/2013.

2012 r.

1. „Elastyczność i selektywność oddziaływań resocjalizacyjnych jako warunki ich skuteczności”, B. Hołyst, Nr 2/2012.
2. „Metodyka oddziaływania pedagogicznego a skuteczność procesu reintegracji społecznej w warunkach probacji”, A. Bałandynowicz, cz. I, Nr 2/21012.
3. „Metodyka oddziaływania pedagogicznego a skuteczność procesu reintegracji społecznej w warunkach probacji”, A. Bałandynowicz, cz. II, Nr 3/21012.
4. „Twórcza resocjalizacja – zarys koncepcji metodycznej”, M. Konopczyński, Nr 2/21012.
5. „Zasady przetwarzania danych osobowych w działalności kuratorów sądowych. ramy prawne i procedury bezpieczeństwa – wybrane zagadnienia”, M. Krasieńska, Nr 2/21012.
6. „Dlaczego tak trudno być kuratorem sądowym i pedagogiem jednocześnie?”, M. Konopczyński, Nr 2/21012.
7. „Kompetencje zawodowe kuratorów sądowych i ich wpływ na pomiar efektywności pracy – rozważania teoretyczne”, A. Samek, Nr 1/21012.
8. „Podmiotowość osoby i dobro wspólne w procesie reintegracji społecznej a system probacji”, A. Bałandynowicz, Nr 1/21012.
9. „Metoda tutoringu – wsparcie w procesie autoresocjalizacji osób powracających do życia na wolność”, A. Fidelus, Nr 1/21012.

2011 r.

1. „Probacja szansą na „normalne” życie”, Ks. Kanonik dr Kazimierz Pierzchała, Nr 2/2011.
2. „W stronę resocjalizacji inkluzyjnej”, A. Fidelus, Nr 2/2011.
3. „Redukowanie ryzyka popełnienia przestępstwa a ustalenia osobopoznawcze”, R. Kaczor, Nr 3/2011.
4. „Efektywność i możliwość jej oceny w instytucji kurateli sądowej”, R. Opora, Nr 3/2011.
5. „Przestępstwo. Probacja alternatywą dla kary pozbawienia wolności”, Ks. Kanonik dr K. Pierzchała, Nr 4/2011.
6. „Europejskie tendencje w zapobieganiu przestępczości nieletnich Europejskie tendencje w zapobieganiu przestępczości nieletnich”, J. Kusztal, Nr 4/2011.
7. „Pedagogiczny wymiar probacji wobec osób skazanych warunkowo przedterminowo zwolnionych”, A. Kieszkowska, Nr 4/2011.
8. „Rola nauki i służb probacyjnych w resocjalizacji sprawców przestępstw”, S. Stasiorowski, Nr 4/2011.

2010 r.

1. „Podejście nastawione na osobę w procesie probacji”, A. Fidelus, Nr 1/2010.
2. „O koncepcji resocjalizacji w polskiej literaturze naukowej polemicznie”, B. Stańdo-Kawecka, Nr 1/2010.
3. „Złożoność pojęcia efektywności instytucji kurateli sądowej”, R. Opora, Nr 3-4/2010.

2009 r.

1. „Probacja – wielopasmowa teoria resocjalizacji z udziałem społeczeństwa”, A. Baładynowicz, Nr 1/2009.
2. „Współczesne kierunki zmian w teorii i praktyce resocjalizacyjnej. Twórcza resocjalizacja - od korekcji do rozwoju”, M. Konopczyński, Nr 1/2009.
3. „Wiedza o agresji jako podstawa skutecznej profilaktyki przestępczości gwałtownej”, B. Urban, Nr 1/2009.
4. „Postępowanie probacyjne z perspektywy pedagogiki resocjalizacyjnej”, W. Ambroziak, Nr 1/2009.
5. „Integracja społeczna podstawą procesu readaptacji byłych przestępców”, A. Fidelus, Nr 2/2009.

6. „Problemy readaptacyjne osób opuszczających placówki resocjalizacyjne”, A. Kieszkowska, Nr 2/2009.
7. „Probacyjny model kurateli sądowej w Polsce”, A. Baładynowicz, Nr 3-4/2009.
8. „Resocjalizacja w środowisku otwartym. Koincydencja probacji i pracy socjalnej”, M. Gawęcka, Nr 3-4/2009.

VIII. Ustawa o kuratorach sądowych, funkcjonowanie KSS, zarządzanie KSS:

2020 r.

1. „Zarządzanie zespołem kuratorskiej służby sądowej. kompetencje menedżerskie”, K. Hein, Nr 3/2020.
2. „Najważniejsze cele i najtrudniejsze działania podejmowane przez kuratorów sądowych. prezentacja wybranych wyników badań przeprowadzonych w ramach projektu: „zawód kuratora sądowego w polsce: praca..., misja..., pasja..., przygoda...?””, A. Chmielewska, Nr 4/2020.
3. „Uprawnienia prezesa sądu wobec kuratorskiej służby sądowej, M. Oliwa, Nr 4/2020.

2016 r.

1. „Wybrane aspekty psychospołecznego funkcjonowania pedagogów resocjalizacyjnych w świetle badań własnych”, A. Lewicka-Zelent, Nr 3/2016.
2. „Dylematy w pracy kuratora sądowego w świetle badań własnych”, Cz. I, A. Janus-Dębska, Nr 3/2016.
3. „Dylematy w pracy kuratora sądowego w świetle badań własnych”, Cz. II, A. Janus-Dębska, Nr 4/2016.

2015 r.

1. „Kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej w świetle proponowanych zmian projektu ustawy z 2015 r. o zmianie ustawy o kuratorach sądowych”, E. Żytyńska-Chwast, Nr 2/2015.

2013 r.

1. „Kodeks Etyki Kuratora Sądowego – od kwalifikacji moralnych do kompetencji etycznych”, A. Samek, Nr 2/2013.

2012 r.

1. „Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna sądowego kuratora zawodowego – o potrzebie zmian”, S. Stasiorowski, Nr 3/2012.

2009 r.

1. „Nowelizacja ustawy o kuratorach sądowych a Europejskie Reguły dotyczące Sankcji i Środków Alternatywnych”, P. Stępiak, Nr 2/2009.

IX. Mediacje:

2020 r.

1. „Mediacje z udziałem członków rodziny z problemem przemocy – możliwości i bariery”, A. Lewicka-Zelent, Nr 1/2020.
2. „Normatywny i praktyczny aspekt mediacji w sprawach nieletnich”, A. Dziergawka, Nr 1/2020.
3. „Gotowość do zadośćuczynienia sprawców przemocy w rodzinie jako podstawa do udziału w mediacjach po wyroku”, E. Trojanowska, Nr 1/2020.
4. „Mediacje szkolne w opiniach nauczycieli i uczniów szkół ponadpodstawowych”, J. Rusinkiewicz, Ł. Piś, Nr 2/2020.

2018 r.

1. „Udział dzieci w mediacji okołorozwodowej w Polsce i wybranych państwach zachodnich”, R. Ćwikowski, Nr 1/2018.
2. „Możliwości prowadzenia mediacji z udziałem osadzonych w opinii wychowawców penitencjarnych”, A. Lewicka-Zelent, Nr 3/2018.

2016 r.

1. „Uzależnienie i narkotyki w opinii uczniów gimnazjum – przegląd badań”, A. Lewicka-Zelent, Nr 4/2016.

2015 r.

1. „Mediacja w prawie cywilnym w Republice Słowackiej Mediacja w prawie cywilnym w Republice Słowackiej, Ł. Kwadrans, K. Vanková, Nr 4/2015.

2014 r.

1. „Prawne losy mediacji cywilnych w Hiszpanii i w Polsce, A. Lewicka-Zelent, M. Wiśniewska-Dejneka, Nr 4/2014.
2. „Mediacja sądowa w opinii sędziów, prokuratorów i adwokatów, A. Lewicka-Zelent, K. Niedźwiadek, Nr 3/2014.

2013 r.

1. „Mediacja w postępowaniu wykonawczym – refleksje na tle historii pewnej nowelizacji (art. 162 § 1 k.k.w.)”, K. Dąbkiewicz, Nr 4/2013.

2010 r.

1. „Od idei odwetu po sprawiedliwość naprawczą. Rozważania nad resocjalizacyjnym charakterem instytucji mediacji po wyroku jako formy sprawiedliwości naprawczej”, J. Latała, Nr 2/2010.

IUSTITIA EST
CONSTANS ET PERPETUA
VOLUNTAS
IUS SUUM CUIQUE
TRIBUENDI